

26/3

ISSN 0182-599 X

საქართველოს
ენციკლოპედია

გნებობა

12

1985

ენათმეცნიერება

ქვემოთხსენიებული წიგნების რედაქციის-მხატვრული და
საგონებრივი-პოლიტიკური უზრუნველყოფა

წიგნი 61-0

№ 12

დეკემბერი, 1985 წ.

საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის ორგანო

შინაარსი

შტამონების უზრუნველყოფა 8

XIV შრილოვის შესახებ

მარტინ კორალვი — საქართველო — ოთხმოციანი წლები. დისკუსია . . . 9

პროზა, პოეზია

ნოზარ გუგუშვილი — ლექსები	27
ვივი გუგუშვილი — ლექსები	31
გურამ დონაშვილი — მსოფლიო მართი კაცი. მოთხრობა	35
ვიტორი ხუბუაშვილი — თოვლი. მოთხრობა	78
თედო ბაქრაშვილი — ლექსები	92
დოდო გუგუშვილი — ლექსები	99
ფრანგი პოეზია — მამს ხაბუბი, ფრეიხ სუბო, რენე შარი. თარგმანი	101
გია ლოლაძე	101
გუგუშვილი რატიანი — მწიგნობარი ანათემა... რამანი. დისკუსია	105

კრიტიკა, პუბლიცისტიკა

როსტომ ჩხეიძე — არაბულიზაცია ლეონიდას	134
მურად კვიციანი — კვიციანი	141
ნუარ მამბუკიანი — უცხოური კრიტიკის ბიძიანი ბიძიანი	144

მეცნიერება

ნოზარ ნათაძე — რუსთველის ლექსის ახალი კონსტრუქცია	150
ნათა ბაქრაშვილი — ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიის მცხოვრები კავშირები	159

(იხ. მეორე გვერდი).

შინაარსი (გაგრძელება)

ხელოვნება

ინგა ლორთქიფანიძე — ხელოვანი და მოქალაქე 163

გამოსათხრობარი

ეპიფანი ხატაძე — დიდი მცენებრი 170

ოტია კახაძე, მიხეილ შაბაუშვილი — დიდი მცენებრი და გამწვანებელი 171

ძირნალ „მნათობის“ 1985 წლის ნომრების შინაარსი 173

შთავარი რედაქტორი არჩილ სულაბაური

ს ა რ ე დ ა ქ ტ ო რ ი კ ო ლ ე ბ ი ა :

პრ. აბაშიძე, ი. აბაშიძე, რ. ამბუშაძე, მ. ბერძენიშვილი, ალ. გო-
შიაშვილი, ზ. დოჩანაშვილი, კ. კალაძე, მ. ლასური, მ. ლეგანიძე,
ე. მაღრაძე, ლ. მრეღაშვილი, ბ. ნატროშვილი, რ. პატარიაძე, ჯ. ჩა-
რკვიანი, ნ. წულუეისკირი, ო. შილაძე, ბ. ხარანაული (პ/მგ. მდივანი),
რ. ჯაფარიძე, ბ. ჯიბლაძე.

შთაბოვნების უშრეტი ყყარო

ახლახანს ჩვენი ქვეყნის ცხოვრებაში დიდი მოვლენა მოხდა: პრესაში გამოქვეყნდა საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტი, რომელიც ერთსულლოვნად მოიწონა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ოქტომბრის პლენუმმა. პროექტის ყოველმხრივი და ფართო შესწავლის საფუძველზე მისი შედეგები გათვალისწინებული იქნება პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტის საბოლოო განხილვისა და ჩამოყალიბებისას, რომელიც მერე დასამტკიცებლად წარედგინება საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის XXVII ყრილობას.

საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტი მეთად მნიშვნელოვანი დოკუმენტი გახლავთ, სადაც ნათლად და ყოვლისშემძველად არის ასახული ჩვენს ქვეყანაში მთელი მისი ისტორიის მანძილზე კულტურული და ეკონომიკური მშენებლობის სფეროში მოპოვებული წარმატებანი, სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების მასშტაბები, წარსულის გამოცდილება, ამჟამინდელი ვითარება და სამომავლო ამოცანები.

ბოლო ათწლეულების მანძილზე მოპოვებული მთელი ეს წარმატებები, სახალხო მეურნეობის დარგებსა და სულიერი ცხოვრების სფეროში განხორციელებული გარდაქმნები, საერთაშორისო სარბიელზე მიღწეული გამარჯვებები, საშინაო და საგარეო ვითარება ასახვას ითხოვდა ამჟამად მომქმედ კომუნისტური პარტიის პროგრამაში, რომელიც 1961 წელს იქნა მიღებული.

პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტმა მისი საყოველთაო შესწავლასა და განხილვის პროცესში მთელი სისხავსით უნდა შეიწოვოს საზოგადოებრივ აზრთა მდინარების ყველა მუტ-ნაკლებად მნიშვნელოვანი შენაკადი, ჩვენი მოსახლეობის ყველა ფენის ინტერესი და სურვილები, მთელი ხალხის გულისტქმა.

პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში კვლავაც გათვალისწინებულია ჩვენი სოციალისტური წყობილებისათვის ნიშანდობლივი საზოგადოებრივი განვითარების ტენდენციათა შემკვიდრეობა.

ახალი დოკუმენტი, როგორც ამის შესახებ წერდა გაზეთი „პრავდა“ 27 ოქტომბრის მოწინავე სტატიაში, ეს გახლავთ წინა თაობების გამოცდილების ახალი დაკვირვებით, ცხოვრებისეული მოთხოვნილებებით, თანამედროვე ეპოქისათვის დამახასიათებელი განვითარების თავისებურებებით, პრაქტიკული გამოცდილებით გამდიდრებული იდეოლოგიური ბაზისი; აქ ეკრძოდ ნათქვამი იყო: „პარტიული პროგრამის, — საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის მთავარი თეორიული და პოლიტიკური დოკუმენტის — ახალი რედაქციის პროექტის მარქსისტულ-ლენინური იდეების უმდიდრესი არსენალი, კომუნისტთა, საბჭოთა ადამიანების ყველა თაობის ისტორიული გამოცდილების მეცნიერული განზოგადების შედეგია“.

საქ. სსრ კ. მარქსის
სახ. სახ. რესპუბ.
გიგლიოთიკა

ახალ დოკუმენტში ნათლად არის წარმოჩენილი კომუნისტური პარტიის წრუნვა სოციალისტური დემოკრატიის შემდგომი განვითარებისთვის. ჩვენს ქვეყანაში დამყარებულია და ვითარდება ნამდვილი დემოკრატია — ხელისუფლება, რომელიც ხორციელდება ხალხისათვის და თვით ხალხის მიერ, სადაც უწრუნველყოფილია მოქალაქეთა სულ უფრო ფართო და სრულყოფილი მონაწილეობა საწარმოო, საზოგადოებრივ და სახელმწიფო საქმეთა მართვაში.

„თავისუფლების, ადამიანის უფლებების, პიროვნების ღირსების იდეები აღსავესა რეალური ცხოვრებისეული შინაარსით, უწრუნველყოფილია უფლებათა და მოვალეობათა ერთიანობა, მოქმედებს ერთი წინეობის კანონები და ნორმები, ერთი დისციპლინა ყველასა და თითოეულისათვის“ — ნათქვამია პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში. აქვე დადასტურებულია ის ფაქტიც, რომ ყველა ეს მონაპოვარი უცხო კაპიტალისტური სამყაროსათვის, მისი ცხოვრების წესისათვის, რომელიც ჩაგვრის დამამკირებელ და ადამიანის თავმოყვარეობის შემლახველ წინეობრივ ნორმებს ემყარება... ეს გახლავთ სამყარო, სადაც გამეფებულია უმუშევრობა, მილიონთა მიუსაფრობა და განწირულობა.

მსოფლიოს ხალხებმა თანდათან ირწმუნეს სოციალიზმის უპირატესობანი, მისი ჰუმანური პრინციპების ცხოველყოფილობის ძალა: მიუხედავად კაპიტალისტური სამყაროს მძლავრი პროპაგანდისტული მანქანის თავგანწირული წემოქმედებისა, პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანები მთელ მსოფლიოში თანდათან რწმუნდებიან მარქსიზმ-ლენინიზმის იდეების სამართლიანობასა და პროგრესულობაში, ამიტომაც თვალშისაცემად იზრდება ლენინური მოძღვრების მიზიდულობის ძალა. ამჟამად მთელი მსოფლიო მოიცვა ბრძოლამ უსამართლობისა და დიქტატის წინააღმდეგ; აზიაში, აფრიკისა და ამერიკის კონტინენტზე მრავალმა ქვეყანამ გადაიყარა მონობის უღელი: რევოლუციური გარდაქმნათა პროცესი კვლავაც გრძელდება. დრო სოციალიზმის სასარგებლოდ მოქმედებს.

მიუხედავად ჩვენი უკომპრომისო დამოკიდებულებისა კაპიტალისტური ცხოვრების წესისა და პრინციპებისადმი საერთაშორისო ურთიერთობათა სფეროში ჩვენი პოლიტიკა თავისი არსით მშვიდობისმოყვარული და ჰუმანურია.

წემოთქმულის დადასტურება გახლავთ მრავალი სამშვიდობო ინიციატივა, რომელიც ჩვენი ქვეყნის ხელმძღვანელებმა წამოაყენეს ბოლო ათწლეულების მანძილზე, ასევე მრავალი ცალმხრივი, კეთილი ნების ღონისძიება, რასაც, სამწუხაროდ, ამერიკისა და მისი მოკავშირეების მხრიდან სასურველი პასუხი არ მოხულობია.

კარგად ესმის საბჭოთა კავშირს, რომ მშვიდობიან თანაარსებობას სხვა ალტერნატივა არ გააჩნია, და ითვალისწინებს რა მსოფლიო ხალხების ინტერესებს, იგი ბოლომდე რჩება მშვიდობისმოყვარული პოლიტიკის ერთგული, იგი კვლავაც ძალ-ღონეს არ იშურებს საყოველთაო მშვიდობის მისაღწევად, ქვეყნად სამართლიანი ურთიერთობების დამკვიდრებისათვის...

„სსრ კავშირის, სხვა სოციალისტური ქვეყნების გამოცდილება დამაჩერებლად ცხადყოფს ახალი საზოგადოების, როგორც კაცობრიობის პროგრესის კაპიტალიზმზე მაღალი საფეხურის, უცოდინებელ სოციალურ-ეკონომიკურ, პოლიტიკურ-იდეურ და მორალურ უპირატესობებს, უპასუხებს კითხვებს, რომლებიც ვერ გადაუწყვეტია ბურჟუაზიულ წყობილებას“ — ვკითხულობთ პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში.

სოციალიზმი არის საზოგადოება, რომლის დროშაზეც წარწერილია: „ყველაფერი ადამიანისათვის, ყველაფერი ადამიანის კეთილდღეობისათვის“ ნათქვამის ნათელსაყოფად შორს წასვლა როდი მოგვიწევს — გავიხსენოთ ამ დღეებში გამოქვეყნებული შთაშებუდავი დოკუმენტი — „სსრ კავშირის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების 1986-1990 წლებისა და 2000 წლამდე პერიოდის ძირითადი მიმართულებების“ პროექტი, სადაც მთელი სისხვსით არის ნაჩვენები ქვეყნის ხელმძღვანელობის დაუცბრომელი ღწვა უკეთესი მერმისისათვის, ხალხის ცხოვრების დონის შემდგომი ამაღლებისათვის, ჩვენი სახელმწიფოს ძლიერების განვითარებისათვის, ადამიანების სულიერ და მატერიალურ ფასეულობათა სიკეთით უზრუნველყოფისათვის. სოციალური და ეკონომიკური დონის ამაღლებისათვის.

„უზრუნველყოფთ ხალხის კეთილდღეობის შემდგომი გაუმჯობესება, საბჭოთა ადამიანების მზარდი მატერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების სულ უფრო სრული დაკმაყოფილება. გავაძლიეროთ სოციალურ დონისძიებათა ზემოქმედება წარმოების განვითარებასა და ეფექტიანობის ზრდაზე“... — ვკითხულობთ ძირითად მიმართულებათა პროექტის მეთე თავში — „სოციალური განვითარება. ხალხის ცხოვრების დონის ამაღლება“. აქვე სამომავლო ამოცანებზე ციფრების ენით არის ნაჩვენები, რომ მუშა-მოსამსახურეთა საშუალო თვიური ხელფასი მომავალ ხუთწლეულში უნდა გაიზარდოს 18-15 პროცენტით, ანუ 215-220 მანეთამდე. კოლმეურნეთა საშუალო თვიური ხელფასი განზრახულია გაიზარდოს 18-20 პროცენტით; უნდა გაიზარდოს აგრეთვე ბავშვიანი ოჯახებისადმი დახმარება, გაუმჯობესდეს ქალების შრომისა და ყოფა-ცხოვრების პირობები, საპენსიო დახმარება, საბჭოთა ადამიანების საბინაო პირობები, მოწინავედეს საცალო ფასების პოლიტიკა, ასევე კვლავ შეუნელებელი ყურადღება უნდა მიექცეს მოსახლეობის ჭანმრთელობის დაცვასა და დასვენების საკითხებს...

პარტიის პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტის მეორე ნაწილში — „სსრ კავშირის კომუნისტური პარტიის ამოცანები სოციალიზმის სრულყოფისა და კომუნისმზე თანდათანობით გადასვლის საქმეში“ ყოვლისშომცველად და მკაფიოდ არის ჩამოყალიბებული ის ფუძემდებლური პრინციპები, რომელთაც ემყარება სოციალისტური მოძღვრების არსი: „კომუნისში არის უკლასო საზოგადოებრივი წყობილება, სადაც წარმოები საშუალებანი ერთიანი საერთო-სახალხო საკუთრებაა, საზოგადოების ყველა წევრი სოციალურად სავსებით თანასწორია, სადაც ადამიანთა ყოველმხრივ განვითარებასთან ერთად საწარმოო ძალებიც გაიზრდება ნიადაგ განვითარებადი მეცნიერებისა და ტექნიკის საფუძველზე, საზოგადოებრივი სიმდიდრის ყველა წყარო სავსე ნაკადად იდენს და განხორციელდება დიადი პრინციპი—„თითოეულისისაგან — უნარის მიხედვით, თითოეულს — მოთხოვნილების მიხედვით“...

პროგრამაში ხაზგასმულია, რომ „პარტიის მიერ დასახული ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დაჩქარების ამოცანა ღრმა ძვრებს მოითხოვს უპირველესად ადამიანის საქმიანობის გადამწყვეტ სფეროში — ეკონომიკაში“ და რომ, პარტიის მიზანდასახულობათა განხორციელების საქმეში,

ჩვენი საზოგადოების სამომავლო ამოცანების მიღწევაში გადამწყვეტი როლი ენიჭება მშრომელი ადამიანების, ინტელიგენციისა და მოსახლეობის უმეტეს ფენის პასუხისმგებლობის შემდგომ ამაღლებას, შრომის ნაყოფიერების შემდგომ ზრდას. ჩვენი საზოგადოებრივი წარმოების ინტენსიფიკაციის რეზულტატად გადასვლა ეკონომიკის სერიოზულ სტრუქტურულ ცვლილებებს გულისხმობს, სადაც მთავარ მართვითი ძალად ადამიანი რჩება, მისი ინტელიქტუალური და ფიზიკური შესაძლებლობანი გვევლინება. ასე, რომ კომუნისმი მშაშარეულ სულიერ და მატერიალურ უზრუნველყოფას როდი ნიშნავს, ეს არის ჭანსალი, მარმონიულად განვითარებული საზოგადოების ერთიანი ძალისხმევის, თავდადებული, ინტელიქტუალურ-გონებრივი, მაღალიდური შრომისა და საქმიანობის შედეგად მიღწეული დიადი მიზანი.

კომუნისტური იდეალების გამარჯვებისა და გრანდიოზული მიზანდასახულობათა აღსრულების საქმეში, როგორც ყოველთვის, განსაკუთრებული როლი ეკუთვნით საბჭოთა მწერლობის, ჩვენი ხელოვნებისა და კულტურის მოღვაწეებს, — სოციალიზმის იდეური ფრონტის მარჯვენაფლანგელებს, რომელთა მხატვრულ ოსტატობაზე, მოქალაქეობრივ შეგნებულობაზე, ნიჭსა და უნარზე დიდად არის დამოკიდებული საბჭოთა ადამიანებში ჭანსალი პოლიტიკური შეგნების გამომუშავება, რათა ისინი კლასობრივი პოზიციებიდან კიდევ უფრო ხალად აფასებდნენ საზოგადოებრივ მოვლენებს, იცავდნენ სოციალისტური წყობილების იდეალებსა და სულიერ ღირებულებებს.

ყოველივე წემოთქმული მკაფიოდ არის ჩამოყალიბებული კომუნისტური პარტიის პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში:

„საზოგადოების ცხოვრებაში ძლიერდება მასობრივი ინფორმაციისა და პროპაგანდის საშუალებათა როლი. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია იღვწებს, რათა ისინი ღრმად აანალიზებდნენ საშინაო და საერთაშორისო ცხოვრებას, ეკონომიკურ და სოციალურ მოვლენებს, აქტიურად უჭედნენ მხარს ყოველივე ახალს, მოწინავეს, აღძრავდნენ აქტიურად პრობლემებს, რომლებიც აღეგებს ადამიანებს და სახავდნენ მათი გადაჭრის გზებს. პრესა, ტელევიზია და რადიოშაუწებლობა მოწოდებულნი არიან დაარწმუნონ ადამიანები პოლიტიკური სიცხადითა და მიზანწრაფვით, თავიანთი ინფორმაციული სისხვით, სიხალისითა და მისაწვდომობით“.

ჩვენი პარტია და მთავრობა კვლავაც ესწრაფვის სიტყვისა და საქმის, იდეისა და ცხოვრებისეული პრობლემების დაახლოებას, იგი ლიტერატურისა და ხელოვნების, პრესის მუშაებებს უსახავს ახალ ამოცანებს, რომელთა არსი, ძირითადად, იმაში მდგომარეობს, რომ მწერალი, შემოქმედი, ხელოვანი უფრო ახლოს მივიდეს ცხოვრებისეულ სინამდვილესთან, მშრომელი მასებისა და მთელი საზოგადოების გულისთქმასთან, ადამიანების სატვივარ-საწუხართან, ქვეყნის წინაშე მდგარ გრანდიოზული ამოცანების არსთან, რეალურ სინამდვილესთან, ყოველდღიურობასთან და მაღალმხატვრულად ასახოს იგი. პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში განსაკუთრებით არის ხაზგასმული მტკიცე და შეურიგებელი დამოკიდებულება საზოგადოებრივ, იდეურ და სულიერ სფეროში, ჩვენი ცხოვრების ნებისმიერ უბანზე გაორებულობასთან, შინაგან მერყეობასთან, მოჩვენებითობასა და წერელობასთან. „მასობრივ-პოლიტიკურ და პროპაგანდისტულ მუშაობაში გადაჭრით უნდა აღმოიხებვრას ფუჭი ლაქაქის, ფორმალისმის, პრიმიტივიზმის გამოვლინებანი. ამ მუშაობის უველა ფორმა და საშუალება ხელს

უნდა უწყობდეს მასების შემოქმედებითი ენერჯის მოზილიზაციას ქვეყნის წინაშე მდგომი ამოცანების შესასრულებლად... აღამიანებთან ცოცხალი თიერთობის სიწრფილესა და გულახდილობას... საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია ნიდავ იზრუნებს იდეოლოგიური მუშაობის მატერიალური ბაზის განმტკიცებისათვის". — ნათქვამია პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტში.

აქვე მინიშნებულია, რომ პარტია თანმიმდევრულად იღვწის კულტურული მშენებლობის დარგში ლენინური პრინციპების შემდგომი განვითარებისათვის. იგი კვლავაც იზრუნებს, რათა ჩვენი მომავალი თაობები სამამულო და მსოფლიო, მხატვრული კულტურის საუკეთესო ნიმუშებს ეზიარონ, სადაც „ცხოვრების მართალი მხატვრული ასახვის თამაში ნოვატორობა შერწყმულია სამამულო და მსოფლიო კულტურის მთელი პროგრესული ტრადიციების გამოყენებასთან... ფართო სარბიელია გადაშლილი ნამდვილად თავისუფალი შემოქმედებისათვის, ოსტატობის დახვეწისათვის, შრავლდეროვანი რეალისტური ფორმების, სტილებისა და ენარების შემდგომი განვითარებისათვის...“

ზემოთ მოყვანილი ამოსავალი დებულებების ერთგულმა საბჭოთა ლიტერატურამ და ხელოვნებამ შორს გაითქვა სახელი. ჩვენი მწერლობის საუკეთესო ნიმუშები თარგმნილია მსოფლიოს მრავალ ენაზე. მათი მკითხველების აუდიტორია მილიონობით აღამიანს ითვლის: მათ მოსწონთ ჩვენი ლიტერატურისა და ხელოვნებისათვის დამახასიათებელი მაღალი დეურობა და მაღალმხატვრობა, მისი ღრმა შინაარსი და ნათელი, ემოციური მხატვრული შემოქმედების ფორმა, რეალისტური მსოფლმხედველობა, რის გარეშეც სიტყვა და ნებისმიერი იდეა კარგავს თავის მაღალ დანიშნულებას.

ლიტერატურისა და ხელოვნების რჩეულ მოღვაწეთა შორის მრავლად არიან ქართული მწერლობის გამოჩენილი წარმომადგენლებიც. მათ შორის ახალი თაობის მწერლებიც, რომლებიც ერთგულად აგრძელებენ წინამორბედთა გზას, ანვითარებენ ჩვენი ლიტერატურის კლასიკურ ტრადიციებს და, ამავე დროს, თამამად ითვისებენ და ეძიებენ ახალ ფორმებსა და მეთოდებს. ისინი გვევლინებიან ახალი სიტყვის დამამკვიდრებლებად, ნოვატორული იდეების ატორებად. პროგრამის ამ ნაწილში, რომელიც ჩვენი ქვეყნის კულტურული მშენებლობის, ლიტერატურისა და ხელოვნების დარგს ეხება, ნათლად არის ჩამოყალიბებული საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის დამოკიდებულება ლიტერატურასა და ხელოვნებაში ნოვატორობისა და ახლის ძიებისადმი, ნიჭისა და უნარის დაფასებისადმი: „საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტია სათუთად, პატივისცემით ეკიდება ნიჭს, მხატვრულ ძიებას, ამასთანავე, ეურდნობა რა შემოქმედებით კავშირებს, საზოგადოებრივ აზრს, მარქსისტულ-ლენინურ მხატვრულ კრიტიკას, იგი უოველთვის იბრძოდა და კვლავაც იბრძოლებს უიდეობისა და მსოფლმხედველობრივი განურჩევლობის, ესთეტიკური უღიმღამობისა და ხელოსნობის გამოვლინებათა წინააღმდეგ“. — კვითხულობთ პროგრამაში.

ზემოთქმულს ეხმაურება ჩვენს რესპუბლიკაში ამ ბოლო წლების მანძილზე ჩამოყალიბებული მართლაც რომ სისხლსავსე შემოქმედებითი ატმოსფერო, სადაც უველა გზა ხსნილია მხატვრული ძიებისათვის, პროზასა თუ პოეზიაში ახალი ფორმებისა და მხატვრული გამოსახვის საშუალებათა დანერგვისათვის, მაღალი დეური თავისუფალი შემოქმედებითი აზროვნებისათვის; ჩვენში არახოდეს უოფილა ამდენი ჟურნალი და აღმანახი და ასეთი ხელშეწყობი პირობები ახალგაზრდა მწერლების ნაყოფიერი მუშაობისათვის. მათ მართ-

ლაც რომ ყველა პირობა აქვთ შექმნილი შემოქმედებითი ნიჭისა და შესაძლებლობათა გამოსავლინებლად.

რა თქმა უნდა, პარტიისა და მთავრობის ეს მაღალი ნდობა და მხარეულობა განსაკუთრებულ მოვალეობას აკისრებს ჩვენს მწერლობას, მის ხელმძღვანელ ბირთვის და ასევე ყველა წარმომადგენელს; ყველა მაღლიან საქმის თავისი სასიკეთო უკუგება გააჩნია. ძველ სიბრძნეს არც ამჟამად დაუკარგავს თავისი მნიშვნელობა. ქართველი მწერლები კვლავაც ერთგულად დაირაწმებიან ამ მიწანდასახულობათა გარშემო, რომელსაც მათ უსახავს პროგრამის ახალი რედაქციის პროექტი. საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის მოახლოებულ XXVII ყრილობას ისინი შეხვდებიან ახალ-ახალი გამარჯვებებით შემოქმედებით საქმიანობაში. კვლავაც შეიქმნება პროზისა და პოეზიის მაღალიდერი და მაღალმხატვრული ნიმუშები, ჩვენი დღევანდელი შინაფერისი ნაწარმოებები ლიტერატურის სხვადასხვა თანარში, დაიწერება თანამედროვე ურთულესი ყოფიერების მთელი სისავსითა და ცხოველმყოფელობით ამსახველი მხატვრულ-პუბლიცისტური ნარკვევები... და ყველაფერი ეს მოწოდებული იქნება იმისათვის, რომ, კიდევ უფრო აღამაღლოს საბჭოთა ადამიანი, მისი სულიერი შემართებულობა, ალავსოს იგი მომავლის რწმენითა და იმედით, შთაბეროს კიდევ მეტი შემოქმედებითი ძალა და ენერჯია, მეტი ცხოველმყოფელობა შესძინოს მის ნაღვაწსა და ნამაგარს ჩვენი ქვეყნისა და ხალხის საკეთილდღეოდ...

მარლენ კორალოვი

საქართველო—ოთხმოციანი წლები...

მთავრი და აღმზინებელი

რა უნდა უთხრას დილექტანტმა მოვწარმა, რომელმაც პირველად შეიხედა მთიან აპარაში ადგილობრივ სპეციალისტებს, რომლებიც ძირ-ფესვიანად იცნობენ მშობლიურ კუთხეს, ვთქვათ — ვახტანგ პაპუნიძეს, ადგილობრივ მკვიდრს, აპარის საოქო კომიტეტის მდივანს, სკამ უმაღლესი საბჭოს დეპუტატს, პროფესორს, დოქტორის ხარისხი რომ დაიშასხურა შრომისათვის „საქ. სსრ სოფლის მეურნეობის ინტენსიფიკაციის საქმეში“?

შავრამ ვიღაც ამ მოცულობა ხალხს ძვირფას წუთებს წაართმევდეს, მომსვენლმა ოფლის ფასად უნდა მოიხეოს აუღმეციას უწყობა. არა ვარ დარწმუნებული, რომ ამას პატივს დავიშასხურებ, შავრამ...

თქვენთან პირველი შეხვედრიდან მოყოლებული, ვახტანგ რაფიელის ძეგ, კარგა დრომ გააჩრა, ახლა კი, თქვენის წებართვით, კვლავ ვაჭრისკავადი იმეანინდელი ბათუმური საუბრების ვაჭრძელებას.

აპარისადმი მიძღვნილი დიქტორატურის წესსაში პირველ ადგილზე თქვენს სადოქტორო დისერტაციას მივიჩნევდო, რომელიც 1969 წლის 18 მარტს დაიცავით. ავტორტეფერატი ვეაუწყებებს, რომ ხელნაწერი წარდგინელი იყო მანქანური ტექსტის 688 გვერდის მოცულობით და იგი შეიცავს 127 ცხარულსა და ერთ რუქას.

გამოკატელებით: შე მხოლოდ მისი 68 გვერდისა და 15 ცხარისის შესწავლა შემოეფარაგდ. შავრამ, ამ შეკუშულმა ვარაინტამაც საფუძლიანად დამოწმდრა, როგორც მოწაფე მასწავლებლის ნაშრომმა — თავადან — თა. ვამდ. ცხატადან — ციხატამდ და ღირს, რომ ზოგერთისა მათგანი ამ შენიშვნებშიც ვავიგორა.

მიწათმოქმედების ინტენსიფიკაცია „...არ არის არც შემთხვევითი, არც ადგილობრივი, არც ეპიზოდური, არამედ საერთო მოვლენა უველა ცივილიზებული ქვეყნისათვის“ — ვერდნობით ვ. ი. ლენინს (ტ. 22. გვ. 85) წემის აზრით, აღნიშნული ფრაზა შესანიშნავი ეპიგრაფია საკავშირო, უკრაინის, საქართველოს და მათ რიცხვში აპარის რაიონული აგროსამარეწველო კომპლექსის ისტორიისათვის.

„ცალკეულ ქვეყნებსა, ოლქებსა და ადგილმდებარეობას შორისაც კი — ციხირებას უყეოებთ ფრიდრის ენგელსის სიტყვებს, — ყოველთვის ადგალი ექნება არსებულ უთანაბრობას ცხოვრების პირობებს შორის, რომლის მინიმუმამდ დავუანა შესაძლებელია, შავრამ სრულყოფილად აღმოფხვრა არა. მთის ბინადარი ყოველთვის სხვა პირობებში იცხოვრებენ, ვიდრე — ხარისა“ (ქ. მარქსი და ფრ. ენგელსი. თხზულებანი. ტ. 26. გვ. 286-287).

ტუვადი აზრია, მისგან, როგორც შრავალი იღვისაგან, შეიძლება ვავაეოოთ სხვადასხვა დასკვნა, როგორც ფსიქოლოგიური, ასევე — ქრატკურული ზანიათისა. გულგრაილი და უსაქმური კაცი ოლოდ ვადაწუვეტს: რაჟი ენგელსმა თქვა, ცხოვრების პირობებს უთანაბრობა მთაზარს შორის ყოველთვის იარსებებს, მაშ, რისთვისილა ვამოვძვეტ ტუვადან, რადან შევაკლა თავიო? მშრომელი კაცი კი სხვაგვარად ვანსჯის: იუოს, ბატონო, ვანსხავებმა დაუძღვედლო, შავრამ, ხომ შეიძლება მისი მინიმუმამდ დავუანა?

ენგელსის აზრი მესამე ვანმარტების შესაძლებლობასაც ვულისხმობს, საღანაც ბუნებრივად ვამოდის, რომ „მთის“ აგროსტრატეფი, რაც უფრო მვეფორა, თავისი არსით მით უფრო სასურველია ნაკლებად ვანსხავებელოდებს მისი ეკონომიკა „ზარის“ ეკონომიკისაგან.

ვახტანგ რაფიელის ძეგ, შე ხალხით შეეჩერდებოდი თქვენს შრავალ სხვა მოსაზრებას.

ვეც, მაგრამ არ მინდა ტანის ზაზით სავყე-
დურა მივაღო: საჯარო პუბლიცისტური ნარ-
კვეთი უფრო ცოცხალ შთაბეჭდილებასა და
ღრმა დეკორაციას მოითხოვს.

მაგრამ, აი საქათბო: რაღა მოვხერხებ იმ გა-
ნჯობადღებულ ანგარიშებს, რომელიც ქვედაში,
შუახვეში, ხელოში შევკრიბე და საიდანაც
აქარის პრობლემებისადმი, „კომპლექსურა“
მიღგოვისათვის არც ერთი არ შეჩვენება ზედ-
მეტად? ეს კი ვარშობებს უფაოდ დაამძიმებს
რაღას ვინაში, როცა მოგვარობას საქმიანია
და არა ღირსიუღა.

მკითხველო, გამოვტოვებ მონაცემებს საჯარ-
მიდამო წაკვეთების ნიადაგის თავისებურებასა
და ხარისხზე, სათიბსაბოცებების სიმორარეზე
საქონლის პროდუქტიულობასა და წვედადო-
ბაზე, ჭიშებზე, საულოვატობერტოს სანარშობე-
ბა და სავაკრო წერტებზე, დაწუბებისა და სა-
შუალო სკოლების, უმაღლესა და საშუალო
განათლების შქონე პედაგოგების რაოდენობა-
ზე, პოლიკლინიკებსა და საავადმყოფოებზე,
იმავზე, თუ რამდენი ესპორტებთი და სინამდ-
ვილიში რამდენა უკუთვ ექიმი, ექთანი, არა-
ფერს ვეტუვთა საავტობუსო ზაზეზე ხელო-
შუახვეს, ქედასა და ბათუმს რომ აერთიანებს,
სეზონურ გრაფიკასა და რეალურ წესრიგზე...
არ არსებობს გამოხატოვებულად დასაშუები რა-
იმე წყაროშიანი, თუკი ვინდა რეალური ცხო-
ვრების ფერხელოში შეიჭრე.

არ გეშუქრები, მკითხველო, საკოლმეურნეო
და პარადა შემოსავლის ზრდის დაწერალები.
ენციობების მოწვილი ხეოწლიდიდან ხეოწლი-
დიამდე — მხოლოდ მინიმუმამდე შეეწოშულ
ცნობებს მოგაწვიდით, რომ ნათქვამი მთლად
დაუსაბუთებელი არ გამოვკვივიდეს. მაღალშითაან
ხელოს რაიონში 1970 წელს ერთ კაც-დღეზე
გაიცა 1,8 მანეთი, ხოლო 1980 წელს — 2 მან
და 83 კაპ. ამავე, 1980 წლისათვის ზღვის დო-
ნიდან შედარებით დაბლა მდებარე შუახვეში
კაც-დღეზე 4 მანეთი გაიცა ქედაში, რომელიც
ზღვის დონიდან კიდევ უფრო დაბლა და ბა-
თუმთან ახლოს მდებარეობს — მეცხრე ხეო-
წლიდის ბოლო წელს, აქაურ კოლმეურს კაც-
დღეზე 4 მანეთი მოუწია. შეათე ხეოწლიდის
დასახარულს კი — 5 მანეთი და 39 კაპიკი. ზრდა,
რომელიც 84,7 პროცენტს შეადგენს თვალბა.
ბინია და თითქმის სკეოთიდდობა. მაგრამ ერთ-
თი რამ აშკარაა: რაც უფრო დაბალია საშეუ-
რნეო რეგიონისა თუ რაიონის გეოგრაფიული
მდებარეობა, მით უფრო მაღალია შემოსავა-
ლი. შესამჩნევია სხვა კანონზომიერებაც: კაც-
დღის შწარდა ფულადი თვითღირებულება სა-
კოლმეურნეო საშეუოების შესრულებაზე და-
ხარული დღებებს რაოდენობის ზრდაზეა და-
მოყოფილი. 1975 წელს ქედის საშუალო მა-
ჩვენებელი შეადგენდა 157 ს., ხოლო 1980
წელს — 187 დღეს. შესაბამისად, ქედელი მი-
წითომქმედის შწარმაში საზოგადოებრივი წი-

ლის ამაღლება იწონება 19,1 პროცენტით. შუა-
ხვეში აღნიშნული წილი უფრო მეტია, მაგრამ
საკარმიდამო წაკვეთებს უფრო მეტ დონეზეა
მარტენ. 100 შწარმადღეზე მიწის მუშაში 1030
წელს, საშუალოდ, 849 მანეთი მიიღო, ანუ —
4 მანეთი დღეში, ანუ — 58 მანეთი და 83
კაპიკი — თვეში. ცხადია, ამ მოკრამდებელი
თინიხთ კეთილდღეობაზე ლაპარაკი ზედმეტია.
ცხოვრების დონეზე აქ ნატურალური ანაზა.
ურბით — თვით, კარტოფილით, ხილით, მავ-
გრამ, პარტელ რიგში — მანიც საკარმიდამო
წაკვეთებიდან მიღებული შემოსავლით აწერა,
რამაც შუახვეში 1980 წლისათვის ცალკეული
წაკვეთებიდან ერთ სულ მოსაზღეზე 50 კგ-
ხორბალი, 25 კგ კარტოფლი, 85 კგ ბოსტნე-
ული, 15 კგ ბაღრეული კვლტურა, 15 კგ უშ-
რტენი, 15 კგ ხილი, 50 კგ თამბაქო შეადგინა.
რაიონში არის 44 588 ჰა მიწის უერთობი, საი-
დანაც 17 820 ჰა სავარტულს, 2 110 — სათიბს,
18 248 — საძოვარს, 1 771 — სახნავს, 198 —
სავენახებს და სხაბებს, 1 787 ჰა — საკარმი-
დამო წაკვეთებს უკავია. შესაქონლითა
კერძო სექტორმა შეადგინა 23 000 სული
მსხვილფეხა რქოსანი პარტუცვი, 2 800 სული
ცხვარი... მაგრამ, კმარა ცოტრები, დასახელებ-
ბულიდანაც საკმაოდ ნათლად ჩანს, რომ ხე-
ლო და ქედა, ნატანები და შწარმა როდია. აქ
გურიაზე ოჩჭერ მცირეა მანქანების რიცხვზე,
რაც ცხოვრების დონეს თუ არა, მის იონს მა-
ინც განსაზღვრავს და რაც მთიანი აქარის
ადგალობრივ რელიეფს, საჯარო ქსელს, მათ
მღგომარეობას და ა. შ. უკავრდება.

მაკვეთებელთა ნუსხა აშკარა განსხვავებას გვი-
ჩვენებს. მაგრამ საგავმო ორგანოების მიღ-
გომა, აზრკენების მეთოდი ათისგზის მეგობ-
რული მოწოდების, სახელმწიფო-სავაგეო პე-
რადფერიული თუ საქალაქო რანჯის პასუხის
შეგებულ თანამშრომელთა დიდი ხნის დედატრა-
ციის, მრავალწლიანი გამოცდილებითა და მრ-
ვალჯის შემოწმებული მეცნიერული მონაცე-
მებით (მათ შორის თქვენი მონაცემებითაც, ვა-
ხტანდ რაფიელის ქვე) შემოწმებული და და-
დასტურებული ფაქტების მოუბედავაში. გათა-
ნახრებისაკენ ისწრაფვის.

ჩემთვის მიიჩნევა გავგებარია, ვის მოსდის
ჭკუაში აზრად გათანაბრის მთა და ბარა, თოცლი
და წყალი. ვის და რატომ არ ხურს შენიშნოს, რა-
მდენად სწიანოა საქმიანობა ფორმალურ-მი-
ურკრატული მიღგომა, როცა სტანდარტბ
და რაოდენობას გულგრილად აღიარებს, ხო-
ლო ზოგჭერ კი უბრალოდ, უსახუხისმგებლოდ,
ხარისხსავ აჩაფრად მიიჩნებს.

საუბარი ეგება „რეგიონულ მიღგომას“, რაც
უკველგვარი კანსალი სტრატეგიის ქვეყნობებს
წარმოადგენს. განა საქმეა ხელოს რაიონის ამო-
ცნად დაუხარო სინამდის წარმოებაში „დაე-
წიოს და გაუსწროს“ ამაზას, რის წარმოებაში
— მახარამს, ხორციის წარმოებაში — ესტო.

ნების ბუღიონური ღოღუნეა — „იქლივი“
 ან ღოღუნეა — „ნებისურ ფასადი“ იბადებო-
 დნენ ზარღასა და პირველი ბუღუნელები
 ეპიკაში. თანამედროვე ტექნიკური შესაძლებ-
 ლობების პარობებში საყოფიერო საყოფიერო მან-
 ანც ეკონომიკური გამარჯვების ამგვინდელი
 ფასა, სამურწრო მიღწევითა თვითღირებულე-
 ხა ღდა.

როგორც მოკლედ იუწყებოდა ცენტრალუ-
 რის პრესა, სკკ უმაღლესი საბჭოს სესიონ დე-
 პუტატში ბელუარის საარტევო ოლქიდან
 პ. პაპუნძემ განაცხადა, რომ საქართველო
 შედარებით მყივრემიწიანი რესპუბლიკაა, ხოლო
 აჭარაში სასოფლო-სამურწრო სავარგულები
 ერთ სულ მოსახლეზე სავარგუ ნაკლები მოდის,
 ვიდრე მოლიანად ქვეყანაში. მესაქონლეობის
 განვითარების წილი მოდის უმეტესად საოი-
 ბებისა და საძოვრების მალაშთან ზონებზე,
 რომლითაც მხოლოდ სამი თვის განმავლობაში
 შეიძლება საკვებლობა.

— გამოსავალი — ამზობილი ვახტანგ რა-
 ფიელის ქვე, — იმაშია, რომ სამოი შესაქონ-
 ლობა განვითარდეს, ავამალოთ ადგილობ-
 რთი სათიბებისა და საძოვრების პროდუქტო-
 ულობა. საკომბი, ხაზი გავუხვით თქვენ, ვერ-
 დონბა სასოფლო-სამურწრო საქმიანობის
 მექანიზაციის სამოი პარობებში, ასევე — სა-
 ჭუაო მშენებლობათა სახსრებს, ნიადაგის გაწე-
 ლავანებას, მინერალური სასუქებით გამოდრე-
 ხას.

რა თქმა უნდა, გზები და მექანიზაცია შობს
 ადგილ-მდებარეობისათვის ბარათან შედარებით
 ვაცილებით მნიშვნელოვან ცხოვრებისეულ აუ-
 ცილებლობას წარმოადგენს, მაგრამ, თუ მესე-
 სიელებობა უვლდა წარმოდებრივად და პერს-
 პეტუაციით, სახელობრ, აქ, აჭარაში, საუკუნის
 მიწურულს, უფრო წამგებანი აქნება, ვიდრე
 საქართველოს სხვა კუთხეებში, ხოლო მოლი-
 ანად საქართველოში კიდევ უფრო წამგებანი,
 ვიდრე სხვა რესპუბლიკებში, მაშინ — რატომ
 უნდა ეიძებეთ — „რადაც არ უნდა დავყოფ-
 დეს!“ გავანადღობო ზორცის ზრდა, სახელ-
 ღობრ, აქ, აჭარაში“ და სხვა და სხვა...

მე ახლაც თვალწინ მოდვას ადგილობრივი
 გზები და ვაწარსილები, ბრანისპირა ბოლოები,
 რომელთაც ნიადაგ ქვათაცყენა და მეწერი
 ემუქრება, 40 და 50 ვრადუსიანი დამრღობის
 ფერდობები და ფრიალოები, წარმოიმადგენია
 ნაწერები, როცა თოვლის საფარი კაცის სი-
 მაღლეს უწევს და სახლების სასურავამდეც
 ადის, საინტერესოა, ოდენმე დაანგარიშებულა
 თუ არა, სერაიოვლად თუ ვინმეს უფიქრია —
 რიღის, ჩა ვადით და რამდენი მილიონი მანე-
 რის დაბანდება საჭირო, რომ შობს მესაქონ-
 ლობის დონე ბარის მაწვენებლებს დაუახლოვ-
 დეს? აქნებ ღირს ერთხელ კიდევ გადავებდეთ
 თუნდაც ანგარაშუბ, ამისათვის არ არის სავა-
 ლებულო მაინდამაინც ელექტროგამომოვ-

დელი მაქანა, არის კი ეკონომიკურად გამა-
 რადებელი, რომ ათასობით კილომეტრის სი-
 შორიდან საყვები ბათუმში შემოატანონ. რომ
 შემდეგ მაქანებით მთებში გასადგომ — სწრა-
 რმატული ფლანგვა სახსრებისა და ზორცის
 თვითღირებულების აუვანა უმაღლეს სამოი
 დონეზე“

დაას, ხალხს, რომელიც მთებში ცხოვრობს,
 უნდა არა შემოტანალი, არამედ ადგილობრივ
 წარმოებელი რძე, მაგრამ რძის გარდა სერ-
 დება კიდევ ზორცი, ზოსტნეული, საამისოდ კი
 საზრისიანობა და ზომიერებაყა საჭირო. თქვენს
 ავტორფერატში, ვახტანგ რაფიელის ქვე, ნა-
 თლადია აზრი გამოხატული: „პირატუკვის სუ-
 ლადობა უნდა შეესაბამებოდეს საყვების რა-
 იონობას“ (გვ. 89).

სულაც არ მოეწონებდ ბარს თავის კმაყო-
 ფაზე აიუვანოს მთიელი მშობი.

შობს საყუთარი დოვლითი აქვს. აჭარის
 მთებს საყუთარი ადგილი უყავია შვის ქვეშე-
 თშიც და ისტორიითაც, აქვს საყუთარი ეკო-
 ნომიკური ამოცანა და სტრატეგიული მიზანი
 რომ დაიცავს თავისი ეროვნული და სამაშუ-
 ლო საზღვრები, შეინარჩუნოს საზღვრისიბრა
 მხარე, რომელზეც ცოტა უბედურება რადი
 გარდაბდენია ოსმალთა სამაწლიანი ბატონო-
 ბის მანძილზე. მისი მიზანია გამარჯვლოს ტყე,
 რომლის ეკოლოგიურმა მნიშვნელობამ, სეცეა-
 ლისტიბის გამოანგარიშებით, ამისათა თუ ას-
 ქერ და შეტად გადააპარბა ზე-ტვის ღირებუ-
 ლებას. მისი ვალია დაცივას ნიადაგი ეროზიის
 შემოქმედებისაგან, გადარჩინოს მთები, ცხო-
 ვრების ზე-ჩვეულებანი, ხალხის ხელი, ყვე-
 ლაფერა, რაც დღემდე სისხლის ფასად უწ-
 დებოდა და, რაც ათეამადეც ყველაზე ძვირ-
 ფასად უღირს.

მოსვენებას არ მაძლევს უაზანლიყის ვარდი,
 ვახტანგ რაფიელის ქვე, შობიან აჭარისათვის,
 იგი თავისიანი, მახლობელი და შშობლიურია,
 იმიტომ, რომ შეუძლია მოამხველიეითა აღ-
 წიოს დიდ სიმაღლეს — 1 000 მეტრზე უვეით.
 იგი მშვიდობიანია გრძნობებისა და სიყვითის
 განსახიერებაცაა, იმიტომ, რომ არ აბთმევს
 მიწას ბოსვენებას და პლატუციებს და ქვეშა-
 რიტი ეკოლოშიობიებით აცივს მიწას უსაშინ-
 ლესი შტრისაგან — ეროზიისაგან, და ამ სა-
 შიშ ორთაბძოლაში ტუცს უფრო ერთგული
 თანამოსანგერ არც მოედენება. შარტო ამ ერთ-
 გულებლისათვის საჭიროებს უაზანლიყის ვარდი
 მფარველობას, გაფრთხილებასა და ლოლიავს.
 ამისთან, იგი იძლევა ძვირფას ეთეროვან ზე-
 თებს, რომელსაც, როგორც იტყვიან, „ფახი არა
 აქვს“. და თავისთავად სავალუტოც კია, ამბო-
 ბენ, რომ სერათოშორისო ბაზარზე იგი იმდე-
 ნად ფარავს თამბაქოს, რამდენადაც „კოტისა“
 და „დიორის“ ვარდის ზურნელება სივარტის
 კვამლს უაზანლიყის ვარდი ჰუმანურია; იგი
 ინდობს მას, ვინც უვლის და არ ენებს მის

ქანსრთილობას, როგორც თამბაქო, რომელიც დად მოთმინებასა და დროს ახოვს, საშავი-როს კი ნიკოტინის შხაით უბრუნებს.

ღია, უსაწლიის ვარდი ზრუნვას საჭიროებს. მაგრამ მცირემწიან შთან აჭარასაც ზომეგარდავად სჭირდება მშრომელი, გამარჯე კაცი სხლა!

აღბათ ამ სახობო მიწში მკითხველს უსაწლიის ვარდი პოეტურ სამშობლოდ წარმოესახება. სამწუხაროდ, ამ მართლაც ზეპოეტურ ქმნილებას სრულიად პოზიული ისტორია გააჩნია. იგი ცოტად თუ ბევრად მხოლოდ ადამიანთა ვიწრო წრისთვისაა ცნობილი. ვითომ წრე რომ გავფართოვოთ საქმე ადგილიდან დაიჭრება და უსაწლიის ვარდი გადაიფურჩქნება?

80-იანი წლების მეორე ნახევარში ამ ვარდის ნერგები თელავიდან აჭარაში ჩამოიტანა კოლმურნეობის მაშინდელმა თავმჯდომარემ, ამჟამად ქმრულის ტრავლიან სკოლას დირექტორმა იოსებ მახარაძემ. 1969 წელს პეტრარზე 71 ცენტერი, ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ, 1977, 1978, 1979 წლებში აღნიშნულთან შედარებით ორჯერ მეტ მოსავალი მიიღო. იმ ხანებში იოსებ მახარაძეს სწამდა სანუკარი უფლის მომავალი და ბუდინერება, სეროდა, რომ მიტეში მისთვისაც მოინახებოდა ადგილი (მე დავაზუსტებ — ზულის რაიადსაკომის თავმჯდომარის ბენარაონ შინძის ვარაუდით, ვარდის გასაშენებლად მარტო ზელის რაიონში ზეთისიოდ პეტრარი მიწა გამოინახება).

ვარდისაჟივს ბრძოლაში პრესაც ჩერთო. დრამატურგმა აღ. ჩხაიძემ ატეხა განჯავია ვარდის გავრცელების ზრუნე არსებულ სხვათა და სინდრლეზე. თანდათან დეგრადება შთელი არქივი გამოხზაურებისა, მაგრამ ამით ვარდის დღემდე არაფერი შემსუბუქებია. რაშია საქმე? საქმე იმაშია, რომ თურქმე უსაწლიის ვარდს ეკლები აღმოჩნდა! მოდი, გავაგრძელოთ მეტაფორული მსჯელობა და დავუვთოთ, რომ სწორედ ამის გამო ვარდ სოხუმში გავაწუნეს გამოსავლევად. უკვლევარი წერილშიაში შურია და ახნა იმისა, თუ როგორი აღმოჩნდა ეთეროვანი ზეთის გამოსავლიანობა — არც შემოიძლია და არც მიწა; საკმარისია ითქვას, რომ ვარდი მსოფლიო სტანდარტების დონეზე აღმოჩნდა და ვერ დავსაბეღებ იმარი შთავარ მიწუნს, რამაც მისი მალდა იხსტანციებში გაყინვა გამოიწვია. ერთი მიწეში, აღბათ, „მეცნიერული“ მოსაზრება გახლდათ, ხოლო მეორე — „ტექნიკური“ ხასიათისა. ალბათ ამის შრალი იყო, რომ ვარდზე ზატარბული სოხუმის ექსპერიმენტ რამქანდევლად დიდხანს გაწედა. სხვათაშორის, რამდენ ხანსაც უნდა გავრქედებულყო იგი, ნარკვევის ავტორს უფლება არა აქვს დატუქსოს ექსპერიმენტორები, მარალაც და, იქნებ სულაც

ვარდზე ცდის შედეგიანობა ზუსტად ამ ვარდზე იყო დამოკიდებული. ნარკვევის ავტორი მხოლოდ საკუთარ თავთან დარჩენისას უნდა დაეს დასკვნას გამოტანას; სინდრლე ვქმნერტები ვარდის პრობლემასთან რაიმე ეკონომიკური ხლართებით რომ უფლებდენ დაავშორებულნი, მეცნიერება რაქტიკასთან კავშირში, შესაძლოა უფრო ოპერატულად წაწეულიყო შედეგებისაკენ.

მეორე — „ტექნიკური“ მიწეში მდგომარეობის იმაში, რომ ვარდის ფურცლების შევარკვების ძალა უნდა შეგვეწვედეს მოსავლის ადგილზე გადისაშუავებლად, ანუ, თავდაპირველად უნდა ააშენო ქარხანა ან მისი მსგავსი რამ, გამოიხოს საამისო ფინანსურ-ეკონომიკური საფუძველი, აშოვო საწარმოო სახსრები, შემდეგ კი კარვლ ფურცელი რამდენიც შევადლო. ვერ გავხვდებ შეეწინააღმდეგო აჭარის ასრ სოფლის მეურნეობის მინისტრს, ეკონომიკურ მეცნიერებთა კანდიდატს სიმონ შარაშიძეს, რომელიც მივანა ამ დსკვნადე, რომ ვითომ უსაწლიის ვარდის გავრცელების წინ შრავალი დაბრკოლება ეღობებოდეს, აღნიშნული მოსაზრების საწინააღმდეგოდ რაიმე კონტრაგაოთვლა არ გამაჩნია, გარდა ნიადაგ-მორკული შეხედულებისა და კანდიტარ სურჩეობის ვისარგებლო „ლიტერატურული გაწეობის“ ცნობალი რუბრიკით — „მე რომ დირექტორი ვყო...“ თავდაპირველად შეიძლება შედარად დაკარგული მილიონების გამო, რომელიც ქარი ანიაკებს არა მარტო ბათუმის სამშენებლო-სამონტაჟო კანტორებში, რსფსრს ეს წამგებთან კოლმურნეობებსა და საბჭოთა მეურნეობებს და ა. შ. და ა. შ. მეტი კი ახლებ მახარაძეს ვუბრუნებდი ბანკში გახსნა მილიონიანი ანგარიში კარკატორი ვადამითა და შემნახველ სალაროს წინგაწე წაყწერდო: „გაყეთ საქმე, ჭირფანსო, როგორც ვარხანბოს შენი ტალანტი და შინაგანი ხანდისი, უსაწლიის ვარდისა და აჭარის სუვარული“. მაგრამ, ცოდეად ზომ არ ჩავთვლებია, რომ ასე ქარაფშუტულად ვულაგოთ სახსრები და თან საექო ტალანტს (საერთოდ კი არსებობს იგი?) და გარქედლ ხანდისს (იყო და მოლონად გაქრა) ვუტარდობოდით — სასაცილოა. „სიყვარულით სავსე“ ტალანტები, რომლებიც იღებენ ფულს და შერე ზაილურის წყალს აღვიწებენ — რამდენსაც გინდა, იმდენს მონახავ. მაგრამ, თუ საერთოდ რაიმეს რწმენა შეგვარჩენია, ტალანტებისა მაინც უნდა გვეტროდეს, პარკველ რაგში — მათი. სადავოც ნაკლები იქნება...

ექვი არ მემარება, რომ იოსებ მახარაძე გარკვეული მშროთულებით აშუავებდა აღნიშნულ სიუეტს. თუშედა ჩემს ფანტასტიკურ ვარაუდებს ისევე ჩემებურად გაეავრქებდა. მაქველ ხანებში მასწავლებელი, აღბათ, უფროსკლასებლებს ჩართავს საქმიანობაში. მანამ

და ქოვიდერ კოკრი გამოანაცხებოდნენ და დემოკრატობდნენ საკითხი, რა უნდა ვარდის სახელით ფურცლებს, იგი მიმართავს თავის კოლეგას — კინჩაურის საშ. სკოლის დირექტორს სულიყო სულმანაძეს, რომელიც ენთუზიასტების რიგს მიეკუთვნება. მას დაბრუნებული აქვს ბათუმის პედინსტიტუტი, იყო წყალქვეშა გემის მეთევზე, სულ ახლახანს დაბრუნდა სამხედრო სამსახურიდან. სულიყო წინ სამეცნიერო კარიერა ელოდა, მაგრამ ბათუმის პაღუბს, პლიაფს, ასევე კარიერასაც სულიყო სულმანაძემ შშობლიური მთები ამოქონა. მთელ დღეებს ახალგაზრდა დირექტორი სკოლაში აღაშენდა, ეფექტობს, რომ მას რაგორც ფიზიკოსსა და მის საუკეთესო მოსწავლეს ეუოფოდათ ტყუა-გონება ეთარზეთავენი კულტურების გადაამუშავებელი ქარხნის სქემებში გასარკვევად. საქმიანი მშენებლობისა და შექაზატორების მოსახეზნად, გაზონანავდა იგი დროსა და ძალს უზაწლიყვის ვარდასათვის, მითომეტბს, რომ ამოცანის გადაწყვეტას არავინ თხოვდა წმინდა ენთუზიასმით. იოსებ მახარაძის მიერ გახსნილი კრედიტი უთუოდა ზელს არ შეუშლიდა ვარდის სიყვარულში. ინტერესი და სპაზილია გაუჩნდებოდათ სხვა პედაგოგებსაც, რომელნიც ბათუმში საქმეებს ელოდნენ.

მარტო ერთ მასწავლებელზე როდი ვაშყარბეთ იმედს მე რომ ამ საქმეზე პასუხისმგებელი უყოფილიყავი, აგროსაყოფებზე რჩევის მისაღებად წაიღოდი იასონ ბერძენსთან, ქედაში, რომელიც ჩაისა და სუბტიროპაყული კულტურების საყვარლო სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის საყრდენი პუნქტის ვაჟიყ. მართალია, იგი ციტრუსოვნიბითა დაყავებული, მაგრამ რამდენადაც ცატრუსებო ადრე სანაპიროდან თერომეტრი კლორმეტორის მანქილე იყო გაშენებული, ბოლო შეზღვე მისმა საზღვარმა ორმოც კილომეტრზე გადაიანცვლა, რაც აასონ ბერძენს ჩარევის გარეშე არ მომხდარა, გვაქვს საფუძველი იმედი ვიქონიოთ, რომ უზაწლიყვის ვარდიც მიადევს ახალ მიქნებს.

ციტრუსებოსათვის სიმაღლის საზღვარი ჭერჭერობით ნაშ მებრს შეადგენს, ჭერ-ჭერობით, რადგან ბოლო ზეგარეშე ჭერ კიდევ შორსაა, დაუშვებელი პოტენციალი აქვს „სიმაღლის“ ჩაისაც, რომელიც, სხვათა შორის, უნდა ითქვას, რომ უფრო მომგებიათა, ვიდრე თამბაქო, ასევე უურბენს და ღამონს ქლიერად, სუნტად, საშუალოდ ჩამორეცხილ ნიადაგებდან, პირველს მითან აპარაში საშუალოდ 68 პროცენტით უყავი, მეორეს — 31 პროცენტით, მესამეს — 6 პროცენტით და ეს ზომ პრინციპში მიჯღებული მიწებია. საქმე ტალანტშია, მათი აშგვარი ათვისება კი ბერკად უფრო რენტაბელურია; ახლა ავლოდ ტარასას აფეთქებელი ვაშუნების მეთოდი — სხვათაშორის, აღნიშნული მეთო-

დი ფართოდ უნდა დანიერგოს აქარაში, იგი ოცქრე უფრო მომგებიათა, ვიდრე ბელით მშეზობა, ტალანტი თავის თავს უფრო ეფექტურად მაშინ ავლენს, თუ მის წინ რაგორცადა სივრცეს არ შემოზღუდავენ და გულუზეობას, ნიღობას გამოუცხებებენ.

მწელი არაა მის გამოცნობა, რომ მომავლის სათბურში „აგარულ ვარდს“ აგროტექნიკური რჩევა-დარჩებების გარდა ესპორობა უაშრავი ეკონომიკურ-სტატისტიკური და ფინანსური რეკომენდაცია. მერე რა, სიამოვნებით მივაფთხავ ქედის რაიონის სასოფლო-სამეურნეო სამმართველოს თავიყის, დამასაზრებულ აგრონომს შოთა მგელაძეს. ნუთუ დამმარბაზე უარს შეტყვის და საინტერესო საქმეში გამოტყუდებთ არა მგონია შოთა მგელაძეს ხელის გულზე უდევს სარაონო მიწათმოყობა და თვალათილე ხედავს მისი ვაშეობების, სამუშაო ძალის რაციონალურად გამოყენების გზებს, ადგილობრივი სამშენებლო მასალების მრეწველობის განვითარებას, ხილისა და ბოსტნეულის გადასაშუშვებელი წარმოებთაშორისო ქარხნის განკარავებელი ექსპლუატაციას და ასე ნათლად რომ გადმოგვეცხეს თავის შესწორებებს ფასწარმოებაში, ვანა ვაშეობადელოდა „აგარული ვარდის“ ფირმასთან დაყავიერებულ ფინანსურ-ეკონომიკურ პრობლეზებში გარკვევა?

დარწმუნებული ვარ, რომ იგი ამაში ბადების, მინდვრებისა და პლანტაციების მშრომელთა აქტიურ მმარდაჭერას მოვებდა.

შოთა თავის ბეჭედს ასევე აღმიაწებს, ადამიანები კი — შთას. ვხედავ, რომ მთების გადაარჩენა არანალებს რთულია, ვიდრე მათი დაყვრობა. გულმტკიცული ვუშეებ იმასაც, რომ რადაც არამეცნიერული და არაპრაქტიკული მიზნების გამო უზაწლიყვის ვარდი კვლავ აღეგორაოდ უნდა დარჩეს.

პირველი ცნობა: დიატომიტში გადატარებული დეონო 8 თვის ნაცულად ნი წელიწადს იანებმა დაე, ახლა დაასახელონ ეკონომისტებმა დიატომიტის ნადლე ფასი და მისთან ერთად ამ ძვირფასი მარაგის აბუნად ავღებით მიეწელებოდა შარალა.

მეორე ცნობა: ქაცვის ზეთის საკმოდ ჭირვეული სახაზრო ფასი (ერთი ბოთლი 50.60 მანეთს შეადგენს) — დაე, ეკონომისტებმა დამედიკოსებმა დიანგაჩომინ, ავადმყოფთა სიცოცხლის რამდენა წელი, განმრთელობა, შრომადღე და მშვიდი ღამე დაიკარგა ამ გააშრჩენი წაშლის დეფიციტის გამო და რამდენი დაყარგა ჩვენმა მთავრობამ ფულადაც და ვადღებთ სხბითაც ქაცვისადმი დაუდევარი მოსყრობით.

მესამე ცნობა: ბათუმის ბოტანიკური ბაღის დირექტორმა სამეცნიერო-პრაქტიკულ სესიაზე შეზღვე ციფრს გაიხსენა; აშგამად სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლიანობა 84-

ჭერ უფრო მცირეა რეკორდულთან და 10-15 ჭერ უფრო მცირე პოტენციურ შესაძლებლობებთან შედარებით. ცნობები არასახარბიელოა, მაგრამ მაინც იმედის მომცემი. მასში ნაღვლიანი ფაქტების გროვაცაა და უსამართლო პერსპექტივებიც.

მივლინებაში ახარახებელ მწევია საქართველოსათვის სტუმარმოყვარული, ზოგჯერ ზღაპარავით კეთილი შემსხვევა, მანვე დამაჩივლოვც გვიგნით გაუთავალისწინებელი წასვლით ვარძიაში.

კვლევი გამოკვეთილმა მონასტრმა არა მარტო თავისი განთქმული ფრესკებით შემპრა, თვით მონასტრის შვეულ კედლებში გამოკვეთილი ასობით გამოქვაბული, ყველაფერს რომ თავი დაანებოთ, ეკონომიკის კიდევ ერთი თვალსაჩინო საგნობრივი ვაკეეთილიცაა.

აღბათ უფრო ათვი და ასჯიის რენტაბელური იქნებოდა, რომ სახლები ქვემოთ, მიწაზე შეწებნათ: ხეობაში ხომ უამრავი სამშენებლო მასალა ურია, მაგრამ ქართულია წინაპრები უყოღვჯარი ალანისტურები აღმურთელობის — ალენსტოკების, წრიაების, კედლების, „დიდასის“ ფარმის ბოტანების ვარშე ადიოდენ მონასტრის მიუდგომელ კედლებზე და თან მიქრიადაი ხარჩო, შეშა, ხელმწიფო. იარაღები, ახერხებდენ ეშროშათ დაბალ და ვიწრო, ლამის საპატარო საყენების მსგავს სენაკებში, მშინ როცა იმ სიმაღლეზე აღწევა არც ისე იოლი საქმე ვახლდათ. არამარტოკულია, არა? ახვარი უარობისათვის ჩვენი ტრეტებისა და სხვადასხვა წარმოების მეთურებს საზრადებლო სკამებზე დასეაშენენ და უშეცურებს ვანაჩენს გამოტრანდენ. მაგრამ, სწორედ ამ მომენტი და კერძოდ ამ „არაეკონომიკურმა ეკონომიამ“ გადაარჩინა დღეს ვარძია, გადაარჩინა საქართველო!

შობილიური მხარის ისტორიის შესანიშნავად მყოფემ (რამაც უფროდ დიდი დახმარება გაუწია პარტიის რაიონის მდივნად მუშაობისას) თენგივ ილიას ძე პატარაშვილმა აჯიხინა, რომ საომარი აუღის დროს — და ასეთი რამდენი იყო, ვინ იყის! — სახელდობრ ამ მონასტრისა და მის გამოქვაბულებში აფარებდა ვახიწული ადგილობრივი მოსახლეობა თავს.

რა ღონეს აღარ მიმართავდა შტერი, რომ ვარძია დეგრირა, ვინ იყის, რამდენი ნაკელი დაიწვა სამკლნის ბაქებად გააქცეულ სენაკებში. ბოლოს მაინც მონასტრმა გაამარჯვა! ვარძიაში არც ქურტობა და ღუმელები და არც ცენტრალური გათბობა, მაგრამ ვინ ვაზოვანს იმ სიბოხს, სულიერი კულტურის კერა დღესაც რომ უნაწილებს აღაშინებს? — ვარძია მარტო ნაციონალური სიმბოცის, ტაღანტის, კულტურის სიმბოლო. როცა, იგი პრაქტიკულობის დიდი ვაკეეთილიცაა.

ზუნდებისა, ვარძია უყველიწორად სულ

უფრო და უფრო მეტ ტურისტს იზიდავს მშენის სხვადასხვა კუთხიდან. მონასტრიდან არც თუ ისე შორს ვაშაფლავს მის მოპირდაპირედ მდებარეობს სასტუმრო „ვარძია“. იგი წარმოდგენას იძლევა ჩვენს თანამედროვე პრაქტიკულობაზე, ტექნიკური და მეცნიერული აზრის სიღრმეზე.

სრულიად ჩვეულებრივ, ასეთელოთ მოგებულ გზაზე კომფორტაბელური „აქარუნები“ ტურისტებს დააქროლებენ, რომლებიც ესწრაფვიან „ეზიარონ“ ძველ წმინდანებს, ისწრაფვიან უმეტესწილად შაბათ-კვირაობით, არღვდევებსა და შევებულების დროს — „სეზონზე“.

წინაპრები მიცოცავდენ მონასტრის ვაწრო ზურღებზე. წიღში იხრებოდენ, თავს აჩრდებდენ შვერილებს. წარმოშობადენია, რა უსად უჩვენებოდათ თითოერთი ნახიჯა და უსუსი წყალი. დღეს კი მათ ჩამოაყვლებს — მძლავრი სამზარეულო ბლოცები, ლიტები და ახანაინი ოთახები აქეთ... მაი, ვიდი!

სკულაში მეცადინეობის, სამსახურებრივი მოვლენობისა თუ ოჯახური ფუსფუსის ჩარჩოებიდან ამოვარდნილმა შაიშა მემკვიდრეებმა აღარ იცან მოზღვავებული ენერგია რაში ვაზარქონ. ვერ ეტყვიან აქტიური დასვენებისა. თავის განუყოფელი დროს ფარგლებში. შაიშა ნაცკი, როცა აქრძალვა თვალსაჩინო ადგილზე და შვეით თეთრზე არჩინაინი ასოებით აწერია, თუ არ სურთ, მშინც ვერ შენიშნავენ, პირიქით, მის დაარღვევასაც მოიწადაინებენ. პიგორი აქრძალვა უბრალო მოყვეათ ეტებათ და არა ჩვენ, ჩვენ — პიროვნებას წარმოვადგენთ!

თითქოსდა ასეთ „პიროვნებას“ ჩააჯონენ — „შენთვის ყველაფერი დასაშვებია“. არ არსებობს მისთვის არც შინაგანი აქრძალვა, არც რაიმე ფასეულობანი და პრაბლემები, იმიტომ, რომ მის ყველდ უჩრედს თავისუფლება სწურია და თვითაქრებობი სუნთქავს.

მაინც რა დიდი აშავია მოგეტელი ონჯანი და ტოლდების გაცხილი სახელური, ვითომ რა უნაშველო უბედურებაა, როცა საბაღო წყალი ასევე საბაღო ჭერიდან ჩამოდინება. როგორმე სარგობზე კანტორბაც ხომ მოინახება, ანდა, რა დიდი აშავია ერთმანეთზე დახვავებული ბოთლების გროვა აივანზე? შერც, რა? კიდევ მაღლიზა ვეითხარობი, რომ მოუღლები, აი, იქ, სხვა აივანებქვეშ კი ერთი უედაობაა.

სასტუმროს ფასადის ქვეებლა ფერის შვიდაპოდან ერთი ისე წამობრძლა, თითქოს გაღუშოდა და თავი ვერ შეუშარებია, მას მეორედ შეშოვლია... საუფროვანი კულტურისა და „ეკონომიური ეკონომიკის“ მონასტრის საპირისპირო მხარეს სეზონური ცივილიზაცია გაშეფებულა და დაპარაშებს... ეს კი უკვე აღარ არის ვარძია!

ერთბელ შობილიურ მოსყვნი, მოდურად

მოწყობილ ერთ ინტელიგენტურ ოჯახში, სადაც წინის თარობზე ცვატავდაც წინააღმდეგობა, მატირნასაც და მანდელშასაც. მოკლედ, მე-14 სართლის ერთ-ერთ ბინაში, სტუმრებს ჩაით ვიზისპინდლებოდნენ. დიასახლისის დასახარებლად სამზარეულოში გავედი და დავინახე, რომ ოქანა მოსუბუღლია, წყალი მოთქრიანებს. დაეცტა მოკინდომი მაგრამ ოქანა რომ დამეორხილია, „აჰ, ეს ოქანა. — წახუზუნა დიასახლისმა — ნუ შეეცდები დაეცტას. ორი წელია ასე მოედივება. იხე მიეჩვიე წყლის ზმას, რომც შეაკეთებ, ალბათ მოკინდომი კიდეც. წყაროს რაკიაკივთ შესაღებუნება მაგის ზეპურა...“

საკიკილსტებისსათვის მიმიწვია იმის დაანგარაზება, თუ ორა წლის მანძილზე რა რაოდენობის წყალი დიდა ამ ქირკველი ოქანინდა, რამდენი ენერჯია დასჭირდა, რომ იგი მე-14 სართულზე აეყვანათ, ანდა რა სიმძლვეზე უნდა გაეზარათ შემდეგ კი გაეწმინდათ წყალსაცავი და ა. შ. ამდაგვარი „ეხთერკურად დახვეწილი პოეტიკის მოყვარული“ თანაშემწეობა პარონის სტიქიურ, მაგრამ საშიშ მტერს წარმოადგენენ. მიეცი გასაკანი და თავისუფლება წმინდა ხელოვნების ანგვარ თაყვანისმცემლებს — მაშინვე კომუნისში შეჩადვენ თავს, თუცადა — კორექტორილში. მაგრამ მათი შეშვება არც იქ შეიძლება — უვლადერს ურჩაზე დააყენებენ!

„თელავის სული“

ეს სტატიკონები რომ თელავში მოგზაურობისას ცხელ გულზე დამერა, ალბათ ცოფუნებას აყვებოდა და ამ თავის წერას ბუნების სურათების აღწერით დაეწყო, რადგან ბრმა-ურთ უნდა იყო, რომ მოგზაურობის ჩანაწერებში კრიტიკა არ დაეცდეს იმ დიდებულ ადგილმდებარეობაზე, სადაც მაშინ მოიხიდა უფნა. ახლაც კი, ამ წუთებში, როცა იქაურობას ვიხსენებ, ზედახდა მეუფდება ის სახარული, რაც იმჟამად ჩემთვის არნახულ სიღამაშესთან შეხვედრით განვიცადე.

მას შემდეგ, რაც ვნუკოვი მოელი დღე გამოდარების მოლოდინში ვაკტარე, რომ იქნებ მოქუფრულ ცას როგორმე პარი ვაუხსნა, საქართველომ მოკრიალებული ლავარდისფერი ცით, ცისარტყელას ფერებით აქრებებუდი შემოდგომის ფოთლებითა და ოქროსფრად ახანახებული მზით დამაქილდოვა.

მე ახლა ჩემს თავს ჩავაკონებ: მივლინება რომელ განკუთვნიდა სენტომენტალურ მოგზაურობათა რიგს. ჩანაწერებში სამდებრო სამუშაოებს „ფერწერის“ რუმბაკით ვერ გასაღებ. და, სინტიფისა და „კავკასიის ზღების“ მოყვარულებმა პლიაფების ფოტოგრაფებს მიავითხონ. აქ დასაშვებია გრაფიკული ხერხების გა-

მოყენება, იღონდ მეტად გამოზომილად და უკველგვარი გადაშლაშების გარეშე. თელავში მოგზაურობის ცხელმდებარეობის თავს უფრო აღფრთოვანებულ ინტონაციით დაწერად და ღვთის წინაშე მართალიც ვიქნებოდი, ვინაიდან აღფრთოვანებისათვის უკველგვარი საფუძველი მომპოვებდა. მხოლოდ ცოტა სახელწოდება უდიდებო — ურჩილი კრეფის, გადაწვდისა და ჩანარების მართვის ავტომატიზირებული სისტემა („რთველი“) მაგრამ, ამა სცადე ციკაბო საფეხურებს ბოლომდე ჩასდიო, რომ გესპირამენტი წარმატებით დაგვარევიდეს.

საწყისი საფეხური ელემენტარულია: ზუსტად უნდა გამოთვლილი რაიონში რამდენი ბექტარი ვენახია და შემოდგომის გადაწვევებ დღეებში რამდენი მუშახელი, მანქანა და ტარი დასჭირდება მოსავლის აღებას, ამა თუ იმ მეურნეობისათვის რა მარშრუტი და ღვინის რომელი ქარხანა იქნება უმჯობესი.

მეორე საფეხური შედარებით უფრო რთულია. უნდა დამუარდეს ოპერატიული კავშირი არსებული სისტემის უველა რკოლს შორის, რისთვისაც დაიდგმება რაცია უველა კოლმეურნეობასა და საბჭოთს მეურნეობაში, ღვინის ქარხნებსა და ავტომეურნეობებში, შტაბის წევრებისა და ხელმძღვანელთა მანქანებში.

მესამე საფეხური: რამდენადაც თელავს თავი არ გაუწებებრებია ფუფუნებითა და საყუთარი გამოთვლილი ცენტრი არ შეუქმნია, შედა სისტემებს შორის რეგულარული კავშირის უზრუნველყოფა გარდაც, თბილისის გამოთვლილი ცენტრთან ტელეტაიპის საშუალებით უნდა მოხდეს. და ბოლოს უველაზე მთავარია შეისწავლოს რაიონული კადრები, რომლებს რთველს ემსახურება, შეისწავლოს არაოცნების ოპერატიულობისა და საქმიანობის კულტურის მხრავ, ურომლისოდაც თვით საუკეთესო ტექნიკაც კი სავალლო შედეგს მოგვეცემს. საქმიანობის კულტურის შესწავლა გულისხმობდა უფრძინს კრეფის გადაწვდისა და ჩანარების პროცესების მრავალგზის „მოდელირებას“, მანქანების გარბენათა ქამის ზედმიწევნით გამოთვლას, ღვინის ქარხნების დატვირთვის რიკების განსაზღვრას და ვაგანია მუშაობის დროს საგანგებო შემთხვევების პროგნოზირებას. საქმიანი მანევრები აზიტომ არის საჭირო, რომ გამოირიცხოს უკველგვარი მოულოდნელობა, როგორც სტიქიურა, ასევე საქარხნო მექანიზმების მწიობრიდან გამოსვლის, ავტომატიზირების დამსხვრევის შემთხვევები. „მართვის ავტომატიზირებული სისტემა“ საშუალებას გვაძლევს ნებისმიერ სიტუაციაში მივიღოთ უკველმხრავ შემოქმეხული ოპტიმალური გადაწყვეტილება.

შედავება ადვილია: ნუთუ დასახელებული საფეხურებიდან თითოეული წარმოების ანახანას არ შეადგენს? ბოლოს და ბოლოს უკ-

ვიღვარის საქმე მოიხროვს ტექნიკურ-ორგანიზატორად, ინფორმაციულ-პროფესიონალურ-გონივრულ მიღვარს. უკვე სადამოს შტაბში შემოსული ცნობები სარკესავით ირეკლავს განვლილი დღის შედეგებს და სხვათა სახვადიო გეგმებს. ცნობა უბატყებს, როგორია ცალკეული მკრთავების შრომითი ნაყოფიერება და რა წარმატებები აქვს რაიონის მთლიანად, აღრიცხავს ცალკეული მანქანების საშუალო დატვირთვას, წესრიგში მყოფი მანქანების რაოდენობას, თავისუფალი ტვირთობის რაოდენობას, ცნობა ვატყობინებს რაოდენობის ანბანურ კუმულირებას: ურძნის რა რაოდენობა ჩაბარა საზოგადოებრივმა სექტორმა, საბჭოთა მეურნეობებმა, კოლმეურნეობებმა, მისაღებად, როგორია ურძნის რეალიზაცია, რას შეადგენს შესრულებულია გეგმა პროცენტულად: ვერა რომ არ ვილაპარაკოთ, ცნობა უჩვენებს, რა მოლოქმედონ შეხედვაში. როგორია შედეგები წინასწარი მონაცემების მიხედვით? მკრთავების შრომის ნაყოფიერება ერთნაირად ვარჯის გაიზარდა, უმოკლეს ვადაში ანაზაურდა სისტემის დამუშავების ხარჯები, მისგან მიღებულმა ეკონომიკურმა ეფექტმა მთლიანობით მანეთი შეადგინა.

ეს ანბანური კუმულირებანი გერ კიდევ რამდენიმე წლით ადრეც წინასწარმეტყველებდნენ დიდ მილიონებს... საქმე მხოლოდ იმაში რადია, რომ მართვის ავტომატიზირებულმა სისტემამ საღიპტრერო სამსახურში ორნახევარჯერ გააუმჯობესა ავტოტრანსპორტის რაციონალური გამოყენების ერთეული. რაიონმა გააფრთხილა უარი ეფვა საქმეში გარეშე შემთხვევის დასაქმებაზე და ამასთანავე მკეთრად ვახარდა ურძნის ჩაბარების გეგმა. უფრო მეტად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა კახეთის გამოცდების პოტენციალი, მისი თვალნათლივი მისაბაბება, რეპლულიკური პერსპექტივა.

საქართველოში მშ რაიონია, თუ მერად დავა ფეხზე და საქართველოს რაიონული ავტომატიზირებული კომპლექსები თელავურ გამოცდების განიარბენენ, კახეთი უფლოდ დაუდებს სათავეს რესპუბლიკის სოფლის მეურნეობის განვითარების ახალ ეტაპს — ავტომატიური მართვის ეტაპს.

შე ვერ ვგარკვევ მესმარა ტურთ რდრადი სიტყვა — „ეპოქა“, იქნებ ღრუოლადაც, თელავის მართვის ავტომატიზირებული სისტემის შედეგები არ შეიძლება მხოლოდ ფულადი გადაანგარიშებით განისაზღვროს. როცა საქმე რეალური ციფრების ეტაპს, მართვის ავტომატიზირებული სისტემისათვის უკველა მათემატიკური მონაცემი მიუღებელია. შეცდრა მათემატიკური სისტემის პირობებში ვაბერალი ციფრები მანც ვაცტყენ თავს. სიყაღბეზე უარის თქმით მართვის ავტომატიზირებული სისტემა წვეტბს იმ რაღვ მათემატიკურ-წინეობრივი რეველუციის მხავას; თუ სამეცნიერო-კვლევითი ინს-

ტიტუტბს მანც ენატრებთ ტალანტი, რომელთაც უნარი აქვთ გამოიყენონ სხენდ მწიფობები, მორალურ-პოლიტიკური, ეკონომიკური სარგებელი უკველი ჭურის მიწერების ლკვიადებით, ნუ დაიზარებენ და კახეთი მოიფხანონ. მოსასინავ ვთავაზობ ფანტასტიკურად მართვი გამოყენების უახლეს მეთოდს. თელავში მშ ათასი მკოვრებია, იგი კვეყნის საშუალო სტატისტიკურ რაიონად ითვლება. რთველიდან მიღებული მილიონიანი მოგება უნდა გავმარავლოთ კავშირში არსებული რაიონების რაოდენობის რიცხვზე. რომელც, როგორც უკვე ითქვა, მ შოი-მედა, შედეგა მიღებად უნდა. ვინ არის წინაღობეგა? და მანც დღეს-დღეობით ამ წარმტაცი პერსპექტივის შესახებ ძნელი იმსტელო მყო-რული ტონი.

გახული წლების გამოცდილება ნათქვამს სრულიადეც არ უარყოფს. თელავში ნამდვილად დასაბამი მეთე საქართველოს ატრომატიზირებულ ობტორიის მნიშვნელოვან თავს. კახეთზე დატბილ ვერავითარ ქარიშხლებს ვერ ძაღუთ ამ უტკბის უარყოფა. მაგრამ, ქარიშხლები მანც აუო და ქარლ-კახეთმა და მთლიანად აღმოსავლეთ საქართველომ ხელ ალბანს სტიქიის ისეთი მარწილო შეტევა განცადა, რომ მხავები თარეში საუყრეებს მიტანებულ დრმაღ მოხუცებსაც კი არ ახსოვთ. პრესა და ტელევიზია იუწყებოდა: სეტყვამ მოაოხრა ათასობით მეტბარი ვენახი, მოსპო საქონელი, დაანგრა შენობები.

წგრევის ისეთი მასშტაბები ნამდვილად არ იყო პროგრამით გათვალისწინებული.

ეს ჩანაწერები მომბარ მოვლენებამდე რომ გეყვითელიყო, ალბათ აუცალებლად კიდევ რამდენიმე გვერდს მივუძღვინდი თელავური რთველის „მართვის ავტომატიზირებული სისტემის“ მნიშვნელობას, საიდანეც მიემართება გზა „ესა“ და „სასა“ სისტემებთან რომელთა მოკლე გახეშვის გარეშე ნამდვილად ფონს ვერ გავალი:

ესა — ეს ჩვენს კვეყანაში კავშირის ერთიანი ავტომატიზირებული სისტემა.

სასა კი — საერთო სახელმწიფოებრივი ავტომატიზირებული სისტემა, რომელც თავს უყრის და ამუშავებს აღრიცხვა-დაგეგვა-მართვის შესახებ არსებულ ინფორმაციას.

დადებული პროექტის შემქნელია და ზღუმიდაწინის, აწ გარდაცვლილი აკადემიკოსის ვ. გლუშკოვის სიტყვებით, აღნიშნულ სისტემის მსოფლიოში ბედალი არ მოეპოვება. მართო უყრანის „მართვის ავტომატიზირებული სისტემის“ პირველი რთვი აერთიანებს 765 ერთეულს, რომელთა ბაზა შეადგენს მშო გამოთვლით ცენტრს განდაგებულს კიდეში, დონეცკში, ხარკოვში და სხვა ქალაქებში. რესპუბლიკური „მართვის ავტომატიზირებული სისტემა“ იქნება „საერთო სახელმწიფოებრივი ავტომატიზირებული სისტემის“ საფუძველი.

„მართვის ავტომატიზირებული სისტემის“ მკაფიოდ ფუნქციონალურმა ქსელმა, რომელიც დაურღვეველ მტკიცე ქსოვალს წარმოადგენს, საქართვების მიხედვით უნდა დაიკვას ქვეყნის სახელმწიფოებრივი ორგანიზმი თავისუფალი ორგანიზმებისაგან, რომელიც სხეულის რომელიმე ნაწილს დროდადრო დაშლით ემუქრება და რაც შეტად საშინაო სიცოცხლისათვის.

უკიდურად შესაძლებლობების ფონზე რთველის „მართვის ავტომატიზირებული სისტემის“ მოქმედებული მნიშვნელობა როგორ იჩინდება. პირიქით, რელიეფურად ვხედავთ სხედვა. იგი არ ფერმტრადდება ვმ ვინეზი-თაც, რომ პროგრესი მონაწილურადეულია და თვით კონსონში კაცობრიობის შეტრამ მინაფაპრობა კანონზომიერი ცხადაა. რთველის „მართვის ავტომატიზირებული სისტემა“ აუცილებლობა დაბადა და ამდენად, მომავალი წინა აქვს.

მაგრამ, მართლ აწმყო და მომავალი? წარსული სადღაა?

ფაქტით კვლავ იტლავს ვებრუნდები, თავს ვუბნამ გულუბრყველო, ზოგიერთისათვის იქნება რატორიკულად პირობიბთ, მაგრამ ფიქტრობ, არც თუ ფუჰე შეეითხვას: რატომ დაიბადა რთველის „მართვის ავტომატიზირებული სისტემა“ სახელდობრ აქ, თელავში? წმინდა ტექნიკური თუ შემთხვევითი მიზეზებით? ან იქნება არსებობს მწელადშესაზრნევი და კიდევ უფრო მწელადგამოსაზრნელი, თითქმის უჩინარი და ამასთან რელიური კავშირი „მართვის ავტომატიზირებული სისტემას“ და კიდევ იმის შორის, რაც სულს, — თავს ნებას მივცემ და ასე ვიტყვი — თელავის სულს შეადგენს?

ყოველდღიურად, ადმინისტრაციული შენობის პირველ სართულზე, რომელსაც ჯარისკაცურად „შტაბს“ ეძახიან, ვეცნობოდი საღამოს მონაცემებს. იქაღთო — ეს ღვინის ქარხანაა. ზუსტად ისეა, მაგრამ იყოლო, ახადდ ორის, აკადემიკოსი, რომელმაც საუკუნეების წინ ფორმირება მისცა საქართველოს სულაერ საზაროს, იგი სულიერი კულტურის ცენტრია, რომელმაც ძველ თელავს, ქართლსახეთის საშეღოს დედაქალაქს იმეჰე მტეზ შესძინა, ვიდრე პრესტეჰე და ბრწყინვალემაა. აკადემიას უკავშირდება შოთა რუსთაველის უწმინდესი სახელიც.

მუზეუმიად გადაქცეული ეკლესიის კიდემეზზე, აგრეთვე სტენდებში, მინის ქვეშ ჩანს ძველი აკადემიის მემკვიდრე სახალხო უნივერსიტეტისათვის გულუბრად გაღებული სახობაძარ: უყვე შევითიბებული წიგნები, რაგორც აქ, ასევე საზღვარგარეთ გამოცემულნი. ღღო გუდიაშვილის ნამუშევარი. კობა გურულის ჰედრობა, თელაველი თვითნასწავლი მხატვრის ლუბუტაშვილის მიერ მოზაი-

კით შესრულებული რუსთაველის პორტრეტ/ხოლო გვერდით ფოტოსურათზე აღწერილია ნიკო პაპალაშვილი — ალბათ, ფედელოვსკის საცემი სტრუქტურა მსოფლიოში. იგი საუკუნეზე მეტის წინის გარდაიყვალა. აქვეა საზუქრები უკრაინიდან, ირვოსლავიიდან, გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკიდან...

აკადემიის შორიალბოს, გვისიბარას ქვეთ ამოშენებული წყაროა, რომელსაც „საბრძინის წყაროს“ ეძახიან. გასულ საუკუნეებში მისკენ მოიწარმოდნენ ფილოსოფიასა და მუსიკას, მათემატიკასა და ლეთისმეტყველებას მოწვეურებული დაღლილი მგზავრება. ამჟამად, თამამდროვე ათვისტებია და მატერიალისტები, მათ შორის ღუშები და ვულგარულები, წუთით ტოვებენ თავიანთ „თეგულბასა“ და „შოსკვარებს“ წყაროს წყლით შარის გასასველებლად.

მეცოცხლებული წყარო ძველებურად უღლავს წუშრავის ნაყოფანაღურ კულტურასთან ზარების მსურველებს, უტკიცებს რწმენას, აღაზალებს შათ.

წინასწარვე ვედავ ჩემს შეცხუნებულ მკობხვებს: „რა საჭიროა ასეთი შორიღეა ექსკურსია წარსულში? რა კავშირი აქვს ძველ წყაროს სასურსათო პროგრამასთან? რაინულ-აგროსამეწველო კომპლექსთან? რთველის „მართვის ავტომატიზირებულ სისტემასთან“ დარწმუნებული ვარ, რომ ზუსტად ამ პატარა წყაროსთან იღებს სათავეს აქაური წარმატებული და მიღწევება, ამჟამინდელი ხაოცრებანა...

თელავშიც და მის ფარგლებს გარეთაც ბევრ ვინმეს შეხედები, ვისთვისაც „წინანდალი“ ეს მხოლოდ და მხოლოდ ვასტრონომში გამოფენილი ღვინის ბოთლია, ან უცეითი შემთხვევაში — უზარმაზარი კასრების მწვერული ქველი ქარხნის სარდაფებში. მათ შორის არიან ღვინის ქარხნის მუშებიც, რომლებიც, დიდხანი, შეერჩვენენ და შთლად გულგრილი არიან იმისადმი, რომ წინანდალი ჰეკევაძეთა განთქმული გვარის ადგილმამულს წარმოადგენდა.

თუღდაც ასე იქოს — გულგრილ და არაცილობისმოყვარე მავანსა და მავანთა გამოზინც არ ვაწუდებია დროთა კავშირი. ან კავშირის საცოცხლო და ფიზიკური არსებობა უმეტესწილად განპირობებულია იმით, რომ ორასი წლის წინ გარსევან ჰეკევაძემ ხელი მოაწერა გეორგიევსკის ტრაქტატს საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ.

სულიერ წინეობრივი საწყარო, კულტურული ატმოსფერო, ურომლისდავ სული ამოხდება ყველაზე გულგრაღლსაც კი, იმიტომ არის გაზუვებული მცოცხლებელი ეანებაღთო, რომ აღქმსადრებს, პეტერბურგში საქართველოს ელჩის — გარსევან ჰეკევაძის ვაჟიშვილს, ეკატერინე II-ის ნათლულს, რუსეთ-

საქ. სსრ კ. მარტისის
სახ. სახ. რესპუბ.
გიგლიოთიქაბ

სასრულისა და რუსეთ-თურქეთის ომების მო-
კაწრის, გენერალს, შუტმანს, ისტორიკოსს,
კორნელისა და რაინის, ვოლტერისა და პი-
უგოს. პუშკინისა და ოდოევსკის მთარგმნელს,
ჩადაევის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, კიუზლი-
სა და გრაფოლ ორბელიანის თანამედროვეს,
თავისუფლად მოაზროვნეს და მოკანუეს თი-
თქმის ბედმა აჩვენა, რომ თავისი სუვერენი
ქალიშვილი ალექსანდრე გრაზოდოვსკისათვის
მიეთხოვებინა და ამით დანათესავებოდა იმ
შეგობრების შეგობარს, რომელიც 14 დეკემ-
ბერს გამოვადგინე სენატის შიგნით.

სასაცილო და გულბრწყინილია მოგვინებო-
თი ენაწიება. არ შეიძლება დროებით ამ
იუბილესთან დაკავშირებით ჩაგასონ შენს
თავს, რომ თელავის არ არიან თალითები და
გარეწრები, რა თქმა უნდა, როგორც უვად-
გან, ამნაირები აქვს გვხვდებინა. არ არსე-
ბობს ომი დაღატაკის, დეზერტირობის, ბანდ-
ტობის, ფრანტურ მარადირობის და ზურგ-
ში წეობრივი დაცემის გარეშე, მაგრამ ათას-
წლოვანი მონათლური ფაქტორი ნებისმიერ ეპო-
ქაშია შემონახული და მოქმედებს ტომის,
ეროვნებისა და ხალხის სასარგებლოდ. „თე-
ლავის სული“ არ დაიშრებინა!

თელავის თეატრის ახალ შენობაში არქიტე-
ქტორებმა და მხატვრებმა საოცარი ტაქტით
შურაწყეს ერთმანეთს თანამედროვეობის მო-
ტივები და ეროვნული ტრადიციები. მათ, ისე
როგორც ეს შეფუტვება წარსულის კულტურის
პატივისცემელ მემკვიდრეებს, ძველი ტაძარი
კი არ დაანგრის, ადგილზე დატოვენ და მო-
ხერხებს მისი მთლიანი „შერწყმა“ ახალი თე-
ატრის ფონთან. სწორედ ასე უნდა შევუბო-
მოს წარსული თანამედროვეობას — ბრძნუ-
ლად, პატივისცემით, დამაზად. ტაძრის ქვა-
ურობის რუხ კედლებს, ისევე, როგორც ქვევ-
რებს, საუყურების სიღრმეში მიყვარათ.
ზღოთმომღვრებისათვის, რა თქმა უნდა, ძვი-
რფასი იყო ენთეატკური ეფექტი, მაგრამ მათ
მიერ წარსულსა და აწმყოს შორის ნაპოვნ სი-
თქვეში უვლანზე დიდ შთაბეჭდილებას ის ახ-
დენს, რომ მათ შეძლეს „თელავის სულის“
შენარჩუნება და გამოხატვა!

თეატრის პირდაპირ სურათების გაღერება.
იგი ქალაქს ქეთევან იაშვილმა აჩუქა, რომე-
ლიც 87 წლისა გარდაიცვალა.

ნაურ-ნაურ ანაერეთ, ზოგ შემთხვევაში
აჭიარად დაღუპვის გადაარჩენილი 200 ტილო-
დან ბევრი დაამშვენებდა რუსეთისა თუ ევ-
როპის მუზეუმებს. მუზეუმში ენთეატკურ
ღირებულებათა გვერდით სხვადასხვა შემოწი-
რებულბანს, სკოალურ ღირებულებებთან ერ-
თად, თავის თავში საზოგადოებრივი აზრის კე-
თილდღეობისადაც შეიკავს. გარდაცვლილი ეპი-
მი-კოსმეტოლოგი ქეთევან იაშვილი დღესაც
აჩუქნავს თავისი პაციენტების სულიერ სილა-
მანზე. თვითონ იაშვილი სამუდამო სამკაულია

ქალაქისა, წყაროს, რომელიც არწულებს
„თელავის სულს!“
შეტადორის ბოროტად გამოყენებულ ქურუმ-
ყოფელი, როგორც ჩანს, დროა მის სინონი-
მებს დაუბრუნდე!

მეცარი ისტორიკოსი გ. გ. პაიჭიძე თავის
ახლახანს გამოცემულ წიგნში „გეორგიევსკის
ტრაქტატი“ (თბილისი, 1988 წ.) აკვთებს რა
ესოქის დოკუმენტებს, ბუნებრივია ვერასა-
დგურ პოულობს „სულების“ რაიმე გავლენას.
ერეკლე II-ის მუზეუმის არსებობის მანძილ-
ზე მათ იქ ადგილი არ მქონათ. ვახუცობიდან
80 წლამდე ერთკვე იარაღით ხელში იგერიე-
ბოდა მთიულ ტომებს, რომელთაც მრავალრი-
ცხოვანი დარბევებით მინასთან გაასწორეს
სამეფო. იღებდა მონაწილეობას თურქების,
ირანელების, ავღანელების წინააღმდეგ მოწ-
ყობილ ლაშქრობებში, შეტაკებებში, სისხლი-
საგან დამცლელ ბრძოლებში. მთელ ცხოველ-
ბას ცხენის უნაჯირზე ატარებდა და ტუბტუ
ძილი არ ღირსებოდა. დღე-ღამეში ოთხ-ხუთ
საათს ეძინა და ზმირად სასთუმლადაც უნა-
გარს იყენებდა. ამასთან, პოულობდა დროს
თეოლოგიისა და ფილოსოფიისთვისაც. მიიყ-
ვალა შშობილურ სახლში, იმავე საწოლში, სა-
დაც დიხადა. რა შუაშია აქ „სულები“? „შე-
ქტორი“ — შედარებით მეცნიერულია. „სა-
თავებ“, „წყარო — იუალითში“ კი ამაღლე-
ბულად და პოეტურად ეღერს.

იქ ტრეზინოლოგიური ძიებანი ინტერესს არ
იწვევენ. გავაღვივებს სხვა რამ.

შექსპირის პამელეს დამწუხრებულს იმის
გამო, რომ „დროთა კავშირი გაწყდა“, ყველა
უჩრდელი სჭეროდა ამ კავშირის არსებობას.
ამკავშირის არარსებობა შეუძლებელია შე-
ცნიერულ აღმოჩენებში, ხელდასვენებაში, ტქ-
ნიკაში, დიპლომატიურ თუ სამხედრო ბრძო-
ლებში, წარსულის კულტურასა და დღევანდ-
ლობის შორის. ფაქტები თითქოს ვერ თავს-
დებოან, მოკლენება ერთმანეთისგან დაკლებ-
ბული არიან დროისა და სპერცის ღისტან-
ციით, დისციპლინათა სახეგრებით, რომელ-
საც შობს და ადუღებებს ძალა, რასაც ხალ-
ხის ნიჭიერება ეწოდება.

აქ, საქართველოში, იგი პოეტურ ტრადი-
ციაშია, რომლის ფესვები საუწყუნოობით ხნიე-
რია, ვიდრე „ეფთხისტუასანი“, ივია ფირსო-
მანის, გუდიაშვილის, კაპაძის ტილოებში.
შემდეგ კი — ელგუჯა იაშვილის, მერაბ
ბერძენიშვილისა და ზურაბ წერეთლის
სულბატურებში, ვახუა ამირეჯიბისა და ოთარ
ქილიძის რომანებში, რომლებაც ტოლს არ
უღებენ ამოსავლეთ-დასავლეთის ცნობილ
წარამოგებებს, აგრეთვე ნოდარ დუმბაძისა და
არჩილ სულაურის მოთხრობებში; კინემატო-
გრაფიის ლირიულ ფილოსოფიურ ხანეთა სა-
ბადოში, რომელთათვისაც ხელმისაწვდომია
ირინია და პეროკია, ტრაგიკული ძალა და

იუმორი სოფელ ვიურეის, რამე ჩიკა-
ძის, ოთარ შედევეთუბუცის სახანაო
ხელოვნებაში. რამერტ სტურუასა და თემურ
ჩხეიძის რეისორულ პალიტრაში. ნონას, მა-
იას და ნანას ჰუდაციის ხელოვნებაში, რომე-
ლთაც ქალური ნიჭიერებით მილიონები და-
ტავივებს... სპორტულ წარმატებებში, რომელიც
ზოგჯერ პოლიტიკურ ბრძოლებში გამარჯვების
ტოლფასი ხდება.

ხალხის ნიჭიერება და მისი კულტურის სი-
ღიადღე, რომელიც მდებარეობს ხელოვნებისა
და მეცნიერების მიღწევებით, აგრეთვე პო-
ლიტიკურ-ორგანიზატორული ძალისხმევით —
აი, ის რეზერვი და წყარო თელავური რთვე-
ლის „მარჯვის ავტომატიზირებული სისტემა-
სი“, ამაშურის და ფოთურის ექსპერიმენტებისა.
ეს სწორად ის „მორალური ფაქტორია“, რომე-
ლიც ურველთვის, გადამწყვეტი გამარჯვების
პარობა და მიღწევების საწინდარია.

ნიჭიერება აყვის თავში ხსიათსაც მოე-
ცავს.

არც აქსიომები და არც ანბანური ტეშმარი-
ტებანი არ საჭიროებს დამტკიცებას, ამიტომ
არც შევეცდები ქართული ეროვნული ხსი-
თის განსჯას. ერთადერთი, რის უფლებასაც
„შეფარეთ“ საკუთარ თავს შევემ. შევებები
„ლიტერატურულ საქართველოში“ მარად და-
უწყარო გურამ ასათიანის სიყვდილის შემ-
დგომ გამოქვეყნებულ ნარკვევს რომელიც ფა-
რთობდა ცნობილი ზეპარ და წერილობითი გა-
მომხურებაში, არაერთხელ გამოიქვეყნა აზრი,
რომ, გურამის მიერ შესრულებული ეროვნული
ხსიათის ფილოსოფიურ-კრიტიკული პორტ-
რეტი ერთდროულად თვით შესანიშნავი მწე-
რტლის ავტორიტეტსაც წარმოადგენს, მწე-
რტლისა, რომელიც ახე ტრაგიკულია და ვაუ-
კაცურად გამოეშვიდობა სიცოცხლეს. ნარკ-
ვევი განცდებითაა დაწერილი. ავტორის სა-
ბოლოო აზრება აღმსარებულურია. ამის დას-
ტურად შეიძლე ფურცლების გადაწერა შეიძ-
ლება...

ახლაც ჭოტად დაიფინებს ვინმე, რომ ზე-
მით ნათქვამი შეტისხეტად დაცილებულია სა-
ქიანბორტო საზრუნავებს, პურს და „ქარ-
თულ რაიონულ აგრისამრეწველო კომპ-
ლიქსს“?

თბილისი — მოსკოვი

თბილისი — საქართველოს ათასწლიანი
დედაქალაქი, მისი სულიერ-ინტელექტუალური,
აღმნიხსტრაციული, სამრეწველო ცენტრი.
თბილისს არ შეუძლია განზე ვაუდგეს „ქარ-
თულ რაიონულ აგრისამრეწველო კომპ-
ლიქსს“. თელავიდან თბილისამდე მ-ს საათის
სავალია, ვაჩნია, რით აპირებს მგზავრობას.
წინაშევა მანძილი და თითოეული კილო-
მეტრი სიმშენიერებს ზომავს. ვბრუნდე-

ბი ქალაქში თითქოს იმიტომ, რომ სა-
ბოლოოდ დავრწმუნდე: აქა რესპუბლიკის
ტვინი და გული, აქა შტაბი, სამეცნიერო-
ლურ ვარიანტში მუშავდება სასტრატეგია
გრამის ათწლიანი სტრატეგია. აქა სკოლან-
დო პუნქტი, საიდანაც ვაკცემა ბრძანება
ფრონტის თითოეულ უბანზე — გარდახნის
რაიონში, ფოთში და გორში, სადაც რაიონულ
გაერთიანების სათავეში უდვას ახალის აგრო-
სამრეწველო გაერთიანების ურფილი შედეგ-
ღვანელი ვალერი იოსების ძე ზუციშვილი.

კანონმდებარია. რომ სახელდობრ ახალის
რაიონის პირველი მდივანი 1982 წლის დასა-
წყისში გახდა სოფლის მეურნეობის მინისტრ-
ი, ბლო 1988 წლის დამდეგს — სათავეში
უდგება კომიტეტს, რომელიც ერთადერთად
საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტ-
რო, საქსოფტექნიკა, მედიკოპაციისა და
წყალთა მეურნეობის სამინისტრო.

სტრატეგიულად მნიშვნელოვანი დანაშენად
სოფლის მეურნეობის მრავალწანავა, მაგრამ
მთლიან სისტემას სხვადასხვა უწყებები დიდი
ხნის განმავლობაში ანაყრებდნენ, ნაწილებად
ჰყოფდნენ. მას ახლა უბრუნებენ მთლიანო-
ბას. ახეაზად, სვეტიცხოველის ვახტანგული ნა-
კადები ერთ კალამოტში ჩადინებიან, მას გზად
კაშხალს უხვედრებენ, უთიფებენ მიმართუ-
ლებას, უმაგრებენ ნაპირებს, აძლიერენ ნორ-
მას.

ოდესღაც ვიღაც ჩენილი პირები სეპეტი-
კურად ირწმუნებოდნენ, გურამ მგელაძემ, პა-
რტის ახალის რაიონის სათავეში როგორც
ქი მოქცეა, პრევიდენციის აჯანაღ ვაჩანაღ,
ტომილისიდაც ახამულები თვითონ გაჩნდნენ
ზეიმს ვერ ეღიარებოდნენ. მე ამის არ მწე-
როდა, იმიტომ, რომ ახერ დავრწმუნდე: უფ-
ლებას კი არ ანიჭებენ, არამედ უნდა მოიპო-
ვო. როგორც გინდათ იხე მიიღეთ შეტამის
ზეისვლა, ფაქტი ფაქტად რჩება: სოფლის მეურ-
ნეობის სფეროში იგი გადაიქცა ინიციატივისა და
ენერჯის ერთგვარ სიმბოლოდ, საზოგადოე-
ბრივ ინიციატივად და ენერჯიად, რაც აუცი-
ლებულია ძირეული გარდაქმნების მოხსადე-
ნად.

გურამ მგელაძესთან დილისათვის დანი-
შნული შეხვედრა სამშუაო დღის დასასრუ-
ლამდე გაგრძელდა. პრაქტიკულად ეს ნიშნა-
ვდა მიმდინარე-მომსველიებთან და ტელეფო-
ნზე ლაპარაკისას იშვით პარუბში საუბრი-
სათვის თითზე ჩამოსათვლილი წუთების გა-
მონახვას. რაღა შეთქმას, მგელაძე ახალისი ვა-
ცილებით თვისუფლად სრულყოფდა, რაც უნ-
და შეზღუდული ურფილიყო გრაფიკით, ურ-
ველოვის ახერხებდა გამოენახა დილა, საღა-
მის და თუ გნებავთ — მთელი დამეც ტექს-
ტიც გადასახებდა და შესამოწმებდა. აქ
პრობლემები ზრდობობიანად როდე უმთხებენ
ერთმანეთს რიგს იმის მოლოდინით ვიდრე
რესპუბლიკური კომიტეტის თვაცევი გო-ის

მოცილებს. აქ ისინი ქოუბად და მზარანებ-
 ლურად იჭრებიან, ხელში სწვდებიან, ზოგ-
 ჯერ კი — ყელში. მით არ სერთ მოცად, ვი-
 ძრე შედამე თანაშემწებებთან ერთად კაბი-
 ნტის სირუშეში აუჩქარებლად გამოფრავს
 პროეტისა და წინადადებებს. შთილი სიძ-
 ნედი კი ისაა, რომ ყველა წამოჭრილი ამო-
 ცანა ერთნაირად პარკელხარისოვანა და
 დაუყოვნებლივ მოელის პასუხს. ეროვნული
 სამეურნეო სტრატეგიის ხადღესასწაულო
 ამოცანად წარმოგვიდგება პლანტაციებისა და
 ხაღებს, სათიბებისა და ვენახების, სახო-
 დაბუნენ და ხასიონდენ, საქრე უანებს შო-
 რის არსებულა პროპორციების გადახე-
 დვა მეცნიერულად დისაბუთებულ მიზან-
 დასახლებებში, რესპუბლიკურ თუ საკავში-
 რო მოთხოვნების პერსპექტიულ მანერებში, ტე-
 ქნიკურ საშუალებათა ობიექტური შეფასების
 დონეზეა დამოკიდებული აგრისამრეწველო
 გაერთიანების წარმატებები, ასევე აუცილებელ-
 ღია ინდივიდუალურ-რაიონულ საზომებს მო-
 რგებულა ორგანიზაციული ფორმების შემუშა-
 ვება.

თანამედროვე სამოწამოქმედო გამოცდილება
 რაც შეიძლება სწრაფად უნდა დაინერგოს.
 თუკი საქართველოში ერთ სულ მისაძლევე
 სახეა მიწის ფართობის უმცირესი ნაწილი
 მოდის, მით უფრო სპირა სახეებზე უკეთ
 გამოვიყენოთ მიწის თითოეული ნაგლეჩი. ის
 რაღა მამულს სთავარულა, თუკი მიწას
 დღეიანად არ ველოლავეთ, თუ მისი ყადრს
 ძვალსა და რბილში არა აქვს გამჭდარი მეუ-
 რანეს?

— არის იდეა—ამბობს ზურამ შევლაძე —
 აღმოსავლეთ საქართველოში ხელი მიყვით
 საიბო საქმიანობას, უახლოს ხანებში მო-
 ირწყვას ასობით ათას ჰექტარი მიწა. ძნელია?
 რაღა თქმა უნდა, მაგრამ ნუთუ ვაურკვეველი
 ვადოთ ვადანდებ თითო კომიტეტის შეშობის
 სტრუქტურასა და სტილში ცვალებების შე-
 ტანას? არ შეიძლება მოქველებული ვითარე-
 ბის ქრონოლოგი სენივით შემოსახვა, რომლის
 თანახმადაც თანამშრომლები საქუთარი უწ-
 ვებების საქმიანობის შედეგებზე არ არიან
 პასუხისმგებელნი და დამოკიდებულნი.

ჩინოვებული სარგო, მოგებაშიც და წაგე-
 ბაშიც, როგორც წესი, ყველა რესპუბლიკაში
 შეუცვლელია. ცხადია: სამეურნეო ანგარიში
 სამინისტროებში და კომიტეტებში ისევეა სა-
 პირო, როგორც სწრაფა ხარისხის გასაუმ-
 რახებლად, თანამშრომელთა რაოდენობაზე
 კი არა, პროდუქციონალიზმზე წერუნვა. ხელფა-
 სის ოდენობა დამოკიდებული უნდა იყოს სა-
 ბოლო შედეგებზე.

— თქვენ ძალია შეგწევთ დანაშონით უფრო
 მაღალ თანამდებობაზე? გამოუცხადოთ მაღ-
 ლობა და მისცეთ პრემია. როგორც ზანს,
 სარგის შეცვლა საკავშირო ორგანიზების კო-

მეტეცნიაში შედის და არა რესპუბლიკური
 სამინისტროსი. — ვაიბოთ გუჩქარე შედეგებზე

— ცოტა რაღა ჩვენც ექვემდებარებო-
 უფლება გვაქვს გავაერცილოთ ინსტრუქციე-
 ბი, რომლებიც განსაზღვრავენ სასოფლო-სა-
 მეურნეო გაერთიანებების სტატუსს. მაგალი-
 თად, თუ ყურძნის ხარისხი მაღალი იქნება,
 ხოლო რაოდენობა — გვიმაზე მეტი, მაშინ
 საშრომელის თანამშრომლები ხუთთვიანი
 ხელფასის ფარგლებში მიიღებენ პრემიებს.
 ფრონტის საპასუხისმგებლო უბანი — შე-
 ცნიერებაა. არაერთხელ ზანსამხელა, რომ
 სამეცნიერო-ტექნიკურ პროგრესზე ვადის
 ჩვენა საზოგადოებრივ დოკლავის რაკიონა-
 ლური გამოყენების მაგისტრალური გზა.
 ქერ კიდევ საქართველოს კომპარტიის ცენ-
 ტრალური კომიტეტის მე-11 პლენუმზე აღი-
 ნიშნა, თუ რამდენი უწყება არის დაკავშირე-
 ბული სასოფლო-სამეურნეო მეცნიერებანს.
 თან. სოფლის მეურნეობის ორი სამინისტრო
 (საკავშირო და რესპუბლიკური), მეცნიერები-
 სი და ტექნიკის სახელმწიფო კომიტეტი, სო-
 ფლის მეურნეობის მეცნიერებათა აკადემიის
 ანთრკავკასიის ფილიალი, ხილბოსტნეულის
 სამინისტრო, ეკონომიკური პროფილის ინს-
 ტიტუტები და სხვ.

მეორევი არსებობა ხომ არ სვამს სამეურ-
 ვეოს უოფნა-არუოფნის საკითხს? როგორია
 რეალური სარგებლანობის რეალური, პრო-
 ცენტი, სახელდობრ, ამ ვახუნული სტრუქტუ-
 რის მარგი ქმედების კოეფიციენტი?

გურამ დავითის ძე მჭედლაძეს მიანია, რომ
 ვ. ი. ლენინის სახელობის სოფლის მეურნე-
 ობის მეცნიერებათა აკადემიის ანთრკავკასიის
 ფილიალის ხელმძღვანელი, რომელსაც უნარი
 შესწევს აგრისფეროში დასაქმებული მეცნე-
 რების კორდინირებისა, სასურველი იქნება
 ამავე დროს მოადგილის ფუნქციით დამორ-
 ჩილოს სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სა-
 ხელმწიფო კომიტეტსაც. ამით აკადემიის დი-
 რსებას ჩრდილი ნაშვილად არ მიადგება.
 მეცნიერება და ტექნიკა შეიძლება თავ-თავის-
 თვის ტექნიკედს ადგილს, მაგრამ წანსვლა
 მხოლოდ ერთად შეუძლიათ.

საკითხავია, ჩვენი მეცნიერები და პრაქტი-
 კოსები ისევე, როგორც მათი კოლეგები სო-
 ციალისტურ ქვეყნებში — ბულგარეთში, უნ-
 გრეთში, იუგოსლავიაში (შევიადე ყველგან
 ყოფილა) თუ კი ერთმანეთს დაუავშირდებიან
 სახელმწიფოებრივ დამოკიდებულებით გან-
 ვერ მოახერხებენ ერთობლივად იჭრუნონ
 პირნახულზე და გაიყონ შემოსავალ? აღნი-
 შნულ პირობებში ბორცილებდა მყარო ურ-
 თიერთობებში, უურადღება ექცევა აგრო-
 ტექნიკას, ხდება უხარგებლო და უნიჭო თა-
 ნამშრომლების განთავისუფლება.

და იმ დროს, როცა განსხვავებული დის-
 ცპლინები მიისწრაფვიან შეზღირებულებასა-

კენ, როცა სწორედ აქ ზდება თვალნათლივი აღმოჩენები, მიითქვამს შეცნობებისა და პრაქტიკის შერწყმა სოფლის მეურნეობის სფეროში, რატომღაც, რომ იგი რაღაც ფაქტორი კანონით კვლავ ქრონიკულად „ვაწარს“ ადგილად რჩება? შეცნობა-თანამშრომლებს, რომლებიც ხელშეკრულებას უღებენ, რომელიმე მეურნეობას პრემია უნდა ქმნიდეთ ისევე, როგორც კომიტეტში და აქაც — საბოლოო შედეგიდან გამომდინარე. ასე, მაგალითად, თუ უფროსის მოსავლი გვიგზოურს 10 პროცენტით გადააჭარბებს, მაშინ მასთან დავაშორებულნი თანამშრომელი, ექვათ — მხარამის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტთან, შესაბამისად მიიღებს პრემიას. მსგავს პირობებში შეტად უნდა მოვახიზოთ პრაქტიკაში ჩასახველად უშავდესი სასწავლებლები.

— ჩინოვიერო შიში ხელშეძლავნელობისა მართვის ახალი მეთოდებს გაბედული ძიების წინაშე — ეს დოგმატიზმის ყველაზე მოქვედებული ფორმაა, საუკუნეების მანძილზე ფესვგადგმული. — ცხარედ ღაპარაკობს მგელაჲ — ცხოვრება დღევანდით ითხოვს პარტნიორობის ნებისმიერი ფორმების არსებობის უფლებათა აღიარებას, ოღონდ იგი პასუხობდეს საქმის მოთხოვნებს...

დაილოგი ჩვეულებრივ კამათსაც გულისხმობს, აზრთა შეჭრებას, დამოყოფებულებათა სიძნაღებს, მაგრამ, რას იწამ, თუცა ჩვენ ორივეს ერთი აზრი გავჯინდა წამოკრილ საუბოშების გარშემო. ჩვენ ორივეს პერსპექტიულად გვეჩვენებოდა მე-9 პლენუმზე მის წინსუნებაში გამოთქმული მოსაზრება: მოლაპარაკების საწინებზე დადებული პარტნიორობა ეს ისეთი კავშირია კონკრეტული მიზნის მისაღწევად, რომელიც არც ერთ მხარეს არ ზღუდავს. პარტნიორობა არ ითხოვს არსებული ტრუტტორის დამსწრეებას, იგი ზნის საუწყებო ბარებებს, ვასკანს აძლევს ინციტატივას, აღვიძებს ინტერესს წარმოებაში ახალი სამეცნიერო აღმოჩენების დასანერგავად.

უანასწრელი გვერდების გადახედვასა შევეშოთ: საბოლოოდ ძალიან ბევრმა პრობლემამ ზომ არ მოიყარა თავი? ზომ არ არის დრო შეეწყვატათ ჩამოთვლა? არა, ადრემ მარბლებები მართლაც შეუდარებლად ბევრი დაგროვდა. მიმდინარეობს რესპუბლიკის აგროსპრწყველო კომპლექსის სისტემების გადაყვითება, რომელიც ითხოვს აგრარული განვითარების თანამედროვე კონცეფციას, რაზედაც ღირს დაფიქრება.

სახოფლო-სამეურნეო აგროსტრუტტორისათვის მძიმე და ადგილიდან დაუქრელი ნორმები არ არსებობს და არც უნდა იყოს, იაპონიაში, მაგალითად, სულაც არ ითვლება ოპტიმალურ ვარიანტად პიროვნების დაქვემდებარება „სისტატო ვანრევისადში“, პირიქით...

საიდუმლოს არ წარმოადგენს, რომ შიში ერთი აგრარული პროფესიის მარტოობის არსებობა აუცილებლობის მოქმედობის წინაშეა. მაგალითად, უკრაინაში, როგორც ცნობადა, არსებობს საბჭოთა მეურნეობათა საბუნსტრო, რომელიც არც ერთ სხვა რესპუბლიკაში არ არის. დავეუვათ, რომ იგი მართლაც აუცილებელია უკრაინისათვის, მაგრამ რაში აჩვია საქართველოს? მოლდავეთში არის ე. წ. კოლმურნეობათა საბჭო. რომელიც სინამდვილეში სოფლის მეურნეობის სამინისტროს უწყებს დებლიტებას, ვთქვათ, საბჭო განათლებულია მოლდავეთში, მაგრამ, ჩამდენად საჭიროა იგი სხვაგან? ესორნეთში ცალკე არ შეუქმნიათ სოფლის მეურნეობის შევნიღბლობის სამინისტრო, ერთი სამშენებლო უწყებით ართმევენ თავს საქმეს — და თუცა თავს ართმევენ, რაღა საჭიროა ზედმეტი რაშის შექმნა?

საქართველოში კომიტეტია შექმნილი, ესტონეთში — ვაერთიანება, მაგრამ, საქმე დასახელებათა რიგია. აქ შენიღნელობის იმ ძალთა თაგმურის პრინციპი იქნეს, რომელიც სოფლის მეურნეობის წარსვლის უნარი გააჩნიათ. კომიტეტის შექმნა არ ნიშნავს, რომ საქართველოში შეიქმნა კიდევ ერთი ბიუროკრატიული ინსტანცია. კომიტეტში ვაერთიანდა მანამდე არსებული ორგანიზაციები, რომელთა შტატები მთლიანად შეიკვეცა, მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვანია სხვა რამ: კომიტეტის აპარატი ისეა განლაგებული, რომ მომწიფებული ამოცანები გადაწუდეს და არ გადაიღოს დანიშნა.

მწელი ჩაფიქრია! შის სარტელიზაციოდ რიდი არსებობს ავტომატურად მოქმედი დანაღვარები, ვანზორციდებლის გზება ძიებას მოითხოვენ. ამასთან — შეტად ფრთხილ. მაგრამ შეულოვარ ძიებას... ვაშათა ვანზორციდებლის გზებით რიგია დაეჭვება, შერეობა. შათ შორის იმ გარდაქმნებისადმი დაძაბული დამოყოფებულებაც, რომელიც რაიონული აგროსამრეწველო კომპლექსის საქმიანობის პრინციპს ახლავს.

ფსქოლოგიურად ამგვარი დაძაბულობის სათავე სრულიად გსავება: რაში დათუტკული წყალს სულს უბერავდით — საუკველოთად დაგროვილი გამოდილება ეჭვს ბადებს, რომ უკველგვარი ახლადწარმოქმნილი ორგანი თაგის გარშემო იმ ადგილის მოსუფთაებას იწყებს, მანამდე მის წინამორბედებს რომ ეყავათ, აგებს ახალ ციხე-სიმაგრეს ქალღლებების გროვისაგან, რომელიც რაოდენობრივად სულ უფრო და უფრო იზრდება. ამასთან, არაერთხელ შემოწმებულა: რაც შეტრიალს ინსტანცია ექვს გასავლელი, შიი უფრო ვრცელად გზა რჩება საბოლოო შედეგადღე. საერთოდ, რომ ჩაებოიო, ვაღვეო, ვადაპარშო ახალი იდეა უკველგვის საჭიროა დრო, კა-

მათ კი მხოლოდ თვალსაჩინო დამადასტურებელი საბუთები წყვეტენ. ეს საფრთხე იხვევ რეალურია, როგორც აზრის ინერცია და შიშა სიხსლანს წინაშე. ვადასტურებ: უველა როდი ესწრაფვის საკუთარი ფონდების შემცირებას რაიონულ აგროსამრეწველო გაერთიანებათა ჩაუფლით, უველა ზღვრისით როდი თიშობს თავის კადრებს და ამზიციებს. კვების მრეწველობის სამინისტროსა და „ქართულ ჩინთან“ მიწერ-მოწერის შესწავლის საფუძველზე საკუთარი თვლით მოიხიბდა ამაში დარწმუნება.

კამათი რომ შეწვევებითიყო და ვართულებიდან გამოსავალი ენახათ, საქართველოს მინისტროს საბჭოსთან შეიქმნა აგროსამრეწველო კომპლექსის საუწყებოაპარატის საკოორდინაციო საბჭო. საბჭოს რიცხობრივად მჭიდროებული შტატი აღიანდელო აგროსამრეწველო კომპლექსში შემავალი ორგანიზაციებიდან დაკომპლექტდა. თანამშრომელთა ხელფასის ოდენობას საქმის დედაარსი და ოპერატიულობა წყვეტს: მცირე საბჭო ეხმარება დიდ საბჭოს საქმის სწრაფ გადაწყვეტაში, ნაბიჯის გადადგმაში, უწყებრივი სამანების მოშლაში.

დიდი სტრატეგია შედის საქართველოს მინისტროს საბჭოს თავმჯდომარის მოადგილის ომარ გიორგის ძე ვარძელაშვილის კომპეტენციაში. მას უშუალოდ ექვემდებარება რაიონული აგრო-სამრეწველო კომპლექსის საბჭოც. გურამ მგელაძისაგან განსხვავებით, რომელიც ფრონტის მიუღ ხაზს ერთიანად უტყვის — ომარ გიორგის ძემ, შეეხო რა რაიონულ აგროსამრეწველო გაერთიანების პრობლემებს, ფრონტილად შენიშნა, რომ შეტევამ ხშირ-ხშირად უკან მოხედვაში ხელი არ უნდა შეგვიშალოს ფრონტალური და ვაშლითა შეტევისათვის. საქმითა კარგად გაეაგრესებული ზურგია. მაგრამ, ნათქვამი როდი ნიშნავდა, რომ რაიონულ აგროსამრეწველო კომპლექსებისა დამოკიდებულად ახლებური მიდგომა იყო საქმის.

— ურთულ შედაღს ორი მხარე აქვს, ხოლო ისეთ რთულ საქმეს, როგორც რაიონული აგროსამრეწველო კომპლექსების რეგულირების ხისტიმის შექმნა იყო — შრავალი წახანგი გააჩნა...

გურამ მგელაძემ ტერიტორიული შეერთებისა და დარგობრივი ზრდის პრინციპებზე გამართულ დიალოგში მახვილი პირველ მოაგონებ გაეკეთა, მაშინ, როცა ომარ ვარძელაშვილმა შეგობის ძალი კარგად ახსოვდა. პოლიცია დასაბუთებულა ნებისმიერ ვარიანტში — დიტატურში, ეტრეტურში რაიონული აგროსამრეწველო კომპლექსი არ წარმოადგენს „სახელმწიფოს — სახელმწიფოს“. სასოგადოებრივი ცხოვრება ურთულდორად გაყვანებს ახალ ამოცანებს, რომელიც გამორიცხავს

ვიწრორაციონულ ვიწრო ოქობრივ სიკინარხოზულ მიდგომას. დარგობრივ უწყვეტს იმდენი თავზე საყრელი საკუთარი ამოცანა აქვთ, რომ მათ აღსრულებას ვერავითარი რაიონული აგრო-სამრეწველო გაერთიანება ვერ აუვა. ამ უწყვეტებში დარგოვდა ტრადიციის ამასთან მუშაობა ახალი ჩვევებიც. მათ შენიჭებული აქვთ „მუნდიარის პატივი“, პრეტორი, ყველაფერი. ისინი ერთსულდონად ფლობენ საშუალებებსაც, ზოგჯერ — კოლოსალურსაც და არც თუ უმნიშვნელოს რეგულიაციისთვის.

ომარ ვარძელაშვილი იცნობს მინისტრებს, რომელთა ხელშიც არის მლიარდობით მანეთის ასიგნებანი, უახლესი ტექნიკის გასაღები, ყველაზე დეფიციტური საქონელი. იცის, რომ ცხოვრების მძიმე წუთებში მათ ხელის გამოართვა შეუძლიათ. და აი, ეს მძიმე წუთიც დადგა. ყველაათვის კარგადია ცნობილი, რაც ვადაიტანა ამერკავასამაზ ბოლო პერიოდში — წყაღდობა, სეტუვა, ყინვა, დიდოვლობა. გაცოფებული სტიქია არ სცნობს გეგმებსა და ვადებს, გაიფუტებს ძაღვების შაქისმოდურ დაძაბვას და მობილიზებას. ის აგრეთვე აიძულებს სტვა რესპუბლიკებსაც მოაშურონ დასახმარებლად. მოაშურებს კიდევაც, ისევე როგორც მიდიოდნენ ადრე მიწისქვრისაგან დანგრეული დაშვეტისა და აშხაბადის აღსადგენად.

ომარ გიორგის ძე სათავეში ჩაუდგა სეციალურ კომისიას და მოსკოვში ჩამოფრინდა. მძიმე წუთებში არა მარტო საკუთარი დარგობრივი ძაღვისმჭვია, საერთო-საქვეშაო ძაღვი აუცილებელია.

მოუღენები თვალისუწრაფესად უსწრებენ წინ საყურნალო პუბლიცისტიკას.

დაშვედრებული საგამომცემლო რიტში ჩვეთრად ჩამორჩება საგარეო თუ საშინაო სოციალურ-პოლიტიკური განვითარების რიტში. თანამედროვე ცხოვრების მაქისცემა საგრძობნობლად განსხვავდება სასოციალმოდელითა წლების სოციალური პულსაციისაგან. მოუღენათო ხიმჭაფრე მწვაედება. საერთაშორისო ურთიერთობაში სფეროში თვისებრივ ცვლილებათა აუცილებლობა ნათელია ყველასათვის, ვინც ოდნავ სერიოზულად მაინც ფიქრობს კაცობრიობის ახლო, გნებათ, უახლეს პერსპექტივებზე. და მით უფრო მწვაედ დგება დღის წესრიგში სამშულო ცონომიკის სფეროში თავისი არსით რეველუციური ვარდაქმნების აუცილებლობა.

იმ საქაღაღდეების გვერდით, რომლებშიაც ვაჭეთის ამონაქრები, საყურნალო წერტილები და სხვადასხვა მასალები მიედევს და რომლებშიც საქართველოს აგროსამრეწველო და სოციალურ-კულტურული განვითარების კომპ-

დექსს ასახევენ, ამ არტ თუ დიდი წინს წინათ თავისი ადგილი დაიკავა გურამ მეგლიძის რუსულ ენაზე გამოცემულმა წიგნმა — „რადიკალის მდენის ჩანაწერები“ (მ. კოლტაგანოვი, 1985). წინასიტყვაობაში, რომელიც, ალბათ, „უკანასკნელ სა-ასს“ დაიწერა, შაშინ, როცა ახაშის ექსპერი-მენტის შესახებ შემაჯავებელი წარკვევა უკვე დასაბუქდად შეზღვევოდა შემდეგი სინტა-რესო მონაწიერება გამოქვეყნდა:

ტერმინი — „ექსპერიმენტი“ მოგვედღისა თავდაცვის ფარად, რომლითაც მარტვედ ვიგე-რებოდათ „თეორიული კონტრარტუქტების ქარაშხლებს“, მან შთავალი გაუგებრობისაგან, მოულოდნელი ხიფათებიდან დაფიცოდა, რამ-დენადაც იგი თავისთავში მოიცავდა აგრეთვე „გახედულუბასაც“, სოციალურ სფეროში ექს-პერიმენტის მოთხოვნს ვარკვეულ რისკს. მარ-თალია, იგი მთის მწვერვალს ვვადონებს, რო-შლის სიღრმეშიაც თავღმეფულები უფსკრუ-ლი წიწიწებებს, მაგრამ განა რისკის გარეშე მომხდარა როდისმე რაიმე საოცრება?

აქ ადგილი არა ვაპყვე ვტყვილი რეცეპცი-საივით. ერთადერთი, რაც აქვამდე შესაძლე-ბელია, ეს არის იმ შედეგების გახსენება, რო-შლებიც არა მარტადამაინც ახაშის, ანდა რო-შელამე სხვა რაიონის ექსპერიმენტების მი-დენარეობის ასახევენ, არამედ მთელი რესპუ-ბლიკის მასშტაბით აგროსმრწველო კომ-დექსის მიერ განხორციელებულ მასშტაბურ ვარდაქმნებს წარმოაჩენენ.

მართვის ახალმა ფორმამ — ხაზს უსვამს მეგლიძე, — არტ თუ უკანასკნელი როლი ითამაშა იმაში, რომ სოფლის მშრომლები, მთუხედავად მძიმე ზღნებრივი პირობებისა, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის დაზღვე-ბის გეგმებს გადაჭარბებით ასრულებენ უმდე-ბლოც ვცხელა დარგში ვარდა შევიწახებობისა. ამასთან ერთად, ზოგიერთი კულტურის მიზე-დით მოწვეული იყო ქერ არანაზული მოხეა-ლი.

თუ კი 1982 წელს — ვანაჭრობის ავტორი, — 274 მეურნეობა, ე. ი. მთელი მათი რა-ოდენობის 28 პროცენტია წარმეხიანი იყო, ზო-ლო მთელი ზარალი შეადგენდა 67,8 მილიონ მანეთს, 1983 წელს წარმეხიანი მეურნეობე-ბის რიცხვი შემცირდა, დაახლოებით, 4. ქერ. „1984 წლის იანვარისათვის მთელი აგროსმ-რწველო კომპლექსის მასშტაბით სისტემაში ცკლავ რჩებოდა 84 ზარალიანი სასოფლო-სამეურნეო დაწესებულებები, ანუ მათი რაი-ოდენობის 6 პროცენტი, ზოლო ზარალი შეად-გენდა 28,7 მილიონ მანეთს, ე. ი. იგი ამ წლის მანძილზე შემცირდა, დაახლოებით, 40 მილიონი მანეთით“.

ხანგრძლივი დროის მანძილზე, მოგების გეგმა პირველად 1983 წელს იქნა ვადებარ-ბებით შესრულებული: „გეგმიური 227 მი-

ლიონი მანეთის ნაკველად ფაქტურმა შეიკ-ლებამ 284 მილიონი მანეთი შედეგურად: 142 მილიონით მეტად 1982 წელს შედეგურად: ხასთან შედარებით.

წარმოების ეკონომიკურიების ეფექტურობის ამაღლების შედეგად ხეილის, მარცხელულის, ბოსტნეულის, თამბაქოს, მწესუნეობისი და სხვა კულტურების „მთლიანი რენტაბელობა ჩვენი კომიტეტის სისტემაში ვაიწარდა, და-ახლოებით, ორქერ...“

შეუძლებელია იმის უარყოფა — ასეცის ავტორი, — რომ ძირითადი უწყებების ინტე-გრაციის საფუძველზე, რომელთა საქმიანობაც მიწათმოქმედებისა და აიხს დეკვირებულო, მართვის ახალი ფორმა საშუალებას იძლევა უფრო ფართოდ და მთელი ძალით იქნას გა-მოყენებული თითოეული მეურნეობის, თითო-ეული რაიონისა და მთლიანად აგროსმდექ-სის შესაძლებლობანი.

ამასთანავე წემოთმოყვანილი ცაურები და დასკვენე ასახევენ უკვე ზეალბედლ დღეს — ისევე, როგორც „წინასას“ და „სოვი ში-რის“ სექტემბრისა და ოქტომბრის ნომრებში გამოქვეყნებული ლისიკანის სტატიები — „უფსო რესურსი“ და „უწყებათა მართვის მიღმა“. პირველი გამოკველული აგრარული გამოკველების ასპექტები გერმანიის დემო-კრატიულ რესპუბლიკაში. მეორეში კი შედა-რებულია ენტონურა და ქართული აგროსმ-რწველო კომპლექსების მოდელები, სადც მისი ავტორი უბრატენლობს ქართულ ვარიანტს ანიჭებს. აქ იგი ვერდნობა ევკვენი ბუდესისის, გენბადი კომარკაციის, ალექსი ზერნიჩენკოსა და აგრეთვე, „ახაშური პუბლიცისტის“ მამამ-თავრის კონსტანტინე ლორთქიფანიძის ნაწა-რმოებებს.

თავის მზრივ, ამ დეკვირებეთა ავტორიც მის შედარებით ადრინდელ ნარკვევში — „ახაშა სამ დროში“ („იდრება ხაროდოვ“, 1983, № 4) მხარს უჭერდა ქართულ ვარა-ანტს, რადგანაც მასში ხედავდა მმართველო-ბის მერტ პერსპექტივას ავტორი აქვამადაც აღსილია იმედით, რომ მომავალი თვით წა-რმოვეჩენს სარწმუნო არტემენტებს იმისა, რომ დღესდღეობით საქართველო საუოფიარო და მეტად სპიტერტუს ორგანიზაციულ-ეკონომი-კური იდეებს ავანგარდს წარმოადგენს.

უკვლავ ცინცხალი საბუთები, რომელიც აქვამად ჩვენს ხელს აჩის, ცკლავ ადისტუ-რებს ოთხმოციანი წლების საქართველოს მი-ცნაზე ჩვენს დეკვირებეთა სსწორებს:

ხუთ ნოემბერს თბილისში შედგა მორიგი პრეს-კონფერენცია — ერთ-ერთი იმ მრავალ-თაგანი, რომელითაც ამ ზოლო დროს რეგულ-არულად აწეობენ რესპუბლიკის მართვისა და მთავრობის ხელმძღვანელები. კონფერენციას უძღვებოდა საქართველოს ცენტრალური კო-მიტეტის პროპაგანდისა და აგიტაციის განყო-

ფაქტების გამოგონებით, ენდელაქტ. რესპუბლიკური უფროსი-გაზეთების რედაქტორების, ტელევიზიისა და ცენტრალური გაზეთებისა და რადიოს კორესპონდენტების კოლექტივზე პასუხს სცემდა გურამ შველაძე.

შეკითხვები იყო ზოგადი ხასიათისა. მათი ავტორები ახლადამოკლებული კომიტეტის ორგანიზაციულ-სტრუქტურულ ჩანაფიქრებში გარკვევას, იმ საფუძვლების არსში ვაცნობიერების ცდალობდნენ, რომელიც საფუძვლად დაედო ამ ახალი ორგანიზაციის შექმნას. მთავარი შეკითხვები ამავე დროს იყო კონკრეტული, რომელთაც კერძო-პირადულ ვერ უწოდებდნენ. როცა ჩანაფიქრის კონტურები შეკეთრად არის გამოხატული, მისი პრაქტიკული ბორცუ-შესაბამის ოსტატობა და ცალკეული დეტალების დაზვერვისა და სრულყოფის პრობლემა წინა პლანზე წამოიწვეს ხოლმე.

...ყოფილი სამინისტროს, ყოფილი მედიოკრატის სამმართველოს, ყოფილი „საქსოფტექნიკის“ შტატები კომიტეტის შტატებთან შედარებით შეკეთრად შევიკრდა — ამბობდა მგელაძე. — ამჟამად, მაგალითად, მინისტრის თვრთმეტი შიდაგულე ჰევის, ადრე კი საივე გაუქმებული სამინისტროს ზაზის ამ მდღესას 21 შიდაგულე დებულობა. ორი წლის მუშაობამ დაადსტურა, რომ რთული საფუძვლათაშორისი პრობლემები ახლა უფრო მარტივად და ჩქარა წუდება, რამდენადაც ეს პრობლემები უკვე შიდაუწყებრავ საზრუნავად იქცნენ. ვადავლდა რესურსებისა და ტექნიკის მანერარება. მისი კაბიტალური რემონტის გეგმა შევიკრდა 17 მილიონი მანეთით. ხოლო მზადყოფნის, გამართულობის დონემ გატეილებოა აიწია.

პრინციპულად იცვალა ხასიათი მედიოკრატორთა საქმიანობამ. ადრე ისინი გათხრიდნენ არსს, ვაქრადნენ რუს, და ეგრერავად შეასრულებდნენ გეგმას, იმის იქით კი აღარაფერი ედარდებოდათ, ვანდაც ხულ ლამით ამოცხებულყო ეჭაურობამ ამჟამად ისინი აგებენ პასუხს მორწყვის ზარისხზე, წყლის დანაარჩებზე. მათი პრევივი დაპოცილებული საბოლოო შედეგებზე უყველიც ეს კი განაპარობებს, რომ მთლიანი პროდუქცია მიმდინარე წელს გასულ წელთან შედარებით მილიონობით მანეთით მეტი იქნება.

მკვეთრად შემოტრიალდა საწარმოო პროცესის უზრუნველყოფის დონე. ორატორმა აღნიშნა, რომ გორის რაიონში კოლმეურნეობის წარმომადგენელს 144-ქერ მოუზღა — ხაზს უვსკამ — 144-ქერს — მათთვის ბრძანებებითა და კანონით გამოყოფილი და კუთვნილი, ერთი შეხედვით გარანტირებული ფონდების „წასაღებად“ თბილისში ჩამოსვლა. მიხეილ ორავეულაძემ დათთავლა, რომ კვირამო ზუთი დღე მარტო ბენწინზე, და აივეცე მათი კოლმეურნეობისათვის გამო-

ყოფილი სათადარიგო ნაწილებსა და სხვადასხვა წვრილმანზე სირხაბსა და ახლადამოკლებილთა რეპრობა... 1984 წელს კომიტეტმა ამ გაუგებარობის აღმოფხვრის მიზნით ენერგეტიკული და სხვა სახის რესურსების ცენტრალურებული მომარაგების სისტემა ჩამოაყალიბა. მომარაგების მიმდინარეობაზე პასუხისმგებლობა მთლიანად ამ ახალი ორგანიზაციის შეხვეურებს დაეკისრათ.

ვითარდება მეციენერებისა და წარმოების ინტეგრაცია. ყოველ აგროსამრეწველო გაერთიანებაში ამჟამად გამოყოფილია არანა ადამიანები, ვის მოვალეობაშიაც შედის მეციენერების მიღწევათა პრაქტიკაში დანერგვის საქმე. ასეთი მიზანი აქვთ დასახული საწვავლო მეურნეობებსაც. კომიტეტი მომზრდა რომ ისინი ვადაცეს სკოლებს.

ხორციელდება სოფლის სოციალური განვითარების პროგრამა. კულტურის სამინისტროს კი არა სასოფლო წარმოების სახელმწიფო კომიტეტი აწენებს ამჟამად 27 მთის რაიონთან დაან თითოეული მათგანში კულტურულ-საყოფაცხოვრებო დანიშნულების ობიექტებს. საშუალებათა დატროვების კვალობაზე კიდევ უფრო გააზრდება სოციალური მშენებლობათა მსახუტატები.

მეტად მწვავე, უკვე საქმად მოძველებული ერთი პრობლემა — ჩია.

— მოდოა, სიმართლეს თვალდებში შევხედო — აღნიშნა ორატორმა — მისი დამზადების რაოდენობრივი ზრდა ზარისხობრივად საღდება ხოლმე. ქვეყნებში, სადაც მერჩიეობაა განვითარებული, მეტრობად საშუალოდ სამტონა ჩაის კიდევრ, ჩვენ კი ათობით ტონაბაც არ ვჭრდებთ. მეკროფხარეები, რომელთა რაოდენობაშიაც უკვე 80-ს შეადწია და წლის ბოლისათვის 80-მდე გააზრდება, შესამჩნევად ზემოქმედებენ წარმოების პროცესზე, ჩვენი არჩევანი მეტად პარცეპული ხასიათისა გაბლავთ: ან ის — ან — ეს...

კიდევ უფრო მწვავე პრობლემა გაბლავთ მეღვინეობა.

17 მაის მიღებული დადგენილების შემდეგ ახლ სტრატეგიას დაედო საფუძველი. ამ სტეროში ბაიარამობას ბოლო მოეღო.

მეფრინველეობის განვითარების მხრივ საქართველოს ჩვენს ქვეყანაში წამყვანი ადგილი უჭირავს. კინდლის ფარტია მსოფლიო სტანდარტების დონეზეა გაწეობილი. მაგრამ ამათთანვე გეგმები იზრდება და იზრდება, მათი ზრდის კვალობაზე უფრო და უფრო მწვავედება საყვების პრობლემა, ურომლისოდაც ეს გეგმები თავეს მნიშვნელობას კარგავენ.

არა მარტო ალკოჰოლის საციობტთან დაკვეშირებით, არამედ მრავალ სხვა პრობლემასთან მიმართებაშიაც, რომლებიც ამ პრესკონფერენციის მსვლელობაში წამოიჭრა, გამოყო-

ვეთა ერთი საერთო აზრი, რომ დროის ერთობლივი უპირველესი მოთხოვნებია თავიანთი სიხშირე და სიხშირე, სიხშირე უფროა და უფროაფრო. უნდა ვიცოდეთ, — არწმუნებოდა შეკრებულთ მგელად — რომ მთიან პარტიებში საფორმე პრობლემები მიღებული იქნა. ნახევარი ტონა რძე ვაჭარობის მეტონიშვნელოვანია ვიდრე ბარის ვაჭარობის წარმოებულ 7 ათასი ლიტრი.

— ამ რამდენიმე წლის წინ ცენტრალური კომიტეტის სასოფლო-სამეურნეო განყოფილების ინსტრუქტორი ნიკოლოზ გრიშაშვილი მაღალი მთიან მესტაში წაყვანებ. გავაცანი აქაური ვითარება, თუ რა მნიშვნელობაში უხდებათ აქაურ მეკადრთ მურწყობის მართვა და გაძლიერება. აქ, როგორც ტაშისას და ჩუკოტასში, დროა „პოლარული“ შეგანკვეთების მიხედვით მუშებს — აღნიშნა გრიშაშვილი. მით უფრო სასიხარულოა, რომ ოქსბურის აქარა, რომელიც აქამდე განხორციელდა მენტისის რაიონში (ბრტყადელი აქარის ვარიანტის შესავალი), უკვე იძლევა დამამდიდებელ შედეგებს: საქონლის დაცემას ბოლო მოეღო.

მომავალში ამ მართლებით კიდევ უფრო თამამად უნდა ვიარაგო. ადამიანის მოთხოვნები უზრუნველყოფილი უნდა იქნას საზოგადოებრივ მურწყობაში გაღებული მისი წვლილისა და მხედველი. მაშინ ჩვენ საზოგადოებრივსა და ექსპლუატაციის ურთიერთობის პარტნიორობის მივალწევთ.

...ამერიკაში მოგზაურობის უკვლავ მთავარი შედეგები იქნა მკვლევარების გახლავთ გზები. სადაც სიცოცხლე ფოქავს, იქ გზაცაა შენაწილი გზა, რომელიც იძლევა კლასიკალური ეკონომიკის ზეწმის, საბურავების, მანქანების და ბოლოს დროის თვალსაზრისით. მართალია, იგი ფასიანია, მგზავრი ვალდებულია ფული ხაჯოს მისით სარგებლობისათვის, მაგრამ განა ეს ეკონომიკური თვალსაზრისით გამართლებული არ გახლავთ? განა სამართლიანი არ არის ასეთი სისტემა?

რომ შეიქმნას ჩვენთან თანამედროვე მოთხოვნილებების დონეზე საფარა ქსელი, აუცილებელია სხვადასხვა საშინაო კომპონისა და უწყებთა ერთობლივი ძალისხმევა. დღის წესრიგში დგება ინტეგრაციის ახალი საფეხური. ჩვენ ცოტა გარჯა როდი მოგვიწევს, რათა აგრარული კომპლექსი აგრარულ-ინდუსტრიულ ექსპლუატაციის და თვისი სახელწოდება გამართლოს უწყებრივი ბარებებისა და წვრილთმომარაგებისათვის თვისი უფალი ინტეგრაცია საქართველოს სტრუქტურაში შევახვეთ. მის ღირძად უნდა იქცეს არა შექანაურნი გაერთიანებანი არამედ ორგანიზაციის სინთეზი. 400 კაციანი შტაბით ორჯერ და ოთხჯერ ეფექტურად და მარჯვად უნდა ვმართოთ ვიდრე რეპროდუქციის შტაბით ვმართავთ აქამდე. საქართველოს მოქნილობა, სპორტის სითამამე შტაბებისა და დამკვირვებელთა

ძლევებით, ნორმირების, ფასწარმოქმნის, რეგულირების საკითხების გადაწყვეტაში, სითამამე საქართველოს მართლმადიდებლობის კადრების მხრივ, არამედ პრინციპულად მხარდასაძ.

მგელად ხან ქართულად ლაპარაკობდა, ხანაც — რუსულად, ასე რომ სტენოგრაფიული ჩანაწერის სისწორეზე თავს ვერ გამოვიდებ. ვიმედოვნებ რომ მისი შეხედულებებისა და აზრის მიმართულებას და საერთოდაც მთელ ამ განწყობილებას, რომელიც სუფევდა აუდიტორიაში, ძირითადად, სწორად გადმოვცემ. საუბარი ეხებოდა ქართული რაიონულ აგრარულ-ინდუსტრიულ კომპლექსის განვითარების გზებს, რომელიც ქვეყნის აგრო-ეკონომიკური განვითარების მთავარ საფუძვლად უნდა იქცეს.

* * *

ნარკვევის დასასრული მოსკოვიდან მიხილსნი იყო უკვე გადაგზავნილი, რომ ტელევიზიამ, პრესამ და რადიომ გამოაქვეყნეს ოქტომბრის პლენუმზე ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის მოხსენება. როცა თურნალის დეკრეტის ნომერი მიუთავსებლის მომწერლებს ქვეყანაში ამ დროისათვის ფართოდ იქნება გაშლილი შინაგანად ერთმანეთთან დრამად დაკავშირებული დოკუმენტების განხილვა, ეს გახლავთ საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის პარტიის ახალი რედაქცია. მეთორმეტე ხუთწლიურმა და ორითას წლამდე პერიოდის საბჭოთა კავშირის ეკონომიკური და სოციალური განვითარების ძირითადი მიმართულებანი და კომუნისტური პარტიის ახალი წესდება.

როგორ არ უნდა დაფიქრდეთ და ხელახლა არ გადაამოწმო ნაწარმოების ცხოველყოფილობა, ნაწარმოებისა, რომელიც არც თუ დიდო ხნის წინანდელ, მაგრამ მაინც წარსული დროის შენებულობითაა საფუძველზე შეიქმნა, ამ ყოვლისმომცველი ახალი გარდაქმნების, ქვეყნად მიმდინარე მიწვენილოვანი მოვლენების ფონზე. რამდენად ეხმარება იგი „დაჩქარების კონცეფციის“, რაც მთავრობამ და პარტიამ მონად დაისახა ოცდამეხუთე ყრილობისწინა მოსაზრებულ ეტაპზე?

ძირითადი შეზომბრუნება ინტენსიურობისა და ხარისხისკენ, აუცილებელია კიროსამ ცენტრალური მოხელისა და „აღნიშნულმა მხანა. გი მხედელ გობბაროვი, — და იგი მოითხოვს. უპირველეს ყოვლისა, საქმიან ჩაღმრავებას. მიწინადასახულობას „კონკრეტული და პრაქტიკული საკითხების გადასაჭრელად“. დადგარო „პრაქტიკური მოქმედებისა“, აუცილებელია მთელი პოტენციალის მომობილიზაცია, „უნდა გამოვიყენოთ მთელი ჩვენი რესურსები და შესაძლებლობანი და, უპირველეს ყოვლისა, ადამიანური ფაქტორი ჩვენს წინაშე მოვიდინო

ამოცანების თანამიმდევრული შესრულებისათვის".

* * *

არ ვიცი, რამდენად ძალღმს ავტორს მიუკერძოებლად შეაფასოს საკუთარი ნაშრომის ავტორი, მაგრამ ვიმედოვნებ, რომ არ დადგება აუსილებლობა ამისა, რომ საბჭაროდ გადამწეროს ნაბეჭდი და ერთბაშად გადაქმოდეს მასში მინუსები და პლიუსები და ამასთანავე შეიცვალოს ძირითადი იდეა. სამოცდათიანი წლების ბოლოსათვის და ოთხმოცდათი წლების შუახანებში აგროსამრეწველო კომპლექსი საქართველოში ვითარდებოდა მშენებლის აპრილისა და ოქტომბრის პლენუმების მიერ აღიარებული და დამტკიცებული მისართულიდან.

„ამჟამად ექსპერიმენტში“, ბუნებრივია, ხუთმივიდ მოვლილებზე შესწორებებისა და შენიშვნების შეტანა, მაგრამ მისი უარყოფა და იგნორირება ყოველად შეუძლებელია. იგი გაამართლად დაგროვილმა გამოცდილებამ. მას ახლა სჭარბდება ახალი მობრუნება, რესპუბლიკური და ზოგადსაკავშირო თვალსაწიერის გაფართოება, საღრმისეულობა და სითამამედადგა ეპოქა, რათა მას ახალი სუნთქვა, ახალი აქტიურული განვითარება შეეძინოთ, რასაც ქვეყნის ინტერესები, მეორეხარისხიანი ხელშეწყობის ამოცანები, სამეცნიერო-ტექნიკური რევოლუციის სოციალური რიტმები ითხოვენ მესამე ათწლეულის მიქნასთან.

მოსკოვიდან — ტალეზოვნი

საქართველო

სულ ახლახან გამოქვეყნდა საქართველოს ცენტრალური კომიტეტისა და მინისტრთა საბჭოს დადგენილება სახელმწიფო აგროსამრეწველო გაერთიანების კომიტეტისა და აგრეთვე რესპუბლიკური, ავტონომიური, სამხარეო და საოლქო აგროსამრეწველო გაერთიანებების შექმნის თაობაზე. ეს აქნება ერთიანი საერთო-სახელმწიფო სისტემა აღნიშნული დადგენილება ეფუძნება კოორდინაცია, ინტეგრაცია, შიდადაგრობივი ეკონომიკური ურთიერთობების პრინციპებს. აგი მოიცავს მეცნიერების სფეროს, მრეწველობისა და საინჟინრო მომსახურების დარგებს, სასურსათო პროგრამის რეალიზაციასთან დაკავშირებულ ყველა უბანს.

სახელმწიფო აგროსამრეწველო გაერთიანებაში უნდა მოაწესრიგოს შესაბამისობა და ურთიერთდამოკიდებულება „წილიდან“ მომდინარე საკონტროლო ცენტრებსა და „დავლებზე“ შემუშავებულ გეგმებს შორის, საგეგმო კომიტეტის დადგენილებებსა და კოლმეურნეობებსა და მეურნეობების რეალურ შესაძლებლობებს შორის. მისი ვალია ამ ურთიერთდამოკიდებულების მრავალმხანაგოვან სისტემაში მართონა და პარტნიორული სულიცვეთება დამუაროს.

ამ მიმართულებით ჭერ კიდევ შიგლი საშუაო წინ არის. მრავალ წერილმან და მსხვილმან საკითხზე საუბარი მომავლის საქმეა. მთავარი კი ის გახლავთ, რომ დღეს, მშენებარს, ახაშის ექსპერიმენტის იდეამ საბოლოოდ შეისხა ხორცი. მან გაიმარტვა ზოგადსაკავშირო და სახელმწიფოებრივი მასშტაბით ახაშის ვარიანტი მოქმედების...

ლია წერილი ორგოცდაათს გადაცილებული მეგობრისადმი

რახან ამ ქვეყნად ყოფნის
ვადა კვლავ მოგვეცა ღმერთმა,
სამადლობელად სოფლის
გული კვლავ რახან ფეთქავს;

რახან დღეს მეტად ვარჩევთ,
ვიციტ სიკოცხლის ყადრი,
და დღეს იმასაც ვამჩნევთ
რომ ვერ ვამჩნევდით აღრე;

რახან, აღარ ვართ იგი,
ვინაც ვიყავით გუშინ,
თუმც სურვილები დიდი
მაინც ბობქრობს გულში:

რახან, აგერ, ა, მთებზე
უკვე გამოჩნდა თოვლი, —
ჩვენც, რალაც რალაცებზე
ახლა, პირველად ყოვლის, —
წუხილითა და ხენეშით
ვაპ, რომ უნდა ეთქვათ უარი,
და ხმალთან ერთად ხელში
უნდა აღვიღოთ ფარი.

მეგრამ ეს როდი ნიშნავს
ვინმე ჯაბანის მსგავსად,
გული მოიცვას შიშმა
და დავმორჩილდეთ ასაკს.

რა შიში, ან რის შიში,
მიზანს ვისახავთ როს;
ვართ სხვა წართობის და ჯიშის
მიყვეებით მანძილს შორს,

უნდა ვიაროთ რიტმში,
დროს არ ჩამოვრჩეთ, დროს!

წლებით ვართ დახუნძლული
და გაგვიოთებდა თმა;
თუმც დაღლა-სიუბლურე
ჩვენზე ვერავინ თქვას —
კვლავ ვნახავთ შორ კუნძულებს,
კვლავაც დაველაშქრავთ მთას!

ვინც რა უნდა ის თქვას,
წისქვილმა ისევე ფქვას,
არვის ეგონოს თითქოს
გულში ცეცხლი არ გვაქვს.
კვლავ გავწევთ ჩვენ ჩვენს უღელს
ქედლონიერნი ვართ,
კვლავაც მოვირგებთ ტანზე
ლამაზ, ქათქათა კვართს.

და რაც არ უნდა მოხდეს
ჩვენ თავს ვერ ვესვრიტ ქვას —
ჩვენს დამწველ ცეცხლს და აღს
ვერ ავარიდებთ თვალს,
(მას რა თქმა უნდა მას
ჩვენს ჰაერს, პურს და წყალს),
ვინც გეწვავს და გვდაგავს,
ვინაც გვხდის
ტრფილის ბანგით მთვრალს.
კვლავაც ვიცეკვებთ მითთან
როკენროლსა და ვალსს,
კვლავაც გადავიხდით, კვლავაც,
ჩვენს სავაქეცო ვალს.

(რაც მოგახსენეთ ცოლათვის
არ სათქმელი რამ არს.
არაფერია და მიინც
ვერიდოთ ჩხუბს და შარს.
ცოლს ხომ სულ ასე ჰგონია
ვილაცა ართმევს ქმარს,
გინდ აღღერებდე ყოველდღე
მისთვის ჩანგსა და ქნარს).

ხუმრობა იქით იყოს,
არ ჩაგვეთვალოს კენეხნად,
არვის ეგონოს თითქოს,
არ იბრწყინებდეს ქვეყნად

არ შედრკე,
სრბოლა არ შეაჩერო,
ნება ვინ მოგცა შენ შესვენების,
ისევ და ისევ უნდა აჰენო
ზურგდაბვითქული შენი ცხენები.

უნდა გაუძლო ყველა სიძნელეს,
ყველა ტკივილს და ყველა იარას,
შენ ყველაფრისთვის უნდა იბრძოლო,
შენ არაფერი არ გაქვს იოლად.

ზღვის მოქცევა წმინდა მარკოზის მონაღანუ

ქვებზე მოხტიან ლურჯი ჩქერები
დილასთან ერთად დაბრუნებულნი,
მე ცას შევეცქერი
მშვენიერებით
და სილამაზით გაბრუებული.

ფირუზის ზვირთი ზვირთს გამოება,
იისფერ ზღვაში მზე გაბანილა,
წყლით მოლივლივეს ჰვრეტენ მოედანს
დოყთა სასახლე და კამპანილა.

ჩენი შრომით და ღვაწლით
ცადაწედნილი კოშკი, ზიზღლირთქვა
ჩვენს ზღვას ვერავინ დაცლის,
ჩვენ ფუძეს ვერავინ მოშლის.

კვლავ ვიტყვით,
რაიც გვეთქვამს —
მიზანს წინსწრაფვა შევინს,
და შვილებს მაგალითად
დარჩეს საქმენი ჩვენი.

მხოლოდ სიკეთეს სოფლის
შევწიროთ გულის ფეთქვა,
თუ კი ამ ქვეყნად ყოფნის
ვადა კვლავ მოგვცა ღმერთმა.

• • •

შენ ნუ უყურებ ქუდბედიანებს,
ბედის წყალობას არ ხარ ჩვეული,
ნუ შეჩერდები,
მიდი,
იარე,
არ დათმო შენი გზა არჩეული.
მიდი და მტერი ვერ მოგერევა,
მიდი და ხიფათს
სძლევა,
გვერდს აუვლი —
სწორედ ბრძოლაა ბედნიერება,
ეგ არის სწორედ დღესასწაული.

ვინ მიმოჰფანტა აქ ეს ფერები,
ო, ვენეცია,
ო, ვენეცია,
შენი ზღვისა და მზის სიმღერები
გულზე ზვირთებად გადმომეჭკია.
შენს ხიბლს,
შენს ბრწყინვას როგორ წაუვალ,
როგორ გავუძლებ ამ საოცრებას,
მარადიულო დღესასწაულო,
სიზმრად ნახულო კაცის ოცნება.

შენს გუმბათებში მეტი ოქროა,
შენს ზღვის ზვირთებში მეტი ვერცხლია,
გულზე ნიავად გადამექროლე,
ო, ვენეცია,
ო, ვენეცია.

ციდან ღვთიური ხმები მომესმის,
თითქოს წყრიალებს ბროლის ჩანჩქერი,
ნუთუ ოდესმე...
ნუთუ ოდესმე...
ფეიქრობ და მაღალ გუმბათს გავცქერი.

ნუთუ ოდესმე შენ არ იქნები
ისეთი როგორც დღეს შენაა
რად არ მასვენებს მწარე ფიქრები,
ნუთუ, ოდესმე...
ნუთუ, ოდესმე...

ნუთუ შენც მოგსპობს, მიგგრიბ-
მოგგრეხავს,
დრო, ასე ლამაზს-
და შექმნილს ზენით...
მაღლობა ღმერთს, რომ ასე მოკლეა,
ასე მოკლეა, სიცოცხლე ჩვენი.

• • •

გადაშლილია წინ ასპარეზი
უცხო გზები და უცხო ფერები,
მაგრამ ვერც რომი და ვერც პარიზი
შენსავეთ მე ვერ მომეფერება.

შენსავეთ მე ვერ გამიგებს დარდებს,
შორი ქვეყნების ბინდი და ნისლი

არც ვინ დამიკრებს იმ ცისფერ ვარდებს
შენახულს სწორედ, სწორედ იმ
დღისთვის.

იცის, ძნელ გზებზე ვისაც უღვია
სიმოკლე წლისა და სიგრძე წამის...
მინდა ეს ლექსი ჩემს თამუნთას
დარჩეს მზითვად და სახსოვრად მამის.

• • •

წამლისათვის მივაკითხოთ დასტაქარს,
ერთგულია ჰიპოკრატეს ფიცის.
სხვისი სნების ცეცხლი მასაც

დადაგავს, —
ექიმმა ხომ ყველაფერი იცის.

დარდი თუ გლავს და თუ გული იწვის
ნოსტალგიით, სევდითა და ჭლექით,

„რა აქიმი დასწულდეს“, ისიც,
იმედისთვის მიაშურებს ექიმს.

განკითხვის უამს ყველა ჩანს
ფერმიხდილი,
ვინ გაბედავს ხუმრობას და სიცილს;
ექიმს ალბათ უფრო უჭირს სიკვდილი—
ექიმმა ხომ ყველაფერი იცის.

ჩვენ ორს

(ძველი შიტავი)

მე რომ ფული მჭონებოდა
ვიყიდოდი ჭორს,
მოვრთავდი და შეგვაზმავდი

წავიდოდი შორს.
ჩუმად შენც მოგიტაცებდი
შეგარჩევდი დროს,

თოხარკით გაღვივლიდით
ბევრ მთასა და გორს,
ავცდებოდით ამა სოფლის
შურს, ღვარძლსა და ჭორს.
ცერად ვერვინ შეგხედავდა
ჩემს მზეს, გულის სწორს,
ცა სულ ლურჯი გვექნებოდა
ჩვენ ორს, ჩვენ ორს, ორს!

ჩვენს ეზოზე არ ვაფრენდით
მიმინოს და ჭორს. *გინჯლინოთქვა*
მაცოცხლებლად ვისხურებდი
დილის ნამს და თქორს...
ეჰ, ბედი რომ გვეკონებოდა...
ჩვენ ორს,
ჩვენ ორს,
ორს!

პერსევერანცია

სიცოცხლე-სიმღერა და ტირილია
ნაბიჯს გადადგამ და დასრულდება.
სიცოცხლე სიამე და ტკივილია
და ერთი ოცნების ასრულება.

სიცოცხლე — მზეა და ღიმილია,
ტკბილ-მწარით სავსე სოფელია,
სიცოცხლე — ეკლის გვირგვინია,
გზა არის ვარდით მოფენილი.

...ვინ იცის ვის რა ელოდება,
ვისთვის რა კენჭია ჩაყრილი...
აკვირებული მაქვს მელოდია
რომლის ავტორია

ჩარლზ
სპენსერ
ჩაპლინი.

პოეტი

პოეტს ჩინ-მედლები არ უხდება,
კალამი შეშვენის გაბასრული,
ასი წლის მერვეც წინ დაუხვდება
ჯილდოსთვის გაცემული საფასური.
პოეტს არ ჭირდება იდილია,
სიმშვიდის საძებნელად არსად წავა,
პოეტის იდილია —

ჭიდილია,
ბრძოლაა სიკეთის დასაცავად.
ცაში არწივივით აფრინდება, —
ფრთებს ასხამს სიმღერის დაბადება,
პოეტისთვის არ არსებობს სხვა დიდება
თუ არა სიმართლისთვის თავდადება.
და თუ სატიკვარი შესევია —
მას სხვისა ჭირიც უჩანს გაჭირვებად,
პოეტის სიმდიდრე —

ლექსებია,
პოეტს ოქრო-ვერცხლი არ ჭირდება.
პოეტს არ შეშვენის დიდგულობა,
არც სხვისი შეჭფერის სამსახური,
პოეტი დროზე წინ იყურება —
მომავლის მიზანი აქვს დასახული,
პოეტის საზრუნავი ყოველდღეა,
დრო ორად არა აქვს გაყოფილი,
პოეტი ამა რის პოეტია
ცხოვრებით დამტკბარი და კმაყოფილი.
თავზე ეკალ-ბარდის გვირგვინი აქვს,
უფრო ჩანს რაც ხანი გამოხდება —
პოეტის დამშვიდება —
სიკვდილია.

სიცოცხლე —
ბრძოლა და ამბოხება.

• • •

აქ, ამ ქალაქში შენი მსგავსი ცხოვრობდა ალბათ,
მისი სხეულით დადიოდი და აქ იყავი,
დაწაფებული წუთისოფლის შხამსა და შარბათს
შენ თავს იცავდი ორღესულით და ნარიყალით.

შენ აქ იყავი მისი მკერდით და ხმის ხავერდით,
მისი თითებით აბოს ნიშთან იწერდი პირველს,
აღდგომა იყო, სააღდგომო ცხვარს ატყავებდი,
სულის ამოსვლის დრო იყო და, კვდებოდი ღინჯად.

ცხოვრობდი მისი განსაცდელით და ფათერაკით
და ტივტივებდა დაღრეცილი მტკვარში მეტეხი,
რომ დასტიროდა საქართველო მეფე ერეკლეს,
მაშინ სოლომონ ღირსი გვერდით ედებო...

აქ შენი მსგავსის სხეულით და სულით სახლობდი,
მისი თვალებით ჩაგიხედავენ მღვრიე მორევეში,
თვალაჭრელებულს, დაბრმავებულს შხის ბაჯალლოთი,
რომ დაგენახა საქართველოს ხსნა უშორესი...

• • •

რამ გვიბიძგა?

რას მივენდებო ჩვენ ორთავე?
არ ვიცოდით, გვეტირა თუ გვეცინა...
თოვლს აივნი მთაჯირზე ედო თავი
და ტკბილად და უღარდელად ეძინა.

შენ ოთახში იდექე ჩემდა საიმედოდ,
შემოსული სიხარულის ვეზირად...

თოვლს აივნი მთაჯირზე თავი ედო
და ტკბილად და უღარდელად ეძინა.

შენ ის წიგნი იყავ თითქოს საკითხავი,
ჯერ ფურცელი რომ არ გადაკეცილა...
თოვლს აივნი მთაჯირზე ედო თავი
და ტკბილად და უღარდელად ეძინა.

ქართული
წიგლის
კავშირები

მხოლოდ გულია მტირალი,
ცრემლია უცხო ხილიო,
მაშინ მოკვდები, ხმაში რომ
ფოლადი გამოილიო.

დაო, უშვილო დედაო,
რძალო და ქვრივო უქმროო,
შენზე ღმერთს ვემუღარები:
სინათლე არ ჩაუქროო!..

რომ გეხვეოდეს, ღირსი ხარ,
შენ იისფერი ბაკშიო,
უნდა იღგე და გარშემო
სიკეთის შუქი აკშიო...

ღირსი ხარ, საზრდო მოჰქონდეს
შენთვის ნისკარტიო კვირიონს
და რომ არ მოაქვს აქამდე,
ეგ არის გასაკვირიო!...

• • •

მან იგრძინო: ქვეყნად მიტომ მოვიდა,
ფინსა და ვნებას რომ დაედალა,
თავის დაღწევა უნდა დღედაღამ
სცადოს სხეულის სიმარტოვიდან.

გარდუვალა გაერთარსება
ბუნების ძალით ნაკარნახევი,
კვლავ დაბრუნება მისი ნახევრის
და ნახევარი მთვარის გავსება.

• • •

არა თქვი: ქეთო ან ქეთევანი,
შენ თქვი უბრალოდ: მე ვარ ქეთინო.
გამომიწოდე ხელის მტევანი
და გამიღიმე, სულო კეთილო!..

აშოშმინებდა თითქოს იანვრის
სიცივით სულის ამღვრეულ წიაღს
შენი ელურტული ხალისიანი,
ლიმილიანი „არა“ და „ღიახ.“

მათრობდა შენი ახალგაზრდობა
და შენი მზერის სიასამური,
და ბროლის თასით ხილს მთავაზობდა,
მორცხვად ბრინჯაოს საში ამური.

და ჩემს ბაგეზეც ღიმილი თრთოდა,
ო, საამაყოდ გქონდეს, ქეთინო,
ის დღე, ის წამი... არ არის ცოტა,
კაცს რომ ღიმილი გააბედინო...

დეკემბერი

წუხელ გამომეღვიდა
და მე წარმოვიდგინე,
რომ უჩემოდ დარჩით
და რომ წელი სრულდება,
რაც ვარ გამოგლოვილი
ქვითინით და ხარჯით;

და რომ გამოვეთხოვე
სკამებს შორის სიარულს,
წიგნებიან ოთახს,
სადილს, ფუსფუსს, საუბარს,
ზღურბლთან დაყრილ ფეხსაცმელს...
ერთი სიტყვით, ოჯახს...

რომ დღეს შენთან მოსული
ჩემი ძმის და მეგობრის
თავაზიან ვიზიტს
ჩვენი ბიჭიკ ესწრება,
მოუსვენრად ხელმარცხნივ
სავარძელზე გიზის.

შენ, ვინც იყავ მდიდარი
ჩემი სულის სიმდიდრით
ანდა სიღარიბით,
შენ, ვინც მეკეცებოდი
ხელში, როგორც ფარდაგი
მარმარილოს კიბის.

ახლა ცრემლმორეული
ჩემს ძმასა და მეგობარს
ეკითხები რჩევას
ლაბრადორის გრანიტზე...
არც პულსს აღარ მისინჯავ,
არც მიზომავ წნევას.

და არც პენიცილინის
აღარ ხვრეტავ თავსახურს
გამოხარშულ ნემსით,
შენთვის მთელი ქვეყანა
ბრწყინავს მხოლოდ წამწამზე
დაკიდებულ ცრემლში.

მაგრამ საქმიანია
მწუხარება ქალური
და თვალეები გრძნობენ,
რომ სულ მალე ღიმილი
ისევ დაუბრუნდება
კანონიერ მფლობელს.

უკვე ბიჭმაც გაჯობა,
გუშინ მაგნიტოფონი
აიღო და ჩართო
და შენს ცრემლებს ჯიუტად
ებრძვის საქსაფონების
ტკბილი ობლივატო.

წამოდექ და მიდიხარ
 დინჯად სამზარეულოს
 გამოღებულ კართან,
 იქ თრთის გაზის ღიღილო...
 თითქოს შეპყვებულხარ,
 რაც შენ დაგემართა...

დარღვეული, ეტყობა,
 უკვე აღვიდგენია
 მყუდროება სახლის
 და დამტვრეულ შოკოლადს
 ტორტის ციხე-სიმაგრეს
 გულმოდგინედ აყრი...

მხოლოდ ერთი კაცი

მოთხრობა

მთელ პლუტარქეში ერთი ადგილი ვგონებ ყველაზე მეტად უცნაური და საგულისხმოა. აღწერს რა თეზევსის წარმატებულ გამირობებს, ავტორი ერთს ვისმე კაცს, ვინმე სკირონს, ასე და ამგვარად ახასიათებს:

„მეგარის საზღვარზე თეზევსმა მოკლა სკირონი. მან იგი კლდიდან გადააგდო. სკირონი, საყოველთაოდ გავრცელებული გადმოცემის თანახმად, გამეღელ-გამომეღელთ ძარცვავდა; ზოგიერთის სიტყვით კი, უცხოელებს უტიფრად გაუშვერდა ხოლმე ფეხებს და, დამბანეთო, უბრძანებდა. იმ დროს, როცა უცხოელნი სკირონის ფეხების ბანას შეუღგებოდნენ, ქუსლს ჰკრავდა და შეუბრალებლად ზღვაში ჰყრიდა მათ. მეგარელი ისტორიკოსები არ ეთანხმებიან ამ გადმოცემას, სიმონიდეს სიტყვით რომ ვთქვათ, ომს უცხადებენ ძველთაძველ ამბებს და ამბობენ: სკირონი არც ავაზაკი და არც ასეთი ურცხვი ვინმე იყო; პირიქით, იგი ყაჩაღთა დამსჯელი და კეთილშობილი ხალხის მოყვარე და მეგობარი გახლდათო. ეაკე ბერძენთა შორის უწმინდეს კაცად ითვლებოდა; სალამინელ კიქრევსს ღვთაებრივი პატივი აქვს ათენელებში; ხოლო პელეგისისა და ტელამონის ვაჟაკობა ყველასათვის ცნობილია. სკირონი კი იყო კიქრევსის სიძე,

ეაკეს სიმამრი და პაპა პელეგისისა და ტელამონისა, რომლებიც სკირონისა და ქარიკლოს ასულ ენდეიდისაგან წარმოიშვნენ. ყოვლად შეუძლებელია, წარჩინებული ვაჟაკები გავარდნილ არამზადას დანათესაებოდნენ და მასთან გაეზიარებინათ ის, რაც ყველაფერზე წმინდა და ძვირფასია ადამიანისთვისო. თეზევსმა, როგორც მეგარელი ისტორიკოსები დაასკვნიან, სკირონი მაშინ კი არ მოკლა, როცა პირველად მიდიოდა ათენში, არამედ უფრო გვიან, მეგარელთა ხელში მყოფი ელეგისინის აღების დროს, როცა არქონტი დიოკლე მოატყუა. აი, ასეთი წინააღმდეგობებია სკირონზე გადმოცემულ ამბებში“.

1.

ყოვლად მოწყალეო ქალბატონო, თანაც შვებავ და თან თავს ვაებად დატეხილო, სიყვარული და დაფასება სად მოგკლებიათ, განსაკუთრებით თქვენს სამშობლოში, იტალიაში, და ერთი ქართველისაც ღრმა და მუღმივი რწმენით, მთელ დედამიწის ზურგზე არ დადიოდა თქვენისთანა ქალი, ვისი სახელიცა და გვარიც ცალ-ცალკე ვერ მოიხსენიება, რადგან საერთოდ, ყველაფერში, საოცრად მთლიანი და ერთიანი ბრძანდებოდით, დიდო სენიორა ან... მანიაი!

აიმ ქართველმა თავდაპირველად რომ შეგიყვარათ, შეიდიოდე წლისა იქნებოდა მაშინ, და ყველაფერთან ერთად, რაღა თქმა უნდა, მოგეხსენებათ, თუ როგორია ის ყოვლად დამბნევი სიყვარული, მხოლოდ ამ ასაკისას რომ შეიძლება ჩამოგვეწოდოს, კურთხევა-სავით მოხდეს, და „აი ია“-ს, „თოხი“-ას და „ეს ნუში კუხეა“-სთან სიტყვების ჩხრეკის ნაცვლად, სულ თქვენი სახე ედგა თვალწინ, დაბნეულიყო; რა მოსდიოდა, არ იცოდა და, არც „დე-და ენა“-ში არსად ეწერა ძალიან ტე-ვალი სიტყვა — „სიყვარული“, და სწორი იყო ეს, რადგან ამ ყოვლად დაუკითხავად თავსდატეხილ ბედნიერებას, კეთილღინებოთ უნდა და, ჩვენ-ჩვენით მივხვდეთ.

• • •

მთელი ჰაერი ჭარბი მზითა და ზღვის გემოთი გაქლენთილიყო, და მაინც ისე ლალად ისუნთქებოდა, როგორც მხოლოდ აქ, მეგარის ახლოს.

აქ, კორინთოსკენ მიმავალ გზასთან, შემალღებულზე, ცალ მუხლმოყრილი დიდი ყაჩაღი სკირონი ფართო მშვილდით მორკალულიყო, წელსზევით შიშველს, ქვეური კუნთები ამობურცვოდა და თხასა სწველიდა. მაღალი კლდიდან ძალიან ქვემოთ, ზღვა მოჩანდა და ზევით კიდევ — ცა ჭახჭახებდა, რომელი იყო უფრო ლურჯი... ვერცხლისფერ კლდზე კი ავად სახელგავარდნილი ყაჩაღი უშნოდ ჩალიჩობდა დედა-კაცურს — რა ექნა იმასაც, ადამიანი იყო ისიც, საკვები უნდოდა. არადა, მთელ გრძელ სამ ცუდ დღეს მოგზაურთაგან არავის ჩაუვლია, სკირონის შიშით, ზღვით მიმოსვლას ამჯობინებდნენ.

როგორც იქნა და, გაიმართა, მხრები გაშალა.

ნამდვილი ელადელი იყო — მაღალი, კუნთებდასხმული, ჩამოქნილი. ამაყ კისერზე ყვითლად მზინავი თმით შე-მობურვილი თავი ედგა, აქარება ოქ-

როს ბეჭედივით ეყარა სკირონს მკვიდრად ზვეული თმა და თურთ ელადელთა პირობაზეც კი, უფრო მეტყველი, უფრო მზინავი და შუქიანი, უფრო გამჭრიახი და მხნე, დიდი ცისფერი... არა, ცისფერი იქ ლურჯი იყო, თვალე-ბი ჰქონდა.

მოშიებული, პურს დანატრული, გზას გასცქეროდა.

არავინ ჩანდა.

არც ის ფრინველი, მოგზაურთა მოახლოებას რომ აუწყებდა ხოლმე.

თავშესაფრისკენ ნელა გაეპარა თვალს სკირონს — რძეს რომ დალევდა, იქ შესულიყო? იქითურა კლდის ორი დიდი და თანაბარი, მღვიმე რამ ჰქონდა, შესასვლელები თალოვნად გადახურვოდათ და, ორი ნესტოთი სუნთქავდა თითქოს ეს პირქუში კლდე, სკირონი ერთში ისვენებდა, მეორეში კი საღამოობით თავის მკიერეციხოვან არვეს შედენიდა; მაგრამ ხანდახან, დასვენებულზე თუ უჩვეულო აღზნებისას, კლდის სიღრმისაკენ სუნთქვაშეკრული მიემართებოდა, სადაც მღვიმეთა გამყოფი ჩუმი კედელი თავდებოდა და შუაგულში კი ხვრელი რამ იყო იღუ-მალი, სითხეგამოჟონილი, ნოტიო, კლდის ნესტოებშუა ციკაბო აღმართში ამავალი, ვიწრო, და სკირონი ბნელში მიხობავდა ზევით, ხვრელის შევრილებს კუშტფრჩხილებიანი თითებით ებლაუჭებოდა, თვალთა სინათლეწართმეული, მთლად ბრმა ფეხისგულეებს აბჯენდა ხვრელის გალიპულ კედლებს, წამებითა და უცნაური ქინით მიიწევდა ზევით, იქ კი მომცრო რამ ღრმული ეგულებოდა, მოკუნტული თუ მოთავსდებოდა იქ, და იქდა ასე, ნესტიან უკუნეთში, გარს კი დალბილებული და ალბათ რატომღაც თეთრი რამ, შედედებულად დანაოქებული წებოვანება ემოსა, პირქუში კლდის რაღაცა ტვინისდამაგვარი, მაგრამ ისე მოკუნტულიყო, დედის საშოში გატრუნულიყო თითქოს, და, კლდის ტვინიდან დასაბადებელს, ყოვლად მჭახე და უცნაური აზრები და წარმოდგენები მოსდიოდა იქ.

ფრინველთა ფრენის მეცნიერი, ცას აყურებდა ახლა, მაგრამ ის წერო — სხვა რომ იყო აქა, მიწაზე: რბილად გამოძერწილი ხაზებით ტან-ყელ ლამაზად დარკალული, მაგრამ მკვეთრნიშკარტა და უწნოფეხება, და მინც რალაცნაირი ამყი სიმსუბუქით მიმომავალი; და სულ სხვა რომ იყო იქ, მაღლა, ცაში: ერთ გრძელ და გამჭოლ ნისკარტად გადაქეუელი. ისარივით რომ მიაპობდა ხოლმე ზემოთურა პაერს, — აი ის წერო ჯერ არსად ჩანდა და პურსდნატრულმა სკირონმა ხევისგულები შემოაპლო რძიან ქოთანს, ზეზე წამოღდა, მიიყუდა და ჯერაც ქაფიან რძესა სვამდა; აქ, მღვიმის გარეთ, მერამდენედ დაბადებულს უკვე, რძითა და პურით უნდა ერჩინა უამიქამ მოშებული სტომაქი და თავი. მაგრამ სად ჰქონდა ახლა პური, რა ხანი იყო, აღარ ეგემნა...

სვამდა, სვამდა და, უეცრად შეკრთა, ნიკაპზე ჩამოეღვარა რძე, ქოთნიანი ხელები სწრაფად ჩამოუშვა და, კვლავაც თავგადაწეული, ვერა გრძობდა, რძის თეთრად დაკლანილი ხაზი როგორ ჩამოეტურღა მკერდამდე — სკირონმა მონატრული შხუილის გაკონებისთანავე ხარბად მიადევნა თვალი ერთგულ მაყნეს და, იმანაც, ცაზე ღონვრად გარდამომავალმა, ჯერ ეს ამცნო:

„მოდიან, მოდიან!“

მერე კი, წრე შემოავლო თავზე და, მეტის იმედით აღავსო, სხვაგვარად შემოუჭროლა:

„მოეშურებიან!“

და მიატოვა, ცაში განქარდა.

სკირონმა წამით ჩაიმუხლა და ქოთანი დადგა, იმის ნაცვლად კი სულ სხვანაირ ნივთს — იქვე მიგდებულ ბასრ და მოკლე მახვილს წამოავლო მრავალნაცადი ხელი, გაიმართა და, აიწურა, აიწურა. ძალიან ქვემოთ კი, თავბრუდამხვევად ქვემოთ, ზღვაში, ვეებერთელა, უზარმაზარი კუც აწრიალდა და, ეტყობა იმასაც ენიშნა რალაც, გველური თავი გამოიძვრინა, ძლივსლა

გამოჰყო ოთხივე გაფარხტული, უნამსიტორი, და კლდის შორეულ მკერდშიაქენ აატრიალა ბლაგვი თვალში, მათ, გარედან, ყოველივე უჭირდა თითქოს, მაგრამ ვინ იცის, ჯავსნებშია მთელი შიგანი როგორ ეწვოდა — რა ხანი იყო აგერ უკვე, აღარ ეგემნა ადამიანის ხორცი, ენატრებოდა.

კაბუცი ვინმე გამოჩნდა გზაზე, ოლონდ მარტოკა.

„მოდიანო, აკი?! — გულდაწყვეტით გაიფიქრა სკირონმა და ოდნავ მოეშვა, მოსახვევისკენ კი მინც ევვით მიეპყრა მზერა, — გეგებ, ჩამორჩენე...“

აბა... აღარავინ ჩანდა. არადა, მძაფრი შერკინება მოსწყურებოდა სკირონს, მთელი სხეული ექავეებოდა.

დამწყებ მოგზაურს კი მოსასხამს შიგნით მხარილივ გადაკიდებული სატევიარი მოუჩანდა, აბგა არხეინად მოეგდო ზურგზე და, მოდიოდაა, ქეხ... — რა იცოდა თუ, რა აფთარი ელოდებოდა.

მზე-მალა იდგა, დიდი ჰელიოსი.

...ლოდი ზათქით ჩამოენარცხა ყმაწვილის ფეხებთან და, ბრმა იყო თუ რა, ეგებ ყრუც იყო, სულაც არ შემერათალა, მაგრამ თვალმეში ალბათ ედგა სინათლე: რომ ამოხედა, ხელისგულით მოიჩრდილა სახე.

ზორბა ყაჩალი გადმომდგარიყო მალა, ბექობზე, კუშტად შეკრული, აგოროზებული, ხელსატევიანი, და მშვიდი რისხვით გაყენთოდა ყოველი ნაკვთი, თავზარდამცემი ყაჩალი იყო და, რალა თქმა უნდა, სიტყვა-პასუხიც ყაჩალისავე ჰქონდა. მოუჩრდილებლი:

— ერთი აქეთ ამოდი.

მგზავრმა კი პატარა ხანს უყურა, უყურა და კვლავ გზა განაგრძო, ლოდს აუარა.

„ეს ყრუ ყოფილა, ვილაცაა!“ — ბრაზიანად გაიფიქრა სკირონმა და მეორე ლოდი, უფრო დიდი და უფრო გამსრესი, კვლავაც მგზავრის წინ რომ ჩამონარცხდა, მძლავრი ღრიალიც დაეტება თავს:

— ამოეთრიე-მეთქი!!

მაგრამ იმას ალარც აუხედავს, და საკუთარი არარაობის ექვით გულდასერილი, ავარჯარებული დიდი ყაჩაღი გზისკენ დაეშვა, თავის ბექობს შემოურბინა და, მგზავრს წინ დაუდგა.

იმას კი უკვე მოემარჯვებინა მახვილი და, გამეტებით რომ მოუქნია, სკირონმა ერთი კი აუკრა თავისი სატევარი და, პატარა ხნის შემდეგ, ძალიან-ძალიან ქვემოთ, თავისთვის ყოვლად უმაქნის ნივთს რასმე, ფსკერზედაც კი მბზინავ მახვილს, ირიბად, ზღაგვად დააშტერდა ევებერთელა კუ.

იმ მახინჯ პირზე მახინჯი ტუჩიც რომ ჰქონოდა, აემრიზებოდა.

ძალიან ზემოთ კი, განიარაღებულ თავხედს ავი ღიმილით ათვლიერებდა ყაჩაღი, და ყაჩაღურსვე შეუდგა საქმეს:

— აბგაში რა გაქვს.

— რა შენი საქმეა.

გული შეუერთა სკირონს, ახლა სხვაგვარად შესცქეროდა, და მიანც, მოჩვენებითმა მძვინვარებამ დარია ხელი, ყმაწვილი მისი აბგიანა ილლიაში ამოიღო, და თუმცა ის ძალიან ასხმარტალებდა ფეხებს, დინჯად გაეშურა ზედ გადასავარდნთან კლდეში ამოკვეთილი ღრმულისაკენ, თითქოს ყურადღებასაც არ აქცევდა ნადავლს, მაგრამ საბიფათო გადასამკრომთან თავში ერთი კი ჩააფარა და, დარეტყანებული, ფრთხილად გადაახოხა აღსასრულეზლისკენ, თვითონაც, გადაპყვა და, ზედ კლდის ქიმზე შეაყენა მგზავრი, თავად კი ქვის სავარძელში მოკალათდა, ჰკითხა:

— სიცოცხლე, გიყვარს?

— კი.

ძლივს არ უპასუხეს? მაგრამ შეიკმუხნა სკირონი.

— მაშინ ქვემოთ გადაიხედე.

რა მოჩანდა და? — მტრისას... — ჰაერით, ზღვისკენ, ქვა გაცვდებოდა გზაში.

— ყური დამიგდე, — უთხრა სკირონმა და, შემოუბრუნდნენ, — თუ გინდა, რომ, ცოცხალი დარჩე, ფეხები დამბანე და, წადი მერე საცა გინდა.

იქვე წინასწარ გამზადებული თიხის დოქი იდგა და, შეაჩეჩა. უძრავად იდგა მგზავრი.

— არ დამბან?

— არა.

— რატომ...

თვალეზი სიმწრით მოწყურვოდა ყმაწვილს და, დოქიანი ხელიც შიშისგან კი არა, რისხვით უცახცახებდა.

— რატომ... — გაუმეორა სკირონმა.

მგზავრმა ამაყად იქცია თავი, თქვა: — ელადელი ვარ.

— რა? შენისთანა ელადელები გადამიგდია... — ქვის სავარძელში გაიჯგინა სკირონი, კლდეს მიაბჯინა კეფე და, გაუშვირა ფეხი, — მიდი, შეუდექ...

და უცებ მკვეთრად გადაფერდდა; ღონიერი და ქედუხბელი, დიდი ყაჩაღი მკვირცხლი რამც იყო, იმისი სახის ადგილას კი, სწორედ ნასახარზე, სულ ნაკუნ-ნაკუნ მიმოიმსხვრა როდოსული დოქი.

სკირონი მჩატედ წამოდგა და უთხრა:

— მე შენისთანებს არ ვიმეტებ. გთხოვ, რომ გამომყვე.

და კლდის შვერილზე გადმოფოფხდა.

ყმაწვილი სანამ გადაპყვებოდა, მალულად ერთიც ჩაიხედა დაბლა.

„ნრაშია, აა, ნენტაეი, აა, ნსანქმე...“ — გაიფიქრა კუმ.

სკირონი უმალ დაწინაურდა, და ახალა შიშატანილ მგზავრს ისიც ძალიან ეუხებრხლა, უცნაურ ყაჩაღს იმ დამსხვრეული დოქის წყალობით მთლად რომ დასველებოდა ზურგი. მაგრამ მზე მალლა იდგა, მწველთითება ვრცელი ჰელიოსი გადაშლილიყო მიწაზეც, ცაზეც, და თავის მღვიმემდე გაშრა კიდევ ბრინჯაოსგვრად ნაგები დიდი ყაჩაღი, იქ კი, მღვიმეში, სტუმრის პატივისცემით თეთრი ქიტონი გადაიცვა, მერე ძალიან მუქი, მძიმედ წითელი მოსასხამი მოიგდო მხრებზე, დაბალი ტაბლა გამოიტანა, შიშვადაყრილ სტუმარს დაჯლომა ანიშნა, ნელინელ გამოხიდა თიხის თასები, გაზავებული ღვინო, თაფლი, ის ახალი რძეც, ყველეთ-

ლი და თხის დამარილებული ხორცი — ერთი ეგ იყო, პური არა ჰქონდა.

ცოტათი რომ დანაყრდნენ,

— ძვირფასო ყრმავო, თვალსხვივოსანი ათინა ყოფილიყოს შენი შემწე და მფარველი, — წამოიწყეს ტკბილმოუბარმა სკირონმა და გაზავებულღვინიანი თასი მალა ასწია, — დაე, ყოველ დღე-ცისმარეს საამოდ გაეღვიბებინე ვარდისფერთითება ეოსს, დაე, კეთილად გველოს დედამიწის ზურგზე და ზღვაში თუ შესცურავ განიერფერდებიანი ხომალდით, მიწისმარყვევლი პოსეიდონი არ დამდგარიყოს ხაფხმოვან გუნებაზე, მუდამ ზურგქარი ებოქებინოს და მშვიდობით დებრუნებინე შინ. სკირონი ვარ მე, ავადარასხსენებელი მეგარაა ჩემი მშობლიური ქალაქი, სადაც არავის ესმის ჩემი და, ვეჭვ, მომავალშიც მიიხვდნენ რამეს. შორს, ეგინაში, მხოლოდშობილი ქალიშვილი მივიწი, და ღვთაებრივი ეაქე სიძეა ჩემი. ახლა კი, გთხოვ შენი სახელი მამცნო, რადგან კაცთა წესისამებრ, დედის მუცლიდან შობილთ, ყველასა გვაქვს ჩენი სახელი, რათა თვისტომთა შორის ავად თუ უკეთ გამოვიჩნიეთ, შენ კი, გატყობ რომ, უკვალოდ არ დაიკარგები და გთხოვ სახელი მამცნო შენი, ძვირფასო ყრმავო.

და კეთილად გაზავებული ღვინო შესვა.

ძვირფასმა ყრმამაც ასწია თავი, მიმართა:

— ჰე, ღვთისსადარო, მაღალ ოლიმპოს მკვიდრთა სწორფერო, სკირონ. შორითსაჩინარი, ფიცხელკლდოვანი ითაკაა ჩემი სამშობლო, და ლაერტე ვარ მე, ითაკელი უფლისწული. უშფოთველად და სიამეში გადიოდა ჩემი წარსულად ადრეული ყრმობა, ველად გასული, ჭირითითა და ფრთამალი ისრების ტყორცნით ვირთობდი თავს, ხოლო კეთილად ნაგებ სასახლეში, უებროს ნელსაცხებლებით ტანდაზელილს, ტკბილზმოვანი ფორმინგის დაკვრითა და მღერით მართობდა ღვთაებრივი ნიჭით ცხებული, თვით ვერცხლისმშვილ-

დოსანი აპოლონის მიერ მიმადლებული ნიჭით აღსავსე მომღერალი, ვარეუთე ტკბილმოუბრობაში მავარჯიშებდნენ მემქნაღლიან. მაგრამ ერთხელ თვით თვალსხვივოსანი ათინა გამომეცხადა მწირის იერით მე, ხშირჯოგება ითაკის მომავალ განმგებელს, და მიჩრია რომ, მრავალნაციადი უნდა იყოს მეფე, და გაფრინდა, მეც, ზებევი ალარ მიფიქრია, და, ნებართვა ავილე ღმერთებისდარი მამისაგან, მრავალნიჩებება ხომალდით შეეცურე წყალმრავალ ზღვაში, რჩეული მეომრები მახლდნენ, და იმის ნაცვლად, დოვლაითთა და თეთრად მკერდასავსე ტყვე-ქალებით ამევსო განიერფერდება ხომალდი და ისე დვებრუნებულყავ ფიცხელკლდოვან, ზემორენასხსენებ ითაკაში,

(ოდნავ შეიკმუნა სკირონი,)

...ამისა ნაცვლად, ზუსტსწორედ მეხუთე დღეს გაგვაფრქვია მთელი თავისი ანგარიშმოუწყლომელი რისხვა მიწისმარყვეველმა პოსეიდონმა, გრგვინვით აღსავსემ, ავადღრიალა გრიგალი დაატება ჩენს დიდადუძღვეულ ხომალდს, და, ზედშეა-გადატეხილს, კეთილწყლოვანი ზღვის შავმა მორევემა უყო პირი და, მხოლოდ მე გადავჩრი, ნელსაცხებლიან კასრს ჩაბლაუჭებული...

ცრემლები მოერია ყრმას, ნიკაბიანი თავი ჩაქინდრა.

— ძვირფასო ყრმავო, ერთიც შესვი ეს ამოდსურნელოვანი ღვინო და, მგ შავადნაგები მწუხარება უხწყველოვან ზღვაში ხელუკუღმა ნასროლი ფერფლივით განგიქარდეს ეგებ, მაგრამ ვეჭვ და ვეჭვ, უბურკეთილოდ ამოდსაცქერი ყოფილიყოს ეს ჩემი მცირედნაგები ტაბლა, მომიტევე რომ, არ მომეძევება ნელინელ ცეცხლზე უზადოდ გამომცხვარი ახლოდსაჩინარი პური.

— აჰ, ამ აბგაში, ნედლი ხორბალი მომეძევება, — თქვა ითაკელმა და შესთავაზა, — ამოილე და მიირთვი, აქაველთა შორის გამორჩეულო.

— ჭერ შენ მიირთვი...

— რა საკადრისია...

— შენ სტუმარი ხარ...

— როგორ გეკადრებათ, მიირთვით ჩემო ბატონო...

— აჰ, არა, არა, თვითონ ბატონო... სტუქმარი ბრძანდები...

— ხორბლის მასპინძელი აკი მე ვარ...

— არა, მაინც ჭერ თქვენ მიირთვით...

— არა, ჭერ თქვენ, თქვენ...

— არა, ახლახან გეახელით...

— ნედლი ხორბალი?

— არა, უმი რძე...

ყრმა ჩაფიქრდა და, წარმოთქვა მერე:

— მაშინ, ტაბლაზე დავახვავებ და ორივემ თანავდროულად მივირთვით, მოკვდავთა შორის გამორჩეულად.

შეექცეოდნენ, ნედლ ხორბალს.

კლდოვან თუ ფხვიერ მთელი დედამიწის ზურგზე, უპირველეს საყვებს სალი კბილებით ლეჭუნენ ყმაწვილი ლაერთე და გამობრძმედილი სკირონი.

და უცებ, ცაზე, სკირონის წერო ისრად აიჭრა, ძვირფას ყრმას არ მიუქცევია ყურადღება, სკირონს კი, ფრინველთა ფრენის მეცნაურს, მჭახედ ჩაესმა: «აკი გითხარ რომ, მოდიან, მოდიან... მოეშურებიანაან!»

და ერთიანად აკრეფილ სკირონს, ნაწყვეტ-ნაწყვეტადლა ჩაესმოდა ყრმის აღელვებული მონაყოლი:

— ვრცელი ატლანტოსის... ნიშნა კალიფსომ შემიყვინდა... მერე თითქოს თვალში მოვუყვინდი... მაგრამ მერე უბრალოდ გამომიშვა... გამოშვებამდე, ხერხემალზე ცბიერად დამისვა ხელისგული... მალლიკვეწწეროვანი ანძა...

— ძვირფასო ყრმაო, არ დაგიღამდეს, — უთხრა სკირონმა, მოგზაურები გამოჩნდნენ შორით, — და რადგან სატევარი ჩემის წყალობით დაკარგე, ჰა, შენი იყოს, — და თავისი კეთილდმო-მაკვდინებელი მახვილი მზარდილივ ჩამოჰკიდა.

— მერედა, შენ რაღას იზამ უამზახვილოდ, მსუნთქავთა შორის უმამაცესო, არ გამოგართმევ.

— შე სხვაც ბევრი მაქვს, — უთხრა

სკირონმა, — მშვიდობით დაბრუნებულ იყავ ფიცხელკლდოვან ეთაქაში, შეფელ შერაცხილს, გათენიერდა მის მიდრეკამდე ხალხზე გეზრუნოს, ხოლო ლამით კი... ეე... წვევებლამაზი, მშვენიერთმება და თეთრმელავება ქალი დაგესვას ცოლად, და ლამით იმასთან ერთად გენებვიროს ლამაზად მოჩუქურთმებულ საწოლზე.

ამო წარმოსახვანი აეშალა ითაქელ მეფისწულს, თვალი მილულა...

— შვილი კი გმირთამირი გეყოლება, დიდრონ ქალაქთა შემმუსვრელი.

ყურები სტკეიტა ყმაწვილმა მოგზაურმა:

— მართლა? რა იცი...

— სახელიც ვიცი — ოდისევსი.

— რა იცი... — უმწოდ გაიმეორა ითაქელმა და, უცებ შეკრთა და თვალზედალტყუული მიაჩრდა, — თვალსხივოსანი ათინა ხომ არა ხარ შენ?

— არა, ჭაბუკო... სკირონი ვარ მე. — თვალში შეხედა, — ერთსა გთხოვ მხოლოდ — ჩემზე ნურც ავს იტყვი და ნურც კარგს, კარგი?

— აგრე ვიქმ, მოკვდავთა შო...

— კეთილად გეველოს.

რომ გაისტუმრა, მოსასხამი მხრების შერხვეით იქვე მიაგდო, მახვილისათვის მღვიმეში არც შებრუნებულა, მაგრამ ორიოდ პეშვი ხორბალი ჩაიყარა ქიტონში. ზედ ლვილთან გრძნობდა.

თავის ბეჭობზე იღვა ისევ, ჩამოქინილი და აწურული.

2.

ყოვლად დამპყრობელო ქალბატონო, დიღო სენიორა ანა, მანანია!

აის ქართველი ცოტათი რომ მოგვეყვინაილდა, რამდენიმე წლით გადაავიწყდით, წარმოგიდგენიათ? მაინც როგორ გაგიბედათ ეს, სრულიად იტალიის დედოფალსა და დამპყრობს, მფლობელს აიმ ქვეყნისა, რომელსაც რომ ისეთი პირმშოები ჰყავდა... რომელიც ან-ერთი.

ისევ შეგიდგათ, მერე.

არ გეგონოთ რომ, თავისი ქვეყნის,

ანუ საქართველოს დიადი ქალები გადავიწყეთ, არა, ბატონო, იმას სხვებსავე ეამყებოდა თამარ მეფე და ბევრზე მეტად ეთაყვანებოდა ქეთევან წამებულს, იმას სულში ძლიერ ჩაპბეჭდვოდა ისევე როგორც მოყმის ამაღლებულზე ამაღლებული დედა, ვეფხვის დედასთან მისასამიმრებლად მიმავალი, ასევე — კობტად უბრალო გოგო თებრონე, მხარკოციანი... მაგრამ სახე და, რაც მთავარია, მოძრაობები არ იცოდა მათი და, უფანტაზიოს, რა ექნა, საწყალს... — თქვენ შემოგიდგათ. მაგრამ ისე ძალიან რომ, ისე ძალიან, რომ განუყოფელ, ამაღლებულ ნაწილად რასმეს გთვლიდათ თავისი თავისას, და ხანდახან კი ისე შეტოპავდა, თქვენზე თქმული რამ — პირში მიხლილ საკუთარ ქებადაც კი მიაჩნდა და, აი ეს — ისე, რომ როცა ერთმა დარბაზის წინ წარსმდგარმა კინოთმცოდნემ ერთ ძალიან გამორჩენილ კინოვარსკვლავზე თქვა: „ის, რა თქმა უნდა, ვერაა ანნა მანიანი, მაგრამ უდიდესი მსახიობია“ — იმ ქართველმა ასეთი პირშიმთქმული შექებისათვის, ერთი ისეთი დაირკებინა? — გაწითლდა და თავი ჩაღუნა. ხოლო მაშინ კი რა დაემართებოდა, როცა თვით კოსმოსში, თავად კოსმოსში, სულ-სუ-პირველად სახელებიდან და გვარებიდან თქვენი სახელი და გვარი გაისმა, და ჩამოგვეწოდა აქ, უერთლალკაცოდ ორიოდ საათით დარჩენილ ადამიანებს, რადგანაც თურმე იმ მართლა კაცმა, იმ უდიდესი გამოცდისა და განსაცდელისას, თავისი მომხიბვლელი ღიმილით გაიღიმა, და, შემოგვითვალა, თურმე: „დე, გაუმარჯოს მთელ კაცობრიობას, და ანნა მანიანი“. — ! — როგორი იქნებოდა იმ ქართველისათვის ამის გავება: იქით — მთელი კაცობრიობა და აქეთ — თქვენ, ყოვლის დამპყრობელი სენიორა, დიდო ქალბატონო ანნა, მანიანი, და რაღაა გასაკვირვი, კაცობრიობიდან ერთი ქართველისაც შედგომილი გული რომ დაიპყარით, რომელი დიდრონი დასახლებები აღგდგომიათ წინ, სად არ შე-

კრილხართ თქვენი სახითა და კიდევ უფრო, მოძრაობებით, მაგნიტუდებით, კი განსაკუთრებით დივიანეთ თქვენ, დამპყრობელმა — აბა რომელი ბატონი გადაარჩენდნენ თქვენგან თქვენს დედაქალაქს, რომს.

3.

თავის ბეჭობზე იღვა ისევ, ჩამოქნილი და აწურული.

მოლოდინე და, ქვაზე ფეხი რომ არ წამოეკრათ, ვიწრო, უსწორმასწორო გზას დასცქეროდნენ თავჩაღუნული მგზავრები.

ძალიან ქვემოთ, დაბლისკენ, ზღვაში, თავი აღელო უზარმაზარ კუს, მოშიებული, ამოიყურებოდა.

სხვებზე მოუქნელად მოაბიჯებდა ძვირფასპიტონიანი მგზავრი, ყოველი ნაბიჯის წარდგმისას, ნაზი ფეხისგულები სტკიოდა, ვერა შეველოდა სქელი სანდლები. ისე კი, რაღაც ზონზროხად ჯანიანი ჩანდა, უზარმაზარი ლოდი რომ ჩამონარკებდა, შეერთომისაგან, ძალიან დაებერა მსხვილი მკლავები, მსახურებივით, იმანაც შეცბუნებულმა აიხედა და, ბეჭობზე მდგარი რომ დაინახეს, სუყველას ენა ჩაუვარდათ, ერთი მსახურის თავზარდაცემულმა ხმაღა გაკვეთა სულამოსპირის უმოძრაო, ბლანტი პაერი:

— სკირონიი, სკირონი!

ტვრითი კი არა და, მახვილებიც გზაზე დაჰყარეს, ზურგგრიგალ-ჩამომდგარნი, ვინ ვის უსწრებდა..

ერთილა დარჩა. შეძრწუნებისგან, ცივი ოფლით უსველდებოდა ძვირფასი ქიტონი, და მთლად დამზრალი ასცქეროდა სკირონის ქანდაკს.

— აქეთ ამოდი.

ხმას ვერ იღებდა, ცდილობდა კია — ამოდი-მეთქი!

შიში ძალიან ბევრნაირია, ძლივს ამოღერდა:

— ვერ შემიძ... — ყელი გაუშრა.

— მე მოვიდე მანდ?

და იგივე შიშმა კობტად აამეტყველა:

— არა, ნუ მოხვალ, სასურველო! მაგრამ სკირონი წინ აღემართა; ის

დამრეცი კლდე მოგზაურის მინამდე და-
ჭყეტილი თვალების ორიოდ დახამხა-
მებაზე როგორ მსუბუქად ჩაირბინა მა-
ინც...

— რა გქვია.

— ქეთისიპე შქვია, ღმერთების ნები-
ერო.

— შენ რა იცი რომ, ღმერთების ნე-
ბიერი ვარ.

— ღვთებრივ აღნაგობაზე გეტყობა,
სათაყვანებელო.

— ეგ ნებიერი აღარ გამაგონო. ვაჟარი
ხარ?

— პატივცემულო, კი.

ახედ-დახედა სკირონმა, გაქონილი
სახე შეუთვალეირა.

არა, არ იყო სიცოცხლის ღირსი.

მაინც დაეკითხა:

— შენ — ლაჩარი ხარ?

მოგზაური მთელი წუთით დაფიქრდა
და, აწეწილი ტვინიდან სასურველი პა-
სუხი გამოიძებნა:

— კი, როგორ არა, დიახ, დიახ, პა-
ტივცემულო, ვარ, აბა არ ვარ? მკლა-
ვებმშვენიერო.

სკირონი ზიზღით შეიკმუნხა, უთხ-
რა:

— რა მშვენიერი სატევარი გაქვს,
ქეთისიპე. სულ არა ხმარობ?

მგზავრმა აქაც იფიქრა, იფიქრა, იწ-
ვალა და მიუგო:

— არა, არც ისე...

— დიდებულა.

— რომ არა ვხმარობ? — შექების-
გან, სიხარულით ათრთოლდა მგზავრი.

— არა, ეგ შენი სატევარი. აი მე, —
ოღნავ გაშალა ხელები, — არ მაქვს.

მგზავრმა მყისვე ჩამოიგლიჯა იარა-
ღი და, ტარით გაუწოდა: — აბა, ინებე,
ოღონდ გამომართვი და, ძალიანა
გთხოვ, სათაყვანებელო...

სკირონმა გამოართვა და თქვა:

— მაინც ტყუილად დაათრეე და...
სადაური ხარ?

მგზავრმა ამაყად შემართა თავი:

— შორითსაჩინარი პილოსია სამშო-
ბლო ჩემი, და მწვანედ აბიბინებულ
ველებზე ფიცხელძროხებიანი ჯო...

— მუშტარს, ძლიერ ყვლეფ?

— როგორ...

— ყვლეფ-მეთქი, მუშტარს?

აქ მოგზაურმა სიტყვები ძალიან და-
აფაცურა: — აბ, არა, არა, პატივცემუ-
ლო, მე ისეთი ადამიანი კი არა ვარ,
ზოგიერთივით, რომ ჩემი მუშტარი რა-
ტომ უნდა... — მაგრამ სკირონმა გააწ-
ყვეტინა:

— ყვლეფ.

ქეთისიპემ ძაან დახარა თავი, თქვა:

— ვყვლეფ.

— ამოალაგე.

ვაჟარი ახლა სხვანაირი შიშით
თრთოდა, მაგრამ თავს სძლია, და გო-
ნიერული მხიარულებით მიმართა ყა-
ჩალს:

— აბ, როგორ არა, როგორ არა, აქა-
მდე როგორ ვერ მოვიფიქრე, პატივცე-
მულო...

მზე ჩასულიყო, დიდად შუქმფენი
ჰელიოსი, მაგრამ იმ ბაც ჰაერშიც კი,
ოქროს მზზინავეი დრაჰკანები ამეტყვე-
ლდნენ სკირონის ფერხით.

— ზომ სასიამოვნოდ შემსუბუქდი?
მგზავრმა მიუგო:

— კიპ.

და უცებ ყოვლად წარმოუდგენელი
უცნაურობა ჰკითხა ყაჩალმა:

— ქეთისიპე, გიყვარვარ?

— როგორ?

— გიყვარვარ-მეთქი, ქეთისიპე?

— ოპ, ძლიერ, ძლიერ, ისე ძალიან
მიყვარხარ რომ, — გამოცოცხლდა მგზა-
ვრი, — ბნელ ღამეობით ვითარც მაშ-
ხალა, და როგორც...

— და სიყვარული რომ არ არის? —
თავისთვის, მალეით დასვედიანდა, —
როგორღა გიყვარვარ?

თავი დახარა მგზავრმა, გულაჩუყე-
ბით წარმოსთქვა:

— აბა რა ვიცი. მიყვარხარ და, მო-
რჩა.

— და, სიყვარული, — მკაცრად შეს-
კებოდა, — რომ არ არის?

— როგორ არ არის, ფული იყოს და,
— და თავის ყოფილ დრაჰკანთაგან
ერთ-ერთს დაჩერებულა, იქით დაეკი-

თხა: — აბა რატომ მიყვარხარ ასე ძალიან? — და წამოწითლდა, — როგორც ვაჟკაცი.

— არა, არ იყო სიცოცხლის ღირსი.
— რალად კანკალებ.

— ეე... აი, ეეე... სიყვარულისგან, სიყვარულისგან!

— არ იყო, არა, სიცოცხლის ღირსი.

საყელოში ჩასტვიდა მარწუხებივით თითები, და ხელის ერთი მკვეთრი დაქნევით ძვირფასი ქიტონი ჩამოახია:

— ასე უფრო ძაან გიხდება. ხომ?

— რალა თქმა უნდა, პატრიცემულო,
— ხომ.

— მაინც გიყვარვარ?

— უფრო ძალიან, სათაყვანებელო... და პატრიცაც გეყმ!

— და, ყაჩალი რომ ვარ?

— რა უჭირს მერე... ერთი ცულის ტარზეო... ოლონდ გამიშვი, მერე.

— არა, არ იყო სიცოცხლის ღირსი. და ერთიც ჰკითხა:

— იმ სხვებთან ერთად, რად არ გაიქეცი...

მოგზაურმა დაირცხვინა, თავი ჩაღუნა:

— ძალიან მტკივა ფეხისგულები.

აქ შეცბა კიდევ სკირონი, არა სჩვეოდა უსუსურთაკვლა. ახედა, დახედა... არ იყო, არა, სასიცოცხლო, მაგრამ ასეთ უმწერს... და ზიზლით შეაქცია ზურგი:

— გამიშვიხარ. წადი.

იღვა, ფიქრობდა.

რალაცა სლიბი მოედო წვივზე. დაიხედა და, მკვეთრად შემობრუნდა — მადლობის ნიშნად. შევებამოგვრილი და მუხლმომყრილი მგზავრი ფეხზე ჰკოცნიდა! გონება აემღვრა სკირონს, ქეჩოში ჩაბლუჯა, წამოაყენა:

— აქეთ წამოდი.

აიმ თავისი, ცეცხლური რისხვით ავარვარებულს, კოჭლობა-კოჭლობით ასდევნებოდა მგზავრი. გადასაძვრომთან, ილიებში ხელები ამოსდო ვაჭარს, იქით გადასვა, გადაჰყვა თვითონაც და, ქვის სავარძელში ჩაჯდა.

შეხედა.

სკირონისაკენ გადმობრილიყო ზედ

კლდის ქიმზე უნებურად შემდგარი მგზავრი, ქვემოთ ჩახედვას ვერც შეძლევდა, იმან კი, ყაჩაღმა, დოქნა ახიზად წამოავლო ორი თითი, და ვაჭრის ოფლიანი ილიებით გაბინძურებული ხელები რიგრიგობით გადაიბანა. მერე მოგზაურს გაუწოდა მიძიმე ჰურჭელი, უთხრა:

— თუ გინდა, ქეთისძევე, ფეხები დაბანე.

— უჰ, როგორ არა, როგორ არა, აქამდე როგორ ვერ მოვიფიქრე, — და მიძიმე დოქი ფერდზე იდაყვით მიიკრა, მუხლიც შეაშველა, ძალიან ფრთხილად გადმოხარა, საქმეს შეუდგა, და მალე ისე გაიტაცა ფეხების ბანვამ, რომ აღილინდა, აღილინდა კიდევ!, დოქიც — თანდთან მსუბუქდებოდა და, შევებამოგვრილს, ეშხში შესულს, აღტაცებაც კი მოჰგვარა სკირონის ფეხის თითებში, დაპლილინებდა, მათ: რა კარგები-ა-ააო, რა კარ-გები-ა-ააო, ჰეე... — ახხხ!

სკირონის ქუსლით მკერდმულეწილი, ჯერ საზარელი კივილით მიჰქროდა დაბლა, და საღამოსკენ მიდრეკილ ჰაერს წივილით ჰკვეთდა მისი გაჩაჩხული ხელ-ფეხი, მერე კი, გზაში, ალბათ გონება დაჰკარგა, რადგან აღარაფერი ამოისმოდა, თუმცა, რალა ხმა ამოაღწევდა იმსიშორიდან, ზღვისკენ დიდდებოდა ვაჭრის სხეული, მაგრამ ზემოდან კი ისე ჩანდა, თითქოს ძალიან ნელა და ძალიან დინჯად პატარავდებოდა მისი ცრუტანი, მაგრამ სკირონს თვალი არ ჩაუყოლებია, ქვის სავარძელში იჯდა ისევ, დაფიქრებულნი; მერე მიძიმედ წამოდგა, მღვიმისკენ შექმუხნილი გაეშურა, რალაცა სურდა, და მიიგნო კიდევ: ქიტონში ჩაიყო განბანილი ხელი, იქ უში შევბა მოიძია, ნელა ისევამდა ხორბლიან პეშვს მუბლზე, თვალებზე, გულზეც მიიღო, ძალიან ქვემოთ კი, ჩასაქარგავში, ვაჭრით გამოწვეული დიდი ტალღები რომ დაშოშმინდნენ, ნელა გამოსცურა და, კუჭამწვარმა, მაინც მისჯილი სიზანტით ჩაებოჩა უიღბლო მოგზაურის თავი ვეებერთელა, უზარმაზარმა კუმ. თანაც, ლეკვისას,

ზევითეენ, მაღლა, მაღლიერებით აიხე-
და. — იცქირებოდა.

ელამი იყო.

4.

ყოვლად მომქანცველო ქალბატონო,
დიდო სენიორა ანა, მანიანი...

რა იყო მანია, იმ ერთ ქართველს
როგორ ძალიან აედევნეთ კი არა, არა-
მედ აიღეთ და პირდაპირ შუაგულ ოც-
ნებებსა და წარმოსახვებში ჩაუსახლ-
დით; ისე ძალიან რას ერჩოდით რომ,
მთლად დაუბყარით — რომელი ერთი
ჩამოვთვალო — თვალი, გონება, გრძ-
ნობა, და ყური... ყველაზე მეტად სი-
ტყვაფრქვევლებში, თვით იტალიელე-
ბშიც კი გამოირჩეოდით რაღაცა ზეს-
წრად წინადადებათა მიფენ-მოფე-
ნით, და ამ სხაპასხუპითი ამძლავრები-
სას, ცამდე მართალი ბრძანდებოდით
მუდამ. რადგან სხვა თუ სიკრუედ ამო-
თქვამდა რამეს, თქვენ ბაგეთაგან იგავ
სიტყვები — სიმართლე იყო, აღმათ
იმიტომ, მთელი სხეულით რომ გგეო-
დათ ამეტყველება, იტალიელთა სიქა-
დულო, მათო გამრიგვე, ანა... მანია-
ნი. ან დოინჯს როგორ შემოიყრიდით,
ანდა — რანაირი იცოდით დგომა, არ-
ერთმა ქალმა რომ ვერ იცოდა, სწო-
რედ ისეთი; ანდაც, ვისმე დასაბნევს
რომ მიაშვერდით ერთ ამოტრიალებულ
ხელისგულს და მერეს კი ისე უზრუ-
ნველად დაირტყამდით სხეულზე სად-
მე, და თან ისეთი დარდნარევედ თალხი
სიცილქე ჩავიდგებოდით მაგ ტანჯულ,
ლამაზ, განაწამებ... — ემაგ თვალეში,
იმ უბედურსა და ცუდ ვარსკვლავზე და-
ბადებულს ბევრად ერჩია, ფეხქვეშ
რომ მიწა გასკდომოდა, მაგრამ სად
იყო...

თქვენს ვრცელ თვალეებზე — ცო-
ტათი შემდგომ.

* * *

დიდი კლდის ტინში იჯდა სკირონი.
დიდი კლდის ტინში იჯდა ყაჩაღი
სკირონი, იმ კუნაპეტში, მოყუნტული-
ყო და, მუხლებზე თავდაბჯენილი, წვი-

ვებზე ხელეშემოხვეული, ზურგმო-
კალული, მთლად დაგორჯორჯორ-
სას ფიქრობდა:

რომ სიყვარული არ იყო, არა.

გამწარებულს, იმ სიგრილეშიც ალ-
მურმოდებულს, წყვარამსა და უკუნე-
თში, შავად სტანჯავდა:

რატომ არ იყო.

მხოლოდ აქ ამომძვრალს, გაქირვე-
ბით ამოფოფებულს, სხეულდაქა-
რულს, შეეძლო ამაზე ფიქრი, რადგან
გარეთ ეულად დარჩენილი, ყველაფერს
დალუწავდა და დაფშენიდა აი ამ ერთად-
ერთი სიტყვის, „სიყვარულის“, — გა-
ხსენებაზე, აქ კი, კლდით შებოჭილს,
რა დარჩენიდა სხვა — ამორიყული,
თავისთვის გლოვობდა. მაგრამ ტიროს
ხატება, მთელი სხეული, იმისი საზე.
მანია მოსჯილად მოტივტივებდა ჩემი
ნესტიდან, და სიმწრით კუნთებდაყრილ
სხეულზე განაქაწრები უფართოვდებო-
და სკირონს.

ტირო ქალი იყო; ტან, ფეხ, კოჭ, სა-
ხე, თამაშვენიერი, თეთრად მკერდსა-
სე, ლამაზწვევება. მოკლე ტუნიკა ეცვა.
გათენებისას, როცა ვარდისფერთითე-
ბად წოდებული ეოსი ქრუნატელს მო-
ჭკვრიდა არეს, და მის კვალდაკვალ
მიიმედ ამოცურდებოდა მაღლითმოა-
რული ჰელიოსი, ტირო თამამად უსწო-
რებდა მზეს ორთავე თვალს და, დილ-
დილაობით, მონაცრისფრო თვალეში
ჰქონდა. თუ მზე მაღლა იდგა, მრავ-
ლისმნახველი ჰელიოსი, და თეთრად
აბზინებდა კლდეთ, ტიროს თავი დაე-
ხარა და, წამწამებით ჩრდილდაფენილი,
მწვანეთვალეა იყო. ხოლო თუ შე-
ბინდების ეამსა, მოსალამოებულზე,
ზღვას მიაპყრობდა სევდიანსა და ნე-
ლინელ თვალეებს, მოიხსფროდ მეტყვე-
ლებდნენ მდუმარებაში ტიროს თვა-
ლები მაშინ, და აღარ იცოდა მეტრფემ
იმისმა, სკირონმა, ტიროს ცვალეზად
თვალეზთაგან რომელი ერთი რომელ
ერთს სჯობდა... თვალთმაქცი იყო.

წელანდელივით, აბსოვს:

თექვსმეტი წლისას, უკვე გმირთა-

გმირის სახელი ედო, თუ ომი იყო, ომობლა და, თუ არა და, ნადირობდა ლომებზე. გამარჯვებანი... რამდენი ჰქონდა, ველარც მოთვლიდა, რადგან ახლა ამისთანები არად უღირდა, მაშინ კი, აჰ, მაშინ, რა ამო იყო ყმაწვილისათვის მამაკაცთა დამფასებლური და ქალებქალწულთა აღფრთოვანებელი მზერის შეხება, და გამოთქმები: „აქაველების სიამაყე და სიქადულო“, „არესის მსგავსო ვრცელმომარო“, „დიდრონ ქალაქთა კეთილადმშენებელს“, „ზევის ნებიერო“ და სხვა, და სხვა, ელადელები სიტყვის მოსაძებნად ქიტონში არ ჩაიყოფდნენ ხელს.

თავდაპირველად, თავისი დროის შვილი იყო გმირი სკირონი, და ეთავანებოდა უზენაეს, შორით მიცქერალ, მებთამტყორცნელ ზევს; ხომალდზე შემდგარს, დიდი რიდი ჰქონდა მიწითმრყეველი, შავკულულებიანი პოსეიდონისა, რომელსაც რომ ზღვათა წიაღში დიდმშვენიერი სასახლეები ჰქონდა, მაინც საპატივსაცემო იყო ზევსის უთვალავების მოტყუებული მეუღლე ჰერა, მძლავრი ქმრის სატრფოების დევნაში რომ მთელი თვე ისე გაუვიდოდა, თმის დავარცხნასაც ვერა ასწრებდა, — ამგვარ თანამდებობიანი, ისიც დიდ დაფასებას ითხოვდა, გადაგვიდებოდა სხვაფრთვ: და გაზაფხულის ვერაგი ღმერთი, ქაოსის პირშმო ჭრელი ეროსი, ვისი აუტდენელი ისრების წყალობითაც ძლიერ ეცვლებოდათ ადამიანებს ცხოვრება და ყოფა; რა შეედრებოდა არესის გრგვინვას შუაგულ ომში, რომელი ცეცხლი დაარღვევდა ჰეფესტოს დიდოსტატურ ნახელავს, ვინ გადაასწრებდა ხმელსა თუ ზღვაზე ფეხფრთოსან ჰერმესს, ვინ იზმორებოდა მდინარეთა მფლობელ ენიპევისივით, დიდრონ ტყეებში ლაღად დაფრენდა ქალწული არტემიდე, ვინ ჩამოთვლიდა ელადელი ღმერთებს, ანდა — ტკბილსაარცლოვან ლამაზ ნიმფებსა და ვერაგ სირინოზთ, მაგრამ, ერთხელაც, გმირმა სკირონმა აპოლონისა და აფროდიტეს, ამ თვალთმაქც ღმერთთა დაუნდობელი,

ფრთხილი და ამო, სულის შემძერელი/ და მატკინარი, შეხება იგრძნობდა. ჯერ აპოლონმა მოახვია მუცელს მუცელს ბადე, სულ ოქრომკედით ნაქსოვ-ნაქსოვი, და რაღაცა რამ მწვეველ მოსურდა ჰახუი გმირის ატიციებულ სულს, ბევრად დიადი, ვიდრე თვით იყო, გმირთაგმირი, და იმ დიადსა და სიდიადეს უბრალო ენით რომ პოეზია და მუსიკა ერქვა, არკი იცოდა, და რა ექნა, შეძრულს, რას მივარდნოდა, გადასარჩენად, ზევას უმზერდა უმწერო გმირი, ზღვას გაჰყურებდა, ფეხქვეშ გამოცლილ მშობლიურ მიწას დაჩერებოდა აღელვებული სკირონი, საკუთარ თითებს, ახლა უსუსურთ, დასცქეროდა და, სხვა ელადელთაგან განსხვავებით, გულის სიღრმეში ცოტათი და ბუნდოვნად მიხვდა, რომ არ შეიძლებოდა ადამიანის, თუნდაც მტრის მოკვლა, ოლონდ მკაფიოდ ჯერ ვერ იცოდა ეს, მხოლოდ გულის შორეულსა და ფაქიზ კუნჭულში გრანობდა, მაგრამ ხმლის ქნევის ნაცვლად, უნებურად მინდორ-მინდორ და კლდე-ღრეებში ხეტიალი დასჩემდა სკირონს, რა ექნა, ბედშავს, ღირაზე დაკვრა იმან არ იცოდა, გზიანი სიტყვები ვერ მოსდიოდა, მაგრამ შორიდან და განუტდელად ძალიან ძლიერ შთაეებქდა ეს; ყოფილი გმირი, ფერად ველეებზე ფეხარეული დააბიჯებდა და გვირილებისგან თეთრ-ყვითელ გვირგვინს, ამ ორ ყველაზე მეტად საშიშ ფერთაგან დაწულ გვირგვინს ფაქიზად თხზავდა, დაფნისას ერჩია, თავზე იღებდა, ვერა შველოდა და გადასარჩენად რას მივარდნოდა, აღარ იცოდა — მზეს, ზღვას, ან, მთვარეს? მაინც ვინ იყო ის გრძელთითება ბაცი ეოსი, გათენებისას დასაზმარებლად რომ გაუწვდიდა ადამიანებს ვარდისფერ თითებს, ან როგორ უხვად გროვდებოდა ბოლოს სიშავე, რად ბნელდებოდა, და, ყოვლის-მომცველ „იმ, სი, ჩუ, მეში ვარსკვლავებიდა ხმიანებდნენ დაფარულ ცაზე, სად იყვნენ ნეტავ ჰელიოსის ქამს, — ამკარა დღისით...

მერე იყო და, თითქოს მშველელად

დაადგა გაბრუებულ თავს ლმერთთაგან ყველაზე მეტად დაუნდობელი და სასურველი — აჰ, გარეგნობით, მართლაც ლმერთაჟი, რა ტანიანი, რასახოვანი, როგორი მკვრივი, რბილიც — როგორი, რარიტეტებმა, მკერდიშანი? — ოჰ! — აფროდიტე, თანაც ზღვისქაფა, თან—ღამშიმბეულ ხორციანი, ხან რომ ისეთის ნახის მზერით გიკვირდა ხოლმე, სულს ამოგწვავდა აის ოხერი, ხან კი, იმგვარად? — განზე მზირალი გველის ცბიერი და ვერაგი და ვერმისახვდომი თვალეზი ჰქონდა, შეგძრავდა როგორ... ლბილი ეკლები გაიწრავენდნენ დამდურულ სულს, მოკლედ.

სიარული კი იმან არ იცოდა — ან სარეცელზე იწვა ვინმეს ქვეშ და მბრძანებლურად თავნებობდა, ან არადა, ფრენდა. და თავის გამორჩეულ შვილს, ბასრისრება ეროსს, ჰაერ-ჰაერ დააპროწიალებდა ყველგან.

სხვებს კი მშვენივრად ასწავლიდა ცოდვილ მიწაზე კარდაკარ წაწვალს.

მას შედგომილი, ორ აფროდიტეს განასხვავებდნენ იმ ერთ ლმერთაჟში, და აფროდიტე ურანიასთვის, წმიდათაწმიდა სიყვარულისთვის აბა სად ეცალა მოწიფულ სკირონს, და ეროსმაიც აფროდიტე პანდემოსის ნერწყვმოცხებულს, მკვრივიც და მყიფე, ავი ისარი ზედ ბეჭისთავზე მწვავედ ჩაასო.

ის აფროდიტე, პანდემოსი, დიდ ცეცხლს ანთებდა, ეს ხორციელი სიყვარულის მწველი, გიზგიზა კოცონი იყო, სწრაფად ჩნდებოდა, მაგრამ სწრაფადვე იფერფლებოდა, და სანამ დაცლილი გმირი გაიფიტრებდა რომ სიყვარული არ ყოფილა, არა, აის კოცონი ისევ და ისევ მოედებოდა, კვლავ მცხუნვარებდა, ჰეე, და თავის დროზე მრავალი და ბევრგვარად უხვი სხეული ეგვმნა თავადაც ხეაერიელ სკირონს, უხილავ ნაიარევად დაატარებდა ბევრი ტანადი ელადელი ტუნიკოსანი სკირონის ცხელ ნატუჩარს ყელზე, ბორცვებზე, ყველაზე მეტად ტუჩებს ახსოვდათ დამლა იმისა, ვისაც რომ

ერთნაირად ეხებებოდა ლეღმერს, კვეყა და მზურვალე კოცნა, უფუხუღი მწველთა გადაიწყნოდა გვირგვინების თხზვა, რადგან პანდემოსს შედგომილებს, ველაჩ ესმოდათ აპოლონისა, სკირონთან ყოფნით გაამაყებულ პირადმა ქალებს კი ყელი ეწვიდათ, და ერთნაირად ელვრებოდათ პანდემოსისგან დაჭრილი გმირის დანაფლეთებული ხორცი და სისხლი, — იკოცნებოდა, რომ...

მერე მეორე აფროდიტემ, ძალიან დიდად იშვიათმა, ცის ურანიამ, კეთილინება და მოუყვანა, სხვადასხვაფერა თვალეზიანი ფაქიზი ტირო, ფეხით მოვიდნენ, მაკაში ხელი ჩაეჭიდა ტიროსათვის ცის ურანიას და კლდოვან მიწაზე ასე მოჰყავდა შეუცნობელი ტივილის ქალი, და ლელიანში რომ დაინახა იმ სუპირველად სკირონმა ტირო, რა იყო მაინც, როგორ დაიწყო მათი შეხება, მაგრამ გახსენებების დრო აღარა ჰქონდა ახლა, იმ კუნაპეტში მწარე მუშტად შეკრული, ძალიან გრძობდა თავისი ფრინველის უტყვე დაინებას: „მოდიან, მოდიან... მოეშურებიან“, და, ძლივს გამართა სწორი ფეხები სკირონმა, ცოტათი ქვემოთ ჩააჩოჩა, სხეული უკან გადახარა, სუნთქვაშეკრული, ფეხისგულები ბრმული ცეცებით ჩაუყვანა ძნელ, კლდოვან თავქვეს, და ქვის იმა მრგვალი ბილიკით შემოზღუდული, იფხაუნებოდა, ღამებნელიად დედამიწისკენ მოლოდავდა ერთი ყარალი, და ვინ იცის, როგორი მგზავრი შემოხვდებოდა, როგორი შიშის მოგზაური, კლდის მუქი ტვინიდან გვირგვინით თავგამოღწეულს, ნეტავ რანიარი ბედის მაძიებელი შეეჩებებოდა იქ, დღის სინათლეში, სკირონის წილ ერთ პეშე მიწაზე, — მრავლისმნახველი ჰელიოსის შორით ჩამოწვდილ თავარა ხელისგულზე, შუქში, ვინ გადააწყუდებოდა, ნეტავ...

5.

ყოვლად რომელიო ქალბატონო, დილო სენიორა ანნა, მანიანი!

რა და რა იყო მაინც, იმ ერთ ქართველს რაც მოახვიეთ, როგორ შესძელით იმსიშორიდან მისი დაპყრობა, თუმცა ვთქვი მეც რაღა, სულ მეტი დარდი არა გქონდათ რომ, ვინმე დაგებყროთ და მოგეხიზლათ? — არა, უბრალოდ, თავისუფალი ბრძანდებოდით. მაგრამ როგორი... უცნაურია და მეტი არა? — რა ბუნებრივად შეიძინეთ თქვენი სამშობლოთი, თვით იტალიით, სადაც რომ ყველაზე მეტად მრავალრიცხოვნად ირეოდნენ გენიოსები, ზენიჭიერნი კი ყოველ ნაბიჯზე ჭინჭელებივით დაფუსფუსებდნენ, და სწორედ აი იმ ქვეყნის, თქვენი ქვეყნის სახება გახდით, ოღონდ ქანდაკებასავით გორგოზად უტყვი და გაქვავებული კი არა, არა, არამედ — სიტყვათმფრქვეველი, თვალნაპერწყლება და მოაზრელი, შეიძლებოდა კია, რომ ერთ ადამიანს ეტარებინა მთელი სამშობლო, განსაკუთრებით — მარადიული ქალაქი რომი, და დედა რომას სიხარულითა და მოწიწებით გეძახოდნენ თქვენ. ქალბატონო, რომაელები, ხოლო იმ ქართველს, ვისაც სამშობლო, მთავორიანი საქართველო გლობუსს ერჩივნა, კარგად ესმოდა ამ მეტსახელის წონა და ფასი.

* * *

— არა, — მძიმედ წარმოსთქვა იფიტემ. იგი ამაყი იყო.

— ორიოდ გროშს ვთხოვ მხოლოდ, — სუსტად გაუმეორა ბებერმა, — ორიოდ, რომი რაა შენთვის, არაფერი, რარიც ძვირფასად გაცვია, დიდი ქონების პატრონი ჩანხარ...

— ჩამომეცალე, შე გლახაკო, — ღირსეულად წარმოსთქვა იფიტემ. დიდად ზვიადი გახლდათ.

ბებერს ყავისფრად დალაქვოდა სახე, უშნოდ ჩამოქნძილი წვერიცა და თმაც გახუნებულზე გახუნებული, მონაკრისფროდან მომწვანოში გარდამავალი ფერისა ჰქონდა, შემკნარი ხავსი წამოზრდოდა თითქოს. თითქმის მიწამდე მორკალულს, დაკნეილი მოსასხამი უფარავდა ხელ-ფეხს და სხეულს,

წილვერგამართულს, თვალები ძლივს ამოეპყრნა სამშვენიისებით დახუნძლული მოგზაურისკენ, იხვეწებოდა: „წირობა, ოდ გროში გამოიმეტე...“, ის კი, გორიზი, მაძლარი და ძალ-ღონით სავსე, ვიწრო ბილიკზე გადადგარ ბებერს ერთს თავზარდამცემად კი დაულრიალებდა, მაგრამ ცოტათი ერიდებოდა ეს — საღლიც აქ, მეგარასთან შორიახლოს, დიდი ყაჩაღი სკირონი ბუნაგობდა, თუმცა, რას გაბედავდა იფიტეს თანმხლებ შვიდ საუკეთესო მეომართან შებმას, და თავად იფიტეც მთელს ელადში სახელგანთქმული მუშტით მებრძოლი იყო.

— საშველი მაინც მიწყალობე, — შეევედრა ბებერი და მოდილო აბგებს მიბაჭინა მზერა, — მესამე დღეა, ლუკმა არ ჩამსვლია...

აქ ღირსეულმა იფიტემ გახუმრებამდეც კი დაიქვეითა თავი, ოღონდ ამაყად — წარმოსთქვა ასე:

— შენ ალბათ ჩქარა ქალსაც მომთხოვ, შე მათხოვარო.

კარგია, არა, კარგი ხუმრობა? — კუშტად შეკრული მეომრები იღიმებოდნენ. მაგრამ საჩქაროდ გადაიბეს წარბები.

— ეგ მოსასხამი სად შეიძინე, ალბათ მინოსის სასახლეში, — სიცელქის იშტამ ისევ დარია მედიდურ მგზავრს ხელი, — ფრთხილად იყავი, არ გაგძარცვონ.

მეომრები კვლავ შეღმილიანდნენ; სიამოვნებისაგან, ერთმა წვერიც კი მოიქექა.

— განზე გადექი, — მძვინვარედ უთხრა უცებ იფიტემ, — თორემ აკუწავ. შენისთანები რაც ნაკლებად ივლიან ქვეყნად, უკეთესია.

ბებერი წვალებით გაფოფხდა განზე, მაგრამ იფიტეს თვალს არ აშორებდა.

დამშვიდობებდად კი მოგზაურმა, დიდსულოვნად მიუგო:

— ხმა რომ გაგეცი, არ გიხარია? შე იფიტე ვარ.

— რა უნდა მიხაროდეს, — ნაღვ-

ლიანად ამოხედა ბებერმა, — არაფერი რომ არ მიწყალობე?

რატომღაც თეთრი და ჭანსალი კბილები ჰქონდა.

— არა, შენთვის სიტყვა რომ გამოვიმეტე.

— რად არ მომკალი.

საკვირველება ჰკითხეს, მაგრამ იფიტეს წარბიც არ შეუხრია:

— შენც კი გეჭნება ცოტაოდენი სისხლი, მატლო, და არ ღირხარ მერე მახვილის გასაწმენდად.

— რომ გადაგვადე?

— ხელი ხომ უნდა წამეველო მაშინ, და მაგ შენ ზინტლიან მოსასხამს ხომ ვერ ავცდებოდი.

ამაყად, ჩაუარეს, მაგრამ რვანივე გახვედნენ მერე, რადგან ღონიერი და თავისუფალი, მკაზე რამ ხმა მოესმათ:

— შენ ან ყოვლად უფრო ძლიერი უნდა იყო, ბრიყვო, იფიტე, ანდა ნაკლებად ჭედმალი.

გაკვირვებულნი, შემოუბრუნდნენ, და გაოცებით შეაჩერდნენ ბრგე და შემართულ წედანდელ გლახაკს, რომელმაც ჭერ წყალმცენარეები მოიცილა თმიდან, სახიდან, მერე ყავისფერი მიწის ნამცეცებიც ხელისგულის ორი დასმით ჩამოიშორა: მოსასხამიდან ამოყოფილი მკლავი ჰქონდა? — ყოვლადძლიერი.

აქ მოგზაურმა შიშით იკითხა:

— თვალთინათინა ათინა ხომ არა ხარ შენ?

— არა, იფიტე, — ჩაელიმილა უცნაურ დამხედურს, — თვალთინათინა ამ ზღვათა ბალახს სახეზე რატომ მიიკრავდა, ისედაც მშვენიერად შეუძლია იერის შეცვლა. სკირონი ვარ მე, შენი ყაჩაღი.

მხრები ერთი კი შეარხია, და ძირს დავარდა უბადრუკი მოსასხამი, და, ძვირფას ქიტონში ელადურ მზეზე თეთრად აბრჭყვივებულნი, მთელი თავისი ახოვანებით, იდგა, — სკირონი.

მახვილიც — ეპყრა.

მაგრამ მხოლოდ ერთი ადამიანი, ანუ მხოლოდღა ერთი მოკვდავი არსება რამ,

შემორჩენოდათ რადგან, ყვეინ-ყვეინით მიესივნენ ხელფიცები მეფეებზე, მიწაზე შევიდი მახვილი, ბევრი აბგა და ხელის ოთხი მტევანი დარჩა, და კიდევ ორიც — გარეგნულად სალსალამათი ადამიანი. ოღონდ, იმათგან ერთი აშკარად თროდა.

დანარჩენები კი ისე გარბოდნენ, შორითსაჩინარ მეგარაშიაც ველარ შეჩერდებოდნენ, ალბათ.

— ახალს, რას იტყვი, — უთხრა სკირონმა.

— ყური დამივადე, — მოულოდნელად მხნედ რომ მიმართა ყოფილმა მოგზაურმა, სკირონს სიამოვნებისგან შეუქრთა კიდევ გული — ეგებ, არ ედგა თვალწინ სიკვდილის ღირსი, — შენ თურმე მახვილს დიდმშვენიერად ხმარობ, მაგრამ უმაგამხვილოდ ალბათ ბევრი ვერაფერი შეგიძლია.

დაკვირვებით შესცქეროდა სკირონი.

— რა ვერ შემიძლია.

— აი, ეთქვათ... მუშტით ბრძოლა, ეთქვათ. მუშტით ბრძოლაში ნამდვილ, უიარაღო ვაეკაცებს ვერ გაეჭიბრები. აი, თუნდაც მე.

— რატომ.

— მახვილი აღარ გეჭნება მაშინ. და წამსვე დაგცემ. თუ არა გჯერა, და თუ მართლა ვაეკაცი ხარ, მოდი, მუშტებით შემერკინე.

თეთრ და გამჭრობად წრეებს მშვიდად ავლებდა ჰაერში წერო. ვერა ხედავდნენ.

— კარგი, — თქვა სკირონმა და მახვილი იქვე მიაგდო.

განზე გავიდნენ, მოსწორებული მცირე რამ ადგილი შეირჩიეს და, იფიტემ უცებ მახვილებისკენ გზა გადაუჭრა, და ახლა უკვე ავი სიხარულით აართოლებულმა, მხნედ შეუძახა:

— ყეყეჩო, სკირონი! ფიცხელჭურჭლოვანი როდოსია სამშობლო ჩემი, მაგრამ სხვებსავე ამფორებსა და ლარნაკებს კი არ დაფუფუნებ, არამედ მუშტით უებრო მეომარი ვარ ეს მე, იფიტე, და წასულია შენი საქმე — თავ-მკერდ და ყბათაშემუსერელი,

სახელოვანი იფიტე გიდგას წინ, უგუ-
ნტრო!

მაგრამ სკირონმა მსუბუქად და მშვი-
დად მიუგო:

— ვიცი.

— ეგ რომ გცოდნოდა, უღღერო,
მახვილს ხელიდან არ გააგდებდი. იმ
მახვილივით მიგაწვენ აქვე!..

და, მართლაც, პატარა ხანში სკირო-
ნი იქვე გაწოლილიყო და ყოფილი მო-
გზაურის გონზე მოსვლას მორჩილად
ელოდებოდა.

კარგა ღრომ განვლო, მაგრამ გულის
გრძლად წასვლასაც ხომა აქვს თავისი
ბოლო, და ცალი თვალიღა დაახილა
იფიტემ, მეორე — ვერა, რადგან შე-
ღეწილი მხარე ძალიან ცუდად აყვავე-
ბოდა. ძლივას წამოჭდა, საღ ლოყაზე
ხელი მიიღო, პირი დააღო და ცხვირი-
ვით მოიხოცა, და მიწას რა უკვირს,
არაფერი, კბილები მრავლად შეემატა.

— ახალს, რას მეტყვი. — უთხრა
სკირონმა.

გაპირვებით მიაღულლუღეს:

— ძალიან ბევრ სამკაულს მოგცემ.

— ისედაც ჩემია.

— არა, მარტო ესენი კი არა, —
იფიტეს ოქროს რგოლები შემოჭდობო-
და იდაყვებთან, მაჯებზე; ოქროსავე
სქელი ძეწვეკი ჩამოეკიდნა, თავთ დია-
დემა ედგა ოქროსი, ახლა კბილებზე
მეტი ბეჭდებიც — ისევ და ისევ ოქ-
როსი ჰქონდა და, მწვანე, ლურჯი და
წითელი რალაც-რალაც კიაფობანიც კი-
დევ ამგვარი... — ესენი კი შენია, მა-
გრამ დიდ გამოსასყიდსაც ამოვატანი-
ნებ.

— ახლა შენ უნდა დამიგდო ყური,
— უთხრა სკირონმა, მიმედ წამოდგა,
და ედრებით ამოპყრობილ თვალებს
ახლა ზემოდან დასცქეროდა, — ორი
გროში რომ გამოგემეტებინა, ამ დღე-
ში აღარ ჩავარდებოდი. ორიოდ გრო-
შად, ხომ კარგად მისმენ, ამპარტავანო,
ორიოდ გროშად ღირდი დღეს და მეტი
რა მექნა, უფრო იაფად როგორღა შე-
მეფასებინე...

მიწას ჩააჩერდა ყოფილი გოროზი,

მედიდური, ამაყი, დიდგულა, ზვირდული
ამპარტავანი, ყეყერი, ძელმეჭვლი მწიქანა
სხვა, სინანულით გადააქნია თავი:

სკირონმა კი, ჩაფიქრებულმა, იქვე
გაიარ-გამოიარა, რალაც შეესო მერე
ფეხისგულში. დაიხედა და — კბილები
იყო... „მანც მიკბინა...“

დიდის ვედრებით ამოსცქეროდა ოქ-
რო-იფიტე.

და აქ სკირონმა უკანასკნელად გამო-
სცადა:

— ფეხებს თუ დამბან?

უზარმაზარი კუს გასახარად, ისეთის
შეებით წამოიძახა? — მუჭი სისხლიც
კი ამოაყოლა:

— აბა რას ვიზამ!..

იმა საქმეშიც, სკირონი უბრალო იყო
— აიმ პასუხით, ყოფილმა ბღენძმა, თა-
ვად გადაიწყვიტა, — ბედი.

ყოვლად მფეტქებადო ქალბატონო,
დიდო სენიორა ანნა, მანანი!..

მანც რა ძალა გედგათ და გიდულ-
დათ ისეთი, თვით იტალიელთათვისაც
კი დიდად გასაკვირი — თქვენ, მეტსა-
ხელად, ვულკანი გერქვათ. თქვენი მო-
კლედ ჩალიმბაც კი ვულკანური იყო,
ხოლო სიცილი, და განრისხება? — აჰ,
მტრისას, მტრისას... თუმცა არა, აჰ —
ჩვენსას, კი, ჩვენსას... თქვენი ხელების
მოძრობა, თავის შემართვა, ის სიარუ-
ლი — ჩავლილი გზა თან რომ მოგქო-
ნდათ, შუბლზე გრძნეული თითის გა-
დასმა, მოჭუფრულ წარბთა ჩამოზიდვა,
ბაგის მოკუმვა, განრისხების წინ ამაყი,
ცაღფა დონჯის შემოყრა, და ფართო
კბილების თეთრზე თეთრი რამ ჭანყი,
სუყველაფერი, რომელი ერთი — ვუ-
ლკანისმიერი იყო, ხოლო ჩხუბი და
აყალამაყალი და დაკა-დაკა შეგეძლოთ
ერთი ისეთი რომ, რისი ვულკანი, თქვე-
ნი მქაზე და ნაზი სიტყვების კორიან-
ტელთან — რაისი ლავა, მაგრამ ორი
ყველაზე მეტად ღონიერი და მფრქვე-
ვადი რამ, ორი თანაბრად ამორგებუ-
ლი, ტყუპი ვეზუვი თვალებში გედგათ.

ან რანაირად გიციმციმებდათ წყვილი ამბოხი, რა ნაპერწყლები გცივოდათ ხოლმე, ანდა როგორი თვალთა სისოვლის მდულარება გჩვევოდათ მიინც, რას არ იტევდნენ ეგ თვალები — თქვენი სამშობლოს ფარულ სევდასა და, ცრემლებს, სიანცეს, ნალველს, და რაკი მუდამ მართალი და ნამდვილი ბრძანდებოდით, იმ უცნაურად ამაყი განრისხებისას, მთლად გაანჩხლებულ იმ მკითხავსა ჰგავდით, რომ არ ეშლება არაფერი, მაგრამ ყოველთვის არ უჭერებენ, და თვალებით კი ყველაზე მეტად — დედა იყავით, ყოვლის მჩხრეკელი, დამტუქსავი და მოყვარული, და რა შეედრებოდა მღრღნელ ეშვს მაგ თქვენს თვალებში — იმ ეშვს, დედისას...

რა უცნაური იყო მიინც: ყველგან, ყოველთვის, ვინც არ უნდა განგესახიერებინათ კი არა — ვინც მარად მართალი და ჭეშმარიტი ბრძანდებოდით, თქვენს მამაკაცებს თქვენი სახით მუდამ მფარველი და მხარშიმდგომი ესპიროვებოდათ, თქვენს დედურ ძალას თუ გრძნობდნენ უნებურად... არადა, საკუთარმა დედამ სულ მთლად პატარა მიგატოვათ, და მასზე სევდამ თუ გაგხადათ თვით მარადიული ქალაქის, რომის დედადაც კი. და მიინც, ვულკანთან ერთად, მოსაფრებელ სახელს, „ნანეტა“-საც გეძახდათ მთელი ქალაქი, მაშინაც კი, როცა თქვენს კუბოს ატირებულნი მიაცილებდნენ; და ეგებ იმითომ, სრულიად იტალიის დედა რომ გამხდარიყავით, თქვენც მიატოვეთ უძვირფასესი ადამიანი, თქვენი ერთადერთი ვაჟი, ლუკა, და შეიძლება იმიტომაც ჩაიდინეთ ეს, რომ თქვენი შვილი ყველაზე დიდ დარდს, ბავშვობაში ცოცხალი დედის უყოლობას, მერე, მამაკაცობაში, კაცად რომ ექცია.

შორიდან კი, რალა თქმა უნდა, სხვას არაფერს აკლებდით.

და, შესაძლოა, იმ ერთ ქართველში განსაკუთრებით იმიტომ დაივანეთ, რომ იმასაც, ბავშვობაში, ეგ თქვენი დარდი აღარდებდა, თქვენსავით, იმასაც ბებია ზრდიდა, და თავის გამორჩეულ შვილს,

თქვენი საყვარელი სახელი ჯერ რომ არც იცოდა, ისე დაარქვან უმჯობესების გამორჩეულ კაცსა და შეზიარებული თავისი ყველაზე მეტად ვრცელი ამბავი, და ხანდახან იმას ვულკანს არა და, დენტს კი ხუმრობით ეძახდნენ ხოლმე.

თქვენს მიძიმე ბედზე — ცოტათი შემდგომ...

6.

დიდი კლდის ტენის იმ კუნაპეტში მთლად მოკუნტული და დეკაწრული, მარადიული სიბნელის — ერებოსის წილხვედრ ამ მცირე კუნჭულშიც, იჭდა ხოლმე და ფიქრობდა სკირონი, დარდს ინათებდა.

ვიღრემდე ტარო მოუვიდოდა, დიდი ხნით ადრე ის ქალი ჰყავდა, ვისი სახელის გახსენებაც აღარა სურდა. სკირონი თხუთმეტისა იყო მაშინ, ის ნათრევი ქალი — ცხრა წლით უფროსი. ჰელიოსის ქამს, დღისით, ოლონდ ჩრდილში, მშვენიერი კარგი ლაპარაკი შეეძლო, თითქოს ლალად და ალალ-მართლად ჭიკჭიკებდა, მაგრამ ცბიერი, ბნელი გონებით სულ დაბლა-დაბლა დილოვდა და, წელჩამძიმებული, მერცხლისა და გველის ნაჯვარსა ჰგავდა, ისე კი, უპირველესი რამ მოვლენის, ვრცელი ქაოსის პირდაპირი ჩამომავალი იყო, ქაოსისავე ღვაწლი გახლდათ ვერავეროსი, აფროდიტეს ძე, ვის წინაშეც ყრმა სკირონი კი არა, თავად ლმერთებიც უძლურები იყვნენ, და ის ქალი პირველად რომ შეეჭიკჭია სკირონს, ეროსმაც თავისი მშვილდი გადმოიღო და ბასრი ისარი ტენში ჩაასო, და, თხუთმეტი წლისას, ეგონა რომ არავინ იყო მასზე ბედნიერი, რადგან ის ქალი შინ შეულოლდა. შვილი კარგა ხანს არ ეძლეოდათ, მაგრამ სკირონი ამას არად დაგიდევდათ: იმ თავისთვის პირველი, სხვათაგან კი მრავლად ნაჯიჯგნი იმ ქალით შეძრულს, საღამოობით იმის კალთაში უყვარდა თავის ჩადება და უცნაურ ამბებს თვალებგაფართოებულნი,

დაძაბულად წამოწოლილი, რბილსას-
თუმლიანი, ისმენდა.

იმ ქალს სინათლე არ უყვარდა, მაგ-
რამ მრავლისმნახველი ჰელიოსი მთე-
ლის არსებით სწყურდებოდა ხოლმე,
რადგან განმარტოებულად პირაღმა
წოლარე, მზის გულზე შავად აციმ-
ციმებული, ცივ სისხლს ითბობდა, და
შორით ჩამოწვდილ ნეტარებისაგან უხ-
მოდ აკვნესებული, ავი ზმორებით ღვი-
ვდებოდა გრილ, მისჯილ მიწაზე.

სალამობით კი, შებინდების ქამს,
შემთბარ, ამღვრეულ, ბევრსაფეხურე-
ბიან გონებას ისევ ცივად დაილაგებდა
და თავის ადვილ ბიჭს, მიმწოდებ სკი-
რონს, ბევრგვარ კეფათამნახველ კალ-
თაზე მორჩილად თავდადებულს, ოქ-
როსფრად ხვეულ თმაში შეუტურებდა
ხოლმე გამოცდილ თითებს, და ვიდრე
ჰქონდა იმაზე უკეთესი ხმით უყვებო-
და, რომ...

რომ თურმე იმ ყოვლად საზიზღარი
ქაოსის... აქ მოწიწებისგან ხელისგული
შეუტყრილდებოდა, განაბულ მსმენელს
კი ეგონა, რომ თვით ის, სკირონი, უყ-
ვარდით.

— იმ საზიზღარი ქაოსისაგანა, ყო-
ველგვარი მზაკერობა, — ჩურჩულდებდა
ის ქალი, როგორ ნელნელ ბნელდებ-
ოდა ვარეთ და, მოუთმენელი, ჭერ ამ
დაბრწყევებული სკირონისგან იკრებდა
ძალას, თანაც, ვითომკვდა ეფერებოდა,
— იმისგან წარმოიშვნენ ცოდვილი გეა
— ადამიანთა დამბადებელი...

ნეტავ რად იყო ცოდვილი გეა...

— და სამაგად ბნელი ტარტაროსი,
— კალთისმიერი თავი იმ ქალისაგან
უთრთოდა სკირონს, — სპილენძის სამ-
მაგი კედლითაა შემოზღუდული, აჰ, იქ
მობხედრა... — შეშინებული ამბობდა
თითქოს, დაიხრებოდა, ყურში ჰკოცნი-
და, და აქ მასავით გააერყოლებდა ხო-
ლმე სკირონს, მძლავრ ხელს კისერზე
შემოხვედა, მიწისკენ ხრიდა, შავი მო-
სასხამისა და შავი ტუნიკისაგან ამოფ-
ცქნიდა, მაგრამ ბნელოდა უკვე, შავი-
ვე რჩებოდა ის ქალი, — და საზიზღარ-
ი ქაოსისგანე, ნელა მეფერე, სად

გვეჩქარება, წარმოიშვა ქალმწიფე...
ქტი, ლამის მეუფე, ახლა ჩვენს...
— იმისინი ვართ, აქ, აქ მაკოცე, —
ბნელ კერტზე ნაზად დაიდებდა შუა-
თითს, ამოპყურებდა, მერე იგივე თითს
წარბზე ნაზად გადაუსვამდა, — ეგრე,
ჰხოო, ეგრე, შენ ხომ შვილი ხარ... —
და შემკრთალ სკირონს კეფაზე თვრა-
მეტივე თითს დააქლობდა, მრავალთი-
თება იყო, — არ წამიხვიდე, მკლავები
მაგრად შემომხვიე, ნიკტი ჩვენია, რო-
გორ მიყვარხარ, შენი ხელები ჩემი კე-
თილი ძიძებია, ჩვენც — ნიკტისი ვართ,
ჩემი ბიჭი, ჩემო სიცოცხლე, მოდი, გა-
კოცო, — ხაპავდა როგორ, — უ რა კა-
რგი ხარ... რა კარგი... კარგი...

ატლანტიდაში იზმორებოდა თავად
გორგონა, ბნელის მეღუზა.

გვერდიგვერდ იყვნენ, ოღონდ ის ქა-
ლი ზურგს შეაქცევდა, გატრუნულიყო
ჭერ; ნაკლულად სავსე სკირონი იწვა,
მინც კიდევ რაღაცა სურდა და, რო-
დის-როდის გადმოუტრიალდებოდა ის
ქალი, და სკირონს აამებდა — ლოყას
გულზე ადებდა, მკერდზე თითებით
ეფერებოდა, და მხოლოდ ახლა, ძლიერ
მცირე ხნით, ეგებ უყვარდა კიდევ სკი-
რონი, ოღონდ — თავისთვის, მაგრამ
მისჯილი სიცრუე შესაფერის სიტყვებს
იიხზოვდა:

— მე არასოდეს არავინ მყვარებია
შენზე მეტად. მხოლოდ ერთი...

— ვინ!..

— შენ, ბავშვობაში...

იზადრებოდა, სკირონი.

— როგორ, მიცნობდი?

— მე შენთან ერთად დავიბადე. შენ-
თვის. ნეტავი როდის გათენდება, არ
მიყვარს ნიკტი. შემოვევლე.

სკირონი ძიან გატრუნულიყო და,

— უწმინდურია, — ამბობდა ის ქა-
ლი.

— იგი ძალიან უწმინდურია, — ამ-
ბობდა მერე, — სხვა ვერაფერ იპოვე
რომ, იმ თავის მმასთან, წყეულ ერე-
ბოსთან არ გაება ყოვლად უწმინდური
კავშირი? როგორ მიყვარხარ, ვრცული
ნიკტისა და ღეთაებრივი ერებოსის

სწორედ იმ უკანონო... მრცხენიან, როგორ გითხრა, ჰო — იმ უკანონო საქციელისგან წარმოიშვა ტყუილი, სიბერე, ავი სიზმრები, ბოროტება, როგორ მიყვარხარ, მწუხარება და ბევრიც სხვა უბედურება, ტყუილად კი არაა ქაოსის შვილი, დღისით მიცვალბულთა სამეფოში დაძრწის, საღამოთი კი, ყველას მიჩვენებხარ, დასავლეთის ჰემსკრით გამოდის, უწმინდურია, აბა რაა, ნიკტი. — ბაგეს აწვდიდა, — ერთიც მაკოცე.

ერთსაც ჰკოცნიდა.

— ერებოსისგან ტყუებები ჰყავს, — ცვლავაც მკერდზე თითქოს მიუყუჩდებოდა. ის ქალი, — მუდამ თან დაატარებდა. ხელზე უზის ორთავე, — სიბნელეში, სრულებით არ ჩანდა სკირონის გულთან ასავსავებული ენა, — პირველი — დიდი თანატოსია, ქვეყნად მოვლენილ არსებათაგან ერთადერთი, ვისზეც არა სჭრის არავითარი საჩუქარი და ქრთამი. არც დაპირება და ხეწენა.

— ვინაა ეგეთი...

— სიკვდილის მეუფე. რომ იცოდე, რა ლამაზია — რკინის გული აქვს თანატოსს, არავინ ებრალებდა, მაგრამ ძალიან ეჯავრებოდა ადამიანებს. როგორ მიყვარხარ. შავ ტანსაცმელში გახვეულია, ფრთოსანია, ცალ ხელში ხმალი უპყრია, მეორეში — ახლად ჩამჭრალი ჩირაღდანი.

სკირონი დღემდა. — მეც მოვკვდები? — ამბობდა მერე.

აკვიციდებოდა, ის ქალი:

— არა, რას ამბობ, აჰ, არა, არა, — ახლა ხელებსაც ასავსავებდა, — შენ არა, არა, რადგან ჩემი ხარ, მე ვის გავატან შენს ოქროსკულულებიან თავს, შენ, დიდი-დიდი, ჰიპნოსი მოგერიოს, თანატოსის ტყუპისცალი, ძილით დამპყრობი, ისიც — მცირე ხნით, რადგან გამოიღვიძებ მერე — შენ მოერევი, მანამდე კი, თვალზეზე დაგადებს იისფერ ხელისგულებს, რბილად დაგარწვეს, სკირონი, სუნთქვას დაგიშვებებს, ბურანში წახვალ, ერთი მსუბუ-

ჭი გატყობებით ძილში დაგვეწმავს მერე, სიბნელით შეძრულს დაგვეწმავს სწელად კიდევ უფრო მძიმეს დაგვეწმავს დაგვეწმავს თავს, — წამოიწვიდა, დასცქეროდა, კარგად ხედავდა ყოველივეს ბნელში, — იძინე, ბრიყვო...

ეძინა, სკირონს, და ის ქალი ენას ყურთან უსავსავებდა:

— ერებოსისა უნდა გახდეს. ერებოსისა, გამიგე, ბრიყვო? სიბნელე უნდა ჩაიღვას გულში, და ეგ ოქროს თმაც გაგიშავდება, აბა რად გინდა ოქროსფერი თმა, ქალი ხომ არ ხარ... — და თავის ავსაუბრებს, ლამურას ტვინს უსვამდა შუბლზე, ძილში დანთქმულ სკირონს კი ბუნდოვნად ეგონა რომ, ეფერებოდნენ, იშმუშნებოდა, — მიდი, იძინე, ჩემი ბიჭი, ერებოსის ხარ, დედად გყავს ნიკტი, ძმად გამოხდები, ჩვენისთანებს ვშობთ, ვის გაუგია ადამიანის... აჰ, რა სიტყვაა? — უბიწობა, ჰეჰ, და შენი დაბნელებული სისხლის შესანარჩუნებლად, სხვისა სისხლს დაღვრი, თანატოსის მახვილს ჩაბლუჯავ და, იქნევ და იქნევ...

თექვსმეტი წლისა, უკვე გამირთავმირი იყო სკირონი, და თავისთანებს, ხმლით ჩეხავდა, შუბით ხვრეტდა, ისარს ასობდა, მაგრამ ხანდახან... დაფიქრება მოუწოდებოდა. რაღაც ეწვოდა, მაგრამ მცირე ხნით — შებილწული ჰქონდა იმა ქალისგან შუბლი, ფიქრსა და ვაებას, ბრძოლასა და ბრძოლას შუა ნელსაცხებლებით მკვრივი ტანის ზელა და ამოგართობანი არ ერჩია? — ქალებს მოსწონდათ გამირთავმირი, იმ ქალზე ბევრად უკეთესებს, აწოლტილებს, თმაუხვით, მკერდსავსეთ, ჰელიოსის ყამს იმით წიაღში იძირებოდა ყმაწვილი გამირთავმირი, მაგრამ მიინც ის ერთი ქალი უნდებოდა, იმისი ენა, მისი სიშავე — ალბათ, უყვარდა, და შვილიც ჰყავდათ უკვე, ოქროსდალალებიანი პატარა ქალი, ფეხაუღებელი ჭერ, და სკირონი ერთხელაც რომ მობრუნდა იმ ორთაბრძოლიდან, მოწინააღმდეგე რომ პირველად დაინდო და არ მოკლა, მხოლოდ გააქცია, ქალმა ვერ იგარკობო

მისი შესვლა იმ ბნელ ოთახში, ბავშვი რომ ეწვია, და იდუმალი სიტყვებით ახურჩულებული. კვლავ განაგრძობდა თავის საქმეს — ლამურას ფცქვინდა, გაოგნებული იდგა სკირონი, და საკუთარ შვილს, საკუთარმა დედამ, ნიკტისეული სიყვარულს ამ მაინც ვარდისფერ ნაყოფს, შუბლთან რომ მიუტანა ბილწი შენათითხნი, სკირონმა უცებ დაივრგვინა და იმ სიბნელეში ჰელიოსდატეხილი ქალი გამელვანდა, სიმწრით გაიკლავნა და მორცხვად ამოხედა, ბავშვი ატირდა, ხმალშემართულ სკირონს კი შიშნარევი მძულვარებით ამოსცქეროდა ის წასწრებული ქალი. ელდნაყარავს, ენა შიგანში გადაყლაპვოდა და ველარ ამოისისინებდა იმ მაკდურ სიტყვებს, ცდილობდა კია, იგრჩებოდა, და მერე, გამოაშვარავებულმა, გამწარებულმა — თავად გველსაც კი არ შეეძლო ამდაგვარი რამ — კლავნით დაიხია და, გარეთ ვალოლდა. ბორბტ, გაყიდულ, გადამტერებულ მწერას არ ამორებდა თან.

ის იყო და ის — ქალის იერით აღარ უნახავს სკირონს ის ქალი.

ეპ, სიყვარული არ ყოფილა, არა.

და ველად გავიდა.

გველს თუ მოკლავდა, ახსენდებოდა, მაგრამ გველები ბევრნი იყვნენ.

7.

ყოვლად ტანჯულ ქალბატონო, დიდო სენიორა ანა, მანიანი...

თქვენ, მსახიობ ქალთაგან ალბათ ერთადერთმა, სახის შემლაშაზედლებს ერთხელ ასეთი გაუფიქრარი რამ უთხარიოთ: „ნუ დამიფარავთ ნაოჭებს, ისინი მე ძალიან ძვირად მილირდნენ...“ — ეს ალბათ იმიტომაც, რომ თქვენ მსახიობი და განმანსახიერებელი კი არა, თქვენ ნაღდი, ნამდვილი, ყოვლად ნამდვილი ბრძანდებოდით, დიდო სენიორა ანა, მანიანი. ვულკანოცავ და, ნანეტა, ვის შეეძლო რომ, თქვენსავით ერთობ ნამდვილი ყოფილიყო ვრცლად შემობურვილ სინაზესა და უსასრულო მრისხანებაში, ან ვის უღუღელდა თქვენსავით

ზიარ სიყვარულიცა და სიძულვილიცა და არც არავითარი შენიღბვა, მხოლოდ, რადგან სიმართლისა და რაღაც უცხოდ აშარი პატიოსნების თავად ბრძანდებოდით განსახიერება, და სხვა რამ უკეთესი რაღაც უნდა განგესახიერებინათ, გულადო, მხნევ და, სიყალბის მიწად დამაქცევლო, პირფელობათა მტერო და მახვე, რომელებს თავნება ქალო.

სანამ ოცდათვრამეტისა გახდებოდით — რა თავისუფლად შეიძლება თქვენს ასაკზე ლაპარაკი — თურმე ჯერ იყო და — თქვენი ქართველი ამას თუთიყუშვიით იმეორებს — დიადი ელეონორა დუზეს — ვინ ელეონორა, რა დუზეა? — დრამატულ სკოლაში დაიარებოდით, მერე — პროვინციულ დასთან ერთად დაეხეტებოდით თქვენი სამშობლოს ხან შემხმარ და ხანაც ატალახებულ გზებზე, და ჭეშმარიტი გზის მოსაიებნად, დიდხანს გაწვიმდათ, გათოვდათ, ანა, მაგრამ ჯერხნობით მკვირცხლ შინამოსამსახურეებს თამაშობდით, ხოლო ტექსტად კი მხოლოდ არ ესა გქონდათ: „სადილი მზადაა, მადამ“ — სუბრეტკობისა გამო, ფრანგულობდითაც, მამ.

მერე — თურმე ვარიეტეში აღმოჩნდით, სადაც სიმღერებსა მღეროდით და სკეტჩებს სკეტჩაობდით, ხან აცინებდით და ხან კი უნიჭონი ეგონეთ მსუბუქ-სუმბუქ მყაურებლებს, დაჭიანებულ სიტყვებით წვალობდით, წვალებდობდით, და თქვენს გვერდით ერთი კაციც ჯახირობდა თურმე, მეტსახელად — ტოტო.

იმასაც კარგა შორი გზა ედო.

მერე იყო და — რაღაც ნაგავნუგავი მელიოდრამული ფილმები, სადაც ძვირფასად გამოწყობილ სახემიზნედილ ბანოვნებს დუნედ ასურათბატებდით, საკემელთან მიმჯდარსა თუ ტაბტზე კენტად წამოწოლილს, უნდა გეძახათ — „აჰ“, უნდა გეძახათ — „ოჰჰ“, და ბრილიანტებთვლოვანი ძალიან გრძელი თითებით ლარნაკში ზარმაცად უნდა გაგეწყოთ სუმბულები და ოლეანდრე-

ბი, და ისევე ფაფუკად დატენილ ტანტ-თან მისავათებულოყავით უნდა მერე, და ასე ნარნარად მთელ ათ წელიწადს მიმოიარწოდით სარკმელ-საქვრეტისი-დან — მოსასვენებლამდე, ანდა, პირი-ქით, და უცებ ოცდობრი წლის განმავლობაში დაგუბებულა, და აშვებულა ძალავე! — ოცდთვრამეტისა, უცებ მეხვიეთ შეგრგვინდით გრძელრიგისა საპურეში თქვენ, შიმშილისაგან ატი-რებული ბავშვების გამწარებული დე-და — დაუსრულებელი ზრუნვებისგან სახედატმუჭვინილი, უთვალავჯერ დაკე-რებულკაბიანი, ჭლანფეხსაცმლიანი, მა-მაკაცის წინდებიანი გავეშებული დე-და — ნამდვილი მანიანი — და შვილე-ბის გადასარჩენი ლუქმა-პურისთვის ისეთი ზრიალ-გრიალი დაათიეთ რომ, ხალხი წონაშიც დაპატარავდა, მამ. ან-და, ვითომც გატრუნული, როგორ უც-დიდით დაგვიანებულ შვილს — ვითომ მტკრისაგან სწმენდით უბადრუკ ავეჯს, დაბზარულ ნივთებს აქეთ-იქით აადგილებდით ვითომც მშვიდი და, რომ მოიძებნა? — ჰოჰოჰ, ვულკანი! — ლანძღვის ფრქვევებით ჯერ კარგა მი-ტყეპვა ერთ ადვილას და, ცრემლებიც, რისხვა, სახის დაკოცნევა მერე... რამ-დენმა ვინმემ დაინახა თავისა თავი თქვენში — ოღონდ ნებაზედ მიშვე-ბული, მონატრებულ ამბობს ზედავდ-ნენ თქვენში, ნანეტა, მაგრამ არასდ-როს, არავის გულის მოგებას არ ით-ვლისწინებდით, თქვენ — თქვენ იყავით მხოლოდ, მაგრამ ისეთი...

აბა, თქვენსავით ვის შეეძლო მთელ ორმოც წუთს მარტომდმარტოს ელაპა-რაკა ისე, რომ მაყურებელს ბეზრდებ-ბოდით კი არა, თქვენი თ ედგა სული და მალიმალ ასე ფიქრობდა: „ნეტა არ წა-გვივიდეს...“, ანდა, თქვენსავით, ვის ძალუძდა ერთი კინკილა სიტყვის გა-რეშეც რომ გადმოეცა სუხველაფერი, განცდის შვილობილებს რაც გვაბადია, ხოლო თქვენით ბედნიერ სიტყვებსაც კაპასად თუ გაირეკავდით წინ? — უჰ... და, ამოქმედდით, მართლაცდა ფეხდა-უდგამ გზებზე მუდამ გამარჯვებულ

მეოცნებევე, მართლაც ყველაზე, ლამა-ზო, ანა, მაგრამ ერთი ჭაღრუტუნ-საჭი-რება თქვენც გაიჩინეთ *მეოცნებევე* ზლამდე ულამაზესმა, აიღეთ და საკუ-თარი ცხვირი, ფეხები და გავა ამოი-ჩემეთ — არ მივარგავო, განსაკუთრე-ბით ცხვირს ჩააჩინდით და, ალბათ როგორი სანახავი ბრძანდებოდით მა-შინ, ნანეტა, საკეც რომ აღარ ენ-დობოდით და ცხვირზე მოკლედ დაი-ცქირებოდით, თვალმებგაელამებული...

თქვენს პირველ ნაღ ფილმს კი — „რომში ღია ქალაქი“ ერქვა. პირველს, აწყვიტილს — სათაურშივე მშობლიუ-რი რომი ერია... ცოტათი შემდგომ: თქვენი ღონდა და მადდალენა... მაგ-რამ, მერე იყო და, მაყურებელს ვითუ მობეზრებოდით, ვითომც გამჭრიახმა რეჟისორებმა აიღეს და შელამაზება დაიწყეს თქვენი, თქვენს სილამაზეს რაღად უნდოდა მკერდის გაღლევა და-მატებოდა, ან თქვენს მძალავრ, მრავ-ლისმეტყველ ნაოქებს მიფუჩეჩება რად სჭირდებოდა, და რამდენიმე წელიწადს იმათი წყალობით ისევ გაჩახახახებულ ლამე-ბნელში დაიარებოდით, ლამე კი ისევ ბნელი სჯობია, ნამდვილია უფ-რო, მერე კი საერთოდ აღარ ვთავ-ზობდნენ ვითომც საქმიანი რეჟისორე-ბი აღარაფერს ეს თქვენ, მანიანის, მიმემ დღეები დაგიდგათ, ანა, და მე-რე კი, თითქოს საკვირველია, მაგრამ რეჟისორის ნაცვლად მწერალმა, თა-ნაც არაიტალიელმა, მოწყურებულმა გაგიხსენათ და მხოლოდ და მხოლოდ თქვენთვის შექმნა ნაწარმოები: თქვენც, აიღეთ და, ოკეანეზე გადაფრინდით და პატარა ხანში უმადლესი ჯილდო — „ოსკარი“ მიერთვით, ორმოცდაშვიდისა ბრძანდებოდით მაშინ, თქვენს იტალი-აში დაბრუნდით მერე, და კვლავ მო-სულელაო რაღაც როლები და, შვიდი წლით ისევ — თქმა ადვილია — თქვე-ნი ნამდვილი ნიჭის უმოქმედობა, მერე კი — კი, ისევ რომი — თქვენი მწვე-რვალი — „დედლილო რომა...“

და ისევ, ისევ ბრყვთავან მოსჯილი უმოქმედობა, ამჯერად, მეტხანს, და

სამოცს კარგა გადაბიჯებული, ცხრა წლით უმოქმედო კინომსახიობი, ჩამოწერილია, რაღა თქმა უნდა... — და „სამი ქალი“ სამთავეში — ისევ ნაღდი, ისევ დიადი, წამღვილი მანიანი, და სანამ ტელევიზიით გადასცემდნენ იმ სამ სიცოცხლეს, ფილმი დახვედრეს. და იყო აუარება რეისორის მუხლმოყრის თხოვნები და ყელის გამოწიწკვნიანი, რომ მხოლოდ თქვენ, თქვენ ერთადერთს შეგეძლოთ მათი სახეუკარი ოქნების განსახიერება, და ნუ ეტყოდით უარს რაა, პირველ და მოწყალეო სენიორა, მაგრამ თქვენ უკვე სწრაფი კიბო გორღინდათ... და იმ ფილმების გადმოცემაზე, თხუთმეტი წუთით აღრე. მისუსტებული, ტელევიზორის წინ შედარებით მოხერხებულად მოეწყვეთ ისეთ რბილ ბალიშებზე, ახალგაზრდული ხეტიალებისას ძლიერ რომ გაკლდათ, მაგრამ — რა უცნაური გამარჯვება — ფილმის დაწყება აღარ დაგვალდათ. თქვენ უნახავი დაგრჩათ თქვენი ერთ-ერთი... ერთ-ერთი რა... რომელი სიტყვა... „ნამუშევარი“ იყოს, და ახლად სამქალიანი მთელი ცრემლდადენილი რომი მიგაცილებდათ სამი დღის მერე, ქვითინანარევი ხმით მოგდახოლდნენ: „მშვიდობით, ჩვენო, მშვიდობით, ნანეტა...“ — რომი ტირიდა, ეს.

დიდად, მუდამ და ყოვლად ამასო, ქალბატონო ანა, მანიანი... როდესაც ერთხელ, თქვენი ბოლო უმოქმედობისას, თანამედროვეობის ალბათ ყველაზე დიდი რეისორი ნახევრად დოკუმენტურ ფილმს იღებდა რომზე, დიდსულოვნურად გაიხსენა რა თქვენი ძველი დამსახურებები, ებიზორიცი კი შემოგთავაზათ — როგორ ბრუნდებით გვიანი ღამით შინ. და თქვენ, შორიდან ბნელით მოსილი, მართლაც გამოეშურეთ თქვენი სახლისაკენ, სადაც რომ მრავლად შეკრებილიყვნენ რეისორ-ობერატორ-მხატვარ-ასისტენტები გამნათებლებიანა, და კარის სახელურს რომ ჩასჭიდეთ ხელი, იმ რეისორმა უცებ ასეთი იმპროვიზირებული, ანუ სახელ-

დახელო. რამ, ბრინა: „უცნაურია“ აი. შინ ბრუნდება ქალბატონო ყველაზე მეტადაა გაუღნითილი მარადიული ქალაქის სული. ეს ანა მანიანი. ანა, გვითხარით რომზე რაიმე? ქალმა კი მათკენ მიატრიალა ტანჯვებითა და ავადმყოფობით დაღარული სახე. უთხრა: „წად-დაიძინე, ფედერეო, უკვე გვიანია“.

და მიიხურა კარი.

ყოვლად ტანჯული, ძღვეამოსილო ქალბატონო, ანა, მანიანი...

8.

ველად გაჭრილი იყო სკირონი.

ველად გაჭრილიყო სკირონი და, სანამ ფრიველთა ფრენის მეცნაური გახლებოდა, უფრო უჭირდა, არუეს მომწვემსვას ბევრი არაფერი უნდოდა რა, დრო-საფიქრალი ბევრი ჰქონდა და, დაბნეული, ცასა და მიწას შესკვროდა, რაოდენი რამ იყო გამოუცნობი ქვეყნად, ნეტავი რატომ ბნელდებოდა, ყოფილიყო რა, მუდამ სინათლე, დღე, ან რატომ იყო ზღვის წყალი მლაშე, მღვიმეში წვრილად ჩამონაყური კი, ამო, რად ვერ ეპოვნა ქარს თავისი გზა, ანდა, ყველა გზა იმისი იყო? — ნელინელ, ფიქრობდა ამგვარად და ასე, მაგრამ მაინც ვერ წაუვიდოდა ხოლმე მთავარ სადარდებელს, თავზე ერთბაშად დაატყდებოდა და, გამწარებულს, მახვილჩაბლუჯულს, მთელი შიგანი ეწვოდა — რომ სიყვარული არ იყო, არა... რატომ არ იყო, ნეტავი ხომ კარგი იყო და, რატომ ჭრებოდა, რატომ ჭრებოდა, რატომ არ იყო!.. მაგრამ დროდარო, სატრფოები რომ ამოუვიდოდნენ ხოლმე მეტრფეს, სიახლოვისას, ხანდახან წამით გაუელვებდა: „არის, კი, არის!“, მაგრამ როდესაც წაუვიდოდნენ, ისევ, მტანჯველი — „არ იყო, არა...“ — თავიდან, ყმაწვილს, მხოლოდ თეთრწივიება ელადელი შხვართი ქალების გათავისება და თვალთა ციკინი ეგონა სიყვარული და, აღარ ახსოვდა, იქ, მეგარაში, მკერდუხვა ქალს მიბარებულ თავის შვილს, გოგონს, რო-

გორ დაზრუნავდა შორიდან — რაღაც უცხოდ შეძრული, აფორიაქებული, ყველსა და ხორცს მგზავრების ხელით უგზავნიდა, და სკირონისთვის ეს საქციელი მოვალეობა იყო მხოლოდ, მაგრამ უცნობი, ბუნდოვანი შევებაც ამა საქციელს ბედნიერებად ემოსა, და მაინც, სიყვარულისა ვერა გაეგო რა და, თავგზაბნეულს, ისევ ცისა და მიწის ცქერა ერჩინა, ნეტავ რად იყო ზოგი ხე მსხმოიარე, ზოგი კი — არა, ან, დამეს სად ათევედა ნეტავ ჰელიოსი, ეგებ, სულაც, ზღვაში ლღვებოდა? — იქნებ ჰელიოსი ერთი კი არა, ყოველი დილით მორიგი და ახალთახალი იყო, ვინ აგზავნიდა...

ნუთუ, ღმერთები. თავისი დროის მბრძანებლები არ უყვარდა კი არა სკირონი, იმათზე ფიქრსაც ერიდებოდა, არც ერთ მათგანთან არ ჰქონია არასდროს საქმე, მიუხედავად იმისა რომ, იმათ ყველაფერში ცხვირის ჩაჩრა ძლიერ უყვარდათ. ერთი, ღრიალა პოსეიდონის შავკულულება გაავებას თუ ხედავდა და, ხანდახან კი, უნებურად ახსენდებოდა რომ... მაინც როგორ დაითრიეს საუკეთესო სუყველაფერი — მაღალ ოლიმპოზე ედოთ ბინები, მრავალრაშიანი ეტლებით დაგრილებდნენ, სადმე პირუტყვი თუ დაიკვლებოდა, საუკეთესო ნაჭრებს თითის გაუნძრევლად ითავისებდნენ; მოწყალების თვალით რომ გადმოეხედათ, მსხვერპლსა სწირავდნენ რიგითი ადამიანები იმ ღმერთებს, რომლებშიაც რომ ვინ ვისი ქმარი და მამა იყო, რომელი რომლის დროებითი თანამეცხედრე, რას გაიგებდი, განსაკუთრებით ნერვებშაშლილი იყო იმდროინდელი უცნობი „მმაჩის“ ძალით გატარებული ზევსის ოფიციალური მეუღლე პატივმოყვარე ჰერა — აბა, თავმოყვარე და, დაჭიჩმაჩება? ზევსი კი — მიდი, რას დაგიდევდათ: არჩევანიც — მას, არადანიც — მას, და სიწუწუკეში მაინცდამაინც კი არ ჩამორჩებოდნენ პოსეიდონი, აფროდიტე პანდემოსი, არესი, ჰერმესი და ასე...

ეკ, სიყვარული არ იყო, არა, მაგრამ,

ერთხელაც, ერთმა ხნიერმა, უფროსმა ბრძენმა ჩამოიარა.

— სკირონი ხარ შენ, ველად გაჭრილი?

— სკირონი ვარ მე. — ვერ იყო, რაღაც, ხასიათზე, — შენ ვიღა ხარ?

თავი შემართა მოგზაურმა, თქვა:

— შორითსაჩინარი სალამინია სამშობლო ჩემი, და ფიცხელწარბებიანი კიქრევისი ვარ მე, სალამინელი მეფე, ბრძენი და გმირი.

— კიქრეცს, ღვთაებრივო, კიქრეცს, — გულზე ხელი მიიღო და თავი მიიმედ დახარა სკირონმა, — მთელს ელადში სახელგანთქმულ გმირო, მეფეც და ბრძენო, — და წესისამებრ მიაყოლა, — დაე, მეხთ-ამტეხელი ყოფილიყოს შენი მფარველი შემეწე.

— არის კიდევაც.

ღუმდნენ.

ორთავე გრძნობდა, სალად რომ ვერ ალაპარაკდნენ. ეუხებრხულათ, ეს.

— რად მოგიწყენია, ღმერთების სალადო, სკირონი.

სკირონმა წამით შეხედა, თავი ჩაღუნა, თქვა:

— ღმერთების სალადი არ ვარ.

— რატომ...

— არ მინდა, ვიყო.

— რატომ?

სკირონმა თავი შემართა, სახელგავარდნილ ბრძენს თვალი გაუყარა თვალში, უთბრა:

— ჩვენი ღმერთები კარგები რომ ყოფილიყვენ...

— სსუ!.. — მიმოიხედა კიქრეცსმა,

— ცოტა ხმადაბლა ილაპარაკე, — და მიაჩურჩულა, — კარგები რომ ყოფილიყვენ... მაშინ, რა?

— მაშინ სიყვარულიც იქნებოდა.

გაკვირვებული შესცქეროდა ბრძენი კიქრეცსი.

— და რა — არ არის?

— არა.

— როგორ არ არის!

— სადაა, აბა...

იქვე მიიარ-მოიარა დაფიქრებულმა

ბრძენმა, მერე შეჩერდა, შეხედა, უთხრა:

— ოქროს ზოლი მაქვს ერთგან ჩაფლული. შენ ეს იცი?

— არა.

— და, რადგან არ იცი — არ არის, არა?

რა ებასუხნა...

— საით მივიღივარ, რად არ შევითხები.

— საით მიდიხარ...

მხრები ამაყად გაშალა კიჭრევსმა:

— ფიცხელფილაქნიანი ელევსინია საბოლოო ქალაქ-მიზანი ჩემი, რადგან იქ, დემეტრას ტაძარში სამუდამოდ უნდა დავჩრქე.

სკირონმა ცოტა დაიმორცხვა, ხმადაბლა იკითხა:

— დემეტრა, ვინაა?

— მიწათმოქმედებისა და ნაყოფიერების ქალღმერთია, სკირონ. არ იცოდნი?

— არა. და მართლა სამუდამოდ უნდა დარჩე?

— ჰო. და არც გამოვალ ტაძრიდან არასოდეს.

— და... როგორ გასძლებ?

კიჭრევსმა მკლავი გააზმორა, თქვა:

— აღმიზანად რომ დავჩრქე, მართლა გამიჭირდებოდა. მაგრამ უნდა ვარდავისახო.

— რად...

— გველად.

— რადო!!

— გველად.

მახვილისაყენ გაეჭკა ხელი, მაგრამ კიჭრევსმა დინჯად მიმართა:

— გველი მაშინაა საშიში, სკირონ, თუკი სხვა რამ სულიერი ურევია. მერცხალი, თუნდაც, ხომ?

მხრები ჩამოეყარა სკირონს, მოიკუწნტა.

— უსხვარამისოდ, გველი ბრძენია. რალაც ჩამოებურა ანაზღად სკირონს, რალაცადგვარი მძიმე სინათლე.

— ყური დამიგდე. შენ რომ გგონია, სიყვარული მხოლოდ ის არაა, მე რომ დემეტრას ერთგულ გველად უნდა შე-

ვუდგე, და სულ მიწაზე უნდა ვილილო, სიყვარულია, ისიც.

სულმთლად გაბრუდა დემეტრას წინ რალაც ახალი, მანამდე ფარული ცოდნით — რა იცოდა თუ, თვალთინათინას მცირე მისხალი რომ ჩაესახლა:

— სიყვარული თუ, თავყვანისცემა...

— ორთავე ერთად. მიწას დახედე, კარგად დააქვერდი, სკირონ. როგორ ამოდის ხორბალი, იცი? — დემეტრას მადლით. რა ღმერთქალია... სასწაულთმოქმედი. და გველიც მხოლოდ იმისია.

— ხეზეც რომ აღის?

— ხეც დემეტრასია, სკირონ. და მიწის მკურავი მიზნისკენ თუ წასრიალდება, შენსავით მხოლოდ ფეხისგულებით კი არ ეხება მიწას, მთელი სხეულით—იმისია. რა ღმერთქალია... უხვი, მოწყალე. თვით მრავლადკეთილი ზევსის მკვიდრი და გახლავს.

კიჭრევსსაც, იმდროინდელ ბრძენსაც, თვალთინათინას სხვა მარცვალი ამეტყველებდა.

— მაშინ ჰადესის დაც ყოფილა.

— რალა თქმა უნდა. დიდი ქალღმერთი აქ, ზემოთ, კია, მაგრამ სიბნელიდან ამოჰყავს შორეული კვირტიც. და რა ერთგული ქალიშვილი ჰყავს, მკირესიღრმიანი მიწის მეუფე, როდესაც...

— ვინ, პერსეფონე?

რეებს ამბობდა, უცნობ რამეებს... შუბლი უხურდა.

— აღარ დამაცლი? — გაწყრა კიჭრევსი.

— ბრძანე.

— დედა-დემეტრა უხვსხეულა პერსეფონეს არ იცილებდა, სკირონ, მაგრამ ჰადესი, მიწისქვეშეთის მზრძანებელი, რის ჰადესია, მოიტაცა და ცოლად დაისვა. ძალისძალათი გადააყლაბა ბროწეულის ტუბილ-მომეყავო მარცვლები — ურღვევი ცოლქმრობის ნიშანი. გამწარებული დედა-დემეტრა ცხრა დღესა და ცხრა ღამეს ამაოდ დაეძებდა თავის ერთადერთას, და მხოლოდ მეათე დღეს ყოვლისმნახველი ჰელიოსისგან, ახლაც რომ დაგვანათის, შეიტყუა. რომ მისი ქალიშვილი მიწისქვეშე-

თის მბრძანებელს ჰყავდა. განრისხებულმა დედა-დემეტრამ თავის ღვთაებრივ უფლებებზე მაშინვე აიღო მსახვრელი ხელი, და მარკვლები ჩამოსცივდა ვაზს, ჭეჭილი შედგა, არ ღვივდებოდა აღარაფერი, და შემოძარკვეულ ადამიანებს ხორცის ჭამის გარდა რაღა დარჩენოდათ, მაგრამ ბალახიც დამკვნიარყო და სულთმობრძიე მოკვდავნი ვეღარ სწორავდნენ უკვდავებს მსხვერპლს და, მრავალმოწყალე ზევსის ბრძანებით ბნელმა ჰადესმა შვაად მონაფერები პერსეფონე ისევ დაუბრუნდა მძალე ოლიმპოს, დემეტრაც — აღდგა, მრავალნაირი უხვი ნაყოფი ისევა გვაქვს ჩვენ. ახლოდსაჩინარ ადამიანებს, ოლონდ ჰადესის ერთი პირობა მაინც სრულდება — წელიწადის ერთ მოწყენილ დროს იმასთან უნდა იყოს დიდად ფერადი პერსეფონე, და მთელი ბუნებაც მაშინ იძინებს, ყოვლად ყუევიჩი და უნაყოფო მარად მწვანე მცენარეების გარდა. ზამთარი არის ესე დრო, სკირონ. ყოვლადმოწყალე მეხთა-მტეხელი ყოფილიყოს ჩვენი მფარველი.

— ახლა, მეცა ვთქვა? — მთლად დაიძაბა უცებ სკირონი, აცახცახებდა.

— თქვი.

სკირონის თავზე ირაოს ირაოზე ჰკრავდა უცხო ფრინველი.

— ეგ შენი ზევსიცა და დედა-დემეტრაც და-ამისაგან წარმოიშენენ და, შენი კეკლუცი პერსეფონეც ზევსისა და დემეტრას — და-ამის შვილია, ხოლო იმისი ბროწყელმარცვლება ქმარი, ჰადესი — მკვიდრი ბოძია გახლავს ცოლისა, და რა დავუჭერო ამ... — აჲ, საოტრებავე, დიდად უცნობი სასწაული რამ მოხდა — ნედლი მცენაურობით შემობურცილმა სკირონმა ელადელთათვის ყოვლად ახალი სიტყვა წარმოსთქვა: — გარყვნილებსა!, და იმათ პირმოს, რა დავუჭერო!

და ძლიერ ჩუმად დაუმატა:

— თუკი ასეა.

და კიდევ უფრო ჩუმად დაამატა:

— ეჰ, სიყვარული არ არსებობს.

— როგორ თუ არ არსებობს, სკი-

რონ... და მრავლისმოწყალე ზევსიცა და დემეტრა კვლავ რომ დაგვიბრუნეს... დაგვიბრუნებენ. ეს სიყვარული არააპ...

— არა, არ არის! — ისევ იფეთქა. მცენაურობა შეეყარა, და სკირდა, — ჩვენზე ზრუნვით არ მოსვლია ეს, რადგან შენს ღმერთებს ადამიანები ისევ თავისთვის უნდათ, პატივისცემა რომ არ მოაკლდეთ და ზეარაკი.

დაფიქრებული შესცქეროდა ბრძენი კიქრევისი. უთხრა:

— კარგი, მე მოგცემ შენ სიყვარულს. ოლონდ, იცოდე...

— რა, შენც ღმერთი ხარ? — შეცბა სკირონი.

— აღარ დამაცლი? რა წესია წამდა-უწუმ გაწყვეტინება.. — მაგრამ უცებ დამშვიდდა, წყნარადა თქვა: — ღმერთთაგანი არ ვარ, მაგრამ ქალიშვილი მყავს ერთი, ტირო, და იმას მოგცემ. ლამაზია რომ? — როგორც არავინ. და სათნოცაა. და სიყვარულიც ერთბაშად მოგივა, დაიჭერებ სიყვარულს, სკირონ. ოლონდ, იცოდე, წყალი იქნება შენი ყველგან ჩასაფრებული, გატრუნულად ვერაგი მტერი, რადგან მიწათმრეველი პოსეიდონის ვაჟი ვარ თავად მე, სალამინელი ბრძენი, მეფე და გმირი, და ჩემს ქალიშვილს, შენ რომ სიტყვა თქვი, გარყვნილებათ, გარყვნილებიდან უნებური ლტოლვა ექნება, რადგან პოსეიდონის სისხლის წვეთები იმაშიც ბრუნავს. წყლისა და მიწის ჩამომავალია ჩემი ტირო და, რადგან მიწისაცაა, წყალი ხარბად მოენატრება. თვითონ — არ იცის არაფერი. და უნებური ლტოლვა უნდა შეუნდო, სკირონ — რა ქნას იმანაც, ჩვენს დროში ცხოვრობს... მე-რე კი, მაგ შენმა სიყვარულმა თუ გიმტყუნა, ეგებ სხვაგვარიც მიმოიძებნო.

— მაინც, როგორი...

— დემეტრასი, ვთქვათ.

— არა მკირდება. მე არცე მარჩენს.

— შენი არცე კი ბალახსა სძოვს. იცოდე, სკირონ, ჩვენს ღმერთებს მაინცდა-მაინც ნუ შეაგინებ, ხამაილმა მაინც — ასეა თუ ისე, რანიც არ უნდა იყვნენ, იმათ ხელში ვართ.

— არა.
 — გაჩუმდი, სკირონ. — და გაახსენდა: — შენც ვერაგი ხარ.

— რატომ...

— აკი ღემეტრა არ ვიცო, თავიდან თქვი და, მეც დაგვიერე და, იმისი მთელი ასავალ-დასავალი კი მშვენიერად გცოდნია.

— არა, ეს ისე...

— როგორ თუ ისე...

— არ ვიცი, რაღაც ჩამესახლა.

— ეხლა?

— ახლახანს, კი.

კიქრევსმა მხარზე დაადო ხელი.

— კარგი, წავედი. ჭკუით იყავი. მაგრამ შენ რომ გინდა, ისეთ სიყვარულს ჭკუა განა მოეკითხება... კარგად იყავი.

— მშვიდობით გველოს. წარმატებით გადაგვლახოს ქვიშაწარავალი უდაბნოები და ფერღებანიერი უხვად სანდო ხომალდით კეთილად გემგზავროს ღვინისფერ ზღვაზე, და მამაშენიც ყოფილიყოს შენი მფარველი.

— გმადლობ.

და აქ კი სუნთქვა შეეკრა სკირონს:

— მართლა მიბოძებ?...

— ჩემს ქალიშვილს? რა ვიცი, აბა...

ჭოქმანებდა, კი.

ეგება, მართლა გადაიფიქრა, რადგან იმსახელიანი არავინ ჩანდა. ისე კი, რანაირია არ გადაყრია, მაგრამ ქალები მასთან ყოფნით ოდნავ რომ მოიოხებდნენ სხეულს, პატარა ხანში სხვაგან წაუვიდოდათ ხოლმე მოწადინებული გონება და გული — გმირთაგმირებზე გმირ თეზევსს თვალმიზნედილნი აქმედნენ ხოლმე. თურმე, აჰ, თურმე იმას მარათონის ხარი ცოცხლადაკი შეუპყრია, თურმე იმას უღანაშაულო მგზავრთა რისხვა — ხელკომბლიანი ცნობილი პერიფიტე მოუკლავს, თურმე იმას მულრევი პიტეამქე თავისივე დრეკადი ფიქვებით შუა-გაუხლეჩია, თურმე იმას კრომინიონის გარეული ღორი ფეა მოუშთვია, თუმც ზოგიერთი მოგზაურის აზრით ფეა ღორი კი არა კაცუკამია ღედაკაცი იყო, თურმე იმას არკადელი ბუმბერაზი კერკიონი მიუ-

სიკედლებია, თურმე აიქას სახელე ცუდადგავარდნილი პროკრუსტეძე მისხვეს სარეცელზე მიუბრეღია, კიქრევსის ასული კი არა და არ ჩანდა.

მაგრამ თეზევსის ყველაზე წარმატებული გმირობა კრეტაზე ჩადენილა თურმე, სადაც ჭრე თვით მძინეარე ტავროსისთვისაც კი უჯობნია, რის გამოც ხრიკთამცოდნე არიადნეს შეჰყვარებია (მას ის, თეზევსი), მერე ყოფილა და, საშინელება რამ — ხარკაცა მინოტავრიც კი აულელვებელის ხელით დაუკლავს, და ეგზომ შეყვარებული არიადნეს წყალობით ლაბირინთიდანაც კი გამოულწევი. მაგრამ მერე თმა და ყველაფერმშვენიერი არიადნეც მიუგდია: და ამ უმადურობას რატომღაც განსაკუთრებული სიამაყით აღნაშნავდნენ სკირონისგვერდა და შინც საღლაც შორს, თეზევსთან თამამ-თამამი ოცნებით მყოფი ქალები, და სკირონმა, დროღადრო მეცნაურმა, იცოდა რომ იმეამად, რამე ყოფილიყო, თეზევსი დაამარცხებდა მას.

ისე კი, ხშირად იყო მარტო, და მიწას უფრო აკვირდებოდა, რადგან ქაბა ელადური ცა თვალებსა სტკენდა. მიწა რა — ალაგ ფხვიერი და ალაგ ქვიანი იყო, ბზარები ჰქონდა, დანაწვიმარზე რბილდებოდა, იგლისებოდა, შრებოდა მერე — დიდი ამბავი, ხანდახან ხელიკი თბებოდა მზეზე, მრავლისმნახველი ჰელიოსის მცხუნვარე გულზე ისიც ისრუტავდა თავის არჩივს, და ამ თათებშეძენილ სათამაშო ვეგელს სკირონი თუკი უნებურად წაადგებოდა, დამფრთხალი ხელიკი ყოჩაღად და წყვეტილ-წყვეტილ მისივსივებდა, საითკენ ჰქონდა წეტავი გზა, და ერთხელაც, დიდი მოცილილობის ეამს, სკირონმა აიღო და ხელიკს გაედევნა. იმასაც, თითქოს ეს უნდოდა — თუკი საკმაოდ გაეცლებოდა, ხეედებოდა და გაჩაჩხულ თათებს დაყრდნობილი, შემართულ წვრილ თავს მკვეთრად მიიბრუნებდა და ამოტრიალებული ცალი თვალით გამოსცქეროდა სკირონს. მერე ისევ — გზა, რამდენნაირი, რადარაგვარი, და კარგა მოშორებით, ლელიან-

ში, ტლაპო თუ წუმპე იყო რაღაც, სწორედ იქითყენ წაცახცახდა სკირონის მსვლივი, და ბავშვივით კვალდაკვალა სკირონს დაეზარა ფეხების დათხვრა, შემობრუნდა კიდრც, მაგრამ უეცრად სუსტი რამ კენესა შემოესმა. მოეჩვენა აუ... არა, ისმოდა. იქით შებრუნდა, ხვლავი აღარა ჩანდა, საღდაც დაინთქა, და უიშოოდ, დროდადროითი კენესისაყენ დროდადრო, წელანდელი მეგზურით წყვეტილ მიემუჩრებოდა ფეხისწვერებზე შემდგარი სკირონი, უფრო და უფრო ახლოდან ისმოდა თითქოს, და შორივ კენესა-ნიშანს გაფაციცებით მოელოდა. ტალახში როგორ შეაბიჯა, არც გაუგია, საკვირველებზე, არავინ ჩანდა, იღგა, იცდიდა, და ახალი კენესა იქვე, თვალწინ რომ ამოესმა, დაიხედა და იქვე, ფერხით, ღონემიხდილი, ძლივსგამობილი ბაგე იხილა, და ორი თვალი, — ამოჰყურებდნენ, სხვა არაფერი არ მოჩანდა, გადაეფარნა ტალახს. სკირონი თვალებს დასცქეროდა, სუნთქვა შეეკროდა, გული შეეუმშვოდა, და ერთხელაც რომ ამოაყენეს, აქ დაიხარა და ჭერ სათუო ზურგი მოუძებნა, მერე — საეგებისო ფეხები, აიყვანა და, ტალახით შოლად შემოსილი რაღაც არსება მხსნელი ზღვისაკენ წაატარა, რა, რა მიჰქონდა, ვინ იყო ნეტავ, რა სულიერი, როგორ უნდოდა იმისი ნახვა, ძლიერ ხელებზე მომაკვდავი ნიშნა ჰქონდა თუ, იქნებ, დაჭრილი ამორძალი, ეგებ — ქალღმერთი იყო სულაც და, მკერდამდე რომ შეტოვა ზღვაში, ცალი ხელისგულით მაგრად მიიჭრა, მეორეთი კი ჭერ ღონივრად ბანდა, მაგრამ რაღაცა ჭილდო-ნაკვთები უმზეურდებოდა ხელთ და, გაუნახდა სკირონს ორთავ ხელისგული, და მერე თავი ჩააყოფინა თბილ, ნეტარ ზღვაში და იმისი სახეც რომ განმანა, ამოზიდა და, ქალი შერჩა, მაგრამ რა ქალი... როგორც არავინ, როგორც არასოდეს! ის კი ღიმილით შესცქეროდა, უღიმოდა მას, გადამჩენელს, ეულ სკირონს, შეპლიმოდა მას, რამდენადაც დიდად სასომიხდილს, შეეძლო ეს და,

დაბნეულობაგადაყრილმა, გამხრეებულმა სკირონმა, უთხრა: *ერკუნეული* — მე სკირონი ვარ. *ზიზღილიყენქა* — ჰო. — სუსტად დაეთანხმა ქალი. — და შენ... რა გქვია. — მე კიდე — ტირო. — ასე მოვიდა.

სკირონი იღგა მკერდამდე წყალში, ტიროს კი ზღვა ყელამდე სწვდებოდა, ტალახშემოცილ უეცარ განმს მოხიბლული შესცქეროდა აქამდე ყველასთან მაინც მარტოხელა, კენტი და ცალი, ძლიერ ეული, და აწ კი დიდად გამდიდრებული, აღამიანიანი სკირონი, და სიტყვები თუმც არ იყოდა, მთელს მთელს ბრგე სხეულში ბედნიერებად ერწეოდა რომ, რომ სიყვარული... არის, კი, არის, და მონაპოვრის ცალ თვალ-ლოყაზე ჩამოშლილი მზინავი ტევრი — განმის უხვი თმა, სადაც რომ ყოველი ღერი მაინც მკაფიოდ გამოირჩეოდა და თავისთავადობა ჰქონდა, თლილი ყელისკენ გადაუწია, მერე ისევ სველ ლოყაზე დაადო სველი, მადლიერი, ბგერებივით ამეტყველებული თითები, და მერე უცებ გაახსენდა! — „წყალს მოარიდე“, და ნაპირისკენ მკვეთრად უბიძგა, იქ, კი, დაბნეულს, გაკვირებულს, დამფრთხალსაც კი, ისე გაუღიმა, გადაავიწყა წელანდელი, მერე ძლიერი ხელი ჩასტიდა ნატიფ ხელში და, ასე, ხელიხელჩაკიდებული, თავის მღვიმეში შეიყვანა და, ჭერ დაანაყრა.

ტირო ქალი იყო... ტირო ქალი იყო ტან, ფეხ, კოჭ, სახე, თამაშვნიერი, თეთრად მკერდსაცხე, ლამაზწვივება.

გათენებისას, როცა ვარდისფერთითებად წოდებული ეოსი ერთანტელს მოჰგვრიდა არეს, და მის კვალდაკვალ როცა მძიმედ ამოცურდებოდა მალით-მოარული ჰელიოსი, ტირო თამამად უსწორებდა მზეს ორთავე თვალს, და, დილდილაობით, მონაცრისფრო თვალები ჰქონდა. თუ მზე მალა იღგა, მრავლისმნახველი ჰელიოსი, და თეთრად აბზინებდა კლდეთ, ტიროს თავი დაეხარა და, წამწამებით ჩრდილდაფენილი,

მწვანეთვალება იყო. ხოლო თუ შებინდების ემს, მოსალამოებულზე, ზღვას მოაპყრობდა სევდიანსა და ნელინელ თვალებს. მოიხფეროდ მეტყველებდნენ მდუმარებაში ტიროს თვალები მაშინ, და აღარ იცოდა მეტრფემ იმისმა, სკირონმა, ტიროს ცვალებად თვალბთავან რომელი ერთი რომელ ერთს სჯობდა... თვალთმაქცი იყო?

რისი თვალთმაქცი!.. ისე იცოდა ტირომ მოლხენა, როგორც არავინ, წყრილებდა და სკირონს, გამირთავმირს, ბეკეკოსავით დააქუნებდა ფერად მინდვრებზე, რადგან დაქრობანას ლალად თამაში ძლიერ უყვარდა, წმინდა ხვითქი გადასდიოდა. ფეხმარდი იყო, და სკირონი ძლივას იჭერდა, და ქვედა ტუჩზე, თვალუბდახუშულს, ორჯერ ჰკოცნიდა.

ტირო ტანადი ქალი იყო, თავად სკირონს ნიკამამდეც კი სწვდებოდა. და მაინც — ანცი...

მამაკაცი და ჭაბუკი იყო სკირონი მაშინ, ნაპოვნი ტირო — ქალი და გოგო, და ერთმანეთი მუდამ უნდოდათ. მოუწველავი რჩებოდა არვე.

მოხდენილს, ტანადს, ხანდისხანობით თეთრი და მოკლე ტუჩია ეცვა.

რალად უნდოდა ახლა... ზაფხული იდგა ელადში, და მხოლოდ მრავლისმნახველი ჰელიოსი მწველად კი ჩამოაყურებდა იმის სიშვილეს, მაგრამ მაღლითმოარულის მზაკვრობა ვის გაეგონა, სანდო იყო, კი, მასურებლადაც — ღირდა, მაგრამ მზავერი-ვინმე თუ ჩამოივლიდა, ჭერ შორიდანვე მოჩანდა ხოლმე, და მღვიმისაკენ მიანიშნებდა ხოლმე ტიროს ერთბაშად გამკაცრებულ სკირონი, ტირო ბნელეთში შედიოდა და, მოუსვენრად იცდიდა, წყრილებდა, ხანდახან მაინც გამოსძახებდა:

— აღარ ჩაიარა?

— სსუ...

— რა, მოტყდა ფეხი?

დიდი დაუდგრომელი ქალი კი გახლდათ, მართლაც შესაყვარებელი: არაფრის თავი და ბოლო იმან არ იცოდა — სრბოლით გადაღლილი, აქოშინე-

ბული, სადმე ხის ჩრდილში, დღესღამე მზისითაც კი, მოიბეზნიდა, უფლები ფეხს მეულ ჰიპნოსს, მაგრამ მისი სიმუქე რას დააკლებდა — საზე ვარდისფრად უღვიოდა, თბილად სუნთქავდა, ნაკოცნი ბაგე ამობურცვოდა და, ხელისგულზე ლოყადადებულს, ისე ეძინა, ისე პატიოსნად ნარნარებდა, ვინ იფიქრებდა რომ პატარა ხნის აქეთ მთელ იქაურობას სულმთლად იკლებდა.

სკირონი კი იმის გაღვიძებამდე ადგილზე ველარ ჩერდებოდა, და მინდორველად დაიარებოდა გაბრუებული, გახარებული, ბედნიერებით პირთამდე საესე, — რომ სიყვარული იყო, კი, იყო, და მაღალ ღმერთებს დამორცხვებულ თაყვანსა სცემდა, ტირომდე ხომ აღარაფერი სწამდა მათი, მათ კი სკოლნიათ მწყალობლობა და მერე როგორი, და, მაღლიერი, უცნაურ ძივენს — ყვავილებსა და ბალახს სწირავდა მაღლითმგრვეინავ ზევსს, და მართლაცდა ციურ ურანიას, და ღვთის ნაპერწყლის მომნიჭებელ მტანჯველ აპოლონს, და ჩირალდნიან არტემიდეს — შვილიერების მფარველ ქალწულ ღმერთს... მცენარეულიც, იმისი იყო.

და იქამდეც კი ბრუვდებოდა ხოლმე სკირონი, რომ ეს ყოფილი გამირთავმირი ფერად-ფერადი ყვავილებისგან გვირგვინსა თხზავდა, თავზე იდებდა, და დამწყები მეცნაურისა. აღარაფერი ეცხო — მხოლოდდამხოლოდ, თავისი ტირო, და იმის მომვლენთა თაყვანისცემა ახსოვდა — ორთავე მუხლზე დაჩოქებულს, თვალებს აღარა სტყენდა ელადური ცა. ტირო კი, დღისით კარგა გამოიჩინებულ-მოსვენებული, შუალამობით იღვიებდა და, კუნაპეტში, მოუსვენარი, გადაბრუნდებოდა, გადმობრუნდებოდა, ხან ხელს აიშვერდა მაღლა, ფეხს ფეხზე გადაიკვანტილებდა, თითებს აითამაშებდა ლაწვზე, მაგრამ ვერაფერი შველოდა, მაინც მოიწყენდა, მოიიფყენდა და, ოპ — იქვე არ ჰყავდა? — ჰიპნოსის ბნელი მოსახამით შემობურულ, რუსი მეუფით

თამბიშებულ სკირონს მსუბუქად, თითისგულით უკაყუნებდა.

— რა იყო... ა... ვინ... — იშმუშენებოდა სკირონი.

— რალაცა მინდა, სკირონ, გკითხო.

— ა... მილი.

— ჭერ გადმობრუნდი.

გადმოუბრუნდებოდა.

— ეხლა, ჭერ ჩამიხუტე.

იხუტებდა და, ესმოდა მერე:

— შენა, რა გქვია?

ემასხრებოდა, ემასხრებოდა, მაგრამ პატარა ხანში მასხრობისათვის სად მცალა. ავზორცი კი სულაც არ იყო.

მაგრამ ხანდახან უცნაური მოწყენაც იცოდა. სხვაგან წასული, დაფიქრებული იჭდა ხოლმე, სად სხვაგან წასული — თავდაც არ იცოდა, მაგრამ ზეზე-მდგარ სკირონს ჭერ შიშნარევად მკუმშებოდა მამაცი გული, მერე კი სკირონის გული რეჩხსა შვრებოდა:

— რა იყო, ტირო.

— რალაცა მინდა.

— მაინც რა...

— არ ვიცი.

მერე კი, ბავშვიც იყო და, თავისით იტყოდა:

— მგონი მწყურია.

არაფერს იმჩნევდა სკირონი:

— აბა, მაჯალო.

ტირო კი ერთს ამოხედავდა და, უფრო სევდიანდებოდა:

— ეგ რა წყალია.

პატარა ხანს უმძრახად იყვნენ, მერე ცოტათი კაპასდებოდა ქალი, თავს ასწევდა და, შორიანლოს მდგარს, დაგუბებულ სიტყვებს ტყვილნარევი საყვედურით მიახვავებდა:

— რად არ მასმევ წყალს, ვერ გამიგია, აი ხე რომ ხეა, იმასაც უნდა, და მე რატომ მსჯი, რა დავაშავე რომ...

— კარგი, დალიე.

ლოქით აწვდიდა...

— ტუჩს ნუ მიაღებ!

— რა დაგემართა...

— არაფერი.

— აბა, ისე როგორ დაელიო...

— კარგი, — ამბობდა სკირონი, მა-

გრამ ტირო წყალს ისე ხარბად იყენებდა, ნდომით სვამდა, გულამოშვებით შებრუნდებოდა. ესმოდა, ესმოდა...

— ტანსაც დავიბან, კარგი? — მაგრამ ტანს არ აბანინებდა. ჭინჭებს უსველებდა, მაგრამ გაუწურავდა ხოლმე და იმითი იხებებოდა ფაქიზი ტირო.

მაგრამ ერთხელ, უნებურად იყო თურა, დოჭიდან ნიკაპზე ჩამოვლვარა წყალი. ძალიან შეკრთა და შესამშრალეზლად წილო ხელი, მაგრამ გზაშივე შეაჩერა, ძაან გახევდა, ვიწროდ მაცდურმა ზოლმა კი მისი თლილი ყელი რომ ჩაიარა, მკერდშუა ცოტათი შეყოვნდა და მერე, ქვემოთკენ ჩიუტად რომ ჩაუყვია, სკირონმა სასწრაფოდ წამოავლო რალაც ჭინჭს ხელი და ისე მწარედ უხახუნა, სალუქი კანი მთლად გაუწიოდა.

— რა დაგემართა...

სკირონმა კი იმის თეთრ ტუნციას დაავლო გამწარებული ხელი და, უთხრა:

— აბა, ჩაიცივი.

— არა მცივა.

— ჩაიცივი-მეთქი.

წყალი მღვიმეშიც მოეონავდა და, ნესტიდან შორს, ველად გაპყავდა ხოლმე ტირო, მალღიისანდო ჰელიოსის თაკარა გულზე, მაგრამ, ერთხელ, ისეთ თავსხმაში მოხვდნენ... კვლავ მღვიმისაკენ გამოაქცუნა, ტირო ერთხანს კოხტად გარბოდა, მაგრამ მერე, უნებურად იყო თურა, წაიქცა ქალი... იკუმხნებოდა, და კვნესოდა. ტყვილისგან თუ... ველარა დგებოდა. სკირონმა სწრაფად აიყვანა, ტიროიანა, შირბოდა, და ქალს ნდობით კი შემოეხვია დაძარღვეულ კისერზე ხელი, მაგრამ აწვიმდა. მღვიმეშილა თუ შეამშრალეზდა, მაგრამ მღვიმემდე შორი იყო, კვნესოდა ქალი.

ყოველთვის ერთკენ მიჰყავდა ხოლმე, რადგან მეორე მხარეს ბორცვი იყო, იმის გადღმა კი... მაგრამ ტიროს მუდამ იქით მიუწევდა მზერა, გული და

გრძლად ჩამოქნილი ფეხები; ეკითხებოდა:

- იმ ბორცვს, რა ქვია.
- იმზირებოდა, კითხული.
- სკირონ, რა ქვია?
- ბორცვი ჰქვია.
- აა...

და სულ სხვა საითყენლაც მიჰყავდა, მაგრამ ტირო თავს მიიბრუნებდა ხოლმე.

- რა არის, იქით...
- სად იქით!..
- ბორცვს იქით, სკირონ.
- არაფერია!
- და... ხმა რომ მესმის რაღაც?

ვერსახსენებელი მდინარე იყო იქით, და იმაში ბინადრობდა მდინარის ვერაგი ღმერთი — გრილი, ჭიუტი ენიბევესი, მოდიოდა და მოდიოდა, რა გამოლევდა, ერთხელაც არ ასცდენია თავის ჩვეულ გზას, ერთი ეგ იყო, პატარავდებოდა და დიდდებოდა; არადა, ბრმა იყო. და თავის დიად მშას, შავკულულებიან პოსეიდონს, მცირე ძალად ემატებოდა. კიდევ კარგი რომ, ზღვისაყენ აღარ იწევდა ტირო — რამდენჯერაც მიუახლოვდა, მაშინვე მისკენ გამოსცურა ვეებერთელა კუმე. სკირონი კი გუნებისმიერად დაეკურავდა აღელვებულსა თუ ქაფმობილ ზღვაში, კუ ყოველთვის ერიდებოდა, განზე მიცურავდა, ეგებ, იცოდა, რომ მერე სკირონი გახდებოდა მისი მარჩენალი.

ტირო კი, მაინც ცელქი, მაინც თავნება, დროდადრო ცუდად დაღონდებოდა და, თხოვდა:

— ტანს დავიბან, რა?

ერთხელ, ამ თქმისთვის, ერთ წყეულ დღეს ნატიფ სახეში გვირგვინი ლეწა, დიდხანს ყლაპავდა ცრემლებს ქალი, ლამაზი იყო... ცელქსა და ბავშვურს, უცხო დედოფლის მბრძანებლური და მკაცრი ნაკეთები ჰქონდა. ტიროდა, ახლა... და სკირონმა ველარ უყურა გულამომჭდარს, თავადაც გული დაეფლითა და, ველად გავიდა, იქ კი პირქვე გაიშოტა და ლორღიან მიწას სულ სახე ურტყა. მერე კი, უცნაურია,

რა საამისო დრო იყო მაგრამ, და ჩაქვძინა...

...გაელვიდა კი არა და, ძილშივე წამოხტა, შეშფოთებული დაფართქუნებდა თავს რაღაცა ავის მომასწავებელი გრძნეული წერო.

ჯერ ლორღიან და მერე კი ფერადრვან ველზე თავზარდაცემული გარბოდა სკირონი, და მისი გამალეხული ფეხების ბაგაბუგი ცარიელა მღვიმეს შორიდანვე მისწვდა. შეზავთდა და — არავინ იყო. უმალ ზღვისაკენ გადაიხედა — არც იქა ჩანდა ადამიანთაგანი, ცალი მოშეებული კულა დატივტივებდა მხოლოდ. და ბოლოს, სულ ბოლოს, ყველაზე ბოლოს, ძლივს გაბედა და სწორედ იქითყენ გაიხედა, რისი ხილვაც რომ ძლიერ, ძალიან ეშინოდა და, აკი ზედ ბორცვის თავზე შემდგარიყო მაინაური ფრინველი, წერო.

და ერთხელაც რომ შეიჭრა მღვიმეში, ორ ყველაზე ბასრ მახვილს დაავლო ხელი, მაგრამ ბორცვზე არ აურბენია, უბედურებას თუ იზოგავდა, მძიმედ და დინჯად, რწევით ავიდა... ისე კი, თრთოდა.

...და იმ წყეულ დღეს, იქვე გატრუნულ წეროსთან ერთად, ვერაგ ენიბევსში ჩაწოლილი იხილა ტირო.

ფართო, თხელწყალა მდინარე იყო, მოკლედ აგორავებულ ზვირთებად ჩამოდიოდა, ოლიმპოს მთაში ჰქონდა საწყისი. დღითა თუ ღამით, ნიკტისა თუ ჰელიოსის ქაშს, ჩამოდიოდა, მოდიოდა, რა გამოლევდა, მოდიოდა და მოდიოდა, ახლა კი შეჩერებას ღამობდა თითქოს, რადგან წიაღში სალუქი ტირო, თავისი ქალი, პირაღმა ეწეა და, ჯერ იმის თხემსა და შუბლზე გადმომდინარე, ქვედა ტუჩს, ნასკირონალს, ზედაზე მეტად უკოცნიდა, მერე მისთვის უმაქნის ნიკაპიდან სწრაფად ჩაიღვრებოდა და თლილ ყელს ქრეოლით ჩაუყვებოდა, მერე გრძელ, უხვ თმას, ზვირთებით მკერდზე ჩამოფენილს, მოურიდებლად გადაუწევდა და ნედლად მკვრივ საფერებლებს სველი შრიალით ეფერებოდა ნატიფ მუცელზე რბილ

ხელისგულს გაბმით ადებდა, მოხდენილ ფეხებს ჩაუყვებოდა და, მარადი იყო, ისევ და ისევ მოდიოდა, ისევ და ისევ, და თითებთან ყველაზე მეტად მგრძობიარეებით — ბრმის თითებით უალერსებდა და, კვენსოდა ტირო, მდინარეინ ხელს თავადაც წყალობად ისვამდა მკერდზე, მუცელზე იდებდა, მაგრამ ხარბ ენიპევის ასეთი ტირო, დაღმად დამჭერი, არა ჰყოფინდა, ტიროში მთლად ვერ აღწევდა და, ეალერსებოდა, ემუდარებოდა, ეფერებოდა, და, უფრო ჩუმად, სულ რომ არაეის გაეგონა, მაგრამ უფრო მეტყველად აკვენსდა გაყიდული ქალი, და ენიპევის ურჩ ნებას დაჰყვა — სკირონი, თავზე მეხდატეხილი, უყურებდა რომ, ტყვიელნარევი სახით როგორ ნელინელ ტრიალდებოდა შორეული ოლიმპოსაკენ, სათავისაკენ, თავი და თავი ენიპევისკენ მონაფერები, დამყოლი ტირო, დინებისაკენ შეტრიალდა და, მდინარემაც, ჭერ ფეხისგულში რომ დაუკოცა, ულონო მუხლებისაკენ ნელა, ნახად, მუხთლად დაიბრა, და საღლა იყო ქალი და ბეშვი, დედაცაყურად აგმინდა ტირო, და უბედურმა სკირონმაც აქ ისეთის ხაფი ხმით დაჰბლაეღა რომ, იქითა ნაპირისკენ სწრაფად გაცოცდა წასწრებული ქალი, სკირონი კი, მდინარეში ზვავად ჩაშლილი, ორთავ ბასრ მიხვილს ბრმი ენიპევის დაუნდობლად ურტყამდა, სცემდა, გონდაბინდულმა, მახვილები მოისროლა მერე და, დაბრჩობაც კი მოუწადინა, მაგრამ საღ იყო, საღი ჰქონდა ჩამავალსა და თბიერ ღმერთის სისხლი და ხორცი, წყალისა იყო მხოლოდ და მხოლოდ, წყალს, დაახრობდა? — ისევ ისევე მოდიოდა და მოდიოდა, უსხლტებოდა და, იყოც, არ იყოც და შურისძიება-ვერნახულმა უბრალო სკირონმა, ადამიანმა, უსუსურმა, თავი ჩაჰყო და შიგ იმ მდინარეშივე ცხარედ იტირა, და გულქვა პოსეიდონს წვრილ-წვრილ ბზარებდალ ჩაუვიდა სკირონის ბევრი და მღუთარე, აურაცხელი, მაგრამ სულ ერთი

პეშვი ცრემლი. რას ეყოფოდა...

გააგლო, ტირო.

ერკონულნი
ნიგლინიყენქა

იქდა, გლოვობდა... გლოვა და დარდი და გახრწნილება, მუხანათობა ბევრი იყო და, სიყვარული კი — არ იყო, არა!

9.

ყოვლად კეთილო ქალბატონო, დიდო სენიორა ანა, მანიანი.

თქვენი სიკეთე, თავი და თავი, ალბათ რომ არა, ისე ძალიან ეგება არც შეყვარებოდი იმ ერთ ქართველს... თქვენი სიკეთე — ისევ და ისევ თქვენებრ თავამეებული, აწყვეტილი... ყოველ ნაბიჯზე... რომელი ერთი... თუნდაც: თქვენ ერთხელ, გაპირებებისას კი არა, როდესაც კარგი საქციელით ბედისგან სამაგიერო ჭილდოს გამოეღიან, არა, არამედ აღზევების ქამს, როდესაც გრაფ ალტიერის ყოფილ სასახლეში ცხოვრობდით, თქვენს შორიახლოს ერთი ბერიცაი, ბებერი კაცი ბინდრობდა და მეზობლებსაც და იმასაც ერთმანეთი ძალიან სძულდათ. და შერეკილიც ეგონათ, რადგან იმას უადამიანებო სიმარტოვე და ცხოველები ამოჩემებულად უყვარდა. ექვსი კატა ჰყავდა, მათგან ერთი — ცელთვალა. ის სხვებისთვის თუ ბებერი იყო, თქვენთვის — მოხუცი გახლდათ, და მოხუცი გეცოდებოდათ კი არა, გიყვარდათ, რადგან ცოტალი დარჩენოდა. ერთხელ მოხუცი კიდევ უფრო ბვად გახდა რაღაც ინფექციური — ხომ კარგად გესმით — ინფექციური დაავადებით, და ეს რომ გაიგო, დიდმა სენიორამ მაშინვე იმას მიამშურა. „უური დამიგდეთ, — უთხრა, — საავადმყოფოში რად არა წივებით? კატებისა თუ გედარდებათ, მე მოკუვლი“. „თავიდან მომწყდით, — მიუთგო მოხუცი, — საავადმყოფოში რა ჰირი მინდა, ყველას ვძულვარ და, ამ ოთახიდან როგორც კი გავალ, მაშინვე სხვას მიაქირავებენ... თავიდან მომწყდით“. ძნელი ბებერი... რა შეებდა ეს, ანა კი, მანიანი. ეს კინ — ვულკა-

ნმა, შეურაცხყოფა არ შეიმჩნია და, პირდაპირ სახლის პატრონისაყენ დაადლო თავი და ბერიკაცის ოთახის ქირა რამდენით და — აბა თუ მიხვდებით — მთელი ათი წლით გადაიხდა, მერე კი, ისევ მოხუცთან შებრუნდა, ხელშეკრულება წინ დაუდლო და უთხრა: „ახლა კი შეგიძლიათ საავადმყოფოში მშვიდად დაწვეთ, ვერაფერს გაბედავს თქვენი ოთახის დაკავებას“. თუმც მანინისკენ თავი არ აუწევია, ალბათ მაინც გამლხვარმა მოხუცმა მუხლებზე კოხტად მოთავსებულ ცალთვალა კატას, აკრუტუნებულს, ისევ გადაუსვა ხელი და იმასვე ჰკითხა: „ტოტონო, როგორ გგონია, დაწვე შეგიძლია? როგორ დაგტოვო, ჩემო საბრალო ტოტონო, ვილა მოგივლის“. „მე მოვუვლი“, — თქვა ანა მანიანი. „ტოტონო, — თავი არ აუღია მოხუცს, — მაშინ შენს ძმებს შენ გაბარებ, წესიერად მოიქეცი. მე ჩქარა დავბრუნდები“. არც ერთი სიტყვა — მანიანის მანიანიმ კი, ბერიკაცი საავადმყოფოში რომ დააწვინა, მუშები დაიჭირა და ბევრგან აყრილი იატაკი ხელახლა დაფარებინა, კედლები შეაღებინა, გათბობა გაუყვანა. ახალი ქვეშაგებიც უყიდა, პირსაბანი დაუდგა. და გულმოდგინედ უვლიდა სხვისა კატებს მთელი ექვსი თვე ეს ვინ — იმჟამად აღზევებული ანა მანიანი, მთელი ექვსი თვე — ნახევარი წელი, ასოთხმოცი დღე! ტოტონოს კი მაინც განსაკუთრებით მზრუნველობდა, და მოხუცი საავადმყოფოდან რომ გამოიყვანა, და კიბეს აუყვენენ, მოხუცმა პირველად მხოლოდ მაშინ გასცა ხმა: „და, როგორ იქცეოდა ჩემი ტოტონო? ვენატრებოდი?“ მანიანიმ კი მოვლევარედ გაულო გაკოხტავებული ოთახის კარი — მოხუცის გავრკეებისა და ბედნიერების მომლოდინეს, გული ახლა უფრო უცემდა — „როგორ მოგწონთ, პა?“ მოხუცი კი, კარგი ვინმე კი შეხვდა, აი, ახალ ლოგინზე დაუდევრად ჩამოჯდა და, უთხრა: „ძველი მერჩინა, სენიორა. ის — ჩემი იყო“. და თუმც ასეთი ჭიუტი ვი-

ნმე შეხვდა, მაგრამ ანა მანიანი, არა ნაკლები ჩიტი იყო, და აფიქრებულნი იქნა და მერე რითი დააბოლოვა: „შეუძლებელია ვისიმე ცხოვრების გადაკეთება, არაფრის გადაკეთება არ შეიძლება. მაგრამ უნდა შეგეძლოს, რომ იყო შენ, მხოლოდ და მხოლოდ შენ — თვითონ შენ, და ამისათვის დიდი გამოძილებაა საჭირო, და არ უნდა შეიცვალო არაფერი...“ — ასე გაიფიქრა, და მერე კი ამოჩემებულად მიიყოლა: „და მაინც, ჩემი ნება რომ იყოს, რამდენ რამეს გადავისხვავდებდი... ჩემს ფეხებსა და ცხვირს, მაგალითად...“ რას ჩააყვიდა ამ თავის ცხვირსა და ფეხებს, ვინ დადიოდა თქვენებრ მზრუნველურად და ლაღად, ანდა, თქვენ რომ ცხვირი გქონდათ, რომელ არწივს გააჩნდა ისეთი ნისკარტი, ხუმრობადა ეს, ნუკი იწყებო, დიღო, ლამაზო ქალბატონო, თუმც წყენა თქვენ აბა სად შეგეძლოთ — განრისხებოსკენ გარდამავალი ეს საფეხური სულაც არ გქონდათ, ძლიერ პირდაპირ მჭინვარებდით, და ერთადერთი თქვენი წყენა საკუთარ ცხვირ-ფეხს დაუკავშირეთ, თუ კარგი იყო, რატომ თქვენს თვალებსა და თმას არ ახსენებდით, ერთადერთხელა დაგცდათ: „თმა კი — კარგი მაქვს, რაც მართალია, მართალია...“ თმა კი არა და, რალაცა შავად ხახხასა კორიანტელი გქონდათ, მაგრამ სხვა ჯილდოთ ამრეზილად უყურებდით, ჩემად მაინც ყოფილიყავით, ის კი არა და, ერთხელ ცხენი რომ აჩუქეს, ახელდახედა და, ხმამალა გამოაცხადა: „კარგია, მაგრამ ჩემსავით დიდი გავა აქვს“, რას გადაეკიდა ამ თავის გარეგნობას, თანაც უსამართლოდ, ძალად სულელი, უნებურად გენიოსი და, თავი და თავი მაინც ქალი და ქალი, უღამაზესო ქალბატონო, ყოვლად კეთილო სენიორა ანა, მანიანი...

ნეტა ცალთვალა ტოტონომ ცოტათი მაინც თუ იცოდა, ირგვლივ რაც მოხდა.

* * *

მორიგი მსხვერპლი მაღალი კლდიდან რომ გადააგდო, მერე თავად დაიბანა ფეხები სკირონში, იმ ქუჩას კი, მარჯვენას, გადამგდებს, უფრო დიდხანს უხახუნა ღორი.

ქვის სავარძელში იჭდა ყაჩაღი, ფიჭობდა. თუმცა ქვის გული ძალად ჩაეღო განიერ მკერდში, დროდადრო მაინც ეჭვები ღრუნდა.

...თუკი ღმერთები ზემოდან მართლა ყველაფერს ხედავდნენ, სად იყვნენ მაშინ, ანდა, არხეინად როგორღა იყვნენ, თუ მაღალი ჭილდო, სიყვარული, არ იყო, არა, ჰეჰ, სიყვარული სულაც ფეხებზე არ ეკიდათ? — მაღალ ოლიმპოზე ეღოთ ვრცელი სავანეები, ნელსაცხებლები უღევდა ჰქონდათ, კეთილმოწყობილი მრავალცხენიანი ეტლებით აღმა-დაღმა დავრიალებდნენ, ვერაგები და ხარბნი, ბოროტები, მომხვეჭელნი, გაუმადლარნი... მაინც როგორ დაითრიეს საუკეთესო სუყველაფერი — აბჯარი გინდა, პური გინდა თუ ბასრი ხმალი და დიბა-ატლასი, წყალი გსურდა თუ, მიწა, ჰაერი, ან, სინათლე თუ ღამე გნებავდა, ოქრო-ვერცხლსა და თვალ-სამკაულს მოისურვებდი კი არა, დავარდნილი გროში აგელო, სულყველაფერი იმათი იყო, და ბუმბერაზი ვითომ, მებთამტყორცნელი გოროზი ზევისი, უდიადესი, ვრცელი მუუფე, ბოლო-ბოლო ხომ, ერთი გაქნილი ქალების წუწკი იყო და, თვალყურ ფხიზელი ჰერას გამოისობით, იბულებული ხდებოდა თავი წამდაწუმ და სხვადასხვაგვარად ემართლებინა — საქმეებიო, მორიგება, დაჯილდოება, შურისძიება, სამართალიო და, ისა, ესა... არადა. ერთთავად ქალების მდევართ, ქალღმერთებს კი — კარგადმეძმლე მამაკაცების მოუღალავად მჩხრეყნელთ, დიდი ღონე და ჭანი მუდამ სჭირდებოდათ და, მოკვდავებისგან დღენიდაც, გაუთავებლად საკლავს ითხოვდნენ, დიდრონ ნაჭრებში აღმასის კბილებს ჩაასობდნენ და, ქონი ნიკაპზე მძიმედ ეღვენთებოდათ, მაღალ ოლიმპოზე ნი-

ადაც შემწვარ-მოხრაკულს სუნნი იდგა, და ძალუმაღ იღვებოფეხებზე ჩაეყრეულ ნაჭრებს მჭრელი კბილებით ჩაფრენილი, ცხვიროსწვერ-გაქონილი მსუნაგო, ხარბი, ამოდმოწყობილი და დიდად პატივმოყვარე ღმერთები. და აფროდიტე პანდემოსი მსუყველ ძლებოდა: იმათთვის ხარის შესაფირად ისეთი ცეცხლი უნდა დაგენთო. ცას შესწვდომოდა, სკირონს კი, ყაჩაღს, ისეთი ღმერთი ენატრებოდა, ისეთი განმგებელი მოესურვილა ძალიან და უცებ, უზარმაზარი კოცონი კი არა და, ციკქან სანთლისთვის მოწყალეებით რომ გადმოგებდავდა, და, სანთელსაც კი არ ითხოვდა — ოღონდ მართალი ყოფილიყავი... მაგრამ სიმართლე რა იყო, რა არა, ჭერვერ იცოდა, დაბნულიყო სკირონი. ის, ერთი ღმერთი, ერთადერთი, სრულიად განმგებელი, ნეტავ როგორი უნდა ყოფილიყო — ალბათ მაღალი, უხვი, მდაბალი, მოწყალეცა და მპატიებელი, ლომობიერი, მკაცრი... მაგრამ სად იყო! არა, რომ იყო, კი ხვდებოდა, რაღაცაგვარად გრწმობდა ამას სკირონი, მაგრამ ეს მზაკვარი, თანადროული ღმერთები ადამიანებსა და იმას შუა ვერაგულად მოღვაწეობდნენ, თუმც, იმათშიც კი ერივნენ შედარებით პატიოსანნი, ქალღმერთთაგან თრნი კი, გონებით ვრცელი თვალსიზიარისანი ათინა და სულით ჭანსაღი ტურფა არტემიდე, საოცრებაც და — იმ ავბორცებში ქალწულები იყვნენ, ნახად ციკქნიდნენ საკვებს, არტემიდე კი, ნადირთმფარველი, ხორცს პირს სულაც არ აკარებდა... მაინც როგორი უნდა ყოფილიყო ის განმგებელი! ძლიერ კი ცდილობდა, მაგრამ ბუნდოვანი წარმოსახვები მაინც გაურბოდა და ეცლებოდა სკირონს, რადგან მახვილ თვალს ხან რა უტაცებდა და ხან რა, ზღვის, ხმელისა და ცის შემყურეს, უძნელდებოდა ფიჭრი, და უთავბოლოდ დაბორილებდა და, გზაკვალაბნეულს, მხსნელად ისევ თავისი წერო მოველინა, ერთგული მაცნაური — ერთხელაც იყო და, დაღონებულს, მღვიმეში შხივილით შეუფრინდა, სი-

ბნელეში საითყენლაც გასწია და, სკირონიც მიჰყვა.

რაღაცას აკვროდა ფრთებგამოღლილი წერო, სიბნელეში რუხ ლაქად ჩანდა, და სკირონი რომ მიუახლოვდა, ჩამოეცალა: იმ ვეება კლდეს ორი დიდი და თანაბარი, მღვიმე ზომ ჰქონდა, შესასვლელები კი თაღოვნად გადახურვოდათ და, ორი ნესტოთი სუნთქავდა თითქოს და პირქუში კლდე, მის შიგანში კი, სადღე მღვიმეთა გამყოფი ჩუმი კედელი თავადებოდა, ზერელი რამ ყოფილა იდუმალი, სითხეგამოყოფილი, ნოტიო, უბნელესი, კლდის ნესტოებშუა ციკაბო აღმართში ამავალი, ვიწრო, და სკირონის ძლივსდასანახად, გრძელი ნისკარტი იქ შეჰყო მაცნაურმა. და გაიტრუნა... სკირონმა იდუმალი გზიდან ფრთხილად ჩამოიცილა წერო, ბნელ ზერელს აუყვა, იმ სივიწროვეში, ძნელად მიხიხავდა ზევით, ზერელის შეერილებს კუშტფრჩხილებიანი თითებით ებლაუტებოდა, თვალთა სინათლეწართმეული, მთლად ბრმა ფეხისგულებს აბჯენდა ზერელის გალიზულ კედლებს, წამებშია და უცნაური ქინით მიიწევდა მთლა, იქ კი, დაკაწრულს, ხელისგულზე და ფეხისგულზე დიდად ატკივებულს, მომცრო ღრმული დაუხვდა რაღაც, და მოკუნტული ძლივს მოთავსდა იქ, და იჯდა ასე, ნესტიანი უკუნეთით შემოზღუდული, გარს კი დაღბილებული და ალბათ თეთრი რამ, შედედებულად დანაოჭებული წებოვანება ემოსა, იმ პირქუში კლდის რაღაცაა ტერნსმავარი, და სისხლდადენილი განაქაწრებით უერთდებოდა რაღაცის გონს უმი სკირონი, და ბრგე სხეულიც ისე მოკუნტვოდა, დედის საშოში გატრუნულიყო თითქოს, და უცებ იმ შედუღაბებულ კუნაპეტში, დასაბადებელს, რაღაც სინათლემ ჭერ ირიბად გაჰკრა და გაჰკრა, და თავს დაადგა მერე — სკირონი, ბნელის მოგზაური, იმა განმგებელს, იყოწიწებდა!

იმას, ერთადერთს, უნდა ჰქონოდა დემეტრასი და პერსეფონეს გულუხვი ჯილდო, მაგრამ ვერაეისგან შებილწუ-

ლი ნაყოფიერება, იმას, ~~შედეგად~~ უნდა ჰქონოდა ათინას გონი... უსაზომოდ განვრცობილი და მთელი სამყაროს ყოველ კუნჭულს დაფენილი და, ამას, მზრუნველს, შვილიერების მფარველ ქალწულ არტემიდესავით უნდა გამოეზარდა ცხოველებიც და უღვევად ამოეყვანა ხეები, ვაზი, ხორბლისა და ჭერის თავთავი, ყვავილები, თოთო ბალახი, სუყველაფერი შენი იყო, ოღონდ მოგველო და გეჰქრანა; იმისი ვრცელი მოწყალებით, სულ შენი იყო ფერადოვნებით დახუნძლული მთელი ქვეყანა, თუკი მიიღებდი, და შეუდგებოდი კიდეც; შრომით მოღლილსა თუ დასვენებულს, ეთქვათ, შეურყვენელი რომ ყოფილიყო აი ისეთი აპოლონის მალღივ წყალობას — განმგებელ მუზას — მუსიკასა და პოეზიას, და კიდეც სხვა დარგთ, გარდმოვივლენდა, და სულთ დუხჭირ ადამიანებს მიუხედავად უზუნაეს მადლს, მართლაც და ციურ აფროდიტეს — ცის ურანიას, და, შეყვარებულს, სულ სხვადასხვაგვარად დაგაწვიმდა და დაგათოვდა, ამაღლებულნი შეიქნებოდით მანამდე ქვემით, ჭინჭელებივით დაბლა მლოდავი ადამიანები, სულმთლად იმისი იქნებოდა და შენც იმისით გექნებოდა მარადი განძი — მიწა, ჰაერი, წყალი, სინათლე, და თვით აურიდებელი თანატოსიც კი, იმის ხელში, მხოლოდ ჭვიანსა თუ ფხვიერ მიწაში კი არ ჩადებდა ადამიანებს, არა, მთლად უცხო მხარეთ მოგატარებდა; თუკი მანამდე, სითბომორეულ ადამიანებს, ნელინელ მოკვდავთ, ერთმანეთი ეყვარებოდათ... მაგრამ სად იყო!

ეგება, იყო... ეგება, გარეთ... და, ძლივს გამართა სწორი ფეხები სკირონმა, ცოტათი ქვემით ჩააჩოჩა, სხეული უკან გადახარა, სუნთქვაშეკრული, ფეხისგულების ბრმული ცეცებით ჩაუყვა ძნელ, კლდოვან თავქვეს, სინათლისაკენ მიცოცავდა ახალი სკირონი, მზედაფენილი სოფლის ნახვას ეშურებოდა, მაგრამ ჭვის იმა მრგვალი ბილიკით შემოზღუდული, იფხაქნებოდა,

ლამებნელიდან აბრკვენივებული დე-
დამიწისკენ მოლოდავდა ერთი ეული,
და, ჩამოიბადა, და, ჭერ რუხი და თან-
დათანობით განაცხროსფერებული, და
გადახსნილი მერე, აელვარებული მღვი-
მე რომ გამოიარა, უცხოდ განახლე-
ბული, გამოვიდა და, ახალ-რალაცა
შეძენილი, მრავლისმნახველი ჰელიო-
სის ვრცელ გულზე შედგა.

ლამაზი იყო ყოველივე, სუყველაფე-
რი,

იდგა, სუნთქავდა.

რა ლამაზი და მშობლიური იყო ირ-
გვლივ სუყველაფერი, იდგა, ტბებო-
და...

შზით და ღიმილით თვალმოკუტული,
იქცირებოდა...

და, შეიკმუხნა:

მაგრამ ვრცელ ზღვაში შაკუღულე-
ბა პოსეიდონი ბუნაგობდა, დაუნდო-
ბელი და მჭახე... მაგრამ ხეთა ნაყოფ-
ში უწმინდურება ერია რალაც, სისხ-
ლის აღრევით შებილწული, და ალუ-
ბალი იყო ეს თუ ვაშლი, მეტის სიწი-
თლით შეფერილი, მძიმედ ეკიდა... მა-
გრამ აპოლონს, მუხათა ღმერთს, დი-
დი ცოდვებიც დასდებოდა, სისხლით
გათხვროდა ნატიფი ხელი... და აფრო-
დიტე ურანიას მისჯილ თანამგზავს,
ავხორც დედაკაცს, საყოველთაო პანდე-
მოსს, უხვი სხეული აწრიალებდა, არ
ასვენებდა... და თუმც სხეული სრუ-
ლებითაც არ აწუხებდა პატიოსნებისა
და სამართლიანობის ქალღმერთს, ნიკ-
ტის ერთადერთ არაავხორც შთამომა-
ვალს, მკაცრ ნემესიდას, მაგრამ ერთ-
ხელაც ის ზევსი ძლიერ გადაეკიდა,
ამოიჩემა და, იმისი ვნების განსარიდე-
ბლად ნემესიდა თუმც ბატადაც კი
გარდაისახა, მაგრამ ზევსი რა შვილი
იყო? — გელად იქცა და, ძაან დააცხ-
რა, და ნემესიდას, ნამუსახილს, თუმც
უდანაშაულო იყო, მაგრამ რალიცნაი-
რად, ძველებურად ბოლომდე ველარ-
დაუჭერებდი... და ომშიმყივან ომის
ღმერთს, არესს, მშვიდობიანობისასაც
მთელი სხეული უყიოდა... იგროვებდ-
ნენ, ქრთამს.

და, რაც ღმერთები, აღმყინებულნი
ის...

ოლონდ რაიმეთი გამოგჩინა თავი
და, იმ საქციელის ავკარგიანობაში არას
დაგიდევდნენ, მთავარი იყო, თხელი
ტვინები შეგზანზარა. ვინ აგველო და,
ძლევაშოსილი ატრევსი, თუნდაც —
დიდადა ჰქუხდა სკირონობისას და შემ-
დგომაც, იმისი დაფნომოსილი სახე-
ლი, მის შთამომავალთ საამაყოდ უწო-
დებდნენ ატრევსიანებს, და რა დამსა-
ხურებით, აი: თურმე ატრევსმა და მი-
სმა ღვიძლმა იმამ თიესტემ თავიანთი
მამით ნახევარი იმა, უდანაშაულო
ქრისიპოსი მოკლეს და იქვე იყო იმათი
დედაც. ამ დებიუტის შემდეგ სამთავე-
ნი სწრაფად გაიქცნენ, მიკენის მეფეს
შეაფარეს თავი და იმ მეფის საექვო
სიკვდილის შემდეგ ატრევსი გამეფდა,
იმა-თიესტემ კი თერთწევება ცოლ-
აეროზე შეუტყინა და შინაური სატ-
რფოს დახმარებით კეთილადმოჩუქუ-
რთმებული ტახტის ჩაგდებამს ლამობ-
და. ატრევსმა გაიგო ალალი იმის გან-
ზრახვა და სამეფოდან განდევნა, მაგ-
რამ თიესტე ახლა ატრევსის ვაჟს და-
უშმაკაცდა შორიდან, შეთქმულება აქაც
დაბეზლდა და ატრევსმა სიჩქარეში თა-
ვისი ვაჟიც უყურადღებობით ჩამოახ-
რჩობინა. ეს კი ეწყინა და შესარიგე-
ბლად მიწვეულ თიესტეს იმისი ვაჟების
ხორცი შეპარვით აჭამა, ცოლ-აეროზე
კი ზღვაში ჩამირა და პოსეიდონიც და-
იბნეოდა, კი — იმანაც კარგად იხეირა.
მერე ატრევსი სამისნოს დავალებით
თიესტეს მოსაძებნად გაეშურა, მაგ-
რამ იმის ნაცვლად მის ქალიშვილს, პე-
ლოპეიას გადაეყარა და ცოლად შეირ-
თო, მაგრამ პელოპეა რამდენადმე აღ-
რე მამამის თიესტესთან ყოფილა
დაკავშირებული და რვა თვეში, არ კი
იცოდნენ ვისგან იყო, მაგრამ რალაც
ეგისთე ნამდვილად გაჩნდა. ნაცნობ-
უცნობი ის რალაც ეგისთე რომ წამოი-
ზარდა და დამშვენდა, მამობრივმა ატ-
რევსმა იგი თავის დედამამიშვილ თუ
სიმამრ თუ მძახალ თუ სხვა, თიესტეს
მოსაკლავად გაგზავნა, მაგრამ თიესტემ

თავისი ვაჟი თუ შვილიშვილი თუ ძმის-
შვილი და სხვა, იცნო და წარსული რომ
დაფუჭა, საბედობლოებებიანმა პელოპე-
იამ ფიცხლადალესილი ხმლით თავი
მოიკლა, და იმავე ხმლით კი იმ რალაც
ეგისთემე თავისი მამა თუ ბიძა თუ ორმაგი
ბიძა თუ ქვისლა-შაზლთაშორისი ატრე-
ვისი მოკლა, მოგვიანებით კი ბიძა იყო
თუ გარე თუ ახლო ბიძაშვილი თუ ძმა
და მეგობარი, ატრევსის ძე აგამემნონი
განგმირა, რადგან სანამ შორითსაჩინარ
ტროაში აგამემნონი ფიცხელქარქაშთან
ხმალს იჭნევდა, რალაც ეგისთემე იმის
ცოლს, რამეებიან კლიტემნესტრას ისე
ძალიან დაუამხანავდა, უკლიტემნესტ-
როდ ვერ იძინებდა, და აგამემნონი
ტყვე-ქალებში დროს თუ არა ჰკარ-
გავდა იქით, აქეთ კლიტემნესტრაც
ბნელ ღამეობით ისე კარგა ფხიზლად
იყო, მერე მთელი დღე ამთწვარებდა
და დიდებით მობრუნებულ გამარჯვე-
ბულ ძღვევამოსილ ნაძარცვით დამბი-
მებულ აგამემნონს თავის გამორჩეულ
საბრალო ქალ-კასანდრაიანა, იმან და
იმ რალაც ეგისთემე ბასრი ხმლები ურ-
ტყეს და ურტყეს, შემდგომ კი, აგამემ-
ნონის ვაჟმა ორესტემ დის დახმარე-
ბით იმ რალაც ეგისთესა და მშობელ
დედას, კლიტემნესტრას, კეთილდმო-
სავადებული მახვილი დასცხო და დას-
ცხო, ატრევსიანი, ჰოჰ! — დიდად ამა-
ყად იწოდებოდნენ.

რა ექნა, სკირონს... ამა ქაოსის მომ-
წესრიგებლის, დიდი განმგებლის მო-
ლოდინში, იმედინად დაჰყურებდა მი-
წას, რომელიც ატარებდა, და ვრცელ
ზღვაზე უფრო ვრცელსა და უფრო
ღრმა ცას რწმენით, იმედით ასცქერო-
და. აღარა ტყენდა თვალებს, ეცრემლე-
ბოდა კი. და თუმც ვერაგი, დიდად მე-
დროვე ხარბი ღმერთები ვითომცდა
მყარად დაპატრონებოდნენ თვალთ ხი-
ლულ ყველაფერს, სკირონმა იცოდა,
სკირონი გრძნობდა, სკირონს სწამდა
რომ მოვიდოდა ის, ერთადერთი გან-
მგებელი, და სუყოველივეს — ხილუ-
ლსაცა და უხილავსაც, სათნოდ დაემა-
ტრონებოდა და სკირონისა თუ ატრევ-

სისა და მისთანანის მოწესრიგებდას, ადამი-
მიანთათვის მიუწვდომელსა და მიუწვდომელს
შეუდგებოდა. მაგრამ ისე ძალიან მო-
რეული ჩანდა, იმდენი გრძელი საუკუცა-
ნით, მისი შესწრების იმედი აღარცა
ჰქონდა ნაღვლიან სკირონს, მაგრამ იცო-
და, რომ იმისათვის რალაცა მიინც წინ-
დაწინევე უნდა ელონა, რალაც ნაბიჯი მის
შესახვედრად გადაედგა და, რალაც
ისეთი ჩაედინა და ჩაედინა, რომ ეს
ფერადოვანი და უხვი ქვეყანა მთლად
ვერა და, თუნდაც მხოლოდ თავისი წი-
ლი, იმ მღვიმისწინა მკირე ფართობი,
რამენაირად უფრო ნაკლებად შებილ-
წულიყო, და პირქუში კლდის ტენში
ხშირად იჭდა ხოლმე ექვებად და ფიქ-
რად ქვეული ნეღლი სკირონი, იმ
წუწქ ღმერთებსა და იმათ ხელში მო-
ჩიტებულ ადამიანებს ერთიმეორეთ
უღარებდა, და ვერაგ მმართველთა გა-
მო, ადამიანები ქვეყნის სიკეთეთ ვე-
რცა ხედავდნენ, იმ სინათლემო, ბუბუ-
სავით იყვნენ, და იმათი საცოდაობით
გულაზვილებულ სკირონს ბლავსული-
ერნი ისე ძალიან ეცოდებოდა, რომ
იმასაც კი გაიფიქრებდა ხოლმე, რომ
არამცთუ წყალმისჯილი ტირო, არამედ
აი ის არსახსენებელი, მისთვის უსახე-
ლო ქალიც კი, მერცხლისა და გველის
ნაჯვარი, თითქოს ისე ძალიან აღარ
იყო დანაშავე — იმა ღმერთების სუ-
რვილებსა და ხელში.

...იმეირიდან, თუმც უჩვეულო სი-
კეთე ჩაებუდა, თავის კლდესავით გა-
პირქუშდაც, ადამიანებთან თუ იცე-
ლიდა ზნეს. რადგან კიდევ ერთი რამ
აღმოაჩინა, მოწოდებდაც კი გადაექცა
ახალი რალაც, და მანამდე თუ გამე-
ლელ-გამომგლელთ მხოლოდ ძარცვა-
ვდა, ამეირიდან ზოგიერთებს — ჰკლა-
ვდა კიდევ.

დამდაბლებულნი თუ იყვნენ სულით,
ავისმოქმედ და წაბილწულ სხეულს
განუშორებდა.

ერთ სტუმარსა უთხრა ეს. წეროს
არარა შეუტყობინებია, მეტად მზიანი
დღე იყო, სტუმარი შეუდლით მიუვი-
და, ძალიან ცხელოდა და სკირონი მო-

რიახლოდან დუნე გაკვირვებით აღმე-
ნებდა თვალს, რადგან იქით ეძებდა ის
კაცი შავად სახელგავარდნილ ყაჩაღს
— მიიარა, მოიარა, ჩრდილში წამოწო-
ლილს, თავთ დაადგა ბოლოს და, უთ-
ხრა:

— შორითსაჩინარი, ფიცხელქიანჭვე-
ლოვანი კუნძული ეგინაა საბრძანებელი
ჩემი, და ეაკოსი ვარ მე, ზევსთან მო-
უბარი.

— აჰ! — თქვა სკირონმა, ნელა წა-
მოჭდა და აგდებულად ააჭყერდა: —
შორითსაჩინარი ეგინაა საბრძანებელი
შენი, და ეაქე ხარ შენ, ზევსთან მოუ-
ბარი?

— დიახ, — ამაყად თქვა კაცმა.

გადასაგდები ჩანდა.

— ზევსთან, ახლოს ხარ? — ჰკითხა
სკირონმა.

— ძალიან ახლოს.

— რას მეუბნები... ძალიან ახლოს,
ჰერაც არა ჰყავს. გინახავს კიდევ?

— აბა რა.

— თუ, შორიდან ებაასები.

— არა, რას ამბობ... როგორც ახლა
შენ. იმან გამამეფა, მაღლითმგრგვინა-
ვმა.

— რატომ.

— როგორ და, უკაცრიელი კუნძული
ეგინა აღამიანებით დამისახლა, გულ-
მოწყალემ.

— რატომ გაგამეფა-მეთქი.

სტუმარმა კვლავაც ამაყად შემართა
თავი:

— ეაკოსი ვარ მე, კეთილსინდისიე-
რებითა და სამართლიანობით განთქმუ-
ლი, და ფერდებგანიერი ხომალდით
ლირსეულად დაცურავ ზღვებზე.

რაღაც ამდაგვარი ვინმე ეაკეზე მა-
რთლაც გაეგონა სკირონს. წინ ედგა
ახლა, ლირსეულად ამეტყველებული:

— და მრავლადმოწყალე მეხთამტ-
ყორცნელმა უკაცრიელი ეგინა კარგი
აღამიანებით დამისახლა.

მწარედ ჩაელიმა სკირონს:

— კი მაგრამ, სად გამოგიძებნა მთე-
ლი სამეფო კარგი აღამიანები...

— ქიანჭველები აღამიანებთან უკან-
მიტყია.

— და შენ... იმათზე გაგამეფა?

— კი.

— და მათზე მბრძანებლობ?

— ერთპიროვნულად.

— ქიანჭველებად დარჩენილან...

— არა. რადგან სამართლიანად
ვმბრძანებლობ.

— როგორ ახერხებ. ამ ღმერთებ-
თანაც კარგად იყო და...

— ეაქე ვარ მე, — მერამდენედ გა-
უმეორა სტუმარმა, — კეთილსინდისი-
ერებითა და სამართლიანობით განთქ-
მული.

დაკვირვებით შეათვალეირა სკირო-
ნმა. ეგებ, არ იყო სოკვილინს ღირსი...

— მერედა, ჩემგან რაღა გინდა...

ისედაც მშვენივრად აგრწყვია საქმე.

აქ სტუმარმა უთხრა:

— შენი ქალიშვილი ცოლად მინდა
დავისვა, სკირონ.

— როგორ... — შეკრთა.

— მე შენი შვილის ცოლად შერთვა
მსურს.

ეს რა ხდებოდა, ყაჩაღი იქით გან-
ძარცვეულიყო უნდა, თურმე. ერთხანს
დაიბნა...

— იმას თუ სურხარ.

— კი.

გაუმწყვოდა. ნეტავი რატომ...

— მერედა, ჩემგან რაღა გინდათ.

ბლიერ შემართა თავი სტუმარმა.

— ეაკოსი ვარ მე, კეთილსინდისიე-
რებით განთქმული, და ყაჩაღის სიძე
მე ვერ გავხდები.

რას უბედავდნენ... დაითმინა, მაინც.

— შენც, ნუ გახდები.

აქ კი სტუმარმა პირველად ჩაღუნა
თავი.

— აბა რა ვქნა, — ძაან ხმადაბლა
ალაპარაკდა, — შენი ქალიშვილი ძა-
ლიან მიყვარს.

ამ ბოლო სიტყვამ დიდად განარისხა
სკირონი. ზეზე წამოდგა, მთელი თა-
ვისი ახოვანებითა და ძალმოსილებით
აესვეტა:

— იმდენად გიყვარს თუ რაღაცაა,

რომ, ყოველი შემთხვევისათვის, ჩემს შესაძლებლად ამოხვედი, არა?

— კი, — უთხრა ეაკემ, თვალბნევი უყურებდა.

— და რომ დამაზუსტო, ძალიან გინდა, არა?

— ძალიან.

— ეგებ არა ვარ ისეთი, ხალხი რომ ამბობს, არა?

— ჰო, ეგებ არა ხარ.

— აქეთ წამოდი.

იქით მიჰყავდა...

ნაპირისაკენ გამოსცურა მოშიებულმა, ვეებერთელა კუმ. ძლივს ააცოცა მალალი კლდის კენწეროსაკენ ელაში მზერა — ორნი იდგნენ იქ. და იმათ თავზე ფრთების მომეტებული ფართქუნით წრიალებდა უცნაური ფრინველი — წერო...

მეტად მზიანი დღე იყო და, ძალიან ბრწყვილებდა ზღვა.

— ეს ყველაფერი, — ძლიერი ხელით ისეთი წრე შემოხაზა სკირონმა, შიგ მოაქცია ცა, ზღვა და მიწა, — თუ მოგწონს, ეაკოს?

— კი.

— შე კი — ძალიან. და თუ იცი, რა მსურს?

— არა.

— ეს ყველაფერი, ძალიან მინდა, რომ შენარჩუნდეს.

მალალი კლდის თავზე იდგნენ და, ეუბნებოდა:

— ეს ყველაფერი, ეაკოს, ჩვენთვისაა. და თუ ოდესმე დაიქცევა, ისევ ჩვენი, ადამიანების წყალობით. ამა ქვეყანას თუ როდესმე რამე დააქცევს და — მლიქვნელობა, პატივმოყვარეობა და წარმოიდგინე, შიში. და ასეთები ჩემს მკირე ფართობზე თუ ჩაივლიან, აი აქედან ვაგდებ ხოლმე, და. ასე განსაჯე. იმათთვისაც კი უკეთესია ეს — ნაკლები ცოდვის ჩადენას მოასწრებენ.

— მერედა, ვინ მოგცა ეს უფლება... — მოკრძალებით ჰკითხა სტუმარიმა.

— არ ვიცი. მხოლოდ ის ვიცი, რომ

ამ ყველაფერს, როცა იქნებოდა პატივმოყვარეობა, მლიქვნელობა და პატივმოყვარეობა წაბილწავს. და ისიც ვიცი, რომ ხე, რომელსაც ბოროტი ნაყოფი გამოაქვს, უნდა მოიჭრას და ცეცხლზე დაიდოს.

— და ვინც არაა მლიქვნელი და მშიშარა... იმათ?

— იმათ ვუშვებ ხოლმე.

გამომცდელად შესცქეროდა სუნთქვაშეკრული ეაკე, იმდროინდელი საიქიოს ერთ-ერთი მსაჯული.

— და გამველე-გამომველეთ შენი ფეხების დაბანვას სწორედ ამიტომ შესთავაზებ ხოლმე?

— სწორედ ამიტომ. გამოსაცდელად.

— და, გბანენ ხოლმე?

— უშეტესობა.

— და... ქუტუყიანი გაქვს ხოლმე ფეხები?

— არა. არასდროს.

— და... არც გსიამოვნებს?

— რა.

— დაბანვა.

— არა. მათი შეხება გორგონას ლორწო მგონია ხოლმე.

— და ზოგს, რომელიც შეგეწინააღმდეგება, — უშვებ?

— ძღვენსაც ვთავაზობ, რაიმე თუ მომეძევება.

შუბლზე გადაისვა ხელი ეაკემ, გონი გინათა, მაგრამ სკირონმა მკაცრად აჩვენა ხელისგული:

— ერთს მეცა გკითხავ — ახლა ვინაა თქვენში ყველაზე სახელოვანი გმიერი.

— ვინ და — ომშიმყივიანი თეზევსი.

— ამ ბოლო დროს რა ჩაიდინა.

— ამორძალების დედოფალი, თვით ანტიოპე მოიტაცა, და დედოფლის დასაბრუნებლად შეუპოვარი ამორძალები თავს დაესხნენ ატიკას, დიდად მრისხანე ომი ატყდა არეოპაგთან, და თუმც ატიკელებმა თეზევსის წინამძღოლობით თვით ამორძალები დაამარცხეს, ომში ვაჟკაცურად დაეცა მკერდისავე ანტიოპე.

— თეზევსმა დასცა?

— არა, ატიკელთა მხარეზე იბრძო-

და მძვინვარე და წვივებმშვენიერი ანტიოპე.

— თავის დამხსნელთა წინააღმდეგ? ეაკე დაფიქრდა, დაიბნა, თქვა:

— კი.

— დიდად გასაგები ომი კი ყოფილა, რაც მართალია, მართალია, — ჩაეღიმა სკირონს, და უცებ მოედრებულა სახე, — იმ თქვენმა სახელოვანმა გმირთაგმირმა უკვე გააუბატურა მცირეწლოვანი ელენე?

— ვინ ელენეა...

მომეტებულად აფართქუნებდა დიდ, თეთრ, ლამაზ ფრთებს მაცნაური არსება — წერო.

— დაიბადება. და თქვენი გმირთაგმირი რომ შეაცდენს, მთლად ბავშვობიდან დაეჩვევა მამაკაცებს და მერე ქმარსაც უღალატებს რაღა თქმა უნდა, და იმის გამო ტროელთა და აჭაველთა სისხლი მძიმე მდინარედ ჩამოიღვრება.

და თუმც თქვენს ღმერთებს დაბრალდებით სუყველაფერი, ისიც იცოდეთ, ეაკოს, რომ თეზევსის ხელიც ერევა იმ უმაგალითო სისხლისღვრაში, რადგან უბილავი ქსელით ხართ გადაბმულნი ადამიანები, და ამიტომაც დიდად უღირსებს შეძლებისდაგვარად გაშორებთ ზოლმე, ჩვენ ყველასა გვაქვს ჩვენ-ჩვენი სამოქმედო ფართობი, და აქ ვიბრძვი მე, სკირონი, კენტად მეომარი.

გაოცებული შეპყურებდა ეაკე და, რაღაც სინათლეს უმჩნევდა თვალში.

— ღვთაებრივო სკირონ, ნუთუ ის კაცი, ადამიანთა გამრჩევი კაცი — ხარა?

— შენვე თქვი.

მუხლი მოიყარა ეაკემ, მკლავები გაუშვირა, შეევედრა:

— მე დიდადა გთხოვ, გამკრიახო და ძალამოსილო, შენი პირმშო რომ მეუღლედ გამატანო.

მხარზე დაადო ხელი სკირონმა, უთხრა:

— გატან, ეაკოს. კეთილად გველოთ. და გადასვლაშიც მიეხმარა.

10.

ერკონუსი
ნიკლონიძე

ყოვლად ბავშვობის ქალბატონო, დიდად სენიორა ანნა, მანიანი...

თქვენ, ბავშვობაში, თურმე დიდად ანცი, მანცი და დაუდგარი ყოფილხართ თურმე, დაბადებულხართ თქვენს ქალაქ რომში, კამპიდოვლიოს (არც ვიცით, რაა, მაგრამ კარგად ედღვს) ახლოს, საიდანაც რომ თურმე მშვენივრად მოჩანდა პალატინი. ოჯახში რვაწი ბრძანებულხართ: თქვენ, — ერთადერთი ბავშვი, ხუთი მამიდა, ერთი ბებია და ერთიც — ცალი მამაკაცი ოჯახში, ბიძათქვენი, რომელსაც, რაღა თქმა უნდა, რომანო ერქვა. დიდად საბრალო ბიძათქვენი — შვიდი სიტყვათმფრქვეველი ქალის ხელში... და თუმც იმასთან ქილიკი ყველას ჭკვეოდათ, მანც გამორჩეულად მიგაჩნდათ, და თქვენ, ოჯახის სასოებას, სადილობისას იმასა და ბებიას შორის გჭონდათ მიკუთვნებული ყველაზე საპატიო ადგილი. ბავშვი, ნანეტტა... მხოლოდ ბებია გეძახდათ ანნას.

იტალიელები ხომ, ყველაზე მეტად მოლაპარაკენი ბრძანდებით, რომაელები — განსაკუთრებით, თქვენი ბებია კი, თურმე, აი ამ დარგში მთელ ნახევარ რომს ჯიბეში კოხტად ჩაისვამდა. როგორ გიყვარდათ ერთმანეთი... თქვენთვის ის იყო უპირველესი, თანადროულად — „ანგელოსი, და ცეცხლი“, სიკეთე“, „ლამაზი, პატარა, მთლად პაწაწინა და უხარამზარი“, მისი სიცილი ყველაფერს გიჭობდათ და, იმას კი თქვენი თმის ღერი ერჩია ხუთივე ქალიშვილს ვაჟ-რომანოიანა, თქვენთან მარტოკას სწყუროდა ყოფნა და, განერიდებოდით ხოლმე თურმე ოჯახს ყველაზე დიდი და ყველაზე პატარა, და დაიარებოდით, დაიარებოდით, დაიარებოდით რომში.

ქანდაკეები, და მერე ვისი, შადრენები, კოლიზეუმი... სასახლეები და თალები, პანთეონები, ფორუმი, თურმე... ეკლესიები, და ტაძრები, რამდენი სანტა მარია, და სან პიეტრო, მიქელ-

ანჯელოს ხელით მოხატული, თურმე...
კრამტი, ქვა და მარმარილო... ერთი
სანთელი... წარსულიანი მოედნები...
ქუჩები — სახე იტალიელებით, მაგ-
რამ, ერთმანეთს შერჩენილნი, ვის მი-
აქცევდით ყურადღებას, ბებია გთხოვ-
დათ: „მიმღერე, ანა...“ თქვენც, მისი
ხათრით, მაშინვე პირს დააღებდით თუ-
რმე და ბებიას საყვარელი სიმღერის
ასრულებას შეუდგებოდით: „რეჩინე-
ლლა, რეჩინელლა, პიჩჩინა აღორატა...“
„ისევ მიმღერე, რა, ანა...“ ისევ —
მღეროდით, მერე — ბებიაც აგვემო-
დათ, და მიაბიჯებდით თურმე ეს ახი-
რებული ბებია-შვილიშვილი ქალაქ
რომში და, მიმღეროდით: „რეჩინე-
ლლა, რეჩინელლა...“ მერე კი თქვენი
ამაყი ბებია ნამცხვრეულობასთან შე-
ჩერდებოდა, ჩანთაში იქექებოდა და
პატარა ხანში შუქმოდამებული თვალებ-
ით შემოგცქეროდათ, თუ როგორ მი-
ერთმევედით რბილ და ტკბილ ნეტარე-
ბას თვალდახუჭული და ნამცხვარში
ცხვირჩარგული...

ანა, ნანეტა... მაგრამ ის დარდი,
უჩვეულო სიმარტოვისა... ბნელ ღამე-
ობით, მოკლე საწოლზე მოიწყენდით
და, ვერა ხედებოდით, რა დასავეთ,
რად არა გყავდათ გვერდით დედა... ის,
ულამაზესი ეგვიპტელი, იტალიაში გე-
მით მოვიდა, მანიაჩიზე დაქორწინდა
და გშვით თქვენ, როგორი ანა, გაქ-
ვავეზული პირამიდების იტალიურად
ამამოძრავებელი, და ერთ ეგვიპტელს
იტალიისთვის მეტი რა ექნა, მანიაჩის-
თან განქორწინდა, დიდ ფერად გემზე
სალამოთი ავიდა ალბათ და ისევ სამ-
შობლოში დაბრუნდა და ძალიან
მდიდარს გაჰყვა, იქაც კი ჰყავდა
ქალიშვილი, ოღონდ ძალიან არა-
თქვენებრი... ისე კი, ხშირად გიგ-
ზავნიდათ ფუფუნებას კაბებს. უღედო-
ბით შეძრულო, ნანეტა... ყველაფერ-
ზე მეტად, შორეული დედის სურათე-
ბის თვლიერება გიყვარდათ, და ოც-
ნებობდით, იმასავით ღამაში გამხდარი-
ყვით, ჰეე, ალბათ მაშინ, ბავშვობი-
დანვე შეიძულეთ თქვენი ფეხები და

თქვენიც ცხვირი, და რა იცოდით, მი-
რველი ქალი თუ გახდებოდით...
რი იყო — „დე, გაუმარჯოს შენს
ცობრობას, და ანა მანიაჩის“ — ეგ-
ვიპტური პირამიდიდან სიკეთითა და
რისხვით ამოსულო იტალიურ ვულკა-
ნო, რომის მფლობელი, ანა, მანიაჩი...
ანა, ნანეტა... თურმე არასდროს
გყვარებიათ სკოლა და, სახელმძღვა-
ნელოები არც გადაგიშლიათ, არანაირ
დავალებებს არ ასრულებდით და, თა-
ვად გიყვირდათ, როგორ აიღეთ ატეს-
ტატი — კარგინიშებიანი, თანაც... თქვე-
ნი მაესტრო, ბებიათქვენი, თურმე ერ-
თხელაყ არ დანიტერესებულა, სხვა ბავ-
შეებივით გულმოდგინედ რად არ მესა-
დინებოდით, ოღონდ კი რალაც წაგემ-
ლერათ... და ისიც დიდად მოსწონდა
თურმე, ისე ძალიან რომ გიყვარდათ
ცხოველები და, ძალიანაც შეგაქოთ თუ-
რმე, დასაკლავ ქათამს ყველას უჩუმ-
რად საწოლში რომ გაათევინეთ ღამე,
შეხიზნულისთვის, როგორა თრთოდით,
ქათამს კი, სულელს, გადაფარებული
საბანი ძალიან ეხამუშებოდა... ანა, ნა-
ნეტა, როცა ცხრა წლისას შორეული
დედა ჩამოგივიდათ, გეფერათ ერთხანს,
მერე კი შეძრწუნებულმა აღმოაჩინა,
კარგად რომ ვერც ანგარიშობდით და
ვერცა სწერდით, აღმფოთებულმა, ბე-
ბიას ტურჩაბულების მიუხედავად, ისეთ
კოლეეში გაგაშვესათ, საიდანაც იშვი-
ათაღლა თუ გამოგიშვებდნენ შინ, და
თავად კი — ისევ ეგვიპტეში წავიდა.
გამოკეტილი დარჩით კოლეეში... თქვე-
ნივე თქმით, შავი აზრები გიტრიალებ-
დათ შავთმიან თავში, ბებიაც ძლიერ
ნაწყენი და გაბუტული იყო ეგვიპტელ
რძალზე, რადგან ღრმად სწამდა, თქვე-
ნისთანა ჩიტს გალია რომ არად არგე-
ბდა, და თქვენც, ნანეტა, დროს უბ-
რალოდ არა ჰკარგავდით — ერთხელ,
მთელი კოლეეი სასერიწოდ გასვლას
რომ ეპირებოდა, საშაპეში შეპარულ-
ხართ თურმე და ყველა ონკანი ბოლო-
მდე მოვიშვიათ. ნასერიწალებს, წყალ-
უხვ აუხად დაგხვედრიათ მთელი კო-
ლეეი და, როგორც თქვენ თავად აღ-

ნიშნავდით, „პირველ ტურში“ გამარჯვება მოგვიპოვებიათ. მეორე ტურში — საეაღდებულო. მაღალფარდოვანი სპექტაკლის რეპერტიკიისას მეტად თამამი პანტომიმა წარმოვიდგენით და ახლომხედველი მასწავლებელი თუმცა ვერაფერს ხედავდა და მხოლოდ ის უკვირდა. რატომ იგულებოდნენ სიცილით ბავშვები, სამაგიეროდ, თურმე კოლეჯის მთავარი წინამძღვარი, რომელსაც რომ თვალნი ქორბეულ მხედავნი ჰქონდა, კარის ღრივოდან ვითვალთვლებდათ თურმე, და მეორე ტური იმით დამთავრდა, რომ გარკვეული დროით შინ-გაშვება საერთოდ აგუკრძალათ და თქვენი ულუფიდანაც ნამცხვარი ამოიღეს. მაგრამ ეს დამარცხება კი არ გამოდგა თქვენი, არა, პირიქით, სწორედ ამით მიახლოებულხართ საწადელს — მესამე ტური თვით ბებიას მონაწილეობით დაგვირგვინებულა, რომელიც კოლეჯში მოსულა და წინამძღვრისათვის უთქვამს: „დღეს ჩემი ერთ-ერთი ქალიშვილი ჭვარს იწერს და გთხოვთ მცირე ხნით გამოუშვათ ანა, ასეთ საზეიმო დღეს რომ დააქლდეს, ცოდოა ბავშვი...“ „არა, — მკაცრად მიუგია მკაცრ წინამძღვარს, — ანა დასჯილია და ფეხს თუ გაადგამს აქედან, ნუღარც მობრუნდება“. „ძალიანაც კარგი, — წამოუძახნა ბებიას, — აბა, ახლავე მოკრიფე შენი ხაბაკი და, პირდაპირ სახლში, ანა...“ ასე გამოსულან მკაცრი კოლეჯიდან ბებია-შვილიშვილი და, შინისაკენ მხნედ მიმავლებს, გზაში, გამარჯვების ნიშნად „რეჩინელა, რეჩინელა“-ც დაუმღერებიათ, და ამკერად ბებიას უფრო კარგად გამოსდიოდა მღერა, რადგან ნანეტტა თან ნამცხვარსაც იღებებოდა.

მაგრამ იმ კოლეჯიდან რაღაც სარგებელი მაინც წამოვიღეთ: ორიოდ თვეში, ფრანგული... — ნიჭი.

ყოველ ბავშვობის სენიორა, ნანეტტა, მანინა... მაგრამ ყოველთვის ანცი, მანცი და დიდუღვარი კი არ ბრძანებულხართ, უდღეობის გარდაც, ეპ, ზოგიერთათვის რა ღრმა სატანჯველი

რამ გაწუხებდათ — იყო თუ არა ბრლანტიდა... ხშირად და დიდხანს თურმე ფიქრობდით.

მერე დაგეწყოთ უთავბოლო ხეტიალები, მაგრამ იტალიაში. და თქვენი დასიდან ორ მსახიობს ყოველად უღიმღამო როლები გქონდათ — თქვენა და ტოტოს. სად და სადღა აღარ წარმოგიტყვამთ: „სადილო მზადაა, მადამ“, მაგრამ თქვენ, რკინიგზის მრავალ სადგურთა მნახველს, ერთ-ერთი მაინც განსაკუთრებით შთაგებებულათ — სადგური ტერმინი. სწორედ იქიდან გაგაცილათ ერთხელაც ბებიამ. ზამთარი მდგარა, სუსხიანი დრო, ბაქანზე შემცივნებული ხალხი ირეოდა, ორთქლმავლები გამჟოლად ხშიანებდნენ, ჩემოდნები გეჭახებოდათ, მერე კი, ვაგონში რომ აბრძანდით. პატარა, უზარმაზარ, მოკუნტულ ბებიას შუშის მიღმიდან დააქკერდით და, მხვდით: ველარ ნახავდით მეტად. და, რამოდენიმე ხნის შემდეგ, სასწრაფოდ რომ დაბრუნდით რომში, და ძია რომანომ ხელი რომ დაგადოთ მზარზე, და გკითხათ: „დახედავ, ბებიას?“ — უთხარით: „არა“. ასე იმიტომ მიუგეთ რომ, კარგად იცოდით თუნდაც სხვა და უკეთეს სამყაროში გადასული ბებიას სურვილი — იმას არ ენდომებოდა, დამახსოვრებოდათ ისეთი, ახლა რომ იყო: არამედ სურდა, მასზე თქვენი მოგონებები მუდამ რომ ყოფილიყო დაკავშირებული იმ სილაღესთან, რომელსაც ერქვა „რეჩინელა, რეჩინელა“ — „პატარა დედოფალი...“

და თუმცა კიდევ კარგა ხანს უძახნია: „სადილო მზადაა, მადამ“, მაინც სწორედ იმ დღეს დაბადებულა ნამდვილი ანა მანინა... ველკანი, სიკეთე, რისხვა, და მარტოსული. „რა დასამალია, იყვენენ მამაკაცები ჩემს ცხოვრებაში, მაგრამ იმედის ვაცრუების გარდა სხვა არაფერი მოუტანიათ...“ მარტოსულობით, ვაჟთანაც კი გამოირიშორდა... დიდო ქალბატონი — ერთ აღმოსავლელ მხატვარს უთქვამს, რომ ადვილია ქაჯებისა და ჭინკების ხატვა, რადგან არავის

უნახავს ისინი, და რომ სამაგიეროდ ძალიან ძნელია ცხენისა და ძაღლის ქაღალდისა თუ ტილოზე გადმოტანა, რადგან ყველამ ვიცით... ხოლო თქვენი აღწერა, დიდო ქალბატონო, ვინც უშუარული უმეტესობა გადმოგვიბირეთ... უბრალოდ სჯობდა: დიდო, კეთილო, ნაზო, ლამაზო და რისხვავ, მოწყალო, სამართლიანო, მოვლენილო, სხეებზე მეტად თავისუფალო, თან ვულკანო, თან შამაკაცთა ძიძად მფარველო, რომის ამღებო და, თანაც, ნანეტრავ... მაგრამ თქვენი ერთი ხატება, უკიდვანოსან პიეტროში, სანთელით ხელში, ბეზიას დაკრძალვის უმარლო დღეს... სან პიეტროში, რომელიც რომ მიქელანჯელოს ხელითაა მოხატული, ერთი სანთლისგან წყვილი სანთელი გენთოთ თვალებში, და, სამებისას, ჩამოგვსმოდათ: „რეჯინელა, რეჯინელა“ — პატარა დედოფალო...“

11.

დიდი კლდის ტენში იჯდა სკირონი. დიდი კლდის ტენში მოკუნტული იჯდა სკირონი და საკვირველება რამ ხდებოდა — იქ, საფიჭებელში, ჩაქმიანა. აბობლებამდე, ეგონა რომ ყველაფერს შეეჩვია, მაგრამ უუცრად მზის გულზე პირქვე დაეცა და, მიწას ძალიან ფხოვნია — რომ სიყვარული არ იყო. არა, — ვერ შეეგუა. უცებ მკვეთრად შემართა თავი — წერო დამდგარიყო იქვე, ცალ წვრილ ფეხზე ჩამომძიმებულიყო, მეორეს კი მღვიმისკენ უშვერდა: „შედი...“

„რატომ“, — გაიოცა სკირონმა. წერომ კი ღონიერად აასახსავა გაშვერილი ფეხი და, გიუტად გაუმეორა: „შედი-მეთქი, შედი!...“ მღვიმეში როგორც კი შეაბიჯა, წერო ღონიერად მიაფრინდა ზურგზე, ფრთებუ აასხმარტალა, ხერელისაკენ ისე გამალებული უბიძგებდა, უნისკარტებდა კიდევ: „იქაც შედი, შედი...“

დაბნეული, მაცნაურის ნებას დაჰყვა, ხერელში წვალეებით აფორთხდა, დიდი კლდის ტენში მთლად დაკაწრული შე-

იყუთა და საფიჭრალადაც მოეშხადა, მაგრამ ლურჯად მოუბარმა პიქნოსმა და... რია იღუმალი ხელი.

იქ, სიყვარული იყო თუ რა იყო, რალაც ამო კი დაესიზმრა: უცნობ შენობაში ტივტივებდა, მჭრტლო ფერებში გამოხვეული, და ღრუბელი იყო თუ რა იყო, ბაცად წრიატებდნენ იმაში ციკქნა სინათლეები და რალაც ტივილნარეც მოწითალოსა და იისფერს მაინც შვებად გრძნობდა, ვრცელი სისუფთავე ჩამომდგარიყო, თავად კი ტალახშემხმარი და განსაბანი იყო. მკირედი წყალი ებოძა და ვერ მოაზრია ტალახს, მაინც განწმენდას ცდილობდა, მაგრამ შემხმარ მიწას კანის ნაფლეთებიც აჰყვა... ვილაც — ზემოდან დასცქეროდა და მანვე შორიდან რომ დაადონელი თიხა, ესიამოვნა, გაიტრუნა და იქვე ჩაესმა:

„არ გამოხვიდე!“
 „რა...“ — შვერთა სკირონი.
 „არ გამოხვიდე-მეთქი!“

წერო ყოფილა, მაცნაური, გარედან აფრთხილებდა. მაცნაურის რჩევას მუდამ კი დაჰყვებოდა ხოლმე, მაგრამ აკრძალვას...

ღუნედ გაფაციკებული, ხერელს ჩაუყვა და ისევ იმ სიზმარში ფოფინებდა. არად ავღებდა განაყარებს, მღვიმე ფეხარეულმა გამოიარა და, შვერთა: ზედ მღვიმის ზღურბლზე აღმართულიყო ფერმერთალი თანატოსი, წვერ-ულვამ ახლადშელერილი მარადი ჭაბუკი, თავი ფეხამდე შავი და განიერი შესამოსი მიიმედ ერწეოდა, ჩამჭრალი წირალდანი ეჭირა მალა აწეულ ხელში, და რკინის გული გარედან ეკიდა. ლამაზი იყო? — მტრისას...

თუმცა კი კრთომით, მაგრამ მოწიწებითაც შესცქეროდა სკირონი — ეს ერთადერთი ღმერთი იყო, ვისზედაც არ სჭრიდა არავითარი საჩუქარი და ქრთამი.

მშვიდად უმზერდა სკირონს; ჯერ დაკვირვებით შეათვალეირა და, მერ თვალბში მშვიდად, ღონიერად, უმუქაროდ, რალაც ფარული თანაგრძნო-

ბითაც კი, შეაქტერდა — იმისკენ იყო... სკირონისაკენ იყო იგი, ვის ხელშიაც რომ უნდა გაეკლოთ ხეებს, ყვავილებს, ფრინველებს, ბალახს, ადამიანებს, თევზებს, ქვეწარმავალთ და, კიდევ, სიცოცხლეს...

მერე, უგანა.

ათრთოლებული სხეული დაიოკა ყაჩაღმა სკირონმა, იქვე მიდებულ მახვილს დასწვდა, მხარილივ გადაიკიდა. მერე სანდლები მოირგო, ჩაიჩოქა, თასმები მჭიდროდ შემოიხვია წვივებზე, გაინასკვა, თეთრი ქიტონით შეიმოსა და, მღვიმიდან გავიდა.

გმირთაგმირი შემართულიყო იქ, სამკაულებით ამბოჯყვიალებული, ტანადი, ბრგე, მომზიბვლელი და იმდროინდელი ლმერთების ნებიერი. ოღონდ ცოტათი სიფრიფანა, ფსკერიანი თვალები ჰქონდა.

მახელი იმასაც მხარილივ ჩამოეკიდა, ხელთ კი მუხის უზარმაზარი კომბალი ეპყრა, ერთ დროს თავზარდამცემი პერიფეტეს ნაქონი.

სიგრძით, სიგანით, ასაკითაც — ტოლები იყვნენ.

სკირონმა ახედ-დახედა, ჰკითხა:

— ვინ ხარ.

გმირთაგმირმა ამაყად შემართა თავი, წარმოთქვა:

— შორითსაინარი, ფიცხელზღუდებინი ტროიძენა სამშობლო ჩემი, და თეზეესი ვარ მე, ათენის მეფე და ატიკელი გმირთაგმირი, ეგეოსის ძე.

— მერედა, რა გინდა.

— სკირონს დავეძებ.

— რატომ.

— უნდა მოვკლა.

— მე ვარ.

თეზეესი ერთხანს გაკვირვებით მიაჩერდა თავზე ხელალებულს, მერე კი ღონიერად ჩაბლუჯა კომბალი, და ისე მოუქნია, თვალსაწიერზე ფრინველი აღარ დარჩენილა მიწაზე, ერთი წეროს გარდა. ის შორეული თევზებიც კი, ფსკერისაკენ ჩაეკურდნენ, მაგრამ სკირონმა ისე უეცრად ჩაიმუხლა და გაიმართა, სანამ მიწაზე დაეცემოდა თე-

ზეესს გაუელვა რომ, სკირონს სხეულში უმტკივნეულოდ გაუარჯღოდმეჭოქ მბალმა: იმ მძლავრი მოქმედების დაწარცხებული და იდაყვებგადაყვლეფილი, შიშით წამოხტა და, შეაქტერდა:

— თვალთინათინა ათინა ხარ შენ?

— აკი გითხარო, სკირონი ვარ.

— თვალთინათინა თუ არა ხარ, წაქცეული, რად არ მომკალი...

ეკვით უმზერდა.

— შენ აკი ყაჩაღებს იმათივე ხერხით ჰკლავ, თეზეეს.

— კი.

— მერედა, ფეხები რატომ არ დამბანინე.

— ველარ მოვითმინე.

— წამოდი.

გადასავარდნისაკენ, ასე მიდიოდნენ — ჯერ სკირონი, მერე თეზეესი და, სულ ბოლოს, წერო.

იქაც, შვერილთან, ჯერ სკირონი გადაფოფდა, მერე თეზეესი და, მერე წეროშაც ორჯერ დაიქნია ფრთები.

ქვის სავარძელზე მიუთითა:

— დაჯექ.

დაჯდა თეზეესი.

სკირონი წყნარად უყურებდა, ჰკითხა:

— მაგდენ გმირობას რა გადენინებს...

— ქვეყნიერება ავზაყებისაგან უნდა გაეწმინდო, — თავი ამაყად შემართა გმირთაგმირმა, — ძლიერ მომრავლდით თქვენ.

— არა, — თქვა სკირონმა, — სხვა რამ დარდი გაქვს.

— მაინც...

— პერაკლეს ჰბაძავ. სახელი გინდა.

სისხლმა აასხა ტენში თეზეესს, მაგრამ მაინც არ ზეწამოჭრილა — სკირონი იღვა დაჯერებული, მშვიდი, თვალებში წყვილი და მშვიდად მოციაგე სანთელი ედგა, სიყვარულამდე, იცოდა რომ ვერ მიაღწევდა და, სიბრალულისთაც კი შესცქეროდა იმდროინდელ ლმერთთა ნებიერს — დაე, ჰყოლოდათ... ჰკითხა:

— ფეხი, დაგბანო?

ეს გივი იყო, ვილაცა იყო, და ვაითუ, წიხლნაკრავს, გმირთაგმირის ფეხიც ჩაებლუჯა და თან გადაეყოლებინა, თეზევსმა უთხრა:

— არა.

და თუმც სკირონს თვალეში ახლა დაეცნო ედგა, მაგრამ უცნაური — მართალი და მშვიდი, მაგრამ არ სურდა ეს სიმართლე და ეს სიმშვიდე, იმდროინდელი.

— გიციდი.

და, შეტრიალდა, გადასავარდნის ზედ წიკზე შედგა, დაბლა ზღვა იყო, მრავლისმანახველი ჰელიოსით აბზინებული. იქვე, მის გვერდით მობუზულიყო ერთგული წერო, თეზევისსაკენ ნაღვლიანად იყურებოდა; და, შიშნეულად რომ შემართა პატარა თავი, სკირონს გმირთაგმირის ფრთხილი, აკრეფილი ნაბიჯების ხმაც მოესმა და, სანამ ზურგზე ეძგერებოდა მრისხანე ხელისგული, წყვილი ცრემლი მაინც წარმოსდინდა: ქვენასოფელი ცოტათი იმისიც იყო და, ენანებოდა.

ცაში შხივილით აიჭრა წერო, სხვისკენ გაფრინდა, პირქვე-სკირონი კი, ხელეხ და ფეხეხ ღონიერად გაშლილი, თავშემართული, გრძელი ვარდნისას არა უკიროდა — იზმოკებოდა.

პლუტარქე, ამბობს:

„მეგარის საზღვარზე თეზევსმა მოკლა სკირონი. მან იგი კლდიდან გადააგდო. სკირონი, საყოველთაოდ გავრცელებული გადმოცემის თანახმად, გამვლელ-გამომვლელთ ძარცვავდა; ზოგიერთის სიტყვით კი, უცხოელებს უტიფრად გაუშვერდა ხოლმე ფეხებს და, დამბანეთო, უბრძანებდა. იმ დროს, როცა უცხოელნი სკირონის ფეხების

ბანას შეუდგებოდნენ, ქუსლს ჰკრავდნენ და შეუბრალებლად ზღვაში ჩაყრდნენ მათ. მეგარელი ისტორიკოსები ეთანხმებიან ამ გადმოცემას, სიმონიდეს სიტყვით რომ ვთქვათ. ომს უცხადებენ ძველ ამბებს და ამბობენ: სკირონი არც ავაზაკი და არც ასეთი ურცხვი ვინმე იყო; პირიქით, იგი ყაჩაღთა დამსჯელი და კეთილშობილი ხალხის მოყვარე და მეგობარი გახლდათო. ეაკე ბერძენთა შორის უწმინდეს კაცად ითვლებოდა, სალამინელ კიქრევსს ღვთაებრივი პატივი აქვს ათენელეში; ხოლო პელევსისა და ტელამონის ვაჟკაცობა ყველასთვის ცნობილია. სკირონი კი იყო კიქრევსის სიძე, ეაკეს სიმამრი და პაპა პელევსისა და ტელამონისა, რომლებიც სკირონისა და ქარიკლოს ასულ ენდიდისაგან წარმოიშვნენ. ყოველად შეუძლებელია, წარჩინებული ვაჟკაცები გავარდნილ არამზადს დანათესავებოდნენ და მასთან გაეზიარებინათ ის, რაც ყველფერზე უწინდა და ძვირფასია ადამიანისათვისო. თეზევსმა, როგორც მეგარელი ისტორიკოსები დაასკვნიან, სკირონი მაშინ კი არ მოკლა, როცა პირველად მიდიოდა ათენში, არამედ უფრო გვიან, მეგარელთა ხელში მყოფი ელევსინის აღების დროს, როცა არქონტი დიოკლე მოატყუა. აი, ასეთი წინააღმდეგობებია სკირონზე გადმოცემულ ამბებში“.

სკირონი დიდ კუს არ უგმენია, პატარ-პატარა თევზებმა დაღრღნეს.

12.

ყოველად სასარგებლო ქალბატონო, დიდო სენიორა ანა, მანიანი... — სიყვარული არის.

გიორგი ხუხაშვილს დაბადების 60 წელი შეუსრულდა, ქართველი მკითხველი კარგად იცნობს ამ მრავალმხრივ მწერლის შემოქმედებას — ლექსებს, კრიტიკულ წერილებს, პიესებს.
 ეურნალ „მნათობის“ კოლექტივი და სარედაქციო კოლეგია ულოცავენ მწერალს ამ ღირსშესანიშნავ თარიღს და უსურვებს ახალ შემოქმედებით წარმატებებს.

თოვლი

მოთხრობა

ვუძღვნი ძვირფასი დედის ხსოვნას.

დათოვლილი მთები ყოველ დილით თითქოს უფრო ახლოს მოდიოდნენ და ჩვენ სოფელს გარს ერტყმოდნენ, სოფელს ვამბობ და ნურავინ წარმოიდგენს ეზოების, მიჯრით მიწყობილი ოდა სახლების მჭიდრო მწკრივებს. ფერსათისა და ლიხის გადმოღმა, მთაგორების დაფარდებაზე შეფენილი კარმიდამოები, კარგა მანძილით ერთმანეთისგან მოცილებულნი, უთავბოლოდ მიმჭოფანტულან. თითო კორტოხზე თითო ოდა დგას. დამრეცად წამოსული ხელისგულის სიფართო ეზო და მზის გულზე გაშენებული ვენახი ბანზე საყო-ჩაოდ გამოკიდებულ ხალიჩას ჰგავს. ყვირილას ხეობაში, ზესტაფონს აქეთ, ალბათ, მატარებლიდან დაგინახავთ ის განგებისად მიმოკარგული ფიცრული ოდეები, იმათ ბინადრებზე რომანტიკული ფიქრებიც გაგჩენიათ, უნებურად ეს აზრიც აგკიატებიოთ: იმ სიმალღეზე, განცალკევებით, ცაში მარტოკა გამოკიდულივით ადამიანს რა აცხოვრებსო.

ზემო სვირში დაუბრებელივით ერთმანეთისგან გამოირიშორებული სახლები უფრო ხშირია. ჩვენი ეზო და სახლი მათ შორის ყველაზე მაღლაა და განაპირებული ეკლესიასავით ყველა კუთხიდან განცალკევებით მოჩანს. ხშირად მიფიქრია იმაზე, რამ ააზიღინა იმ სიმა-

ღლეზე უჯიათ მამაჩემს საშენი მასალა, ააყვანინა დურგლები, არანდინა და ათლევინა მუხის ბოკონები, თითქოს საუკუნო სამკვიდროს აგებდა ქვეყნიერებისაგან ზურგშექცეული. თოვლის ნაღნობი წყლისგან ჩახრამულ-ჩამოკვეთილ ფლატზე ჩრდილოეთით გადამდგარი კედელი მეწყერისგან ჩამოტანილს და ბეწვზე დაკიდებულს ჰგავს. დასავლეთისკენ პირმობრუნებული აიგანი რვეალადამოჭრილი, ჩუქურთმიანი კარ-ფანჯრებით სიერცეში აცურებულ ყვირილასა და რიონის ჭალებს გაოცებული მისჩერებია. აღრე ამაზეც მიფიქრია, ეს სახლი როგორ დაემსგავსა წყლის წვეთივით მამაჩემს. გულჩახურული, ერთი უთქმელი კაცი იყო, ჩაბარლულ-ჩაყუნთული, ცაცხვივით ბორკლიანი და ქედმაგარი. არ ვიცი, ქვეყნისგან განდგომის რა მიზეზი ჰქონდა, ან საერთოდ, მიელტვოდა თუ არა მარტოობისთვის შემორავგულ წუთისოფელს. ის კარგა ხნის გარდასული იყო ამ სოფლიდან, როცა ჩემმა გონებამ სულ სხვა რამ ამოიკითხა ამგვარ განაპირებაში. თითქოს საგანგებოდ შეერჩია შემალღებული ადგილი. ქვეყნიერების საოცარი სურათების საწყვეტელად. კორძივით მკვიდრი გლეხკაცი იყო, მიწიდან ამოზიდული, მიწასთან შეზრდილი, არც მხატვარი ყოფილა და

არც მწიგნობარი, ხეს, ბალახს და წყალს უსმენდა, აყურადებდა გამახვილებული სმენით და ზამთარ-ზაფხულ მიწყვიტ მუშაკობდა. არც არასოდეს მოუხსნია გლეხაკის უღელი, არც უთა-გილია, არც დაუყენებია მისი სიმძიმის ქვეშ. თითქოს მიწისკაცობის ზვედრი მის სხეულთან ერთად გაჩნდა ცისქვე-შეთში. ამას დღეს ვხედავ ასე და წვი-მა-ქარებისგან ფერმეცვლილ, წაბლის-ფრად ჩამუქებულ-ჩამკვლებულ ჩვენ სახლს ისევ მამაჩემს ვამსგავსებ.

უცნაური იყო მისი სიკვდილიც, ავადმყოფი და დავრდომილი არავის ახსოვს. არც უმადობას უჩიოდა ოდეს-სმე, არც მუხლების ტეხას და არც ჭვალებს. რაც უწყვიძია და უთოვია, ერთიც არ დაჰკლებია მუდამ ცისქვეშ მობოროილად ხზო ვენახში, ხან ტყეში შეშის საჭურავს. ხანაც გზად წასულს თავისი მუხლისა და ლაჯის იმედით. არც ცხენი ჰყოლია, არც სხვა რამ ტრანსპორტი ჰყვარებია. რაც იარა ამქვეყნად, უმეტესად ფეხით იარა და მისი არსება მზით, წვიმითა და ხმელი ჰაერით ნოყიერად გამოიკვება. ჭამაც და თითო დოქი ღვინის დაყოლებაც ისე მაღიანად იცოდა, კრიჭაშერულ ადამიანს მადას გაუხსნიდა. ღვინო ვერ აუ-დგამდა ხოლმე ენას. მაგრამ ნაღვი-ნევზე მოულოდნელი და ტლანჭი მო-ფერება სჩვეოდა. ის ძუნწი ალერსი მე და ჩემს და-ძმას წლიდან წლამდე გვა-ხსოვდა ხოლმე. მის ნაადრევ სიკვდილს ქვეყნის დაქტევასავით ვერ ვიფიქრებ-დით, რა უნდა მოჩეოდა შიგნიდანაც ასე მკვიდრად ნაგებ, საყირესავით გა-მომწვარ და გამკვრივებულ მის არსე-ბას? ამისი მიზეზიც გვიან ავხსენი, სა-კმოდ გვიან. როცა ჭაბუკის სულში ფიქრმა გაიღვიძა და აზრიდან აზრამდე პირველად გაჩნდა ცხოვრების დაუწყე-რელ კანონთა უმკვიდრესი ლოგიკუ-რობა. სრულიად მოულოდნელად გარ-დაიცვალა ჩემი უფროსი ძმა. მისი და-საფლავება და ოჯახში დატრიალებული გლოვა ხუთიოდე წლის ყმაწვილს გა-მოუტანელი სიზმარივით მახსოვს. დე-

დას მას აქეთ შაეები არ გაუხდიდა. ნა-მაღლევად მოტირალიც ხშირად მინახავს და მინალვლია, მაგრამ მამაჩემისთვის რაიმე მკვეთრი ცვლილება არც ძმის სიკვდილის მერე შემინიშნავს. ოღონდ ერთი კი დასჩემდა: ზოგჯერ შუაგზაზე ან ეზოში თუ ვენახში უნებურად გა-ჩერდებოდა და თვალგამტერებული უაზროდ დაჰყურებდა მიწას. ეს იყო და ეს. თურმე მისი არსება ფულურო ხესავით იფიტებოდა გამოუთქმელი, უცრემლო დარღისაგან, შიგნიდან ხმე-ბოდა. ეს იყო სხვათა თვალთაგან უხი-ლავი ჩემი კვდომა. ამიტომ მეხდაცე-მული ხის წაქტევას ჰგავდა ჩვენს თვა-ლში მისი უცეარი სიკვდილი. იმ უხი-ლავი შინაგანი რღვევის პროცესის მხო-ლოდ შედეგი გაჩნდა უცებ და ამან ერთი-ანად დაგვაზაფხიანა. მამის სიკვდი-ლი თითქოს ის უცეარი ბიძგი იყო, რის შედეგადაც უცებ წყდება ყავშირი ბავშ-ვობასთან და აზრიანი, მომწიფებული არსებობა იწყება. დარდი თუ განსაც-დელი აზრს ასაზრდოებს თურმე და მოაზროვნე არსება სიმწიფეში შეჰყავს. იმ წელს მეცხრე კლასს ვამთავრებდი, გაშმაგებით ვკითხულობდი ყველაფერს, რაც ხელში მომხვდებოდა. ღამეები თვალზეგამოწყალებული ვიწექი ხოლ-მე მამისეულ ტახტზე. ჩემი წარმოსახვა მღუმარებაში გარინდებელი სახლის გა-რშემო უსაზღვროდ აფართოებდა ქვეყ-ნიერების სივრცეებს. არც ერთი მა-ტარებლის ჩავლა არ გამომჩებოდა, ლიანდაგებზე ვაგონების ბორბლებს აღევნებელი ჩემი ფიქრი შორეულ გზებს მიეღტვოდა. ეს იყო წიგნებით მოგზაურობის ეპოქა. მალე სკოლას და-ვამთავრებდი და თბილისში გადავიდო-დი სასწავლებლად. ფართო ქუჩების, დიდი სახლების, უამრავი ტრანსპორ-ტისა თუ მანქანებისგან დაბადებული ხმაურ-გნიასი მოთხოვნილებად მექცა. მყუდროებისა და განმარტოებული არ-სებობისგან თითქოს თავის დაღწევა მსურდა. ლექსების წერაც, ალბათ, ამ მწვავე სურვილმა დამაწყებინა, რად-გან მამაჩემივით უთქმელსა და გულ-

ჩახვეულს აღამიანებთან წრფელი საუბრის წყურვილი მოულოდნელად გამოჩნდა. და აქ თითქოს ის გარემო, რომლისგანაც თავის დაღწევას ეფიქრობდი, უნებურად გამოიწერა, ხელები ჩამოვიდა და გზები შემოიკრა. ჩემი და გათხოვდა, ერთ სიღნაღელ აგრონომს გაპყვა, მალე დაწვრილშვილდა, ოჯახი ჩემს აპარა დარჩა. დედაჩემის მიტოვება არასაზოთ არ იქნებოდა. ისევ დაუსწრებლად თუ ვისწავლიდი, თორემ სხვა გამოსავალი არ იყო. ბოლო ზუთ წელიწადში დედაც უცაბედად მოტყდა, წნევა უწყვედა, მუხლებიც სტეხდა. ხან მარილები დაგროვებას ეუბნებოდნენ, ხან სახსრების ანთებას, ხან ნაადრევ სკლეროზს. ექიმებთან რამდენიმეჯერ ძალძალათი თუ წავიყვანიდი, თორემ ისე ავადმყოფობას ვერ ამოათქვეინებდი. დიდი ენამეტყველი არსოდეს ყოფილა, მაგრამ მამაჩემის სიკვდილის მერე მთლად ჩაიკეტა. სიტყვის უთქმელად გვესმოდა ერთმანეთის. ამან უფრო გამოგვავსრუა ორივე. მხოლოდ ღამით უცაბედად გავიძებნული გავიგონებდი შეკავებულ კენესას, ამოდ ვცდილობდი შეღწევას მის უჩინარ სიზმრებში, მიწოდდა, ხელი შემეხსარფებინა, რაც შეიძლება ნაკლები საქმე ეკეთებინა, მისი ტვირთიც მე მეტვირთა. მერე მივხვდი, ეს უარესი იქნებოდა მისთვის. როცა ბოსტანში, ვენახში ან სახლში ტრიალებდა, ნამდვილი სიცოცხლით ცოცხლობდა, თუ ამას მოვაკლებდი, უმოქმედობისგან გულის გამომორღნელ ფიქრებსა თუ ტვირლებს იოლად დაემორჩილებოდა. მამაჩემის საქმე ჩემს ზურგზე გადმოვიდა, ყანაც, ვენახიც, საქონელიც. ათასი ოჯახური წვრილმანი ჩემი საზრუნავი შეიქნა. თითქოს ამ მოჯადოებულმა ადგილმა უჩინარი ჯაჭვებით მიმაჭკვა, გზები შემოიკრა და ხვედრის მორჩილი გამხადა. ყანას ვხნავდი, მიწას ვამუშავებდი, ვენახს ვუვლიდი, მთლად დავგლეხავდი, წიგნების სამყაროდან ისევ ჩემს პირველყოფილებას დავუბრუნდი. გავმკვრივდი, გავმარდი, გამოვიწვი, ხასიათიც ჯიუ-

ტი, ღინჯი და უტეხი გამიჩნდა. უნებურად თურმე ბუნების დიდ წიგნს, გაქთხულობდი და ეულრმავდებოდე. უნებურად თადერთი ხმაჩახლეჩილი რადიორეპროდუქტორი მაკავშირებდა იმ დიდ, რთულ სამყაროსთან, რომელიც სკენსავით იწყებოდა ჩემი პატარა სოფლის მიღმა. მერე მოვიდოდა თოვლი, ჩამოწვებოდა ტყვიისფერი ცა, დაითოვლებოდა ირგვლივ ყველაფერი და მეც ხელახლა გადმოვილებდი ყდამემოცვეთილ რამდენიმე წიგნს, რომელიც ჩემს ბიბლიოთეკას შეადგენდა. მეთედ, მეთედ ვკითხულობდი ერთი და იგივეს: „ვეფხისტყაოსანს“, „ქართლის ცხოვრებას“, „ბიბლიას“, მამაბლის თარგმნილ შექსპირის ტრაგედიებს, „ღონ კიხობს“, ვაჟა-ფშაველას, ვალაკტიონ ტაბიძის ლექსებს და კიდევ რამდენიმე წიგნს. იმ დამებმა შემამჩვიეს დინჯ კითხვას, არსის წვდომას, მე არსად მეჩქარებოდა. მერე უცნაური ეინი მომივილიდა, რამდენიმე დღე, ზოგჯერ მთელი თვეც თავაულებლად ეწეირდი, სანამ მოიღლებოდა წარმოსახვა და ნებისყოფა. სახურავზე თოვლი იდო, მამალი ყიოდა, სოფელი მოლოდინს ჰგავდა, ხვავრიელად თოვდა ხელისგულის სიფართე ფიფქებით. თოვდა ჩემს წარმოდგენაში მთელ პლანეტაზე და ჩემი ძველი ფიცრული სახლი ქვეყნიერების მფთქავი გული მეგონა. დედა კი ისევ ფუსფუსებდა ოჯახში, ახურებდა კეცებს, აკრავდა ჭადებს, ამოჰყავდა ყველი ქოთანში, აზადებდა კერძს, მერე ჩვენ, ორივენი, დადგენილი წესით, ერთად მივეუსხდებოდით დაბალ მაგიდას, ვსადილობდით უხმოდ. ნაშუადღევსაც გამონახავდა საჩხირკედლაოს, ბოსტნეულის თესლებს ახარისხებდა საგანგებოდ შეკერილ ბოხჩებში, ძაფგამობმულ სათვალეს აიდებდა ცხვირზე და არჩევდა გულმოდგინედ. იმ მარცვლებივით იკრიბებოდა და იფანტებოდა დრო წამებად, საათებად, დღეებად. უფრო გვიან თითისტარს დაატრიალებდა, ჩემი სეიტერისთვის ძაფს ართავდა და იმ თითისტარ-

ზე იხვეოდა ზამთრის გრძელი ღამეები. შევეყურებდი მის ხორბლისფერ, ნაოჭებთან სახეს, მუდამ შავი ნაჭრით წაყრულ შუბლს და მავგონდებოდა დავით კავთაძის სურათი „იმერეთი, დედაჩემი“.

დღესაც ჩემზე აღრე ადგა, ბუხარს არ შორდებოდა, ათუბთებებული ქვაბიდან ლანგარზე გადმოაქვს მოხარშული შაშხი. ჩემი ერთადერთი კოსტიუმი, რამდენიმე თვეა, რაც არ ჩამიცვამს, საწოლთან, სკამზე გადაუყვია. ბუხართან ჩატუცქული დედა რატომღაც უფრო დაჩაივებული, დაპატარავებული მეჩვენება დღეს და გული მიკუწმდება. ვიცი, არავის ვუყვარვარ ამქვეყნად ამ პატარა, უძლურ არსებზე მეტად. მე თუ დამჭირდა, რამე გამოიჭირდა და ამან გაიგო, ეს მომცრო, უღონო სხეული საოცარი ძალით აღივსება და ქვეყანას შეიძრავს. ამ ადამიანზე ახლობელი არ მეგულება ვინმე დედამიწის ზურგზე.

აივანზე გამოვედი და ცას გავხედვისეც ახლოს მოსულან დათოვლილი მთები, ღრუბლიანი ცა უფრო დაბლა დაწეულა, ჩვენს კარმიდამოს კი ჭერაც არ გაკარებია თოვლი. ქშუტუნით დატრიალებს ქარბორბალა, მაღლა აფარფატდება და ირიბად წამოსული ნამქერი ფერდობიდან ფერდობზე გადააქვს. გარინდულ სივრცეს, ზესტაფონს იქით, კიბესავით ჰკიდია ფერომარგანეცის ევალი, ქვეყნიერება სითეთრედ ქცეულა მთლად. თოვლის ფონზე ტუშით დახატულივით ჩანს მესერშემოვლებული ეზოები, გაძარცული ხეები, ვენახები. რაღაც ბედად, მხოლოდ ეს ერთი ციდა ადგილი ცის ქვეშ არ დაუფარავს თოვლს. მიჩუმებულ-მიყუყუული კარმიდამოები თითქოს ნაცრისფერ სივრცეს შეზავებთან, მკვეთრი ფერები წაშლილა, შავი და თეთრი ბატონობს ღრუბლიანი ცის ფონზე. გამჩხვრებული ვენახები, ბაღჩა-ბაღები, აჩალული ნაყანეები უცნაურ ნახატს დამსგავსებთან. ფიცრული ოდები ფოთლებიდან გაძარცულ ეზო-გარემოში თითქოს უფრო ამოწეულან. მხოლოდ

საქონელი თუ ჩანს აქა-იქ კლდის ძირებში შირჩენილი ბალახის თუ უფროსი ტოტების საყანატუნებში გამოჩენილი. უფრო კი იმიტომ, შეგებთან არ დახუთოს ხმელი ჩალისამარა დარჩენილი უმოძრაო ოთხფეხი. ადამიანები პურისა და სურსათის მალახის თუ მიაკითხავენ დილაადრიაანად, ან ცხრა საათისთვის გზაბილიკებზე აყრიამულელებული ბავშვები თუ ჩაივლიან ერთი ამბით. მერე უზარმაზარი ბუცივით აზუზუნდება ამ გაუტეხავ სიჩუმეში ჩვენი სკოლის შენობა. და მეუფეობს ნაშუადღევამდე საბლებში გამოკეტილი თუ ეზოებში ჩაბუდებული მყუდროება.

შინ შევბრუნდი. დედაჩემს ჩვენი ერთადერთი კიდევშემოცვეთილი ყვითელი სამგზავრო ჩემოდანი გადაუხსნია და საგზალს გულმოდგინედ ალაგებს. საბუღალტრო საქმეების უდაში ჩადებული ჩემი ნაწერები საწერი მაგიდიდან ავიღე და დედას თავს წავადექი.

— ესეც ჩადევი გვერდზე.

— მეტი არაფერი მიგაქვს, შვილო?

— ერთ კვირას სხვა რა დამჭირდება, დასაკარგავში ხომ არ მივიღივარ?

— ისე გკითხე. საცვალი მაინც ჩაგიდევია.

— ამდენი საქმელი რად მინდა, დედაჩემო? გაფუჭდება ტყუილად.

— მატარებელში მარტო ხომ არ დაიწყებ ჰამას, დედა?

— თბილისამდე ოთხი საათის გზაა, მეტი კი არა.

— არაყიც ჩაგიდევია ცოტა. ახლა სიცივეებია, შვილო.

— არაყი კარგია. მაგას შენ ვერ დაკეტავ. მიმიშვი, — ჩემოდანი დავხურე და რკინის საყეტს ამოდ დავუწევე ჭაჭურით. — მოშლილა ეს ოხერი. ჩემი ძველი ქამარი მომეცი.

— უნდა ჩაგეტანა ოსტატთან. — ქამარი მომაწოდა.

— გულზე გადამვარდა. თბილისში ახალს ვიყიდი, თუ შევხვდი.

— კარგს იზამ.

რის ვაი-ვაგლახით შევკარი ჩემოდანი ძველი ქამრით. ჩემს მოკლე პალტოს

მკლავი გაუყარე. საათს დაეხედე და ავ-
ჭკარდი. კიდევ ერთხელ მიმოვიხედე.
ბუხრის გვერდით ახორავებული დაბე-
რხილ-დაპობილი შეშა ორ კვირას იკ-
მარებს. არც საფეჭავია დასაფეჭავი და
საქონელსაც თავსაყრელად ეუოფა გო-
მურში შეზიდული ჩალა. იჭდება აქ
თბილად დედაჩემი, ისევ იმ საბოსტნე
თესლეების დახარისხება-გადარჩევაში ან
ქსოვაში მოკლავს დროს ჩემ ჩამოსე-
ლამდე. ესაა, ხმის გამცემი არავინ ეყო-
ლება, თუ რომელიმე მეზობელი რაიმე
შემთხვევამ აქეთ არ გადმოაგდო. ისე-
დაც შეჩვეულია მარტობას და ახლაც
აიტანს როგორმე. ამას ვფიქრობდი და
ეგრძნობდი, ყელში როგორ მაწებებოდა
ამ ჰატარა არსებობისადმი მოჭარბებული
სიბრალოლი. ჩემოდანი ავიტაცე და კა-
რი გამოვადე წასასვლელად.

— აბა, შენ იცი, — დაეხარე, დამ-
ქნარ ლოყაზე ვაკოცე და ყურებიანი
ბეწვის ქული შუბლზე მაგრად ჩამოვი-
ფხატე.

— ჩემი ჯავრი ნუ გექნება, შვილო,
— ტუჩების კუთხეებზე ცერა და საჩ-
ვენებელი თითები ჩამოისვა, ნამალავი
ცრემლი მოიწმინდა.

— შეშა აგერ გაქვს, გარეთ გასვლა
არ მოგიწევს. წყალზე თუ გახვალ, არ
გაიცივდები.

— კარგი, შვილო, კარგი, მე რა ჯან-
დაბა მიჭირს.

— იქით შაბათს ჩამოვალ.

— უჩქარე, ავტობუსმა არ გაგასწ-
როს.

ეზო ჩქარი ნაბიჯით ჩავიარე. ჭიშკ-
რიდან კიდევ ერთხელ მოვხედე. აივ-
ნიდან, ისევ რიკულზე მომდგარი, შე-
მომყურებს და რალაცას თავისთვის ჩი-
ფჩიფებს, ალბათ ილოცება. ისიც და
ჩვენი ძველი სახლიც რალაცნაირად
ერთნაირად საწყურად გამომშობილი
მეჩვენა. ჭიშკარი ჩაეკეტე და თავდად-
მართში თითქმის სირბილით დავეშვი.
ქარბისაგან გამომშობილი ბილიცი ცე-
მენტით მთავარი გამხდარა. ამ დროს
მუდამ ატალახებული გზა ახლა მშრა-
ლია, ლობისძირებში მიფიქვული თო-

ვლი თუ მიგანიშნებს კარს მომდგარი
ზამთრის სუსხიანობას.

ლაბაძეების კარმიდამოსთან აღმართულ
ლაც ნაბიჯი შევანელე და აღმაცერად
გავიხედე. თავ-კისერზე შალმობხვეული,
თალხი კაბისამარა ჭასთან მდგარი გუ-
გულა დავინახე და გული შემიქანდა.
ვედროდან გადმოღვრილი წყალი სავსე
კოკაზე გადმოდიოდა. ხელი დაუქნიე,
იმანაც ხელი დამიქნია და ვედროს ხე-
ლი უშვა. ვედრო ოწინარმა აიტაცა და
ჰაერში გააქან-გამოაქანა, თითქოს კი-
ნოკამერის ობიექტივმა უცებ მოახ-
ლოვა სიცივისგან აღეწილი ქალიშვი-
ლის სახე. უცებ ისე ახლოს, სულ ახ-
ლოს დავინახე მისი დიდრონი თვა-
ლები.

— სად მიხვალ, გოგია?

— თბილისში.

— დიდი ხნით?

— ერთი კვირით.

— რას ჩამომიტან?

— რაც გაგიხარდება.

— მშვიდობით იმგზავრე...

წამითაც არ შევჩერებულვარ. არც
უკან მომიხედავს, სულში მზემ ჩამოი-
ხედა და შიგნიდან უჩვეულოდ გამათ-
ბო. ეგრძნობ, ახლაც ჭასთან დგას და
მიყურებს. ქარში აღანძული მისი ჯი-
შინი ტანი გახაფხულჩამდგარ ხესავით
ოდნავ ირწევა და მოჯადოებულებით
აღგილიდან ვერ იძვრის. იქნებ მეჩვენე-
ბა ასე? გუგულა არასოდეს ყოფილა
ლაშაზი. კერასთან ჭლომისგან წითლად
აფორაჩებული წვივები, მუდამ ცივ
წყალში ნადები, დაწითლებული, ოდ-
ნავ კანაქერცილი ხელები, და ატრე-
ცილი ლოყები, რალაც ტლანქს, პრიმი-
ტიულ იერს ანიჭებენ მის გარეგნობას.
და მაინც რამდენჯერაც არ შეეხვდები
ამ გოგონას, იმდენჯერ ამეკვიტება
ფრაზა: „ზბორებს მიდენის სოფლის მა-
დონა, მადონა სოფელს დაუბრუნდე-
ბა“. სოფლის მადონა თუ მატრონა?
ვითომ, რატომაც არა? ჯიშინია, მოქნი-
ლი წელი აქვს. ოდნავ მსხვილი ჰქვდა-
ტანი, თეძოები და მკვრივი ფეხები,
როგორც მოჭანდაკეები ძერწავენ ხოლ-

მე. მზრები ვიწრო, მაღალი ყელი და სავსე მკერდი. იშვიათი დედა ქალი დადგება, ოჯახის ერთგული, ჯანმრთელი, დაუღალავი. ჯანსაღ შვილებს გააჩენს, ზედ გადაჰყვება.

ფიქრებმა გზა შეამოკლა, ავტობუსის გაჩერებასთან მოვსულვარ. ავტობუსის გაჩერება აქ არც რაიმე ფარდულით, არც წარწერით არ არის აღნიშნული. მხოლოდ ერთადერთი ფირანიშანი დგას, რომლის ისარი იუწყება, გზა ზესტაფონისკენ მიდის და იქამდე ცხრამეტი კილომეტრიაო. დაღმართზე ჩქარმა სიარულმა და დილაუზმომზე გადაკრულმა უკი არაყმა თავისი ქნა, საკმაოდ შეხურებული ვარ და ზამთრის სუსხი მსიამოვნებს კიდევ. გაჩერებაზე სამიოდე ვაღმა სოფელი დგას და ელოდება. კარგად ვიცი, ჯერ ავტობუსს არ ჩაუვლია. მაინც ვკითხულობ.

— ჩიარა?

— ჯერ არა, ბატონო, ვუცდით, — იმერული თავაზიანობით მპასუხობს ყაბალახიანი, ტყავის პალტოში გამოკვართული ხანდაზმული მამაკაცი. ესენი ასე გამოწყობილები დასაფლავებაზე თუ მიდიან, თორემ ამნაირ ამინდში სოფელი კაცი ძნელად დაადგება გზას.

ჯლიყინით, ქშუტუნით ჩამოდგა მოწითალო, წვიმა-ტალახისგან ფერშეცვლილი ავტობუსი. მისი პნევმატიური კარები კარგა ხანია ძალისძილად იღებდა, სარკმელებიც ზოგი დაბზარულია, ზოგიც ჩალეწილი, მაგრამ დილა-საღამოს რეისებზე ისეა ხალხით გაჭედილი, რომ შიგ საკმაოდ თბილა და ზამთრის სიცივეს არავინ უჩივის.

უკანა სავარძელზე მოვკალათდი, თითქმის ჩავექმდე ლურსმანივით, მაგრამ ადგილიდან მოწყვეტით დაძრულმა ავტობუსმა ჩემი ჩემოდნიანად ჯერ საკმაოდ მაღლა შემისროლა, მერე დამაზღვრა.

— უჰ!.. — ერთბაშად აღმოხდათ ხმაგაკმენდილ მგზავრებს. მერე დაღმართ-დაღმართ დაუბრკოლებლივ მიმავალი მანქანის რიტმსა და ძრავას თანაბარ გუგუნს აყოლეს თითქოს ფიქრები და

კრიკაშეკრულები კარგა ხანს აღმდნენ. ჩემი სოფელი არავინ მოდის, ნაცნობი სახე არ შემხედვარია, მეც ასევე ჩემს ფიქრებში ვარ და დაორთქლილი სასა-კმლიდან გავყურებ გახშირებულ თოვას. რაგინდ სიტყვაძუნწი არ უნდა იყვნენ ადამიანები, მგზავრობაში ამინდზე მაინც ჩამოადგებენ სიტყვას. ახლაც ასე მოხდა და მოყანყალე სხეულებმა თითქოს ფიქრებიდან ამოილაპარაკეს:

— მოსვლა უნდა, ბატონო, და ვერ ბედავს...

— ყველგან წელამდეა თოვლი, ჩვე-

წმი რა აკავებს?..

— მოვიდეს, რაც მოსასვლელია...

— მოვა, ბატონო, მოსასვლელი მოვა...

— მოვიდეს ბარემ, მოსავლისთვისაც

ნამეტანი კარგია...

— გრიპიანობასაც მოსპობს...

— ამ საღამომდე გეცალოს, ავტო-

ბუსმა ამოგვიყვანოს და...

— ბოლო რეისია, მგონი...

— ნუ იტყვი, შე კაცო.

— ასე თქვეს და... დიდი თოვლს და-

დებსო.

— ნამეტანი დიდ ზამთარს კი ამბო-

ბენ.

— ნაყიან წელიწადს იცის.

— ვისაც შაში აქვს, ღვინო და ბუ-

ხარი, რა უჭის იმას, ითოვოს რამდენიც უნდა..

ნაწყვეტ-ნაწყვეტად აღწევს ჩემს ყურთასმენამდე მგზავრების ამოსროლილი ფრაზები. თითქოს ბუნება ადამიანთა გამოწვევას იღებს, ბარდნას უმატებს და თანდათანობით თეთრად იბურება გზის განაპირას აღანდული ცაცხვებიც, ეკლესიის ნანგრევებიც, ქვეშეში მიკარგულ-მიჩუმებული ყვირილაც და კილომეტრების მაჩვენებელი თეთრი ბოძებიც.

საათის გზას საათნახევარი მოვუნ-დით. ავტობუსი გზადაგზა ჩერდებოდა, ვილაცები ჩადიოდნენ, ზოგჯერ ახალი მგზავრებიც ამოდოდნენ. ძრავას გუგუნი ყრუდ, დაგუბულად ისმოდა. რკინიგზის ლიანდაგს გაუუსწორადი და

მიხვდით, სადაცაა ზესტაფონში შევიდოდით. ავტობუსმა ვაგზლის მოედანზე ლიანდაგივით გაავლო კვალი ნახევარწრედ და გაჩერდა. მოედანზე სამიოდენ მსუბუქი მანქანა კარგა ბლომად დადებულ თოვლში დადაბლებულად მოჩანდა. სადგურის მოსაცდელ დარბაზში ხალხი ბლომად ირეოდა, შემოყალიბი თოვლისგან იატაკი მთლად მოსველებულიყო, გასასვლელის ჩარჩოში ძლივს მოჩანდა შენობების კონტურები და თოვლისგან მიწამდე დადრეკილი ხეები, უსაზღვრო სითეთრეს დღე რამდენიმე წუთით აღრე გაეთენებინა და მაინც თოვლით დაბურული ქალაქი ჭერ კიდევ გამოუღვივებელს ჰგავდა.

სადგურში დაგუბებული სიჩუმე იდგა, მხოლოდ სადისპეტჩეროდან მოისმინდა სატელეგრაფო აპარატურის ჩხაკნუ-ზრიალი. დროდადრო სილაროს ვერწო საკმლიდანაც გამოაღწევდა კომპრესორის მჭახე ხმა და ისევ მყუდროება ერთმონა თითქოს უძრავობისგან გაყინულ საგნებს. თმაქალარა, შინაქსოვი შალით წელგაკრულმა მოლარე ქალმა, გამოუძინებელი თვალებით შემომხედა, ბილეთი გამომიწოდა და თავისივე ტანსაცმლის სითბოში ნეტარებით ჩაიძირა. საათს ხშირად შევყურებდი კედელზე, დრო ზანტად იწელებოდა და ჩემი მაჯის საათი გაჩერებული მეგონა, ორჯერ მოვმართე და რკინიგზის საათზე გავასწორე, მატარებელი იგვიანებდა და მგზავრებში მითქმა-მოთქმამ იმატა, ალბათ, სადმე ზევებია და იქნებ კარგა ხანი დააგვიანოსო. ჟურნალ-გაზეთების კიოსკი ცხრამდე არ გაიღებოდა, თორემ დროს მოსაკლავად რამე წასაკითხს ვიყიდდი. ერთ ადგილას ვერ ვისვენებდი და წარამარა ბაჭნისკენ გამავალი კარისკენ მეჭირა თვალი. იქიდანაც ბურუსიანი სითეთრე, დათოვლილი ვაგონები და ელექტრომავეთულების თოვლით დაბუნძლული ხაზები მოჩანდა. როგორც იქნა, დაადგა საშველი მატარებლის მოსვლას. თითქოს უუცარი ზეავი შემოგორდაო, მოულოდნელად შემოგორიალ-

და პირველ ლიანდაგზე და ფანჯრები ჩამოაბნეოდა. საიდანაც სასტუმრის გუმბული სტვენა და ყრუ გუნდის ყრუ მოისმა. მგზავრები უცებ შეისრუტეს ვაგონების გამოღებულმა კარებმა.

ვაგონში ცარიელი კუპე არსად იყო. მგზავრების უმეტესობას ჭერ კიდევ ებინა, ამიტომ პირველივე გამოღებულ კარს მივადექი. კუპეში ორნი იყვნენ — ახალგაზრდა ქალი და მამაკაცი. რუსებს ჰგავდნენ, ალბათ, მოსკოვიდან მოდიოდნენ. ორივეს დილის ტუალეტი მოემთავრებინა და ახლად პირდაბანილები და თმადავარცხნილები ცხელ ჩაის შეექცეოდნენ. ვაგონის გამყოლ ქალს უკვე დაჰქონდა ჩაის ჭიქები კუპეებში, ზრინწიანი ხმით კითხულობდა, ჩაის ვინ დალევსო, უკვე საკმოდ გამინაურებულ მგზავრებთან შეჰქონდა ცხელი წყლით დაორთქლილი ჭიქები და სტანდარტული ფორმის ნატეხი შაქარი.

ახალგაზრდა კაცმა თავის გვერდით ადგილი დამითმო და ჩაის სმა განაგრძო. პალტო გავიხადე, საკიდზე ჩამოვკიდე და ჩამოვჭექი. ქალი ფანჯარაში იყურებოდა და გაოცების ნიშნად მხრებს იჩეჩავდა. ვაიცი მხრების აჩეჩვით პასუხობდა და თოვლით დაბურულ სივრცეს გაკვირვებული აჩერდებოდა. ეს უსიტყვო დიალოგი ადვილად გასაგები იყო: მზიან საქართველოში ამნაირი ზამთარი უკვირდათ. იქნებ უხაროდათ კიდევ, რადგან თბილისში კი არა, ალბათ, ბაკურიანში მიდიოდნენ. ესეც მალლა შემოწყობილი, შალითებიანი თბილამურების მიხედვით დავადგინე. ერთი კი შემათვალისწინე და ისევე ფანჯარას მიუბრუნდნენ. თითქოს არც ვარსებობდი. მეც ჩემს ფიჭვებში ჩავიძირე და ვაგონის რიტმულ რწყევას აყოლილი, თითქოს ვთვლემდი.

დაორთქლილ ფანჯარაში ისევ უცვლელი თოვლით სავსე სივრცე ჩანდა, თითქოს მატარებელი ისევ სადგურზე იდგა. ფანჯარას მიკრული ფიჭვები ნელ-ნელა ილვენთებოდნენ და ზიგზაგოვან კვალს ტოვებდნენ. დროდადრო თოვა შენელებოდა და ნაცრის-

ფერ ცაზე უფერული მზე, მედუნასავით ცივი და უსიცოცხლო, უღიმღამოდ იბლინტებოდა. მერე ისევ წამოვიდოდა ხელისგულის სიფართო ფთილები და საგნების მოხაზულობა სივრცეში ითქვიფებოდა. რატომღაც ისევ ჩემი სოფელი, ჩვენი ძველი სახლი და დედაჩემი დამიდგა თვალწინ. იქ, ჩვენს ეზოშიც ასე ხვავიანად ბარდნიდა, სახურავზე თოვლი მაღლდებოდა და ქვრის შეჭვარტლულ ბოკონებს ჭრიალი გაუდიოდით. დედა ჩანავლულ ბუხართან იჯდა და ეს გაუთმებელ თოვაში გაბვეული ქვეყნიერება მისთვის თითქოს არც არსებობდა. ამ უნებლიე ჩვენებამ უცებ ამფორიაქა და ტანში გამაყრჟოლა. ჩვენება თავიდან მოვიშორე როგორც იქნა. ახლა, სადღაც, მეხსიერების შორეულ ფენებში მირჩენილი რომელიღაც პოეტის ლექსის სტრიქონები ამოტივტივდა. ალბათ, ისევ დიდ-თოვლობამ და დედაჩემზე ფიქრმა გამახსენა:

ეს ვვალაფერი ვვალაფერი და,
რა უმოწყალოდ ბარდნა და თოვა.
მე ის მაღარდებს, მამა დაბერდა
და ახლა ოდას ვინ გადმოთოვლავს...

ფიქრმა ფიქრი მოიტანა, ახლა და-თოვლილი, ცივი სიმშვიდით მოცული სასაფლაო დამიდგა თვალწინ. შამისა და იმის საფლავები თოვლისაგან მაღლდებოდნენ და უჩვეულოდ მრგვლოვან ფორმას იღებდნენ. უცებ ისეთი სევდა შემომაწევა, ისე შემიპყრო დედაჩემზე დარღმა, ლამის მომდევნო საღმურზე ჩამოვმტარიყავი და შეშხვედრ მატარებელს უკანვე გამოვყოლოდი. მხრებში გავიშალე, აკვირებული ვანზრახვა უჩვეულო სისუსტედ ჩავთვალე, იქვე უკუვაგდე:

კუბეში სინათლემ იმატა, ფანჯარა ისევ ზამთრის უცვლელ სურათს ჰგავდა, მატარებელი თითქოს თოვლის გაუთავებელ თეთრ გვირაბში შიდიოდა...

ასე დათოვლილი თბილისი არასოდეს მინახავს. ყოველ ჩამოსვლაზე ქა-

ლაჭი ჩემთვის რაღაცით ახალი იყო. მაგრამ ასე მოულოდნელი ფრთხილად მდე უჩვეულო იშვიათად უჩვეულებს საღმურის მოედანზე მანქანები ახორავებულ თოვლს ხვეტდნენ. რამდენიმე წუთში მოსუფთავებული ასფალტი ისევ თოვლის ფენით იფარებოდა, თითქოს ციდან კი არ ბარდნიდა, წყალი მიწიდან ამოდიოდა და უცებ იყინებოდა. დათოვლილ ტრამვაის ვაგონებს მოძრაობა უჭირდათ. საღმურის ქუჩაზე მწკრივად იდგნენ ბიველებდაშვებული ტროლეიბუსები. საბურავებზე ჯაჭვებდახვეული თითო-ოროლა ტაქსი ალაღბედად თუ გამოჩნდებოდა. მანქანის შოვნა ტყუილი ოცნება იყო. ისევ ტრამვაის დაველოდე და კოლმეურნეობის მოედანამდე რის ვაი-ვაგლახით მივალწიე. იქიდან ბარათაშვილის ქუჩას დავეყვი, ჩახრუხაწეზე ჩაეუბნე და მეტეხის ზიდამდე კარგა მანძილი ფეხით გავიარე. ტროტუარზე ფეხი ცურავდა. ისე ფრთხილად მივაბიჯებდი ჩემი ატორლიალებული ჩემოდნით, თითქოს ბოგირზე გავდიოდი.

მეტეხის ხიდქვეშ თოვაში გატრუნული მტკვარი გაყინულიყო. თოვლის წახნაგებით შემოხაზული ქუჩაბანდები ნარიყალას ფონზე ცაში გამოკიდულს ჰგავდა. მხოლოდ აბანოების მხარეს ეზავებოდა გაყინულ სივრცეს შადრევენებით ამოვარდნილი ობზივარი. ჩემი მეგობარი და თანასოფელი გოდერძი თალაკვანე მეტეხის პირდაპირ, ყოფილი თათრის ბაზრის გვერდით ერთ პატარა ეზოში ცხოვრობდა. იმასთან მივდიოდი. ამ გაუთავებელ თოვლ-ბურანში გზას ალღოთი მივიკვლევდი.

მოედანზე რაჭველები განთქმულ თონედან ცხელი პურის სუნე გამოდიოდა, ცხვირში სასიამოვნოდ მიღტივებდა. ახლა იმაზე ვფიქრობდი, როგორ გაუყვრდებოდა გოდერძის ამ გაუთავებელ თოვაში ჩემი მოულოდნელი გამოჩენა. კიბის საფეხურებს ახალი ნაკვალევი ეტყობოდა, ამით დავასკენი, ჩემი მეგობარი შინ უნდა ყოფილიყო. კარს მივადექი და თოვლის

ჩამოსაბერტყად ფეხებით ბრახაბრუხი ავტებზე. თოვლი ტანსაცმელს შეჰყინოდა და ინელად შორდებოდა.

გოდერძი ღია კარში მართლა განცვიფრებული შემომაჩერდა. ისე მიყურებდა, თითქოს მარსის მცხოვრები გამოცხადებოდეს, მერე მიცნო და სიხარულისგან სახე გაეზადრა.

— გოგი, ბიჭო, შენა ხარ?

— მე ვარ, მე.

— შემოდი. ნატვრა თუ გინდა, ასე უნდა აგიხდეს კაცს.

— მოგენატრე, გოდერძი?

— შენ კი არა... შენი მოსვლა ახლა მართლაც ნატვრასავით იყო. სასმელი შემოგვაკლდა, რა ღმერთი გაგიწერებოდა, რამეს ჩამოიტანდი.

ოთახში შევაბიჯე და მხოლოდ ახლა გავარჩიე ნახევრად ჩამობნელებულ მაგიდასთან მჯდარი სამი ახალგაზრდა კაცი.

შეჭედიანებულები ჩანდნენ და თითქოს მართლა ჩემს მოსვლას ელოდნენ, ცარიელ ჭიქებს დაჰყურებდნენ.

— გაიცანით, ბიჭებო, ჩემი ძმაცაიცი, გოგი კაკაბაძე.

ბიჭებს თავი დავუკარი, სამივენი ფეხზე წამოდგნენ და ხაზგასმული თავაზიანობით მომესალმნენ. ქუდი მოვიშველიე, პალტო გავიხადე და უხელთათმანებოდ გათოშილი ხელები გულდაგულ მოვისრისე. ოთახში შემოსულს, ყურებსა და თავკისერზე ცეცხლი წამეკიდა. ვგრძნობდი, როგორ ვიყავი ჭარხალივით გაწითლებული.

— არ მითხრა ახლა არაფერი მომიტანიო, — მხიარულად აფუსფუსდა გოდერძი და ჩემი ჩემოდანი ხელით აწონა.

— აცალე კაცს სულის მოთქმა. — თქვა მალალ-მალალმა, ტანთხელმა ახალგაზრდამ, რომელსაც საყულო შეეხსნა და მოშვებული პალსტუხი დაუდევრად ეკიდა კისერზე.

— რაც მოვიტანე, ჩემოდანშია, — ვთქვი მე.

— ვენაცვალე მარია დეიდას. ხომ არი ყოჩაღად?

— უდგას სული...

— დაბრძანდით, — შემეპატრუებოდნენ ორე ახალგაზრდამ. დავჭედი უხელოდ უნებლიეთ მოვათვლიერე. ოთხივე კედელზე უწინაც ეკიდა ზეთის ფერებით შესრულებული სურათები, დაუმთავრებელი ეტიუდები, თუ ნახშირით შესრულებული ჩანახატები, ახლა ჭერიდან იატაკამდე დაეფარა ტილოებს კედლები. მხატვრის ცხოვრებისათვის დამახასიათებელი უწესრიგობა ყველაფერს ეტყობოდა. დაჰყუდებულ ტუჩებს, გაუფხეკავ პალიტრებს, დალაჰყუდებულ მოლბერტს. საფერფლესა და სკამებსაც კი. ამ ნივრებს შორის მოძველებული ტელევიზორი „რეკორდი“ დისონანსად გამოიყურებოდა.

— მოეწვი მაგ სურათებს, მოდი აქ, — დამიმახა გოდერძიმ და მეც მაგიდისკენ მივტრიალდი.

ორიოდ წუთში დედაჩემის მოხარულმა შაშხმა, მჭადებმა, ორიოდ ნაწველა ყველმა და ნახევარი ლიტრა არაყმა მაგიდაზე გადაინაცვლა.

— ნატურმოორტი ამისთანა უნდა. — თქვა მალალმა.

— ვენაცვალე დეიდა მარიამს.

ბიჭები აშკარად გამოცოცხლდნენ, ხელები მოიფშენიეს.

— ნახე ერთი, ვანო, — გოდერძიმ ჭიქა ცხვირთან მიუტანა სტუმარს.

ვანომ გამოართვა, ჭერ დაყნოსა არაყი, მერე ჭამზე დაასხა ცოტა, ასანთი გაჰკრა და მომწვანო ალმა იფეთქა.

— ცეცხლი უნდა ვსვათ?—თქვა მეორემ.

— ცეცხლად, — იოხუნჯა მესამემ.

— ცოლოა თქვენთვის ამისთანა არყის გაფუჭება, წყალი ხომ არ გავუტრიოთ?

— წყალწყალა ლექსების წერაც გეყოფა. მომწოდე ჭიქა, — არ დაზოგა ამხანაგი ვანომ და არაყი დაასხა ჭიქაში. — შეხედეთ, როგორ ჭაჭვს იკიდებს?!

— მართლაც ცეცხლია. — დაასვენა გოდერძიმ და სკამი ახლოს მოაჩოჩა სუფრასთან.

— ასე თოვს თქვენშიც? — იმერულად მოუქცია ვანომ და ჩემს კიჭაშიც დაასხა არაყი.

— თოვს...

— „თოვს, ამნაირ დღის ხარებამ ლურჯი...“ წამღერებით თქვა მესამე ახალგაზრდა.

— ლექსები მერე, — აკრძალა ვანომ. გოდერძი ჩემკენ გადმოიხარა, გადმომილაპარაკა:

— ხომ მშვიდობაა სოფელში?

— მშვიდობა.

— დედაშენი მარტო დატოვე?

— მარტო.

— გახსენი შუბლი, თუ ძმა ხარ, ამ ბიჭებს მართლა ვილაყ ველური ეგონები.

ვგრძნობდი, მართლაც ამ აკიკიკებულ ყმაწვილკაცებში რალაცნაირი დამაბუღლობა შემოვიტანე. ალბათ, ერთ უემქრ და უკარება ვინმედ მომიჩინეს და იქნებ მართალიც იყვნენ. თავს ძალა დავატანე, მხიარულ სუფრასთან კონტაქტის დამყარება ვცადე. მაგრამ არაფერი გამომივიდა, თითქოს ჩემს არსებაში შეღწეულ ზამთარს აზროვნებაც და ხმაც ერთნაირად გაეყინა. თვალი მაინც ფანჯრებისკენ მიჭირა და გაუთავებელი თოვა გულს მოწვრილებდა, გაურკვეველ შიშსა თუ წინათგრძნობას აღვიბებდა ჩემში. ერთი სიტყვით, ჩემს გულზე თოვდა და ჭერ კიდევ ბოლომდე გაუცნობიერებელი შეშფოთება ადამიანებთან ნორმალური ურთიერთობის უნარს მართმევდა:

— მამატოვ, ცოტა დავიღალე და...

— მოუუბოდიშე ბიჭებს და კიჭა არაყი სულმოუთქმელად გადავკარი. საოცარი სითხე ნაპერწკლებად გაიფანტა ჩემს სხეულში და კიდევ ერთხელ ბუხრიდან გამოვარდნილი ალივით გამკრა და წამომახურა.

დაღლილობის ბრალი იყო თუ ზედრიხედ შესულმა არაყმა დამცეცხლა, უცებ გამოვეთიშე, თანამესუფრეებს თითქოს ვეღარ ვხედავდი და არც იმათი ხმები აღწევდა ჩემს ყურთასმენამდე. უკიდურესად დამაბუღლმა ჩემმა

წარმოსახვამ თოვლიანი სამყაროს სივრცე გაარღვია, ამოდენა დედაშენის ზურგზე ერთადერთი ჩვენს წინაშე მდებარე ხლი და ჩანავლულ გუხართან მიკუნტული მუშტ-სტოლად დანიავებული დედაჩემი გამოაჩინა. სხლს კი ათოვდა და ათოვდა გადაუღებლად, სახურავზე თოვლი საკვირველი სისწრაფით მალღებებოდა და ოდის ფარალალა კედლები ჭრიალებდა. ნამქერთან ერთად მოძალბული ჭარი სხვენზე დამწეული კატასავით კნაოდა. ბაიყუში სიჩუმე ცივად უვლიდა გარს დედის გარინდებულ სხეულს. ისევ ფანჯარაში გავიხედე. მეტეხის გალავანში გორგასალის თეგლი თეთრ მარმარილოსაგან გამოთლილს დამსგავსებოდა. დარაბტულ ცხენს თითქოს ფრთები გამოსხმოდა და თოვლიან სივრცეში ნელ-ნელა მიფრინავდა...

უცეკ ჩამოვდამა. ბიჭები რომ წავიდნენ. დამეშვიდობნენ, მადლობა მიიტხრეს ჭურ-მარილისთვის და თოვაში დაიკარგნენ. გოდერძიც იმათ გაჰყვა, აკადემიაში მისასვლელი ვარ, შენ დაისვენე და მალე მოვბრუნდებით. ტანგაუხდელ მიუწეკი ტაბტზე და მთელი დღის დაჭიმულობისგან მოთენთილი სხეული მთლად მოეშვა. თვლემას მივინებდა, მაგრამ ეს არ იყო ღრმა, ჯანმრთელი ბილი, რომელიც მუშაობით დალილს იქ. ჩემს სახლში უცებ მეწვეოდა და გადამკარგავდა ბნელ უფსკრულებში, სადაც არც ხმა, არც ფერი და არც რაიმე სუნია არ არსებობდა.

ჭერ უკუნეთ სიბნელეში ჩავიბირე, თითქოს უფსკერო ლამემ მომიტაცა, მერე თვალისმომჭრელი ქათქათა სითეთრით განათდა გაყინული და გარინდული ქვეყნიერება და დედაჩემის ხმა შემომესმა. გარშემო თოვლით დამძიმებული სახურავები გრუბუნით იქცოდნენ და წაქცეულ-დამხობილი ნასახლარებიდან ადამიანის შემზარავი კვნესა ისმოდა. წელამდე თოვლში გაშმაგებული გავრბოდი იმ ჩვენი წაფერდებული სახლისკენ. თოვლში ვეფლობოდი, გამწარებულ-გახეთქული კეცე-

მოდი, ისევ ფეხზე ვდგებოდი და გავრბოდი. მაგრამ სადღა იყო ჩემი სახლი? მის ადგილას ძველი ეკლესია იდგა გუმბათჩაქცეული და კედლებჩამონგრეული. გამწარებული გარს ვუვლიდი ეკლესიას, მაგრამ შიგ შესასვლელ კარს ვერ ვპოულობდი. ქვებზე თითები მეკაწრებოდა, ფრჩხილები მეგლიჯებოდა, მუხლებზე, იდაყვებზე, ხელისგულებზე სისხლი მდიოდა. ერთხელ კიდევ დი-გუგუნა ეკლესიამ და კედელი თოვლში ჩამოიქცა.

ჭირისოფლდასხმულს გამომეღვიძა. ოთახში ბნელოდა. სიბნელიდან მკვეთრად იგრძნობოდა თოვლიანი ზამთრის საღამო. მოთეთრო ბინდი ფანჯრებს ცივად აკვროდა და ოთახში გაყინული თვალებით იხედებოდა. შემაცივდა, თუმცა ყელი მიშრებოდა და წყალი მწყუროდა. სინათლე ავანთე, დოქით წყალი მოვიყუდე და ხარბად დავლიე. ღამეში კიდევ უფრო შემაშფოთებლად იგრძნობოდა დიდი თოვლი. შეუჩერებლად ბარდნიდა, მიწა თითქოს ფუფუნებოდა და საგნებს სიმაღლეს უკარგავდა. ისევ დავინახე ჩვენი სახლი, რომლის სახურავზე მეტრზე მეტი თოვლი იდო და დედაჩემი, გაციებულ ბუნხართან მარტოკა მთვლემარე.

გოდერძი დაბრუნდა. დათოვლილ მხრებს იფერთხავდა და მხიარულად გაიძახოდა, რამოდენა თოვლიაო.

— გამოიძინე?

— ჰო...

— რაღაც გუნებაზე ვერ ხარ, გოგია.

— უნდა წავიდე ამაღამ.

— სად, ბიჭო?

— სოფელში.

— აკი ერთი კვირით ჩამოხვედი?

— სხვა დროს ჩამოვალ.

— ახლა რას გაპყვები?

— ახალციხე გადის პირველზე.

— სადგურამდე? არც ტროლეიბუსი დადის. არც ავტობუსები.

— გავალ ფეხით.

— მოიცა, ვიჯახშმოთ და გაგაცილებ.

— რა გაცილება მინდა?

საკმაოდ შემსუბუქებულ, თითქმის

ცარიელ ჩემოდანს ხელი დავავლე. შეეკვებულ-შეფიქრიანებულნი გოდერძი სახტად დავტოვე და კარში გამიფრქვეს ჩირაღდნების ბურუსიან შუქზე დატრი-ალბებულ თოვაში ისევ მიფრინავდა ცხენზე ამხედრებული ვახტანგ გორგასალი...

დილის შვიდ საათზე ზესტაფონში ვიყავი. მიძინებულ-მიყუჩებულნი სადგური რამდენიმე წუთით გამოცოცხლდა, მატარებლის გასვლამდე იფორიაქა და ისევ ჩაყურდა. ჩამოსული მგზავრები ლანდებივით უხმოდ შეეზავენ თოვლიან სიბნელეს. მე სადგურის მოედანზე ვიდექი და არ ვიცოდი, რა მექნა. არც ავტობუსის და არც სხვა მანქანის უკანება არ იყო. ან რომელი ავტობუსი ან ავტომანქანა ივლიდა წელამდე თოვლში? სხვა გამოსავალი არ იყო, ოცამდე კილომეტრი ფეხით უნდა გამეველო, გამეტხზა გაუქვალავი, მეტრამდე სიმაღლის თოვლი.

პირველი ხუთი კილომეტრი შეუსვენებლად გავიარე. დანამქრული გზა მთლად არ წაშლილიყო, განიერი თხრილივით ჩანდა თოვლის უსაზღვრო უდაბნოში, თანაც მანქანების ნაკვალევზე თოვლქვეშ ყინულის ფენა გამაგრებულყო და ეს სიარულს მიაღვლიებდა. ბინდებუნდში შავად გამოსახული ელექტრონისა და ტელეგრაფის ბოძები და დაბლებულიყვნენ. ბაგირებივით დამძიმებული მავთულები ლამის თოვლის ზედაპირს ეხებოდნენ. ირიბად თოვდა, გააყვებული ქარბუქი ფხვიერ თოვლს სახეში მაყრიდა, სუნთქვას მიგუბებდა, ჭულზე, მხრებზე, მკერდზე თოვლის ფენა სწრაფად ჩნდებოდა. მოსიარულე თოვლის კაცს დამსგავსებული მივიარღვევი გაუთენებელ ღამეს. კაშენ ყელზე ორმაგად მქონდა შემოხვეული, ცხვირამდე მიფარავდა სახეს. ქამარგამომბული ჩემოდანი მხარზე მქონდა მოგდებული, ქამრის ბოლო პალტოს ჯიბეში, გაოფლილ მუჭაში, მეჭირა. ნაბიჯს ოდნავ იმიტომ თუ შევანელებდი, მხრებიდან თოვლი ჩამომეფერთხა და თავი ცოტა მსუბუქად მეგრძნო.

მოსახლეობას გავცდი, ყვირილას ხილთან საეკტომობილო გზას გვერდი ვუქციე და აღმართს დავადექი. ამ მიუსაფარ ფერდობებზე კიდევ უფრო გაავდა სუსხიანი ქარბუქი. ადევნებულ იყო ავი ძალოვით მივარდებოდა ფეხებში, მიღრენდა, წამით უკან იხევდა, გარშემო მივილიდა, ისევ მეცემოდა მძულვარებით ალტინებული. მერე ცოტა ხნით ჩამომრჩებოდა, ჩემს ზურგს უკან გულის წამლებად ყმუოდა და წაქაქაყავებდა, თანდათან ისევ წამოუვლიდა ბრაზი, წამომეწყოდა, მეტის ვააფთრებით მეკვეთებოდა. ნადირივით ვავებული ავდარი მთელი საათი მსდევდა ასე ფეხდაფეხ. ჩვენი უსიტყვო ბრძოლა ხან ჩანელდებოდა, ხან ახალი ძალით იფეთქებდა. დასასრული კი არ უჩანდა. ქარს, თოვლს და წვიმას არაერთხელ გადავყრივარ, ამიტომ გამოუცდლობის შიში გულს არ გამკარებია. მხოლოდ ერთხელ, როცა დატრიალებულმა ქარბორბალამ ჩემს წინ თეთრ სვეტებად აიტაცა თოვლი, მეც შემატრიალა და ძირს დამამხო, შიშმა ფრთა გამკრა. ვიცოდი, სადმე გაჩერება, თოვლის ბექობს ამოფარება ქარბუქთან საბედისწერო თამაშს ნიშნავდა, ამიტომ შეუჩერებლად უნდა მევლო იქამდე, სადაც მოსახლეობა იწყებოდა. იქ ერთბაშად გაჩნდებოდა ადამიანთა სიასლოვის იმედიანი შეგარჩება, ქარიც ორლობებში ძალას დაკარგავდა. ფიქრში ვითვლიდი ნაბიჯებს. სანახევროდ დაფარულ მანძილის აღმნიშვნელი ერთი ბოძიდან შემდეგამდე შეუჩერებლად მივაბიჯებდი. დავიღალე, ფეხები აღარ შემორჩილებოდა, მთელი ჩემი არსება ნაწილებად დაიშალა და გონებამ დაკარგა ყოვლისშემძლე მოკარნახის ფხიზელი უნარი. ქარი კიდევ უფრო გაავდა, მოშვიებული ნადირის დაუნდობლობით კიდევ ერთხელ დაიძრა ჩემკენ. აღარც მანძილის სანიშნე ბოძები ჩანდა სადმე, აღარც აჩონჩხილი ხეების მღუშარე ლანდები. მიდამო თვითმფრინავის ილუმინატორიდან დანახული ღრუბლების თეთრ საწყა-

როს ჰგავდა, მე თითქოს ვეღარ ვიგრძობდი ღრუბლებზე მივაბიჯებდი. სიწყარეს ვეღარ ვგრძნობდი, უსახლვრო ლურჯი უფსკრულები მიქაღდნენ შთანთქმას. ვიგროძენი, როგორ დამაყარა მთელ ტანზე ხორკლმა და ერთხანს მიწაში ჩასობილივით გარინდებული ვიდექი. სრული უმოძრაობა ამჯერად საჭირო იყო გონების ძალისა თუ მისუსტებული ნებისყოფის აღსადგენად. ჩემი თავი ხელში უნდა ამეყვანა, ბოლომდე მებრძოლა. ენერჯის გამიზნული ხარჯვა და თანაბარი მოძრაობა, დინჯი, აუჩქარებელი, გაზომილი, აუცილებელი იყო წუთიერ სისუსტეზე გასამარჯვებლად. თოვლის თეთრ ეკრანზე ჩემი მოძრაობა ისევ შენელებულად გადაღებულ კადრს დაემსგავსა. ნაბიჯი თანაბარი და დაჯერებული გახდა. კალამოტიდან ამოვარდნილი აგონიური სიჩქარე დაითრგუნა. ისე უცებ გათენდა, თითქოს დაბურული ტყიდან ტრიალ მინდორზე გავედი. ჩემს წინ ჯერ ცაცხვის ხეების სილუეტები ამოიზარდნენ, მერე რკინის ჭიშკრებივით გამოჩნდნენ თეთრად თუ ცისფრად შეღებილი საფლავეები. სიცხადეში თითქოს გუშინდელი სიზმარი გრძელდებოდა. საფლავეების ლოდებზე ამაღლებული თოვლი იღუმალად აჩენდა იმ დიდი სოფლის მომცრო გორაკებს, ჩემს მიუსაფრობას აათყვეცებდა. ქარი თითქოს უცნაურ დამალობანას მეთამაშებოდა. ხან ერთ საფლავს ამოეფარებოდა, ხან მეორეს, მერე უცებ წინ შემეფეთებოდა. გუმბათჩაქცეული ეკლესიაც სიზმრად ნახულს ჰგავდა. ოღონდ სურვიან კედლებზე ღვთისმშობლის მოტირალი თვალები აღარ ჩანდა. იმ მხარეს არ ვამიხედავს, სადაც უფროსი ძმისა და მამის საფლავი მეგულებოდა. მკლავები და მუხლები რკინისა მქონდა. ჩემს ძარღვებში ძალუმად მბორგავი სისხლის მიმოქცევა მესმოდა და მთელი სხეული ერთ მაჯისცემად მიფეთქავდა. ვალავანთან აყირავებულ ლოდს თოვლი ვადავაშორე და ამოღრმავებულ თოვლში ისე ჩავეჭკი, როგორც ვაზირილ საფ-

ლაეში, მეგონა წყალში ჩავეყინეთ-მეთქი, ისეთი მყუდროება შევიგრძენი. არაქათგამოცლილი მივენდე ამ ვასაოცრად მაამებელ უმოძრაობას და გავვირინდე. ახლა ჩემს ზევით წრიალებდა გაუთავებელი ქარბუქი. თოვლი მუჭით ავიღე და სახე მოვისრისე. ეს მოშვებულება დამარცხების დასაწყისს ჰგავდა, მაგრამ ჩემში უკვე დამშრალიყო სასიცოცხლო ენერგია. ერთი წუთით ცხადად დამიდგა თვალწინ სურათი: როგორ მიბოვნიდნენ აქ, ამ ლოდზე რამდენიმე დღის შემდეგ ადამიანები, როცა თოვლი დნობას დაიწყებდა და გაუჩინარებული საგნები მიწიდან ამოიწვედნენ. ყვავს მაინც დაეყრატალა სადმე ამ ყოიშეთში, რათა სიცოცხლის ხმა გამეგონა და დამლუპველი თვლები-თვის თავი წამერთბია. ყოფნა-არყოფნის მიჯნა წაეშალა თოვლს, მეც ვკარგავდი ფხიზლად განსჯის უნარს. ეს დასასრულს ჰგავდა. სიკვდილი ლამაზი ქალივით მოსულყოფდა და აღერსით, გამაბრუნებელი მოფერებებით, ცდილობდა ჩემს გადაბირებას.

არ ვიცი, ეს გუშინდელი სიზმრის გამოძახილი იყო, თუ მართლა გავიგონე დედაჩემის ხმა. წამოვეარდი, თოვლის საფარი გამოვარღვიე და ისევ გუმანით მივეყვი გზას. სასაფლაოსკენ არ მომიხებდავს, ასე მივდიოდი, თითქოს ეს წუთიც, გზას დაედგომოდი. პირველი მოსახლე დავინახე და გულში მზემ ჩამოიხედა. აღარც ატივებულნი მუხლები მახსოვდა, აღარც დამაბრმავებელი სითეთრე. ქარსაც მომეზრდა ჩემი დევნა, ვა, ნელ-ნელა ჩამომიკლდა, სადღაც, უკან, ნამქერისაგან გაჩენილ ორმოგბეში ჩაიკარგა. თოვამ იკლო, კორტოგებზე გაფანტული დათოვლილი სახლები მკაფიოდ გამოაჩინა. ღრუბლებში გამოშკრთალი ფერდაკარგული მზე გაყინული მდინარიდან თეთრად ამოკიაფებულ ქვას ჰგავდა. სადღაც მამალი ყიოდა და ძალი ყეფდა. ხეობიდან გადმოკარგული კვიცილი ორთქლმავლისა აქამდე აღწევდა, ფერდობს ასკდებოდა და ისევ უკანვე ბრუნდებოდა.

ამ ხნის განმავლობაში კარგად ვეღარ დავხედე საათს. თორმეტს დასწევდა ღია. მე კი ასე მეგონა, ეს წუთიცა, რაც გათენდა-მეთქი. ასე არასოდეს მომნდომებია სულიერი არსების დანახვა. ჭინაზე საქონელიც არსად ჩანდა. არც ჩიტები დაფრინავდნენ. სოფელი მდუმარე სასაფლაოს ჰგავდა, მაგრამ იმ შემადარწუნებელ შიშს არ ზადებდა. თოვლქვეშ გაყუჩებული სიცოცხლე მაინც იგრანობოდა და ჩემს არსებაში დაძრულ უკანასკნელ ძალებს ეშველებოდა. უმოძრაობაში ზანტი ფიქვები დაფრინავდნენ და თოვლქვეშ მოყოლილი ხმები დამშრალი ნაკადულივით უღონო გამხდარიყო. არ ვიცი, მომეჩვენა ამ სიცოცხეში თუ მართლაც მომწვედა ერთადერთი ჩიტის გალობა. ხმა ხან ჩემს ზურგს უკან, ხან წინ გაისმოდა. თითქოს მომსდევდა ეს პატარა არსი ყოფიერებისა, გამამხნეველებ ტყბილ ხმებს გამოსცემდა. ცისფერს შეხამებულ წიფობულასავით დავინახე კიდევ თოვლის თეთრ სივრცეში ეს აწრიბინებული წითელგული, თითქოს გალობით მიმიძღვებოდა სიცოცხლის მრავალფეროვან სამყაროში, თითქოს განზრახვა ჰქონდა, ჭიშკრამდე მივეცილებინე ამ ქვეყნიურ ხმათა და ფერთა მოციქულს.

თოვლში სახლები უცებ დადაბლებულიყვნენ. სახურავებზე მეტრზე მეტი თოვლი იდო. მესრები, ღორეები, ხეები ჭუჭუბად ქცეულიყვნენ. აივნების რიყულებამდე მიზვინულიყო თოვლი. როგორც იქნა, ჩვენი ჭიშკარიც დავინახე და წაბლისფერი ოლაც ამოიმართა კორტოგებზე. ჩვენი სახურავიც, რატომღაც, სხვაზე მეტად დათოვლილი მეჩვენა, თითქოს სახლი დასავლეთით ოდნავ გადაბრილიყო კიდევ და თოვლის სიმძიმისაგან ჭრიალებდა. დარჩენილი ორასიოდ მეტრის გავლა ახლა ისე გამიჭირდა, ლამის იქვე გავწოლილიყავი თოვლში, ცოტაოდენი შემესვენა. შავი და თეთრი ყველა ფერზე ბატონობდა, სხვა ფერები გამქარალიყვნენ, როგორც სიზმარში. მეგონა ხმაც დავკარგე, გინდაც დამეძახა, ვერავის გავავგონებდი.

ჭიშკრის გამოღებაზე ფიქრიც არ შეიძლებაოდა, ისე იყო ჩაჭედებული თოვლში, პირდაპირ ზედ გადავალაჯე და ეზო გავჭერი. ჩემ ძარღვებში უკანასკნელი წვეთი მიილია, მარაგი ამოიწურა. ლამის ოთხზე დავემხე და ისე ავიარე დათოვლილი კიბე.

— შეილო, გოგია, მოგიკვდეს დედა, რამ მოგიყვანა ამ ამინდში, დედა? — ჩიფჩიფებს დედაჩემი, გარს მივლის, ცოცხით მაკლის თოვლს. რალაც უაზრო პასუხს ვაძლევ. მიკიბ-მოკიბულად, მინდა უღარდელი კაცივით გავიღიმო, დამსჯდარი ტუჩები მეწვის და სახეზე ღმილის ნაცვლად, აუწერელი ტანჯვა მესატება.

— გათბი, დედა, ახლავე საჭმელს მოგიტან, რაზე დაბრუნდი, რამ გადმოგაგდო. შეილო? მოდი, დედა, ბუხართან მოდი... — ბუტბუტებს თავისთვის, უღონოდ უბერავს ცეცხლს და აღვივებს ჩანაცრულ ღვედღს. დაღურჯებული ხელებით ვისრეს სახეს და ყურებს, პალტოს რის ვაი-ვაგლაბით ვიხდი, უაზროდ ვიციანი, ყბები მტკიცია.

— შენ როგორ ხარ, დედა?

— შე რა შავი ქვა მიჭირს, შეილო? შენ მყავდე კარგად, ავი, შაბათამდე არ ჩამოვალო?

— ის კაცი არ დამხვდა, ვინც უნდა მენახა.

— კარგი, შეილო, მადლობა ღმერთს. შეეყურებ ამ დაჩაივებულ, ძვირფას არსებას, განგებას მადლობას ვწირავ და გამახვილებული სმენით ვუსმენ ოდას, ხომ არ კრიალებს საეჭვოდ თოვლის სიმბიმისგან.

— სად მიხვალ, შეილო?

— ბარემ გადმოვთოვლავ სახურავს.

— ჭერ გეჭამა რამე?

— მერე, დედა...

ეზოში გადვიდარ, თხევანის მხარეს გამომაქვს მამაჩემის შეკრული ხის კიბე, ვადგამ სახურავს, ნიჩაბმომარჯვებული ავდივარ მაღლა. მივივრის, საიდან მოდის ეს უღვეელი ენერგია. ყოველი კუნთი მტკიცია, მაინც ღონივრად ვიქნევი ნიჩაბს წელამდე თოვლში შესული და ბელტებოვით ვისვრი დატკეპნილ თოვლს. მაღლა-მაღლა მივიწევ და მთელ სოფელს ხელისგულივით ვხედავ. სხვა სახლების სახურავებზეც გასულან ოჯახის კაცები, ნიჩაბებით ხვეტენ თოვლს და ბურუსიან სივრცეში ექოდ ისმის იმათი გადაძახილი:

— ეჭექე! ეჭექე!..

— ეჭექე! — ხმას ვუერთებ მეც იმ გადაძახილს, გახურებულ ხელისგულებს თოვლით ვიხელ, მთელი ძალით ვიქნევი ნიჩაბს. თოვლი კი მოდის და მოდის ჩიუტად, თითქოს მეჭიბრება გავებებული ბუნება, მოხვეტილ-გადათოვლილი სახურავი ისევ იბარდნება, მაგრამ ახლა ეს თოვა აღარ მაშინებს. ერთი საათი მოვუნდი ოთხი მხრივ გადათოვლას. ჩამოვედი თუ არა, ვიღას ჰქონდა ჭამის თავი? გაუხდელად მივეგდე ტახტზე, პალტო წავიხურე, გადავეარდი თილის უფროს უფსკრულში. მკვდარივით მეძინა. დაურღვეველ მღუმარებაში უსტვენდა ის გზაზე ადევნებული წითელგულა ჩიტი. აყვავებული ატმების ვარდისფერ თოვაში ჩემკენ მობრუნდა თეთრკაბიანი გუგულა. ფეხშიშველი მივაბიჭებდი ცვრიან ბალახში და ყოველი ნერვით ვგრძნობდი გამოზაფხულებულ სამყაროს. გუშინდელი მტერი — თოვლად გადმომხობილი ცა უნახესი ფერებით ავსებდა ჩემს გაუთავებელ სიზმარს...

თადო გაქიშვილი

ვიდრა გული გულობს

დღეებს აუყვავდა მწვანე სამოსელი,
რა ხანია ელი, მოუთმენლად ელი,
რომ ვილაკამ მხარზე შემოგხვიოს ხელი
და ლაღანა გზები თვალწინ გაგიშალოს.

აგერ მცხეთა ძველი!
აგერ ქართლის ველი!
აგერ ჯავახეთის დაზნეჭილი წელი!
იქით გინდა წასვლა, ველარ შეიძელი,
ველარ აეხსენი წვრილმანების პალოს.

გზები გებორკება ისევ უმოწყალოდ,
იღეწება ნედლი სურვილების კალო.
მხოლოდ ფიქრში ცხარობ,
მხოლოდ ფიქრში წვალობ,
ხარ ცხოვრების გარეთ...

ხოლო გარეთ უკვე გაზაფხული გალობს,
რომ ნაზამთრალ მინდვრებს ფერი შეუცვალოს,
უნდა აიძულო, უნდა დააძალო,
გულს, რომ გაეკიდოს ამ ვნებიან ქარებს...

რომ გაიხსნას ლაღად
ქვეყნის ოთხივ მხარე,
რომ აპრილის ლაღადს,
მის წკრიალა ზარებს
ყურს უგდებდე, ნახო ჩრდილიცა და ზეარეც,
რომ მამულის სუნთქვას
გრძნობდე ყველა მხრიდან!

რომ ის გინდლებდეს
შენი ლექსის ბჭკარებს,
რომ იმისი ქარი
აწვებოდეს კარებს...

სხვას ვის ამუნათებ,
 სხვა ვინ შეგიყვარებს,
 ღრუბელს შენი ციდან
 სხვა ვინ გადაზიდავს?

თორემ ელდასავით ეს აპრილიც გავა,
 გადაუვლის ველებს შემოდგომის ღაფა,
 შეიცვლება ხვათით მოალერსე ჰავა,
 ნამქერების სუსხი მოადგება მინდვრებს...

ვიდრე სისხლი ხარობს,
 ვიდრე გული გულობს,
 და ეს გაზაფხული
 გადაივლის ვიდრე —
 ვით მარცვალი ხნულში,
 მიწის მფეთქავე გულში
 მიდი, დაემკვიდრე!

ცალმხრივი სიყვარული

ჩემო მკითხველო,
 ასეთია ჩემი ზელობა —
 მე უნდა შევძლო,
 იმნაირი ლექსები ვწერო,
 როგორც შენ მოგეწონება,

სიყვარულს შენსას
 მხოლოდ ასე მოიპოვებენ...

მაგრამ ამას რატომ ვესწრადევი?
 ნუთუ არ კმარა
 მე რომ მიყვარხარ?

• • •

გადაივლიან ქარები,
 გადაიტანენ მთვარესა...
 წახვალ და ჩაეფარები,
 მოუსაველეთის მხარესა.

მათ, ვისი ყოფნაც მწარე და
 შავმა ნალექმა გალესა,
 ვინც გულდამწვარი აღევდა,
 სიცოცხლეს ქვეყნის ზვალესა —

ატირდებიან ზარები,
 შეათრთოლებენ ჰაერსა,
 უგრძობლად დაემგზავრები
 აჩრდილებს მგლოვიარესა:

ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტსა,
 თავის სამშობლო მხარესა...

გადაივლიან ქარები
 გადაიტანენ მთვარესა...

ერკონულნი
ზინზლირთეჟს

ვით გამჰვარტლული ძველი ბუხარი,
ისე შავია ყოფნა ხანდახან,
სავეს ტკივილით და საწუხარიით...

მაგრამ ამ ბუხრის საკვამურიდან
ჩამოიხედავს ხანდახან მთვარე —
მაშინ ტკივილიც საამურია,
მაშინ სიცოცხლე მართლა გწყურია
და უკვე გული გეწევა გარეთ...

გამოხვალ, გესმის ვარსკვლავთა მღერა,
თითქოს მშობლიურს ისმენდე ნანას,
დაუსრულებელ სიკეთის გჭერა,
ცა — იღუმალი თავს გადგას ჭერად,
შრიალებს შენი იმედის ყანაც...

ჰგავს გაელვებას ამგვარი წამი,
დაბზარავს წყვედიად თამამი ელვა,
რომ კვლავ გაიგნო სავალი ღამით,
რომ გააღწიო ამ მერუბ ამინდს,
რომ კვლავ შეება ცხოვრებას მღელვარს!

ცხრაჯერ ჩავშალე ნაწნავი,
ერთხელ არავინ ამაყუა...

მანანა ჩიტოშვილი

ცხრაჯერ ამოვეყე ნაწნავებს,
ცხრაჯერ ჩამიწყლა ნაწნავი,
ვერც კარი ვნახე კოშკისა,
სინწრისგან მიწას ჩავბლავი.

ვაგდივარ ციხის ლიბოსთან,
ვით მკვდარი დაუმარხავი.
ახია, მძიძგნონ ყორანთა,
მე, შენგნით დაუნახავი!

მოვიდა, მწვანე მდელოზე
ყვავილი ამოლადანდა...
მე რომ გაზაფხულს ველოდი
ის კი არა და არ ჩანდა

მოვიდა ფერთა ხანძარი,
ველი გადაწვა ბიბინა,
თან მოიყოლა ზამთარი,
ფესკები შემომიყინა...

სადღაც უჩინრად გაცურდა,
გზა ამიარა შორიდან...
და... რომლის მოსვლაც არ მსურდა,
ის შემოდგომა მოვიდა.

რტოებსაც ჭირხლი გადაჰკრა,
თოვლში ბილიკი გაიქნა...
მე კი კვლავ ვეძებ, საღ გაჭრა,
ის გაზაფხული რა იქნა?

რა უბრალოა ყველაფერი, როგორ ნათელი:
მოცვივა დაბლა მოფარფატე თოვლის ფანტელი.
ბალებს და მინდვრებს ეფინება ნაზად და ლბილად,

რალაც სპეტაკი, იდუმალი თენდება დილა.
 გასცქერი თოვლს და რას უღიმი თვითონ არ იცი,
 საიდან, მოდის, რად ფოფინობს გულში ხალისი?
 რა უამური ნაკვალევი წაშალა თოვლმა?
 ტყუილად ცდილობ გადათოვლილ ბილიკის პოვნას...
 გადაბარდნილი, დაზნექილი რტო აიხარა,
 თოვლი შრიანთ ჩამოშლილი ძირს დაიყარა
 და ტოტთან ერთად თითქოს გულიც ქანაობს შვებით...
 ხოლო შორს ზევათა მრისხანებით სავსეა მთები.
 მიაყურადებ, მთები ზარებს როგორ რეკავენ,
 მიეფერები ამაყებს და მოუდრეკავენს...
 მხოლოდღა ხსოვნაც იმა მთების — გულს ახალისებს:
 იქაურ სავსელით ჭერჭერობით მიხვალ ზვალისკენ.
 ვით მთები ზევენებს — შენ ცხოვრების ტალახს ირიდებ—
 ირგვლივ რომ უხვად, ნეტარებით ჩამოიირიგეს...

ჩამოდის თოვლი... აღის ფიქრი... ელავს ფანტელი...
 რა უბრალოა ყველაფერი... როგორ ნათელი!..

• • •

სავსე დარბაზებს
 ტაშს ვერ მოსწყვეტ ჩემო სტრიქონო,
 ვერ იხმამალღებ,
 და ვერც გულში ერეოლად გაივლი.
 და რომც შეგეძლოს,
 აბა თავი რით მოვიწონოთ,
 ბალის ვარდებთან
 როგორ მოვა მინდვრის ყვავილი?

სხვა დრო მოსულა,
 სხვაგვარია ახლა მაზანდა,
 შენთვის ხარ ჩუმაღ,
 თვალში არვის არ ეჩხირები.

ფიცი და მტყიცი
 ახლა ისე ავად აზვავდა,
 რომ გააკვივან
 უკვე ბუკით და საყვირებით.

ვის უნდა ახლა
 შენი უხმო, წრფელი ჩურჩული?
 ვინ გაიგონებს
 ამ უაზრო გაგანიაში?
 შარას მიჰყვება
 გლეხის ბიჭი მზით გარუჯული
 და ქართლის გზებზე
 შეებას ეძებს მხოლოდ ნიავეში...

• • •

ჩემი გოგონა გოგონას ხატავს.
 თავს საქორწილოს ახურავს ფატას.
 აცმევს დედოფლის ქათქათა კაბას.
 ჩემი გოგონა ვილაცას ხატავს...
 ჩემი გოგონა თავისთავს ხატავს.

რალაც ვაჭრული,
 რალაც ლაჩრული...
 თრობით და ბანგით ლიბლიბა თასი...
 საითყენ მიდის ამ ჭრელაჭრულით
 გამოწყობილი დღეების დასი?

უყურე!
 ყველა აქ შეკრებილა,
 ლამის გეცნობა ყველა გვარებით!

როგორ ზვიდად, როგორ ნებვირად,
 როგორი შვეებით და ნეტარებით
 ილიმებიან... არვინ გეძახის...
 თითქოს გზის პირას იდგეს კუნელი...
 და ამდენ ჭკვიანს
 აქ შენი სახით,
 ცხადია,
 უშვებს ერთი სულელი!

სძოვენ მინდორში ჭრელი ხბორები,
 მზეა და დილის ნამი ციალებს.
 ნიავეში ნაწნავს შლიან წნორები,
 ტოროლა სადღაც მზესთან წყრიალებს.

ტკბილად დაბზუის ფუტკარი ველად,
 თითქოს ჰაერსაც თაფლი ასხურეს,
 ვეებერთელა თეთრი პეპელა
 ყვავილზე ზის და ფრთებს აფახულებს.

მღერის მდინარე. გრილი ტალღები
 სრიალ-სრიალით ლოდებს ლოკავენ.
 არ ურევია წვეთი ნაღველიც
 ამ მოძახილის ლალ კილოკავენს.

გაზაფხულია!
 ცა მიწას ეტრფის,
 ეინმორეული მიწა ცას უშვებს.
 მაღალი მთების ქათქათა მკერდით
 ხმობს ზეცას ტრფობის დღესასწაულზე...

გაზაფხულია! შეასწარ თვალი,
 ზვარეს ტყემლები როგორ ანათებს —
 სიყვარულით და სიცოცხლით მთვრალმა
 გული გაუხსენ ამ სიხალვეთეს!

გაზაფხულია!
 მარადიულად
 ვით განახლდება სიცარიელე?
 წრება და წრეში ბრუნავს წრიულად
 სამყაროს ვნება და სიჭეველე!

გაცილება

ჩემო დროებაე,
 დღეს შენ უკვე ისე მძლავრი ხარ,
 რომ პოეტს შენსას
 შეუძლია დაუფარავად,
 ყველას თვალწინ,
 შოიოხოს გული ქვითინით...
 არავინ ჰკითხავს,
 ეს ცრემლები საიდან მოდის,
 ვინ იცის,
 იქნებ სიხარულის ცრემლია სულაც!

ვით გაქანებულ
 მატარებლის ბორბლების გრიალს
 ვერ შეაჩერებს
 ჭალისპირა ჩიტის გალობა —
 ეს ლექსიც
 ისე მიაცილებს შენს ძალუმ დენას,
 თავისთვის მყოფი,
 გულნაკლული, მოუსმინარი...

ჩემო დროებაე,
 დღეს შენ უკვე ისე მძლავრი ხარ...

მოდის ილია!

სამშობლოს მთებო,
 ოდეს თქვენს ზემოთ
 შავი ღრუბლები გადაივლიან,
 როს მზერას უნდა სხივი ეძებოს —
 გამიცოცხლდება თვალწინ ილია...

„მარად და ყველგან,
 მარად და ყველგან“...
 თერგის, არაგვის ზვირთთა დინებას
 მგონია, მისი სული მოჰყვება
 შეუჩერებლად, დაუძინებლად.

მკაცრი, ფხიზელი ზარით გვაღვიძებს
 თუ გზა ბნელისკენ გადაექანა...
 ჩაუყიდია ხელი აღვირზე,
 ნათელში გაჰყავს თავის ქვეყანა.

არაფრად უჩანს სუსხი და ხვატი,
 გული კლდევდება, სული სალდება.
 მიაჩნდება წყვდიადს...
 მაგრამ ეს ხატი
 მტრია, ვიდრე გამოცხადება!

მან უკვე იცის —
 უცდის იულა
 სისხლის შადრევნად ამჩქეფარებას,
 მან იცის,
 ზრახვა თუ გაღვთიურდა,
 ბოროტის ხელი ვერ ეკარება.

იცის, რომ შუბლზე მარტოდენ ეკლის,
 მტკივნეულ ეკლის გვირგვინს
 დაეხურავთ,
 რომ ეს იქნება იმ საქმის ძეგლი,
 რაც სიცოცხლეში ვერ განასრულა...

და დგას ლულაზე შუბლმიშვერილი,
 რაჟი დღეს მამულს ასე ჰკირდება...
 ხოლო ხვალ ერი, თვალახელილი,
 ამ ძეგლთან ფიცით შეეკავშირდება!

რომ შეაგებოს მზერა ფხიზელი
 დამბანგველ ძილსა და იდილიას —
 ნუგეშად, შვებად და წინამძღოლად
 სამშობლოს გზებზე მოდის ილია!

მზემ არ იცის, რომ თენდება

თენდება,
 აი, მზე საცაა
 ამოფრთხილდება მთების უბიდან...
 თენდება,
 მაგრამ მზემ არ იცის, რომ თენდება.
 არც ერთი კაცი,
 არც მოკვდავი და არც უკვდავი
 ამ მზეს ჯერ თვალთ არ უხილავს —
 იგი გოროზად ცის თავანზე მიემართება
 თავის სხივებით დაბრმავებული...

თენდება,
 მაგრამ მზემ არ იცის, რომ თენდება!
 არც ლამის მწუხრი დაუძძიმებს
 გულს ტყვიასავით...
 ჩვენ უნდა ვეძებნოთ
 სიხარულის ოქროს მარცვლები
 ამ მიწის გულზე,
 ამ უსაზღვრო ცის ტალანებში...

ხადის კოშკები

 ქართული
ლიტერატორთა კავშირი

გიორგი წიკლაურს

ხავსი ეღება ვეება ლოდებს,
გადაჰყურებენ უფსკრულს კოშკები.
ამ მთებში დიდი ქარები ჭროდნენ
დროგამოშვებით...

გაცოცხლებულა წარსული ქვაში,
ქვას შეიძლება ცრემლი დასცვივდეს.
მრუმე ჩამდგარა ჯანლი ხაღაში,
ახლა ჯანლია მთებს რომ ამშვიდებს.

მალე „ნივაში“ ჩავსხდებით ყველა,
ჩაფიწრიტებით და ჩაფივაცებთ...
ვაითუ წაგვუვებს წინაპრის წყევლა,
რომ მოზარედაც ველარ ვივარგეთ!

რომ არ ეგების ახლა ღრეობა,
რომ ამ ციხეებს, სიმწრით ნაშენებს,
ვერ მოვუარეთ... ხადის ხეობა
ზარს დაარისხებს და შეგვაჩვენებს...

ჯერ კი კოშკები ჩამოყამული
სვეტად უდგანან. დღეებს გუშინდელს,
რომ ერქვას, რასაც ერქვა მამული,
და რომ მის დუშმანს არ შევეუშინდეთ!

დოდო ჭავჭავაძე

საშინელია, ჩვენც ვბერდებით,
თოვლიც ბერდება,
დნება და მერე გაზაფხულიც ბერდება, მერე
უხეშდებიან ფოთლები და მტკერი ედებათ,
ზაფხულის ღამე შემოდგომის აზავეებს ფერებს,
როგორ ბერდება ყველაფერი, ყველა ვბერდებით,
საითყენ მივალო ნაკადულო, სად შევჩერდებით,
რა აჩუჩჩულებთ ამ ოცნების ღამეში თელებს,
რას ლულუნებენ ჩვენს ფანჯრებთან ლურჯი მტრედები,
ვისთვის ამზადებს ველებს ღამე,
ანდა ჩემს ხელებს
ვინ ენატრებათ მოსახვევად,
რა იმედებით...

როგორ ავიხსნა რა მზიბლავს, რა მკლავს,
ვუახლოვდები როდესაც გელათს,
შრიალი როცა აიტანს კაკალს,
ყვავილი როცა იხრება ველად,
როცა მტრედსა ჰგავს გელათი თეთრი
და ციდან როცა ფრინდება ნელა.
ო, ღმერთო ჩემო, გემუდარები,
ბედნიერება მოგვფინე ყველას —
საუკუნეთა რა ჯადო გვაკრავს,
ამოიკითხავ მის სულზე ხელად...
როგორ ავიხსნა რა მზიბლავს, რა მკლავს,
ვუახლოვდები როდესაც გელათს.
როცა ნელ-ნელა დგება სარდალი
და ხელებს მიწედის ყრუ აკლდამიდან,
უპირველესი წასულთაგანი
როცა ყველაფერს იწყებს თავიდან.

როცა ამარცხებს მტრობას და ზაკვას,
როცა ფარსა და შუბს ახლად ფერავს...
როგორ აგისნა რა მზიბლავს, რა მკლავს —
ეუახლოვდება როდესაც გელათს...

* * *

არაგვისპირ, არაგვისპირ
ულამაზეს ანანურთან
მე შევაკვდი შენზე ფიჭრებს
ტყვილებში განაბულთა.
ცაში ნისლზე მივითითე
იქ მიყვარხარ, განა გულთან,
შენ ცაში ხარ, ანგელოზად,
განა მართლა ანანურთან
განადგურდა სამწყსო ჩვენი,
ვაი, როგორ განადგურდა,
საყვარელო დაგიჩოქებ
არაგვისპირ, ანანურთან...

* * *

როცა შევხვდებით სიბერეში
ერთმანეთს ერთხელ,
ნეტავ რას ვიგრძნობთ, სიხარულს თუ...
სირცხვილს და ტყენას,
ნუთუ ეს გრძნობა შემორჩება მარტოდენ ლექსებს,
ო, სიყვარული ნუთუ ქვეყნად უკვდება ყველას,
ნუთუ მცხუნვარე ეს მინდვრები
დარჩებათ ყინვებს,
და ჩვენც ჩაგვაჭრობს დრო
უტყბილეს ცახცახით ავსილთ,
ო, როგორ გვინდა, სამუდამოდ ვუყვარდეთ ვინმეს
ო, როგორ მინდა, სიყვარულო,
გავფრინდეთ ცაში.
როგორ ვთრთი, როგორ,
თითქოს ქალა ურბიეს ვერხვებს
და სათითაოდ სცემეს მარტის ქარებმა ყველას
როცა შევხვდებით სიბერეში უეცრად, ერთხელ,
ხომ იგრძნობ, ხომ, ხომ,
სიყვარულით ავსებულ ტყენას.

— • —

ფრანგი პოეტები

მამს ჟაკობი

გულის სატყენი ახალი ამბავი

მართლაც რომ დაუმსხვრევიათ ქანდაკება ნაციის
მოედანზე! ოთხთვალას უკან თაბაშირის ევა მისტირის
საკუთარ თმას, რაღას მერჩოდენ, ზემს ნათლულს რომ
ვარწევდი, აკილა მის ცრემლში მხოლოდ სიცილი
იმალებოდა.

მამალი და მარგალიტი

(ნაწევები)

მღესავს შეშლილის ჩაბი ჩამოფხატა (სიკვდილი გახლდათ).
აღუბლისფერი აბრეშუმის სახელოები აიკაიწა, მახვილი რომ
აელღესა, მავრამ, ვაი რომ ბორბალს დააქდა პეხელა და შეაჩერა.

თუ ყურს მიუგდებ შენს ყურისცემას, შეიცნობ, ალბათ
იმწამსვე შენში, სხვას ანუ დემონს.

პალტუხი მოიდუნა — ესლა მოასწრო მთავარანველოზმა,
როს განუცხადეს — კიდევ შეგვედრებინაო.

ბებერმა აკრობატმა, როშერის ღეთისმშობელს, მანდოლინაზე
რომ უკრავდა, მიმართა: ორი ძე მომიყვანია.
კოსტუმში გამოწყობილ პატარა ბიჭს მუხლი მოედრია,
მეორეს კი ჯოხის წვერზე თევზი წამოეცვა.

როდესაც ზემი ძმა მოგზაურობიდან ბრუნდებოდა, მეხვეოდა
მეკითხებოდა: „რას კითხულობო?“ ეს იმას ნიშნავდა—რამდენი
წლისა ხარო? წიგნის ასაკი ხომ ისედაც იცოდა.

კოლონიალური ექსპოზიცია

(ნაწყვეტები)

ტროპიკული ხეების ფესვები, მწყობრში მოჭირითე
არაბულ ულაცთა ბარძაყებს გვანან.

ქმარი მყავს სპეტაკი, თვით კი გახლავართ — ცბიერი
მზაყვარი. და მაინც მის ხელში თოჯინა ვარ, თოჯინა.

პარპაგონის თვალი, ჭოტივით ფხიზელი, ნახატებს
ჩემსას, წყველიადში ზვერავეს.

სულღერება კაცისა — მისი ჭირვარამი თუ გამოცდილებაა.
ქალის გონება კი მოდასაა დადევნებული.

შავ-ყვითელი ჰანგები გამოჰყავს საკუთარი
მუცლის კლავიატურიდან ფუტკარს.

ო, სეისმოგრაფო! სეისმოგრაფო! საზომო ჩემი
მიწისძვრებისა!

მათხოვარი წმინდა მარტინის კაბას უფათურებდა ხელებს
და გაოგნებული გაიძახოდა: „ღმერთო ჩემო, ჭიბეები
არა ქონია!“

ფილია სუაო

გვეკითხვან

როგორც კი ვიშვი
კი არ გახლავართ მე გუშინდელი
წერა-მწერალმა დღენი მითვალა

მიზეზთ მიზეზის არარა ვუწუი
დარწმუნებულნი არ ვართ აროდეს
სატყუარაა ნუთუ ყოველი

ვიცოცხლოთ რადგან დაებადებულვართ
სიცოცხლისათვის

ვიცოცხლოთ მისთვის რომ
განვეშადოთ აღსასრულისთვის
ვინ იცის როდის

ოდეს გვეწვევა ჟამი განკითხვის
დარწმუნებულნი არ ვართ აროდეს
სატყუარაა ნუთუ ყოველი

ჟამი არს ძილის
ეს ხომ ფანდია
სიტყვაზე ვამბობ ვინძლო სიკვდილის

უწყის კი ვინმემ
დარწმუნებულნი არ ვართ აროდეს
სატყუარაა ნუთუ ყოველი

თქვენ გუზნავით

რა აღვილია მორჩა ყოველი
ირწმუნო არა
და კაცთა მოდგმა გააქიპო

საქმე ისაა რომ უშფოთველად
ვით ნალვერდალი ჩანაცრებისას
შენ შეეგებო მიქელ-გაბრიელს

მაშინ სწორდაც მოლხენა გმართებს
შეკურთხება და წამოძახილი
რომ ეს ცხოვრება ჯოჯოხეთია

და მოვალს რწმენა მორჩა ყოველი
და რომ ყოველი განმეორდება.

ვარსკვლავი

ციაგებს მარად ვარსკვლავი ერთი
თვალდაშრეტილთა და დამთხვეულთა
უშადღურთა და ჩვენიც ალბათ

მარად ირწევა ზეცას ღრუბელი
უტყვთა მრავალთა სმენადდაზულთა
ყოველთა შლეგთა და ჩვენიულიც

და მოგონებაც ტივტივებს მარად
უგულოთა და ჭკუნალრძობთა
მატაროცთა და ჩვენიც ალბათ

რჩევა კეთილი

საყუთარმა დედამ გზის არჩევანში
მე რა დამგეშა

სამწუხაროა

არ ვუწყვი ისიც რა გზას გავუდგე
და შემდგომ ამის

წუთისოფლის მღვრიე, ტალღებში
ვყურეუშმალობ

ჭაანწყვეტაა

დავეხეტები მივიმღერი და ხანაც ვყვირ
მიწა კი გველის

და აღარ გინდა ხელმოკრედ ფეხი აიდგა
ო ღმერთო ჩემო

და შემდგომ ამის აღარც კი ვუწყვი
რა გზას დავადგე

პოეტები

ბოთლთა წყვილიაღში
 უწიგნურთა მოწყენილობა
 და შეეტლეთა
 მკმუნეარება შეუცნობელი
 და ღრმა ღარნაკში
 ჩაყრილი ფული

გრდემლის პატარა ნავზე
 ცხოვრობს პოეტი მწირი
 მარხილი ამა წუთისოფლისა

ამჟამინათვის ღოცვა-ღაღადი

მოგვმადლე ამბოხი, ქექა-ქუხილი, კავშირი ფარისეველური,
 გაქიაქება, ოდეს თავს იძვრენს ნადავლი შენი, ტვირთი ხან-
 გრძლივი, თან რომ გვსდევს მარად, რადგან ყოველი ეს დაბრკო-
 ლება კვლავ ბადებს ამბოხს.
 მოგვმადლე ხვედრი და ფურისულა.

კმარა განგება ქექო, წამებს უთხარო ძირი.

ყოველ ნაბიჯზე ჩასაფრებია ფათერაკი სულთამხუთველი
 თავის სამსხვერბლოს. შენ გეგედრები, წერაქვიანო, დრო
 ითმენს, ცრემლებისაგან აცახცახებულს მე ჩემს სიყვარულს
 შენ შეგავედრებ, და სული ჩემი შენ მიიბარე, რომ
 უგზოუკვლოდ მთლად ჩავიფერდლო.

თარგმანი ვინა ლოლაძის

მზე რომ ანათებს...

რომანი

დღეს მე და ალექო იზოდროშივ ვართ, თბილისის იზოდროშივ ყოველ წელიწადს, გაზაფხულის დაწყებიდან გვიანი შემოდგომის მიწურულამდე, ყოველ შაბათს და კვირას, დღის პირველი საათიდან იმართება ცხენთა შეჯიბრი. ტოტალიზატორი თამაშდება, როგორც დოღში, ასევე მარულაში. დოღი და მარულა ერთმანეთის მონაცვლეობით მიმდინარეობს და ბილეთების გათამაშება წარმოებს ერთეულ, წყვილთა და შერეულ წყვილთა თამაშობებში.

ვესალმებოდი ნაცნობებს, იყვენ უცხოებიც, ცივად რომ ვაღვლებდი თვალს ერთიმეორეს. ქალები შურთანად ათვალეებდნენ თავიანთი მეტოქეების მორთულობას. მამაკაცები კი ორბის თვალებით შეცქეროდნენ ქალებს.

თამაშის დროს ადევნება არ მივყოფი, უბრალოდ, მომწონს თამაში და როგორც თამაშისადმი გულგრილ კაცსა სწვევია, მატკობს არა საკუთარი, არამედ სხვათა ენებების დაუოკებელი ჩიჩქოლი.

აქ ძირითადად სულ ერთი და იგივე ხალხი მხედება, მათ სახეებსა და მოძრაობას უკვე ყარგა ჯვარიანად ვიცნობ.

ჩამოყვები თავისუფალ ადგილზე და დოღის დაწყებას დაველოდე.

ალეკო ძველი, გამობრძმედილი შთთამაშე გახლავთ, იგი არც ერთ რბოლას უქმად არ გააყდნენ და ამიტომაც სრულად უზოდისოდ სასწრაფოდ ხალხს შეერია, რამდენიმე წუთის შემდეგ უკან დაბრუნდა, საქმიანი კაცის იერით ორიბედ ბრძნული სიტყვა შემომაწია და პროგრამითაც დამაჯილდოვა.

— ნახე, ვადათავლიერე. დაწყებამდე თავს შეიქცევა.

დასასრული. დასაწყისი იხ. „მნათობი“, № 11.
• იხებულება შემოკლებათ.

მანებზე ცხენები მოთელაზე გამოსულიყვნენ. პირველ შემოყლაზე დოღი იმართებოდა. დისტანცია 1600 მეტრი. მონაწილეობდნენ წმინდა სისხლის ჭიშის ცხენები: ბუკეტი, ირუმა, ზრამი...

შეედრები: კოდრინი, ნიკიტენკო, ქიივა... .

სულ შეიდი რბოლა იმართებოდა და საღმოსო ექვს საათამდე კაცი ამ ცხოვრებისეულ, ახარტული ცთუნების მორბეში იყავი ჩაფლული.

როგორც ყველგან, იზოდროში აქაც შულერებოთაა საყვ. ისინი ერთი და იგივე ცხენზე უამრავ ბილეთს ყიდულობენ და მოგებაც გაუფასურებული რჩება. მოთამაშეებისაგან განსხვავებით ვარჩევი ნაყლებად ცნობილ ცხენზე დამედო ფსონი და ამიტომაც მუდამ წაგებული ვიყავი. ჩემსავით უყარათო, იზოდროში მეორე არ დაიარებოდა, თუმცა გახლდნენ ისეთებიც, ჩემსავით რომ ყიდულობდნენ წამგებთან ბილეთებს, მაგრამ ჩემგან განსხვავებით თავის დასლვევაზე ზრუნავდნენ. ეს მე, მარტო მე ვიყავი დილანტროპიით შეპყრობილი და ძალიანაც მსიამოვნებდა ქარის წისქვილებთან ჭიდილი. გამოგატყდებით, თბილისელი მყურებლები მაინცდამაინც განებიერებული არა ვართ სახელიანი, საქვეყნოდ ცნობილი ცხენებითა და ასევე ტიტულიანი შეედრების ცქერით. ისინი რატომაც გვერდს უვლიან ჩვენს იზოდროშის სიმშენიერეს. აჰ, ჩვენთან, გამარჯვების მონაზოლია ძირითადად ორ ცხენოსანს აქვს ჩაგდებული ხელში და ამიტომაც, ბრძოლებში შეხმატკბილბულებს, მტაცე კავშირიც შეუქმნიათ.

— ლიხობაბა და პეიკელი, — ყველა მოყვარულს ეს ორი გვარი აყრია პირზე.

ჩამოყვების გონგი და დოღიც დაიწყო. ცხენები წრეს ურბენდნენ. აჭაფებული სი-

ერცე ყრუ ღმერთში გადაიზიდა. თითქოს ქარიშხალმა დაქროლოთ, მხედრებისა და მაცურებელთა მოგვრენე ტალღა ერთმანეთში შეიარყა. და მალე კარგა ხნის ვამებულე ცხენები გამჭკრთდნენ, ორი-სამი წინ გაიჭრა, საფინიშოდ შედრინდნენ. ხალხის თვალი ერთ წერტილს მიაშტერდა. წამოვდექი, მივხვდი, ცხენები მოსახვეულ უახლოვდობდნენ. ტალღა ერთ წაგრძელებულ კისრად გადაიქცა. ხალხი აყვირდა, აგუგუნდა. ათასობით აღგზნებული ხმა კლდეს მიენარცხა. ზეცაში აიჭრა და მალე-მალე სივრცეში გადაიქარგა. ცხენები ფინიშს უახლოვდობდნენ. მხედრებს აღვირი მიუვშათ, ზოგი მათგანი მითრახსაც იშველეებდა. ფეხმარდ ცხოველებს კისრები წაგრძელებინათ და ერთიმეორის ქობრზე პაერში გაფრთხის ღამობდნენ. ფინიშთან ახლოს ერთი ცხენი გამოიკვეთა. ხალხის ტალღამ მისი სახელი აიტაცა. გაისმა გონგის ხმა. ფინიში პირველმა „ფულიანმა“ გადაიკვეთა.

— რას გუებნებოდით, კრივოლაპოვი მანც კრივოლაპოვია!

ჩემ გვერდით მდგომი კაცი უშტაკებდა თავის ცოდნის უპირატესობას მის ირგვლივ შეგვფეხულ ხალხს.

დღეს რბოლა მოსყვა, აქ პირველობა ლიხობამა არავის დაუთმო. რადიოდან გაისმა ორკისტრის ხმა და გამარჯვებული ცხენი „სეზია“ მხედარმა ქალმა ტრიბუნის წინ ჩამოატარა.

საოკარია, როგორ ერთნაირად ხმარებს პირველობა ცხენსა და ადამიანს. ეს თავმოწონე სიარული ცხენისა მიუწვდომელია ადამიანისათვის და რაირგ არ უნდა ვეცადოთ, ვერა და ვერ წაებამეთ ცხენის მიმოხერას. გამარჯვებულთა ქცევების მიზამეს ყოველ ჩვენივანში ღრმად აქვს ფესვები გამჭდარი მაგრამ ცხენის თავმოწონება ამ შემთხვევაში, მარტო ღამში ქალის სიყველუტესთან თუ იქნება შესაღარი და სხვა არაფერთან.

საღამო ხანს რბოლა დამთავრდა, ხალხი დაიშალა. ტრიბუნები მოიღინა ნათამაშევი ბილეთებით და გაზეთების ნაგლეჯებით. საღამოს ნივთა წამოუბერა, თბილად დარჩენილი მკაულატურა პაერში აიტაცა და მე და ალვკოც წამოვფარფატდით.

— გიგი, რამდენი ხანია აქ აღარ ყოფილხარ. როგორ მოგეწონა. კარგია, არა, აქაური იდილია?

რა მეტქმოდა. დღევანდელი ზეცატი სანახობითა და სიკრილით მოყალი. ხანდახან მართლა კარგია ასეთი დასვენება.

— რას იზამ, ზვალად წამოხვალ?

— რა ეიცო, ვნახოთ, რა გუნებაზე ვიქნები ზვალ.

— თუ ძმა ხარ, განწყობაზე ლაპარაკს შეეშვი და ზვალ იუცილებლად მოდი, ზვალ ხომ დეტრბია.

სულ არ მახსოვდა, რომ ზვალ დეტრბია თამაშდებოდა, თუმცა პროგრამა ზვალში შემოქცენდა, ხომ, დიდი ხანია, ფეხი ახვევდა. მხედრები რაც მაინტერესებდა, საკმაოდ შევითვისე და სწავლის პერიოდში ბლომადაც ფული წაიგე. ამის უფლება კი არა მქონდა და რადგან ყოველგვარი თამაშობაში ვიგნება ძლევს აზარტს (ამას ჩემს თავზე მოგახსენებთ), შევეშვი წანაწილს და ადვილადაც ჩამოვშორდი აქ გამეფებულ უსაქმურობას.

— გიგი, დღეს მოგებული ვარ. მოდი, აქვე რესტორანში გადავუხვიოთ, ვიგახსმით. ხომ გაგიგია, მოგებულს გაფლანგეც სჭირდებაო, რასაკვირველია, სულ არა, მაგრამ ნაწილობრივ მაინც.

აღუკომ რესტორანში კორიანტელი დააყენა. დაწვრილებით არ შევედგები შენიუს აღწერას. მისაბეთ, ჩვენიან, საქართველოში, მენიუ რა მოსატანია. უიმისოდაც ხომ კარგად ვართმევეთ თავს დაქვევას და თუ არა უცხოელი სტუმრები, აღბათ პირველი კლასის რესტორნებშიც ავკრძალავდით მენიუს არსებობას.

ოთახში დავებორიალობ. რალაც ვაწუხებს, რალაც მინდა გაეყეთო, მივედი მაგიდასთან, დაეკეტი და მახსენდება..

ვიოლინო..

არასოდეს დამავიწყდება..

ვიოლინო..

არასოდეს ამოიშლება ჩემი უფროსმენიდან შენი ჯადოსნური ბეგრები. მწველია შენი შეზატკილებული სიმების ტირილი.

...იმ დღითი ზონში გადაუღებლივ წვიმდა. მაგილიანში ვიჭქეთ ორნი. მაგიდაზე გვედგა შამპანური და გავცქეროდით ცხენისწყალის გაღმა დათოვლილ მწვერვალებს, ღრუბლებში რომ გახვეულიყვნენ. მუქი ღრუბლები ტაბათი მიზღაზნებოდნენ ცაზე. ხატავდნენ მტაცებელ ცხოველთა გამოსახულებებს, შემდეგ იშლებოდნენ, კვლავ ერთდებოდნენ, ისევ იფანტებოდნენ, აჩენდნენ სხვადასხვა სიღრდის უსწორმასწორო წრეებს და იქ...

უსასოდეს მილიობდნენ თერთად მოვლვარე ქალის სახეები, თავს მიხირდნენ მორცხვად, ნათელსა ჰფენდნენ სიყვარულისაგან დასველიანებულ გულს და ისევ უჩინარდებოდნენ.

მაგილიანში მოხუცი მუსიკოსი უტრავდა. ქართული არ გახლდათ. ვერც ვკითხვ, საიდან მოსულყო.

მის ფერხებით ძალი გაწოლილიყო, ძალს ზურგზე კატა შემოქდობოდა და მუსიკით მოქალაქებდნი, მიუტრავდნენ საღლაც შორს, ოცნებათა უფრეში.

— მიუვარხარ, იცი..

— გეყოფა გაცვეთილი სიტყვების რახარუხი. ნეტავ აღარ მოგებრდა?

— სხვანაირად როგორ ვითბრა, მაღალ-ფარანებად არ შევტრება.

— არ არის საჭირო, დაუგდე მუსიკას უფრო.

— რა ვქნა, დღეს ასე ვარ განწყობილი, ხვალ იქნებ ცოცხალიც აღარ ვიყო.

— დაიწვე თავიდან.

— ასეა და რა ვქნა. მეგობარო, თუ შეიძლება მოგვხედე ერთი წუთით. მოგვიტანე ორი ფილა შოკოლადი, არ დაიზაროთ და ჩამდენიმე ქრიზანთემაც დატყეოთ ბაღში.

და ვიოლინოზე ისევ და ისევ უკრავდნენ.

— ვაჰაუ მოგვეყვლებინათ, შინ წასაღებად არ მივდა.

დღეს ჩემი დაბადების დღეა. ასეთი ბედნიერი არასოდეს ვყოფილვარ. ვერიალებ, ვფორიაქობ.

— აღარ მოისვენო. მოამაშენინე მუსიკა.

და ვიოლინოზე უკრავდნენ გაუთავებლად.

— კარგი, გაერმუდებო.

ღრუბლებშიც პირი შეიკრეს და დათოვლილი კავკასიონის მწვერვალები ერთიანად შთანთქმეს.

როგორ არ მივდა დამთავრდეს დღევანდელი საღამო. დღეს მე ბუნებას წინ აღვუდგე. ბუნება მოთქამს!.. და მე კი ვმალდები, ცა მოქუფრულია და მე კი ვხარობ.

...ამ დღეებში უნდა დავქორწინდე...

და ვიოლინოზე ისევ უკრავდნენ.

თრიალეთის ქედიდან ნიავეა დაჰბერა. ვერ ვხვდავარ გაღმით დათოვლილ მწვერვალებს.

მომწყურდა ოჯახის ნახვა,

საწერ მაგადასთან ვერიალებ. კვლავ მახსენდებოდა..

„თოვლის ფანტელი ქარგავდა თბილისის ქუჩებს. ოთახის სიმყუდროვეს დროგამოშვებით ფანქრის ბერბული არღვივდა.

— მაიკო ნახე რა დაეხატა!

მოვედი და გაჭათათებელი ფურცლიდან მზემ შემომანათა.

— მაიკო, გინდა გიჩვენო შეთავრე!

ბავშვმა მზის სხივებს თითები დააფარა და გული მომიკვდა“..

სანამ ოჯახ დასასვენებლად ფავისტურბოდი ერთი სული მქონდა როდის ველირსებოდი სიმარტოვეს. წაეიდნენ და რალაცა ჩაიწყდა, რალაც დაეკარგე და ეს რალაც სწორედ ის სულის სისასება, რის გარეშეც ჩემს არსებობას ფასი არა აქვს.

არა, ხვალ თუ არა, ზეგ აუცილებლად მოვინახულებ მათ.

ბილში სევდა გამწვლებოდა და დილით თითქოს არაფერი, ახალი დღის მოხრჩობაზე ვფიქრობდი.

ძმარს გაეუარე. ნაწერები გავუწოდე.

ნაწერი მომიწონა, შემიქო, მაგრამ მაინც

ჩემს ნაშთსაწარს გატაცება უწოდებ და მთხოვა, თავი აღარ ემშტრებია.

— დღევანდელი სმოერება მის უფლებას არ გვაძლევს, ჩვენ უკვე კარგა გვირახხად დაებერდით. აქობებს საქმეს მივხედოთ.

მესიამოვნა, ეს ჩემთვის დიდი გამაჩვენებია. იყო, მეგობრად, მომავალში აუცილებლად ბოლომდე მოუფრებელი კისრის მის დაშლადს მელ შეხედულებას და ოდნავ გამაჩვენებელი იერით დოღზე წასვლა შევთავაზე.

ჩემი წინადადება უყოყმანოდ მიიღო, მეუღლეს საუბრზე გააწყობინა და საუბარი გაიზიდა.

— შენ რა, სერაოზულად გადაწყვიტე მწერლობას მოკიდო ხელი?

— რა ვქნა, ეს ხომ ჩემი სურვილით არ ხდება. შენ მაინც მატყობდი, მთელი ცხოვრება რალაცა მაწუხებდა.

— გიგო, ძნელია შეაღწიო იმ ნაერძალში, რასაც ხელოვანი ბავშვობის ასაკიდან თავიანთ კეთილდღედ იხეშებენ.

— მაინც ჩემსას შევეცდები, რადგან მჭერა, რომ ღვთისნიერი ადამიანი ბუნებაში ყოველთვის არსებობდა და იარსებებს.

— გიგო, გონიერ კაცად მიმაჩნდი. ვწუხვარ, რომ ასეთი მიამოტი ყოფილხარ. ღვთისნიერი კაცი, მართლაც არსებობს და იარსებებს. მაგრამ ისინი ხომ ერთეულები არიან... და ამ ერთეულებს ადვილად ერევიან.

— ყველამ შენსავით რომ იმსჯელოს და იფიქროს, დამერწმუნე, კაცობრიობა დაღუპვის პირამდე მივა. მე კი მწამს, ღირებული რამ არასოდეს არ დაიკარგება.

— სიველიოს შემდეგ, გინდა ყოფილხარ და გინდა არა.

— შენ რა პრაქტიკოსი კაცი დამდგარხარ, ასე არ გვიცობდი.

— რა გიყო, ჩემო გიგო, ყველგან ასეა, ყველგან.

იპოდრომზე ალექო ჩვენზე ადრე მისულიყო. ხალხს გამოეყო და მოიბრინა.

— ამის ვის ვხვდავ?!.. გურო, შენც შეგაცდინეს?!.. ხელი ჩამოართვა ჩემს ძმას და მე მომიბრინდა.

— გიგო, პერ-მარალი-როგორ მოგვეწონა? უსიტვეოდ დაეკინე თავი.

— შენ, რა, ნაბაღსეზე ლაპარაკის იშტა გეკარგება?.. ბუფეტში შევიარით, ბორჯომი ექნებათ, გამოგიყვანს.

— გმადლობთ, ნუ წუხდებო.

— უკვე გამოხვდები?

— ჩიი მივირთვი.

— გურამ, გიგო გეტყობდა, დიდი დერბი თამაშდება. სულ მასეც არ არის, მაგრამ დერბის ტოლი რბოლები კი ტარდება შენი ამბავი რომ ვიცი, უკვე მოასწრებდი პროგრამის გადათვლიერებას. მეწველე გამოსვლაში უეჭველად პეიკალი მოვა პირველი. სხვაზე ნუ დასდებ

ლი ტრასა, ფინიშთან „ეგრისმა“ მთელი თავით გაუსწრო „ლენგერს“, გამარჯვებული ისევ ემინოვი გახლდათ.

— ყოჩაღ, ემინოვ, უჩიად! — ისმოდა ხალხის შეძახილები.

— ემინოვ, თაღლითო! ემინოვ გარეწარო! — გაკვირობდნენ დამარცხებულნი.

ფრა... ჰაერს სერავდნენ გაუქმებული ზოკოები.

— როგორ მოგწონათ, კარგი იყო არა, — ჩამოგვიარა ალექსიმ გახადრული სახით.

ფრა... ჰაერში დანავარდობდნენ გახუნებული ბილეთები.

აუღებო სკამიდან და ბუფეტისაკენ გაეწიე. ეციფეე ორი ბოთლი ბორჟომი, ერთი ადგილზევე გამოვალა. მეორე კი ძმას წავუღღ. ის ხალხის შეფხველში მოქცეულიყო, ორატორობდა და შემდეგი რბოლის მონაწილეებს სიძლიერის მიხედვით ანაწილებდა. ცოტახანს ვუსმინე. გადავივალე და გასეირნება გადაწყვიტე. შეექვსე რბოლამდე თამაში აღარ მიხდოდა. აღარ შემძლო საღაროებთან ამდენი ჯახიო. წუხანდელმა ძილანალებობამ თავისი გაიტანა. როგორც იქნა, ბორჟომი ძმას გადავანწოდე, ცოტა ხნით დავეშვიდობე და ტრამუნებს მოეწყდი. გავედი გარეთ და წყაროს მიმართულებით დაუეუვევი. საოცრად მოშინდა ტანი დამესველებინა. მიყვარს სიცხეში წყლის დაუბრუნებლად თავზე გადასხმა. ვფიქრობ, ალბათ ამ დროს ტანსაცმლის დასველება არავის ადარდებს. წვეთები წურწურათ ჩავდინებთან სახიდან. სხეულისაკენ და ყოველგვარი მოთენილობა დროებით განიმუხტება.

გაზზე უაზრავი მანქანა გამწყრივებულიყო. რაღაცა გაფაჩუნდა. მივიხედე. ორი ბიჭი ადგილს მოწყდა და თავებირსნეტრევიით მოპერკობლეს. ჩამეცინა. მიგვხდი, რისთვისაც დამიფობხნენ. ერთ-ერთ მანქანასთან საბურავის ხეფი ეგდო. მივედი, ავიღე და საბურავს გაუეუეთე. თავდაღმართს ჩაუეუვევი, მალე წყაროს ჩხრიალის ხმა შემომესმა. აუზში ძალღელბს დრუნჩი ჩაერგათ და წყალსა ხვრტბდნენ. ჩემი შიახლოვება არ ესიაოვნათ. ადგილი დამითმეს და ტუნძლით ზევისაკენ მოსუეს. აქ წყალი ბარაქთანად მოედინება. აუზი ვერ იტყვი წყლის მომძღაგრებულ ნაკადს, გადმოედის ჯებირიდან და შარაზე ტბორას აყუნებს. აქედან წყალი ზევისაკენ მიუეეება და მიწაში იყარგება. წყაროს პირას ლამაზი ევკალიპტის ხე დგას. ნაბატოები საბატარძლო დედოფალით გამოიუურება და მწვანე შვლაეების შრაილით გარეშოს ლაზათს შატებს. მიყვარს ზაფხულის ზვატში სიცხისაგან გადაშკნარი ხეთა ფითლები და დღეს ამ ნორჩმა, მწვანედ შემოსილმა ცქრიალა ხემ გაზაფხულის განწყობა მისაჩუქრა.

დაეხარე, წყაროს თავი შევეუშვირე. წელში გაეიბარეთ. გაეგრძლდი გავლადი და შეა-

ბით ამოვისუნთქე. ტვინიდან სიცხე გამოედენე და დაწმენდილი გონებით ვეკლიბრტს. ზღლოს ჩამოეეევი. თვალი ზეცას ვკოდე. ცა ლურჯ საბურველში გახვეულიყო. წყაროს პირს სიომ დაამბრა. მაგრამ რატომღაც დადღონდი. დღეიანდელ დღეს ასეთი განწყობა არ უნდა მოეტანა ჩემთვის.

რა ხდება?.. დღეს ხომ გასართობად წამოეედი იპოდრომზე. ყოველგვარი თამაშობა ხომ ნამდვილად იმიტომ არის მოგონილი, რომ ადამიანი სულეიერად დამშვიდდეს. მაგრამ ტინი და აზარტი? — ეტყობა, ამას ადამიანი ვერასოდეს აუღლის გვერდს და რამდენიც უნდა ეცადოს, თავს შიანც ვერ დააღწევს.

უგუნებოდ წამოედევი. გამოსახტრზლბლად წყაროს კვლავ თავი შევეუშვირე. წელში გავიშარეთ და ტრინუნებისაკენ გავსწიე.

მზე ზენიტს გადასულიყო, ექსტაზში შესული ადამიანები, სიცხისაგან დაოსებულები, გულისშომავედინებლად ზრიალებდნენ.

ჩემ არყვანაში შეექვსე გარბენა შიახლოებუიყო, დოღში გახეთ „ლელოს“ პრიზი თამაშდებოდა. მივედი საღაროსთან, პროგრამა მოვიმარტყე და ორმაგი ბილეთი ვიყიდე. ცხე — „ხორვახი“ მხედარი პოპოვი, „ნახალიონკოთან“ ე გავათამაშე. ალექსის აზრს ანგარიში არ გავუწიე. მისი აზრით რბოლაში იეცილებულად პეიკალი გამარჯვებება ცხენით „განგუტი“.

— რა ქენი, ივიდე ბილეთი? — შემომეეგება ძმა.

— ვივიდე, თინაც ორი.

— ისევე შენებურად, არა?

— რასაკვირველია!

— შენი ებოლომდე მორტყლება არ იქნება. თავი დაეზარე და გონგის მოლოდინში გაეუღდი.

ექვსი ცხენი სტარტზე ჩამწყრივებულიყო და მხედართა მინიშნებას ათრთოლებულნი ელოდნენ.

გაისმა გონგის ხმა. ცხენები ადგილს მოსწყდნენ. მეოთხე ნომერი ცხენი, მხედარ პოპოვის შიახლოვებდა. ეოკეი შიწითალო კამბოღში გამოწყობილიყო. მისურს ყვითელი ზოლები დასდევდა.

თავიდან ცხენები ერთ ეგდუვად შეიკრნენ. მისახვევი, როგორც ყოველთვის, ტყუღს რამდენიმე ცხენი გამოეყო. მათში ჩემი ეოკეიც შეიმჩნეოდა.

— მისცე, ემინოვ, მისცე, — გაკიოდა ნაწილი ხალხისა.

— ყოჩაღ, ნურგაზევე, ყოჩაღ, — ყვიროდნენ სხვანი.

აზარტი მეც გადმომედო და ჩემთვის ეკებურტუენბდი.

— აუჩქარე, პოპოვ, აუჩქარე. ფინიში აბლოვდებოდა. სხვებთან ერთად მეც სკამზე შევტბი.

სამი ცხენი ეჭვუს საკმაოდ დაშორებოდა და კისერწაგრძელებულები თვედაუზოგავად მოქრადნენ. პირველობას არცერთი არ თმობდა.

ფინიშთან ახლოს, ორმა ცხენმა შესამე ერთი კორპუსით ჩამოიტოვა. მხედრებმა მათარაზენი იმარჯვეს. ოფად დაღრილი ტანი მათარაზის ანაბეჭდებს იტყვენდა.

მხედრები უნაგირზე წამოიშართნენ, ლაგამი მიუშვეს. ხალხის ღრიალმა გონვის ზმა შთანქა. ახლა უკვე ფოტოფირს უნდა გადაეწყვიტა პირველობის ბედი.

— „საიანეს“ უფრო გრძელი კისერი აქვს, ის მოიგებდა. — იძახდა ხალხის გარკვეული ნაწილი.

— „ხოვრაბს“ მაინც ვერ შეედრება, — იძახდნენ სხვანი.

და მეც გულისხანქალით ველოდი ზმას რეპროდუქტორიდან.

— ყურადღებამ... ერთ წუთსა და ორმოცდაჩვიდმეტ წამში ვაზეთ „ლელოს“ პრინი დიასეტურა ულაგმა „ხოვრაბსა“, „ხარაგისა“ და „სურპის“ შეიღმა, კმხედარი ჰომოვი.

განაწყენებულ მიაყურებელთა სტენამ ტრიბუნები შეჭრა.

ჭიბეზე ვიკარი ხელი და ბილეთებს დავებდე — 4-6.

— გიგე, შენი ცხენი მოვიდა, არა? რაზე გადააბი?

— „ნახალიონოკთან“. რატომღაც ლიხობაბა ვარჩიე.

— გითხარეს, აუცილებლად პეიკალზე ითამაშო. მოგება აქაც კარგა გვარიადა იქნებოდა.

— ქვანთო, დაველოდო.

ხალხი სალაროებს მიაწყდა. ადგილიდან ფეხი არ მომიცვლია. ჩემი ბედი ჩემსავე ჭიბეში ფართხალებდა, როგორც მომავლადი თევი მიწაზე.

მხედრებმა მთთელაზე რახანა გამოვიდნენ. საოცრად ღმაზი საყურებელია ეტლში გაბმული ჩორთით მოცეკვავე ცხენი. მხატვრები და კინოფოტოკანი მხედრებით იოლად ართმევენ თავს, ამ სანახაობის ტილოზე გადმოტანას. შერქლისათვის კი, აღმათ მართლაც უფრო ძნელია ასეთი სინატიფის ფურცელზე გადმოტანა, რადგან გამარჯვებების ცენი კაცისა მხოლოდ ცხენთა ჰენებისას ვლინდება.

— ახუ! — ასობენ მხედრები დეზებს ცხენს და შეზომარჯვებულნი მიიწვევენ გამარჯვებოცავე.

პირადად ჩემთვის ცხენთა რბოლა მარად უკვდავ კომპოზიტორთა და პოეტთა დახვეწილი კლასიკაა. აქ სხეულის მოძრაობის ჰარმონია კისხლ-ხოტყინად შერწყმული სულთან, როგორც დედამიწასთან ჰერტი და წყალი.

მთელლა დამთარება. ეტლები გამწყრვდნენ სტარტზე. გაისმა გონვის ჰმა და ცხენებ-

მაც შესეურეს აიღელებულ ტბეში. ვიჭაქარმა. ტალღებმა გადასერეს წიღისი ზედაპირი. მოაწყედნენ ნაპირს, ალოვლენდნენ, აგრძენენ, თანდათან კადეც უფრო გამძენივარდნენ. მზეც მიიმაღა და ტბის ზედაპირზე თეთრად მომაკვდავი გედის სახე განმარტოვდა. იგე, ვველსაგან განმარტებულყო, დასველიანებულყო, ცრემლანარევი თვალებით ნაპირს უახლოვდებოდა. მსუბუქად ევლებოდა ქოვს ტალღებს, შორიხებოდა, მოსრიცხვებდა და რატომღაც იგრძნობოდა, ხალხისაგან რომ ითხოვდა შევლის. მალე ტალღებს შავმა გედებმაც გადამოქროლეს, მათ შორის ერთი უფრო მკვეთრად ბზინავდა და ნაცრისფერ დღეს ავერცხლისფერებდა.

— პეიკელ, შე არამზადავი... პეიკელ, შე გათახსირებულყო.

ვიქტორ პეიკელს ფინიშიდან ორასი მეტრის დაშორებით თავი ეტლის წინა მხარეს ჩაერგო, ხელები მიწაზე დასთრევდა და სრულიად აუღელვებლად ფინიშის სწორს უახლოვდებოდა. ჩამოდენიშე კორპუსით უკან მისი მუხლზე ვეგენია ლიხობაბა მოაგულვებდა ჩემს „ნახალიონოკს“.

პეიკელის ცხენ „განგუტს“ ეუბოვოა მხედრის ამგვარი უმთავალუფროდ მიშვებული სრული თავისუფლება. კისერი მოიღერა და მსუბუქი სვლა ფინიშის ხაზთან ჰენებაში გადაზარდა.

უა... უა... უა... ატყდა ხალხის ღრიალი.

— პეიკელ, შე გაიჭვრავ!

— პეიკელ, შე გათახსირებულყო!

— პეიკელ... პეიკელ... — მგერამ პეიკელი აღარაფერზე რეავიერებდა.

განაცრისფერებულ დღეს კი ხალხის ღმუხილი ქუფრავდა.

გაისმა გონვის ჰმა.

ზეზე წამოებტი, თავებრ დამეხვა.

ჭიბეზე დავეშვი. მიგრბოდი და არ კი ვიციოდი — რისთვის. შევლა გვიანი იყო.

უა... — გუფუნებდა ტრიბუნები.

უა... — ბანს აძლევდა ხალხს კლდის კალთები.

უა... — ჰერს მიაბობდა გინება.

უეებ ხალხი გონს მოგეო, თითქოს მიხვდა, რომ რაღაცას აშავებდა, გაისუსა. ამისობაში სასწრაფო დახმარების მანქანაც გამოჩნდა. მანქანიდან გადმოშტარაბა სანიტრებმა კარი გააღეს, გრძელი საყაცე გადმოიღეს, საყაცეზე ვიქტორ პეიკელი დასვენეს, მანქანაში მოათავეს და საავადმყოფოლსავე გააქანეს.

ჩემს თავზე ვაებრაზდი. რაღაც იდუმალი ზრახვა მკარანახობდა, რომ მის დაღუპვაში ბრალი მეც მიმიძლიდა. მეც ხომ ამ წუთით ვველსაგან უფრო ნაძიხალა ვიყავი, რადგან მისმა სიკვდილმა გამარჯვება შე დამისაკუთრა. ვგრძნობდი, რომ აჭ. იპოდრომზე ასეთი ადა-

მიანი მარტო მე ვიყავი. ეს მე დაეუბრატე უნებურად მას გზა სიკვდილისაკენ. სხეებს ხომ ფსონი მარტო მასზე ჰქონდათ დადებული, მესმოდა, როგორ მოითხოვდნენ რბოლის გაუქმებას.

აღარ ვიცოდი, რა მექნა, რითი შემართლებინა თავი ჩემსავე სიწინდის წინაშე. ბილეთები ხელში მოვჭმუწენ.

ხალხი კი ძრწოდა და ძრწოდა. ახლა უფრო მტკიცედ. მოითხოვდნენ რბოლის გაუქმებას. მათმა შემხედვარემ თავი ცოტათი დავიშვიადე, გავიმართლე. ყველანი უცნაური სიკვდილის მოწმენი გავხდით. დოღში ცხენიდან გადამოვარდნა და ფლოქვებით გათლვა არც თუ ისე წარმოუდგენელია მაგრამ ეტლში მონაგარად, ხელფანის ასეთი აღსასრული მე ყოვლად შეუძლებლად მეჩვენებოდა.

მიძიმს დაწვრილებით ყოველი წვრილმანი ფაქტის გადმოცემა თქვენთვის, აღარც მინდა თავი ვიმართლო თქვენ წინაშე, და გეტყვით, რომ რბოლა „ნახალიონოკში“ მოიგო. მოგება საკმაოდ დიდ თანხას შეადგენდა. ორი ბილეთი 4/6-თან ჯამში დაჭმუწუნული მგლო და არ მასვენებდა.

გახვედრე მას. ხმას არ იღებდა. თუმცა მანაც იცოდა, რომ რბოლა მარტო მე მოვიგე. მომდევნო დოღში მონაწილეობა აღარ მიშლია.

მერე ალეკო მოგვაპოვდა. უამრავი გაუქმებელი ბილეთის დასტა ხელში ეძირა.

— დამლუბა კაცი მაგ გათახსირებულმა. — ბილეთები გადათვალა. მერე ხელიდან ხელში გადაიწყო. ახლა ახლოდან დაუწყო თვლა. გააღრმავებულს ცივმა ოფლმა დასხა.

— თქვენ რა ქენით; არ გითამაშით?

ამოვღე ბილეთები და ალეკოს გავწოდე. არ ვიცო, რა ძალამ ამამოქმედა ასე. ამაზე მეტი გათახსირება, რასაც ჩავლიოდი, ადამიანს აღარ მოეთხოვებოდა.

— გიგი, არ გამოგართმევდი, მაგრამ, ზომ იცი, ბიჭებთან დავიწვები. ყველაზე მცოდნედ მივაჩინივართ. არ წარმოუდგენიათ, რომ თავის დასაზღვევად სხვა ბილეთი მაინც არ მექნებოდა ნაყოფი. ისე, ღმერთის რა ეუთხარო, სადაღ ღმერთი, თორემ გუშინ რომ შეეწირე მოგებული თანხის უმეტესობა, ვერ დანახავდაი?.. ყველაფერი ბლეფია, ყველაფერი სიყალბითაა აღჭობი.

გუნებაზე არ ვიყავი და არც მიპასუხია.

ალეკომ გამომართვა მოგებული ბილეთები, გაუქმებული ბილეთები პაერში მოიხსროდა და ოღნავ შეწუხებული საბით მოთამაშეები-საყენ გაეშურა.

ათასჯერ აღნუნსხავთ და დადასტურებულად ითვლება, რომ სულს — რომელიც დიდი სიკეთისათვის არის მოწოდებული, ასევე თავი-უფლად შეუძლია დიდი ზირობებაც დაატ-

რილოს. გაკრეპილ ხეცებს ბიწერი ამა ვინ იქნება ქვეყნად.

ამოდრომზე დარჩენა აღარ შემქმნის ვინმეს. ვე მძას და შინისაკენ გამოვეშვით. გზაზე ირავლი შემოგვხვდა. შემატყო უცუ-ნებობა. ბოდიში მოვუხადე წინა ღამის დაუ-ღვერბობისათვის.

ალბათ ყველას გამოგიცდიათ რომ უცუენ-ბობა სითბოს ითხოვს. კვლავ ოჯახი გამახ-სენდა. ბავშვებთან უოფნა და განწმენდა კიდევ უფრო მეტად მომინდა. გადავწყვიტე რაც შე-იძლება ჩქარა ჩავსულიყავი მათთან. „წავალა ჩავაკითხავ და რამდენიმე დღეში დამშვიდე-ბული უკან დავატრუნდები“.

— ია, იმერეთში გადავწყვიტე წასვლა.

— საქმე მაინც არაფერი მიქვს. ერთად წა-ვიდეთ, ზომ არ გავწყინება?.. ჩემებსაც შეეუვა-ლი, გუხარადებათ.

დაეთვით დილით ირავლის ჩემთან ფეხით უნდა ამოველო. გამოვემშვიდობებთ ერთმანეთს და მომავალი შეხვედრა დღის შვიდი საათი-სათვის დავინიშნეთ.

ღამემ თავისი გაიტანა და დილით, თითქოს არაფერი, ჩვეულებრივად წამოვდექი ლო-გინიდან.

როგორც გვჩვევია, არც ახლა დავარღვიეთ ადითი და ნაცულად შვიდი საათისა პეემანი რვა საათზე შესდგა.

სამი დღის უმოქმედო მანქანა რის ვივიგ-ლახით ავამუშავეთ, ეზოთან გამოვიყვანეთ და „ინტურისტების“ სადგომისაკენ გავწიეთ. ჩვენს ბედზე გარეთ ღია დაგვხვდა, დარაჩი ჩემი ძველი ნაცნობი იყო. კარები გაგვიღო და მან-ქანა სამრეცხაოსთან გავაჩერეთ. მრეცხავი არა ჩანდა. სამსახური ცხრა საათზე ეწყებოდა. გა-მოვედით გარეთ და „კოლხურ კოშკთან“ შეე-ჩერდით.

მეს, რახანია, ეჯობნა მთვარისთვის და, გამარჯვებული, სითბოს აფრქვევდა ღეღამიწას.

— დილა მშვიდობისა, გიგი! რა ჰქენი, მოს-ტაყე ცას კალთა?

— მოტაცებ, და გულიოდლებს გაჩვენებთ რა ფერისაა საქართველოს ცა.

—აღარ მოეშეე შენს გატაცებს? აი, „კო-ფაოლი“.

ინლათას ხელი ჩამოვართვი, ირავლი გავაცა-ნი და უკან, გარეთისაკენ გაატრიალდით სამივე. ინლათამ ტანსაცმელი გამოიცვალა და მან-ქანის რეცხვას შეუდგა.

— გიგი, კარგი იყო საბავშვო ბაღი და სკო-ლა, არა?!

„სკოლაში ჩვენთან ერთად ოთხი წელი დაჰყო და ჯერ კიდევ არ მინავლებოდა ის სითბო, საბავშვო ბაღში ნაადრევად რომ და-მანათლა.“

ბავშვობა მაინც ბავშვობაა...

ელვის სისწრაფით გავგიჟიარა მანქანა და

ახალი სამეფო დღის ზეგვიანი ანაზღაურების დაბეღება მოგვთხოვა.

— რა იყო, გიგი-ჯან, სამსახური სამსახურია, სახლში მუყევე და იქ ათი მაგდენჭერ გაგემასპინძლებია, წერილშვილს გამოხრდა ხომ უნდა.

— რამდენი შვილის ვამა ხარ?

— ოთხი შვიკ, ცოლი მეხუთეზეა ფეხშიმეღ. ყურანი ყოველგვარ კვლას გვიერძალავს.

— მერე მე რა ვალდებული ვარ, შენი შვილები გამოვხარდო.

— კარგი, გიგი, გეყოფა თავის მოკატუნება, ვითომ ფულები არა გქონდეს. მა ვა მანქანა საიდან იყოღე?

— ამოვიღე ხუთმანეთიანი და გავუწოდე.

— ვა რა არის, ცოტა კიდევ დაუმატე.

— ხომ არ ვაგიფიღე, ამაზეც დასაჭერი ხარ.

— ნაცნობებიდან ვიღებ ზედმეტს, თორემ უცხოის ახლოსაც არ ვიკარებ. ამა როგორ გგონია. ხან წყალი არ მოდის და ხანაც შესვენებაა.

როგორც იქნა, დიდი ხვეწნის შემდეგ ტიციანი ხუთმანეთიანი მაინც გამომართვა, ხელის გულზე დაიდო. პირთან მიიტანა, ერთი მაგრაღ დააფურთხა, დააკრა მეორე, თავისუფალი ხელი „სიფთაო“ დაავილა, გზა დაგვილოცა და ფული ჩიბისაყენ გაქანა.

ჩავხედოთ მანქანაში და ვარაზის ზვეის გავლით სამხედრო გზას დავადექით. დავხედე საათს. ათი იყო დაწყებული.

— გიგი, გათვლიდი კაცი შიმშილით. დავწყარღეთ აქვე, ზესტორანში.

— ცოტა ხანს კიდევ მოვითმინოთ, საცაა იმერულ სუფრას მივსხდებით.

— ხილი მაინც ვეყიდოთ. აღარ შემიძლია მეტი.

პატარა ბიჭს დავუძახეთ. სინით ხილი მოგვართვა. ატამს ბუნუსები მოვაშორეთ, შევეპყეით და კურკებს მიწისყენ ვუბრუნეთ პირი. მანქანა შეინანა ჩაუყვა უღმრთეხილის თავდაპართს — შშშ!!!... სასიამოვნო ხმებს გამოსცემდა მოსახვევებში საბურავები.

— ფრთხილად, გიგი, არ დამღუპო კაცი. ჩემი მეგობარი ოქამის სიყვარულს გათხოვდა და ყველაფერს შეგხარავს.

გავცდით ფაქას, შევსრიალდით გვირაბში. ჩამობნულდა, ისევ განათდა და მდინარე ძირულაკი მორგავებში, ძირულა ერთი, ძირულა ორი... ძირულა რვა. უკან ვიბრძვებით აბრებს, ხილს ხილი ვნაცვლებოდა და მდინარის თქრიალი სიციხლით გვაესებდა.

ოდეს რომ მივუბახოვდით, მეგობარს ვადავებდე. ვერ შეამჩნია, ეუმატე გზას, თვალბეში სიხარულის ცრემლი მომადგა. პყვაოდა იმერეთი. მთებიდან ამაყად გადმოგვეტრებდნენ ლამაზი, ორსართულიანი, აგურით ნაშენი სახლები. ისინი საამოდ შერწყმოდნენ

ბუნების სიმშვენიერებს და სიკობტავემო ტოლს არ უდებდნენ, მაკობცლებელე ქერწყლულე გელენთილიყო გარემო და ჩვენც... ჩერწყლულე სენოქავდით ამ სუფთა, უწმინდეს ჰაერს აგერ სოფელი ამაშუეთით. მანქანა გავაჩერე. ჩამოვდგი ფეხი, გავხედე მთებს, პირზე ხელი მივიღე და დრიალი მოვრიე.

— ოო-ოო... ოო... შეზანხარდა მთები, ტყეში ნიდრია დაფრთხა.

— ოოო-ოო... პო... ჟ... — ექოს მოქქონდა ჩემთან განწმენდილი ბგერები. როგორც იქნა, თავი დაავიწრო აღტყინებას და ოდნავ დაშვითეღებულმა გვერდზე მივიხედე.

ყვირილზე ხალხს შეგაროვილიყო. შუაგულ ტალიში აღმოვჩნდი.

— რა მოგვიღდა, მეგობარო, რაიმე ხომ არ შეგვითხვა. გვითხარი, დაგეხმარებო.

— ირაკლი შემოლილით ხარხარებდა.

— გვითხარით ბატონო, ზვეწც კაცნი ვართ, ხელს გამოვყოფდით, დაგეხმარებით. გვითხარით, რამაა საქმე?

— აუ... აუ!... ბანს გავაძლევს ლიბის მთები და ექო მდინარის ტალღებს მიუყვებოდა.

ზღლიში მოეხადე, ხალხს ყურადღებისთვის მადლობა გადავუხადე, შევხტი მანქანაში და სარკეხილისაგან სახელაუწილი სალონი ჩავემალე. ახლა ირაკლი მთუდა საქვს და ძრავა ამაშუთავა.

ნახეამდის ამაშუეთი, შშვილობით ხალხო, მასტრეთ დე ავაფორიაქეთ;

სადღაც იქვე კი აღბათ აყვანი ირქეოდა და მოხუცი ქალი კერასთან ტბილად დღინებდა იმერულ ნანინას.

— გიგი, საცაა ზესტაფონში შევალთ. რესტორნის პერმარის სულ სხვა გემო აქვს. გავჩერდეთ სადმე.

— ჯერ მანქანა დავაპურით და მერე მივხედოთ თავს.

ზესტაფონში ავხი პირთამდე გავავსეთ, განვაგრძეთ გზა და იქვე ყირამალისთან შევჩერდით.

მდინარე ჩოლობური რესტორნის საძირველს ებრძოდა. ტალღები ლამობდნენ შენობის ძირის გათხარას, ვერანდაზე შეეჭყდინებული ხალხი გამოსულიყო და თვალს არ აცილებდა ამ უთანაწორო ორიბაბქოლას. ერთი უბრედა, მეორე კი მხოლოდ თავს იცავდა. ბუნება მძინვარებზეა, ადამიანის ნახელად კი კენესოდა. ნამახუსეე კაცს თვალი უბრეღებოდა და მართლაც ამ შემთხვევაში ყველაფერი ყირამალაზე დგებოდა.

რესტორანში ორკესტრი უქრავდა შუადღისას ორკესტრის ეღერა უჩვეულოდ შეჩვენე. ჯერ ხომ საღამომდე კარგა დრო იყენ დარჩენილი, ორკესტრი კი უკრავდა და უკრავდა. დარბაზი სავსე იყო ახალგაზრდობით; მაციღები შევერთებინათ. დაფილი წარმოუდგენელი იყო.

— ხომ არ წივსულიყავით, „ეკლუმი“ აქვია. იქ უფრო სიმყუდროვე იქნება.

— ჩახან, მოვედით, დაერჩეთ, ადგილს მო-
ვხავეთ.

გვედით აივანზე და აუღავებელ მავადსთან
ჩამოვსდებით. თვალსადასამაშებავში მომტანი
მოგვიახლოვდა.

— ეხლავე ბიძიო, ეხლავე მშალეთთავეებენ
აქედრობას. ჩას ვეიბრძანებთ.

— ყველაფერს, რაც კი ჩამ ვაბადიათ, ოღ-
ონდ უსაშველოდ ზედმეტს ნუ მოგვიტანთ.

— გასაგებია. ხუთ წუთში ყველაფერი რი-
ბზე იქნება.

მართლაც, მალე დამლაგებელმა ქალმა მაგი-
და გააყარა. გემრიელად დანაყრება გვისუ-
რვა და გავცივდა.

ორკეტრას ქართულ მელოდებს უყრავდა.
მაგიდა დამწვევდა კუიზი ყველით, ვადაზე-
ლილით, შებრაწული ვარჩით, მწვანელილით,
ჭაჭის კუჭაჭით, კეციაზე გამოშვებარა მჭადით.
ყველა იმ გემრიელი საჭმელით, რითაც გან-
ქმულია საქართველოს ეს კუთხე. ლეინოზე ნუ-
რას უყარავდა. შამანური ვარჩიით და მომ-
ტანს ორი ბოთლი ჩამოვადგმევინებ.

— გიგი, ერთ-ერთმა არ დაელით. თავი შე-
ვიკეთო, რა იცი, რა ხდება, სიფრთხილეს თა-
ვი არ სტყვი.

გადიწვევით ირავლს დაელო. ორივემ შე-
ვისებთ ჰიქები და ჩვენი დღევანდელი გზა და-
ვილოცეთ.

სულმა წამძლია და პირველი ჰიქა მეც გა-
მოვცალე.

უეკრად ორკეტრას ხმა გამძვინვარებულმა
ლომის ღრიალმა შთანთქა.

ჩვენს წინაშე, ოცდახუთმეტითოდ წლის,
კობტად ჩამოქნილი შამაქი იდგა და ლომო-
ბას იჩემებდა.

— ჩიხო გახლავართ, ჩიხორელი, სოფელ ჩი-
ხორიდან. კურკლის მტკირიდან. ამა რავე, გე-
გინათ, ამ ლამაზიღიით სოფლის ზუსტი და-
სახელება ხომ არ ვამიჭირდებოდა.

— ჩიხოთა, შეეშვი მავ ხალხს. სტუმრები
აიიან, თავს ნუ მოაბეზრებ.

— გვარი მითხარით, ბატონებო. საიდან ვარ-
დით აქ.

გაკვირვებით გადავხედეთ ერთმეორეს. გა-
ოცდებოდა ხმას ვერ ვიღებდით.

— გვარი მითხარით, ბატონებო, გვარი გა-
ვეცნით ერთმანეთს. არ გაგივიათ — „ათასად
გვარი დაფასდა, ათათასად ზრდილობით“...
ზრდილობა ხომ არ დაგიყარავთ, — რას გა-
ჩემებულხართ, გამეციო პასუხი.

— ჩიხოთამ მოადგა მავადსთან სყამი და გვე-
რდით ჩამომიქდა.

— გიგი ვარ, ამაშუკელი, — ამოვიღე ხმა პი-
რველმა.

— თქვენ რაღას უცდით, მეგობარო, გვარი
დავაიწვლათ თუ რაშია საქმე?

— ირავლი ბოკრია გახლავართ ბატონო,
ქუთაისიდან.

— საიდან ხართ, მაგი მე მომხსენებთ, მავს
მეტ რა მოსწავლია. საქმე თქვეითორეში...
და ორკეტრას გუგუნში ჩიხორაქმეც
ქართულ გვარსახელების წარმომავალია.
ას.

— შამანური მიირთვიო ჩიხოთა, დაგვაფა-
სეთ.

— მაკალეთ პატარახანს, ახრს ნუ გამაწე-
ვეტინებთ. — და ჩიხოთა ყვებოდა:

— გეცოდინებთ, რომ ქართველებში გვარი
დამიანის ღრისების, მისი მალაზნილობის მამ-
ვენებელია. ამა, რავე?... ეს მეგობარო, გიგია,
არა, ამაშუკელი? — მეორე რიგის გეოგრაფი.
ულ გვარსახელთა რიცხვს ვაიკეთებნა. გვა-
რის თქმად ამტკომ დაუგვიანდა, მაგან ბრალი
ხომ არაა, ამ კატეგორიაში ჩარიცხა შემოქმე-
დმა და რას იზამ. მათი ამქამინდელი საცხოვ-
რებელი ადგილი სდფელი ამაშუკეთი ვახლ-
ავთ, ასე არაა, ბიძიო?... რაც შეეხება თქვენს
გვარს, ირავლი ბატონო! — თქვენი გვარი შე-
ტად დამაფიქრებელია. ნამდვლად რომ გეოგ-
რაფიული გვარსახელი არ ვახლავთ, თავს გი-
ლიოტინაზე დავდებ, მაგრამ სამეგრელოდან გა-
დამოხვეწილი ბოკრია რომ ბრძანდებით, ამი-
ასაც მტკიცება აღარ სჭირია.

— ჩიხოთა, მოეშვი მავ ხალხს, ნუ გადაღა-
ნე. გზა ავტო გასაყვლი. შილაყო, გამოათრიე
ჩიხოთა აქეთ, უხარბულია სტუმრებთან, რას
იტყვიან, — ყვიროდა მებუფებთ.

მომტანი მოვიდა ჩვენთან და ჩიხოთას ხელი
წაყვო.

— წამდით, ჩიხოთა, ტარა ვაქვს გადმოსა-
ზიდი. წამოდი, აცალე ხალხს ქაბა... პატარას
წიათადმოყვებს, მიუხედებოდიო აღმათ, —
მოვემართა მომტანმა.

— ავადმოყვობის ვარეშე სწორად სარუ-
ლი შეუძლებელია. — დასტოვა სიტყვა ჩიხო-
თამ და მომტანს გაყვა.

ყველანიარი ტყვილი გულში სიკეთის თანი-
გრანობას ბადებს და ჩვენს გაცეკვროდიო
ჩიხოთა ჩიხორელს.

ორკეტრამ ისევ დიავგუნა და ახალგაზრ-
დობა საცეკვაოდ გამოეფინა დარბაზში. სან-
დღშიანი, შექვიფიანებელი სახეები მზეს უფ-
რო მძღვარად შეეჩინებდებინა.

ადრე მოქვიფებთან მანდილოსანი არ დაგ-
ვინახავს, ახლა კი, შუა წრეში ერთი მანდი-
ლოსანი მოეკეთათ და მის ორგვლივ რაკავდ-
ნენ. ქალი გამომწვევად იღივებოდა. ღიმილი
მოსდებოდა კედლებს და დარბაზიც ქაღის-
ნურ ფერებს შთაინიქა.

ქალმა ცეკვით დაღალა შექვიფიანებელი
ყმაწვილები, გამოიცილა რამოდენიმე ჯგუფი
და გამარჯვებული იერით სადღესასწაულო მა-
გიდასთან ჩამოქდა.

ატყდა მადლობის შეძახილები. ორკეტრამ
ტრუმი დასცლო და ტამის ვრიალთ დარბაზ-
ში ქალი შეირბა.

ძინი აწკრიალდა ბროლი. ძინი... ჰაერს სერავდა ამღვრებელი ხმები და ამ რესტორანის სახელის გამამართლებელი ქვიფი, თანდათან მართლაც უირამალაზე დგებოდა.

ორი ახალგაზრდა დარბაზის შუაგულში ჩამდგარიყო და ცეკვისას ზედა ტანსაცმელს იხდიდა.

ორკესტრი კი ჰქმნდა და ჰქმნდა. ახალგაზრდებმა ბანოვანს უბოძეს, ისიც მიიჭრა ოფლად გაბეითებულ მოცეკვავეებთან და გველივით ჩამოქინლი ლამაზი ტანი დაეკაცნა.

ორკესტრი კი ჰქმნდა და ჰქმნდა.

დავიბნენ. ასეთი რამ სოფლად ჟერ არ შენახა. ირაკლის გავხედე, ისიც ერთიანიდ აღუწილყო. ვგრძნობდი, ორივეს ერთი აზრი გვიტრიალებდა თავში, არ გვინდოდა სიმხეცეს თავისი გაეტანა და ალკოჰოლს გამარჯვების სიხარული ეზვიმა. ერთ-ერთმა ახალგაზრდამ სავეს შამპანურის ბოთლი აიღო, ცეკვის დროს ქალს მეტრადში ჩაუსხა. ქალი გასასველესაცენ გაეარდა.

შეგზით ამოვისთქნეთ. ახლა ერთი რამ მაწუხებდა, შეზარხოშებულ ახალგაზრდებს ჩხუბი არ მოსვლდათ მის გაცილებასზე.

ბიჭებმა გადაიცვეს პერანგები. ერთ-ერთი მაგიდასთან ჩამოყდა, მეორე კი, რომელმაც შამპანური ჩაუსხა, მამბიჭებს გამოეშვიდობა და ქალს ფეხდაფეხ გაჰყვა.

გავიდა რამდენიმე ხანი. სუფრიდან კაცი არ აღდგა ფეხს. მივხედი, რომ ყველაფერი კარგად დამთავრდა. ქალის ასეთ უუცარ გაუჩინარებას არავითარი გაოცება არ გამოუწვევია ახალგაზრდებში. თანად წამოდგა, ორკესტრი გააჩერა და მორიგი სადღეგრძელო შესთავაზა სუფრასთან მსხლამთ.

სად იყო და სად არა, ჩიხთაყ გამოჩნდა და ისევ ჩვენიც გამოეშურა.

— ჩიხო ბატონო, ხომ არ იცით, ვინ იყო ის ქალი?

— რა? არ ვიცი, მაგი ტყვიბულიდანაა ჩამოსული სტუმრად.

— მერედა, ხშირია ასეთი ამბები თქვენთან?

— რას იზამ, გივი ბატონო, შეუჩვეველს ნუ შეაჩვევო, ხომ გავიგია.

— კიდევ კარგი, ყველაფერი კარგად დამთავრდა.

— ბიჭები ერთმანეთთან ბეჭეობიდან არიან შეზარდილნი. დღეს ერთ-ერთის დაბადების დღეა, ამიტომ ჩხუბიც არ შეშენიდა. ორკესტრანტიები ქუთაისიდან მკაფი მოწვეული. ჩვენი კი არაა. რა? გეგონათ, ამა?!

— ჩიხორელი, შენი დროც მოვიდა, ამა ნუ შეგვარცხენ, — იყვირა თამადა.

დასცხო ორკესტრმა და ჩიხთაყ დარბაზისკენ გაეარდა. ჰაერში მსუბუქად შეხტა, რამდენიმეჯერ შალაყს გადავიდა. წამოხტა, შუბლზე საინი დაიდგ და ორ შამფურს ხელმარჯვედ დაწყო.

— დამხეთ, არგვეთის გმირებო! — გაქვიოდა ჩიხთა.

ბიჭებმა პამიდორები დაეშინეს, თუ შეშლან წითელი სითხე წურწურით ჩამოვარდება. 1913

— უფრო მაგრად! — გაკვივროდა ჩიხორელი.

ნასროლი პამიდორები შამფურზე წამოაყო და ლეკურიც დაეარა.

— ტუში! — იჭუხა ხალხმა.

— ტაში! — გაკვიოდა ჩიხთა.

ეღვის სისწრაფით მიყარა-მოყარა შამფურები, ერთი-ორჯერ კვლავ შალაყს გადავიდა და გამარჯვებული იქროდ; ამაყად ხელგამოიღო თავი ჩვენიც შეშობარუნა.

ტუშს უძღვნიდა ორკესტრი ჩიხორელის და მოხვედრებს და ჩიხთაყ გაბრწყინებული პირისახით ცამდის აშალუბას ზეიმობდა. უუცრად ჩიხთაყ ადგილს მოსწყდა, გაეარდა ვერანდისკენ, შოაქრის გადაეცეო და ორიოდ წამში მდინარე ზოლობერიდან ამოჰყო თავი.

ბრავო ჩიხთაყ!...

ბრავო, ჩიხორელი!..

ბრავო, ღონ ჩიხორელი!..

საბრალოდ ჩიხორელი!

— ესეც შენი მიზანაა ხედავ, მართლა სადა მდებ მიჰყავს ხალხი საემირო საქმეებს. — დანაღვლიანებულმა მომმართა ირაკლიმ, დანახარჯი გადაიხადა და ამ უჩვეულო წარმოდგენას ფარად ჩამოაფარა.

გარეთ კი ჰაერი თანდათანობით იწმინდებოდა ამ სიცივისაგან.

ასეთი გულსაკლავი შემთხვევის შემდეგ ისევ კარგ გუნებაზე როდი დავდგებოდი. სრულიად უგუნებოდ, სასეხებით მოშამული, ნაბეგო სულეტი ტუცილისაგან, მივედე საწოლში და ორი დღე და ღამე ბალიშიდან თავი არ ამიწვია.

დღეს დღით ადრე წამოდექი. ფეხშიშველა გავედი ეზოში და დაეკარული ბალახი მოტრიალებულად გადაეთელე. მესიამონა. არ ვიცი, რა შემართება, რა მომდის? ამ ბოლდ დროს საემარისია რაიმე მესიამონოს, რაიმემ გამა. ხარისს, მაშინვე ფიქრი ამეკვიტება, მღრღნის, მიყარავს ვულს. ყველა დავრდომილო, ყველა ავიდმუოთ, ყველა გასაქირში მყოფი აღამიანის სახე თელწინ მეხატება, ჩემმა ურად აღიქვამ მათ სახეებს. გუნება მიფუძდება და მამავეციერს ეწყებ თხოვანს, ყველანი კარგად ამყოფოს. პირველ რაგში ჩემი ოჯახის წევრებს ვაყენებ და ამის შემდეგ ვადავდებარ სხვებზე. ვიცი, რომ ღლადაისი ამათა, ამაოდ ვიჩრებ, ამაოდ შეთხოვ შევლას.

გაეხედე ბალახს, წელში იმართებოდა. რა ლამაზია, ენთ აწწრელი. თუმც ერთდროულად არ ზდება მათი ყველი მოღერება, მაგრამ ბოლოს ხომ მინც ყველანი წელში იმართებან და თავიც ღლადა უჭირავთ. მხედველობა-

შე არა მკვს მზისაგან გადაშვარო, გამხმარი ღეროები, რომლებმაც სიცოცხლის ვაჟმადლობით ნაადრევად წამოკვეცს თავი, არ შორიდათ სხივების, თვალი უსწორეს მზეს და გათამამებულნიც, ნაადრევად დაიღუპნენ.

— გიგო, ბავშვებიც გაიყოლა, ლუღის დაკრეფას მოგეხმარებინა. — შემომისმა შეუღლის ხმა.

გოგონებმა მყისვე ჩემთან მოიბინნეს და ლუღის ხისაყენ გამოძღვნენ. ჯამი ხელში მომანატრეს, თვალსდახამამებმაში აძერწენ ხეზე და მოკვნიენ ლუღის კრეფას.

მზისაგან გადახებულნი ტბილი ნაყფვი პირს მიგეზირიელებდა.

— ნენე, გააკეთე ჭამე? კიდევ მიუმატე დლიურს ჩანაწერები, თუ იზარმავე?..

— მაშეო, რომ იცოდე, ორი რა კარგი მოთხრობა დაწერა. — პასუხი არ დაუცადა უცროსმა უფროსს.

— აბა, რა დაწერა, მიჩვენე! უმცროსმა ფეხი ათორია და უფროსი გაღშვა ჩანაწერების მოსატანად.

ამსალში ჩვენც მოვკალათდით კაქლის ხის ქვეშ, ჩამოკსხედით შორზე და სიხლის მოლოდინში ვსიღად ვესაუბრებოდი შვილს.

— მანანა, მართლა მოგწონს, თუ გინდა გული გამოიეთხე?..

— ნახავ, რა კარგია, ყველას სჯობს, რაც აქაღდე შეუთითხნია.

— შეუთითხნია, რა სიტყვაა, ვინ გასწავლა შე ვუმეო, შენა!

პატარას შერცხვა და თავი დახარა.

მაღე ნენემაც მოარბენინა რვეული და მეც გულდამით შეეუღდექი კოხებას.

«დაღვა გაზაფხული, გამოიანთა მზემ, პარველა ენქელა ამოვიდა, ხოლო შემდეგ ია, იამ მიხებდ-მოიხებდა და თქვა:

— ოპ, როგორ მწყურია! — ახებდა მაღლა ცაში, დანიანა მზე და განავრძო: — მზეო, ხომ არ იცო საით არის წყარო?

— რად გინდა?

— წყალი მწყურია.

— არ ვიცი, წყადი ენქელას კოხზე, — უბასუხა იას მზემ.

მზემ ღრუბლებს მოუხმო, ია კი ენქელასკენ გაეშურა, მაგრამ ჭზაში ცა მოიქუტრა და წვიმა წამოვიდა.

«ეს ის არის, შარშან რომ მომარწყვა და წურვილი მომიკლა» — გათქვრა იამ.

წვიმამ გადაიღო და მზემ გამოიანთა კვლავ: მზემ იას ჰკოთხა: — იავ, ისევე გწყურია?

— არა, — მიუგო იამ.

მზეს გაეცინა. იას გული მოუვიდა და გაიფიქრა: ოპ, ერთი მაგრად მაეცინა მზე, რატომ ჭზა არ მიმასწავლა წყაროსაკენ? მან არ იცოდა, რომ მზეც გაბრახდებოდა და იას დამწვაედა»...

— როგორია, მაშეო, როგორ მოგეწონა? რას გეუბნებდი... — კარგი, მაკალე კოხზე.

რვეული გადაფურცლა და განვარდნა.

«გამაო ღრუბლები და სხივები მოაფრქვია არემარეს ჭქრომზე».

დაღვა გაზაფხულის პირველი თვე, მაღვიძარა მარტი. ხეებმა გამოისხეს თეთრი და ვარდისფერი ყვავილები, ხოლო შემდეგ პატარა მწეანე ფოთლები, მიწიდან თავები ამოყვეს ნემსებივით წვრილმა ბალახებმა...

თვლები გაახილეს ყვავილებმა: იამ, ენქელამ, ყოჩივარამ, ყაყაომ, იასამანმა და გაოცებით შეჰყურებენ სამყაროს.

თეთრი ჰემლები ჰაერში ფიქვებივით დაფარფატებენ.

ჯეჟონლმა ნაყდლებმა დიქოს ბორკილები მოიხნეს და თავი დააღწიეს ტყვეობას. ახლა ისინი ღლიწით მოჩუხჩუხებენ ქვებიდან — ქვებზე.

ნაქვი, რომელსაც სუსხის არ ეშინია მოიხიბლა გაზაფხულის სილამაზით და კვალუკობა დაიწყო.

ბელურებს, რომლებიც ზამთარში საცოდავად იბუზებოდნენ, ესაოქონათ გაზაფხულის მოსულა და დაიწყეს მსუბუქად ფრენა.

ბუნებამ გაიღვიძა და გაძღა ოქროშის თბილის სხივებით».

— უჩრად, ნესტან, კარგი ჩანახატებია, ძალიან ლამაზად აღიქვამ გაზაფხულის გაღვიძებას. კარგია ასეთი მართალი თვლით ბუნების დახატვა.

ახლ კი მომიტყვევ, თქვენი უღროოდ დეტოვება, საუზნისათვის გვიხმობს საამო ხმა, არც იმაზე გამოქაერდეთ, ორიოდე სიტყვით რომ გავცანით ოქანის წვერები და ისევ სოფლად. ვიცი, რომ მათზე საუბარი თქვენივეს მაიინცდამონცე საინტერესო არ უნდა იყოს, მაგრამ რა ვქნა, ყველა ზერელს ამოქოლვა სჭირდება.

შეორე დილით მე და ირავლი წყალტუბოსაკენ მივიჩქაროდით.

გაივარეთ ახალი სოფელი, გადატვირთი მღინარე გუბის წყალი, გაეცლით გეოშტობს და თაეღამართს ჩაუყვევით ქალაქის ცენტრისაკენ. ქალაქის ცენტრში ეკრძო მანქანების მოძრაობა აეკრძალათ. იქ მხოლოდ ტაქსებს გახსნოდით გზა სათარეშოდ. რა უნდა გვექნა, მანქანა «ინტრისიტებთან» გაეპარეთ და ფეხით გაეწიეთ ცენტრისაკენ.

ყოველთვის, როცა ამ ქალაქს ვეწვევი, საოცარი შეგრძნება მეუღლება. თავი შევი ზღვის კურორტზე გვინია, საჩქაროდ ვედილობ გავცლდე ქალაქის უზარმაზარ პარკს და სანაპიროზე ტალღებს შევეთამაშო.

— ივა, ხომ არ წაესტლიყავით შურიკას სანახაეოდ კვლასურში. ენახოთ რას აკეთებს, რით

სულდგმულობს. დამპირდა, ახალ ცხოვრებას დაეიწყებო.

— კარგს ვიზამთ, ხომ იცი, მოდი, ზეალისათვის გადავდეთ. ცოლშვილს შენებთან დაეტოვებ და ჩვენ ზელ-ფებ გახსნილნი გავუყვებით გზას.

— ზებ ავობებს, ზელ ოჯახობა გორდში ავიყვანოთ, დადიანების სასახლე ვაჩვენოთ, სოფელ კინჩხაიკი შევიაროთ, ოკაცეს კანიონი ვნახოთ, ჩანჩქერიც. შირალაია, წყალუხვობით ნიაგარას ბუერად ჩამოუვარდებია, მაგრამ სოლამახით ნაყვები არ უნდა იყოს და საყმაოდ მაღალი მთიდანაც ეშვება.

თახი IV

სიმჭიდვრის ატესტატი მე და გიგიმ ერთდრძულად ავიღეთ.

გიგი უნივერსიტეტში, ქიმიის ფაკულტეტზე აბარებდა მისაღებ გამოცდებს, მე სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტში წარსდები გამოცდების ჩასაბარებლად, სატყეო ფაკულტეტზე.

საბუთების შეტანის დროს ერთი კარგი ბიჭი გავიცანი. რატი ჰქვია სახელად, გვარად ფილფანია, ბეჩოელი სვანია. ასე მითხრა, ენგურზე ტყეს კაფავენ და მეტისმეტი რომ არ მოუფიქრებო, ტყეს მცველი სჭირდებაო. სოფელშია ლიმიტით გამომავზავნა, მაგრამ თავში არაფერი მაქვსო. დავამწვიდე, ვუთხარი, ეგ არაფერია, მეც არაფერი ვიცი, თუ წიღეულს არ გავიფიქროლა, მომავალი წლისათვის მოვიმზადდეთ და აუცილებლად მოვხვდებით-მეთქი.

— ეგ, არ იცი სვანების ამბავი, გოგო მიუყარს და უღალღოზოდ არ მატანენ. პირიბა მივეცი, აუცილებლად მოვხვდებით ინსტიტუტში-მეთქი.

გამეცინა, ყველგან ვრადნარიად როგორ ყოფილა საქმე. ეს ხალხი რაღამ დააავადა. რა მოუფიქრებდა ამ გაყვებულ ადამიანებს.

და აი, ერთი კვირის შემდეგ, აგვისტოს პანაქებაში, გვალვისაგან გამოშრალი ჭადრების ჩრდილში ვიდევით, ინსტიტუტის შენობის წინ და ველოდით გამოცდის დაწყებას მათემატიკაში.

— შურა, მოდი ნუ შევალთ გამოცდაზე, მაინც არაფერი ვიციოთ.

— რას ამბობ, ბიჭო, არა მგონია, ამ არიფებს არ ვაქოზოთ. ორი წვერის ჯამს მაინც დაეშლო.

თავმჯდომში ამოკითხა სია და აუდიტორია გაავსო ახალგაზრდებით. დაიწყო წერა.

მე და რატი ერთ აუდიტორიაში მოვხვდით. გადავხედე. ფურცელი ცარიელი ჰქონდა.

— შურა, ხომ არ გავიღებო. რა გაძლგზ, აქ კიდევ ოთხი საათი.

— დამაყადე ცოტა ზაწი. ჯრევენებ მე ამით სვირს.

— მაინც რა სიმალიდან ვარდებო წყალი გიგი?

— ასე, სამოცი-სამოცდაათი მეტროშია კლდის შევრილიდან.

— აუცილებლად წვაიღებო, ბავშვებიც წვაიყვანოთ.

საუბარში გზა დამოკლებულიყო.

პავლიონში შევედიო. ნაყინი მოვითხოვეთ და საუბარი განვაგრძეთ.

მაღე ნაყინი მოგვართვეს და უზარმაზარი ეკვალატების ფოთოლთა შრიალში შურაკაც ამტყუველდა.

დაეიწყე წერა. ჩამოეაწიწიყე ლათინური სიმბოლოები. დავმალე ორი წვერის ჯამი, მივეშარე სხვაობა, გავავსე თაფურცელი და ა და ბ ასოებით, მივეშარე ც და ძ, გავამრავლე, გავავიცი, გამოვავლე, დავაღაგე გვერდინვერდ და აი საოცრება, აბიტურიენტებმა არ მომეცეს ნება მეორე გვერდზე გადასვლისა, რადგან ყველა ჩემგან იწერდა.

მეორე დღეს სვირის საფურცელად შეკრებილთა შორის, მეც გახლდით ნიშნის გასაგებად. ყველას გვეტელოდა.

— რას იზამ. შურა, წამოხვალ ჩვენთან სა-მეშაოდ ტყისმჭრელად? ერთად ვიქნებით. ნუ შიშობ, არ გავიჭირებებო.

მე და შიში? უბრალოდ, რატის მშობლები არ მიწოდდა შემეწუხებინა, თორემ ტყისმჭრელობა ტყის დაცვაზე ადვილი რომ იყუ, ამაში ეჭვიც არ შეპარებოდა.

სალამოთი სადგურზე შევხვდით ერთიმეორეს და გეზი სვანეთისაკენ ავიღეთ.

— თავს გავფრთხილდით, ერთმანეთს მოუარეთ. — ხელს გვიქნედა გიგი, და მატარებელი ოხვრით ქმინადა.

..სოფელში საოცრად კეთილი ხალხი ცხოვრობს. ადვილად შევეცით მათ. იმთავ შემიყვარეს და გულში ჩამიყრეს.

ქვემოთ, ენგურზე, სოფელ ჭვართან ჰესს აშენებენ. საბჭოთა კავშირის ყველა კუთხიდან ჩამოქულა ხალხი აქ საშეშაოდ. მშენებლებს ცალკე დასახლება გავმართავთ, კლუბიც აუშენებთ. საღამომოთი კინოთი იართებენ თავს, წარმოადგენენბაც მართავენ, რადგან დღისით სტიქიასთან ბრძოლით მეტისმეტად იღლებიან. აფეთქების ხმები კავკასიონისაკ აზანზარებენ.

ჩვენი საშეშაო ნაკლებად შრისხანე და უფრო ბუნებრივი, რადგან ხშირად დაბერებულ ხესა ეჭრით და მის ნაცვლად ახალ ნერგს ვაზარებთ.

მე და რატი ერთმანეთს ძალზე შევეჩვიეთ.

მად გაეფიქვით. შრომაშიც არავის ვუდებთ ტოლს.

რატომ საცაა ქორწილი უნდა გადაიხადოს. გოგონს მშობლები დასთანხმდნენ ქალის გამოტანებაზე და დროც დანიშნეს.

რატომ ერთ-ერთ ხელისმომკიდელ მე ამომირჩია, მთხოვა ვიგისაც შეატყობინე ჩემი გაბედნიერება და ქორწილზეც ჩემი სახელით მონაბატეო. მინდა იმასაც მადანაფიცად გავუხადო.

ხელ დილით გავი უნდა ჩამოვიდეს. მომწერა, მატარებლით მოვდივარ და ინგირში დამხვდით.

დღეს სამუშაოდ არ გავსულვარ. აღარ ეცო, მართლმ რა ვკეთო. თასნაირი ფიჭვი ამეყვიატა. გამოვედი ქობიდან და ტყეს ივეუყვი.

ბიჭები რახანია სამუშაოდ წავიდნენ. უცნაურად ქარი ამოვარდა, იქეკა. ელვამ გასერა ზეცა. ნაბიჯს ავეტქარე, აუხედე ცას. მდინარის გაღმა წვიმამ დაუშინა. თანდათან იმატა. გაიქეცო, ზურგსკენ წვეთების წყაუნის ხმები ისმოდა. ცა უწყვეტითიანად გადაშვეებულყო. ხის ქვეშ გატარებას აზრი არ ჰქონდა.

ყოყნაირულად წვიმიდა.

მალევი ვაუკაფავი დაგვრჩენოდა. ბიჭები იქ უნდა ყოფილყვნენ. მოვეტრცხლუ. თავდაუზოგავად ვაგრბოდი.

(აღიღებული ენგური ზვირთებით მოაქანებდა ბარისაყენ შორებს. გადაუღებლივ წვიმიდა და წვიმიდა. შორიდან მომესმა ხეთა გოდება. შევჩერდი. ხალხის ერთი ჩგუფი უზარმაზარ მუხას მიდგომოდა და ყოინით უსაბობდა სიცოცხლს. სიურცეში იკარგებოდა ნაყანის დაუნდობელი ზრიალის ხმა.)

შეტკოდა მუხა. თითქოს მთას შეწყვირი მოსწყდაო. ტოტებმა შემზარავი ღრუილით მიღწემოლენეს ირგვლივ ყველაფერი და...) ვაიმე!... მომესმა განწირული ღრიალი.

ძალ-ღონე მოვიკრიბე და თვალისდახამხამებში იქ გავჩნდი.

— საცოდავი, ნეტავ არ მიეძალეზოდი სამუშაოზე გამოსვლას. დარჩენილიყო შერასთან ერთად, რა ვუთხრათ ახლა მის ოყახს.

...საღამოს ქობი დაცარიელებულიყო!..

— მაინც მუხას ვირჩევდით საეუბოვედ, — ეუბნებოდა ერთ-ერთი ტყისმჭრელადგანი ჰირსიუფაღს...

მეორე დილით სადგურზე გავედი. მოველდე გიგის ხელი და ბეისოში ავედიო. ერთი კვირა ვაუკავით იქ.

სენაური მოთქმა კაცისონს ზარავდა.

სამუშაოზე გული აღარ მიდგებოდა. ავიღე

ჩემი ბარგი-ბარხანა და ვიგისთან ერთად თბილისისაყენ წავედი.

გუშინ ვიგისთან ვიყავი შინ. სავანახებლო სესიები დაწვეზოათ და თანაკურსელები ერთად შეცადინებოენ. საშნი არიან. ჩემს აქ არყოფნაში ერთმანეთს კარგად შეთვისებოინ და ტბილადაც თღურტულებენ. ეკ, სიზარმაყეს რა ეუთხარი, ღორემ ინსტიტუტში რომ მოეწყობილყოვი, მეც კი მეყოლებოდა ახალი მეგობრები. ის კი არა და, ინსტიტუტში ვერ მოვხვდი და ახალი მეგობარი შინაც გამომიხინდა. საწყალი რატი. ეცოცხლა ცოტა შინც.

იპოდროზე აღრე მომივიდა მისელა. შევედი თავლაში და ცხენებს ჩამოვეარე.

ფრ!.. ფრ!.. ღრუტუნით შემომეგებნენ ჩემი ახალი მეგობრები.

უკვე დიდი ხანია აქ მეყინებუდ ვმუშაობ და თანამშრომლებშიც კარგი სახელი შექვს.

— შურა, ცხენებს თოვა ჩამოურვიც, შინამდე ბიჭებს დაუძახე და ცოტა გაასიერნეთ, — მომმართა დირექტორმა. — გასერიებმა არ დაგაიწყადეთ. ამა, შენ იცი!..

გადავიყვიტე, ბღლომდე მომსმინა მისთვის, რაც უფრო ჩჭარა იტყვის თავის სათქმელს, შით უფრო მალე დაწუნარდება და დასაძინებლად წავა. ის ხომ ყოველდღე ერთსა და იგივეს მიმტორებდა და არც იღლებოდა. როგორც იქნა, სათქმელი ბოლომდე ამოშაქრა. მოვანხე ბიჭები, გამოვარკინე თავლიდან ცხენები, შევაბი ეტლში და იპოდროზს რამდენიმე წრე შემოვუარეთ.

ცხელოდა. ცოტა არ იყოს, თავი ამტყედა. გამოვეყვი ბიჭებს და ცხენს ტუსისაყენ ვუძეციე პირი, ჩორთით მივდიოდი. ტყეში საამო სივრდილე იდგა. იქვე ბოგირზე ქალი ჩამომჭადარიყო და თვალს არ მაშორებდა. მიეუხვდი, ცხენის ტარება სურდა. ერთი-ორჯერ განგებ ჩავუარე ცხენიწინ. სურვილი ვეღარ დავიოყა. წამოხდა და ჩემყენ ვამოეშურა.

— მეგობარო, რა ჯიშის ცხენია, ვერ შეტყვიო? — მომმართა ღიმილით.

— „Забавная история“, „იშვერილის“ და „მუნების“ შეილი, საშპას ცხენსაშენიდან. წმინდა სისხლის. — ვუპასუხე ამაყად.

— აა... ა! აღმა-ატოდან გუავთ ჩამოყვანილი. რაგორ მოხვდა აქ, თქვენთან?

მეც მეტი არ მინდოდა, მოვეყვი ტუღილსა და შარიალს, ერთმანეთში ავხილე და ისეთი ლამაზი საადგომო ნამცხვარი გამოვაცხევე, ჰმით ვერ გაძლებოდი. უცხო სურნელებამ თვე-

ბრე დასაბ ქალს. მოხვდა ჩამოხსნულიყვი ეტ-
ლიდან და თავად ესერინა.

უიტივეოდ დაეუბნებოდა. ჩამოხვტი ცხენი-
დან. ქალს ხელი შევაიღე და ისიც მოგეცა
მტლს კოფოზე. შევატყვე ძველი, გამოზრძმე-
ლილი მოდარა რომ იყო. ცხენი და ქალი თა-
ვიანი ნებაზე მივეშქა.

ახლა მე დავიკავებ ქალის ადგილი ბოგირზე
და შტრიდან ვადევნებდი თვალს ამ ლალ
ფრენას.

მეღე თვალთახედვიდან დამეკარგენ. ვიჭეტი
ჩემთვის და ვაწუხობდი მომავლის გეგმებს.

ჩამდენიმე წინ შემდეგ უკან დაბრუნდნენ.
ქალი ჩამოხვტი ეტლიდან და ახლა გვერდზე მო-
მისყუპდა. გაძიბა საუბარი, ესტონეთიდან ყო-
ფილა ჩამოსული ტერისტული საგზურით.
აჰ, იპოდრომზე რომ კემინგია, იქ გაჩერებუ-
ლან. კიდევ ერთი კვირა უნდა დავყო თბი-
ლისში. როგორც ყველა სტუმარის სჩვევია,
მასაც საოცრად მოსწონებია საქართველო,
ჩვენი დედაქალაქი და უკან დაბრუნებაზე ჟერ
არც კი ფიქრობდა, პირიქით, ნანძობა კიდევ
დროის ასე სწრაფად გასვლას.

— ვა სმუელი, დამა კალასტედან. თქვენი
სახელი, მეგობარი?

— შურა ვარდიშიაღი, თბილისის მკვიდრი.

— ეს როგორ, ვარდიშიაღები ხომ ბერძნე-
ბი არიან?

— ელადის გაემტერების შემდეგ, ჩვენმა
შტომ აქ დაიდო ბუდე.

რაც კი ვეცოდი, ყველაფერი ჩაეფუკაღე და
ბოლოს ჩემი ქართველობიაც ვიამაღე.

სად იყო და სად არა, დირექტორი მოვკაბ-
ლოვდა ძალი ცდაფიქრებინა. აღმაცერად
გაძმობუნდა. მკეახე სიტყვაც დამიტოვა და
უკან გაბრუნდა. რა უნდა მექნა, ვიას გამოყვე-
შვიდობე და ეთხოვე ქვალ ისევე ამ დროს შე-
ხვედროლით ერთიმეორეს. თანხმობის ნიშნად
თავი დამიქნია. ღიმილის დროს ბროლის კბი-
ლები გამოაჩინა, ქერა თმა ზურგზე გადაიგდო
და კემპინგის მიმართულებით გაეკოშმინდა.

მივბრუნდი თავლაში. ცხენები ეტლიდან გა-
მოვეშვი, დაეაბურე. დროებით გამოვეშვი-
დობე და გულისფანქვლით შინისაგან გამო-
ვეშურე.

დღით, ჩვეულებრივზე ადრე გამეღვიძა.
წამოხვტი საწოლიდან, ტანთ ჩავიცვი და სამსა-
ხურისაგან გულსფანქვლით გავეჩე, უჩვეუ-
ლად აღტყინებული გულწმი შუადლის მოზრ-
ძანებას, ახალ-ახალ ხიბლს რომ მიპირებოდა.

სამი საათისათვის ცხენები თავლიდან ზე-
ლმეორედ გამოვაგლევე. მიქეპმა იპოდრომს
რამოდენიმე წრე დავარტყით და მე დანიშნულ
დროს ბოგირისაგან გავეშურე. ახლა უკვე დო-
ლის ცხენზე ვიჭეტი.

ვინ ახალ სამოსელში გამოწყობილიყო ჟინ-
სის შარვალი და სეიტრი ეცეა. კვლავინდებურად

ბოგირზე წამოშდარიყო. ნიკაბი მუხლებზე და
ეპჩინა, ხელები ფეხზე შემოეჭურ და გამოშ-
ლავი მზერით, მისკენ მიმავალ თვალს არ და-
ცილებდა.

— გამოაჩინა, ვინა! — ჩამოხვტი ცხენიდან
და ხელი გავწოღე.

ნახად წამოღდა. ხელი გამომიწოდა. სხე-
ულში უჩვეულო ძრუანტელმა დამაჩრა.

— რა მოგივიდა, შეუძლოდ ხომ არა ხარ?

სახეზე აღმური მომიკლდებოდა.

მასღი გატრვევლად წავიბურტყუნე. რო-
გორც იქნა, სიმწნევე მოეიკრიბე და ჩემთან
ერთად გასეირნება შევთავაზე. შევხტი ცხე-
ნზე, შემოვიფივი წინ და ჩორთით ბილიც გა-
ვეუყევი.

ცხენის პარპონიული ნაბიჯის რიტშიც ჩვენს
სუნთქვას შევეერთა.

გასუსტლები, ტყის სიღრმისაგან მივემართე-
ბოლით და არც კი მესმოდა შამშების საამო
გალობა, რითაც სავსე ყოველი მონაკვეთი პე-
რისა იპოდრომის ტერიტორიაზე.

უეცრად კაჭკაჭი ავგიდობილიდა და ცხენი
დაგვიფრთობო. წვალბით შევაჩერე ათხარაკი-
ბული პირტყვი, ისე ჩავაგდე ჩვეულ პარ-
პონიულ რიტში და დუჩქებში შევიამღე.

ჩამდენიმე წინ შემდეგ, კვლავ ბოგირთან
მივბრუნდი. ბოგირზე ახლა დირექტორი წა-
მოშდარიყო და გაყოფებულო, კბილებს აყ-
რაქუნებდა.

— გამოცხადდები სამსახურის საათების შემ-
დეგ, ჩემთან, კაბინეტში!

რა უნდა მეთქვა, სამსახური სამსახურია,
გართობა კი გართობა. რა ჩემი ბრალია, „გა-
სართობი ისტორია“ რომ შემომჩაჩენეს საეარ-
ქიშოდ. გამომიცვლიონ ცხენი და შევეშვები ამ
სითაუხუდესაც.

სალამოს დირექტორის კაბინეტში გამოცხა-
დდი. მაგრად შემჭორა და გაგდებოთ დამემუ-
ქრა.

მესამე დღეს პავმანზე უტყენლდ მივედი.

ვიას ჩემი ფეხით მისვლა არ გასჭეირებია.
თურც უყველივეს კარგად მიხედარილიყო და
მთხოვა შემდეგშიც ფეხით მიესულიყვი პავმა-
ნზე. ჩავიღდი ერთმანეთის ხელი და წყაროსა-
გან გავემართეთ. ეთხოვე, საღამოთი ქალაქში
ერთად გავვევლო და ფენიეტლოორის დათეა-
ლიერება აღვეთქვი.

რვა საათზე, კოსტუმში გამოწყობილი, სა-
აოს დაეცეპოლი და წუთებს ვითვლიდი.

ქალი რის ქალია ცოტათი მივიჩნიე არ
შეიფეიანოს. იცი წუთი გადააცილა. ტრანსპო-
რტის უწყსარიგო მოძრაობა მოიმიზეზა და ჩე-
მი აფორიაქებული სულის დამშვიდება მო-
იწადინა.

— შურა, ხომ არ გწყენია, ნუ გამოიბრა-
დები. ჩემი ბრალი არ არის. ასე მოხდა და
რა შექნა...

მოკლედ, მეტრამეტი აღურსით გული მო-

მიღბო. აფორაქებული სული დამიშვიდა და ყოველგვარ სიყთისაყენ მიბიჭა. სიძოცე კი მოგესხენებათ, „თანდაყოლილი ღვთაება სიყვარულისაყენ“ და მეც, სიყვარულით ფრთა-შესხმული, ფუნქციონირის პლატოზე აღმოვჩნდი ვიასთან ერთად და ჩემი ქალაქის მოცი-მცივე ჩინაღნებს მორცხვად დავეურებდი.

— ის მალე შენია „ივერიანა“ არა?.. ის განჩარღნებელი ობელისკი კი რუსთაველის მემორიალი... ასეა, შერა?.. რა უხარმზარო ქალაქი გქონიათ... აგერ განახლებული ძველი თბილისი... ნარიყალა... შეტუხი. ჩამოუბერა საღამოს ნიავმა, თიბი აეწეწა ქალს და სახეზე სასამოვნოდ მოშელამუნა.

კვირსთავეზე, ვიამ მთხოვა ვახშად მასთან მიესულიყვი. მანამდე ბახარში შევივლო, შევარჩე რადაც-რადაცუებს და ესტონურ კერძს გავიშხაღბო.

ურამ არ მიტყავს. მე ხომ ვია უყვე მიყვარს, ვგრძნობ, მასაც გულით ვეყვარებარ. გაცნობის შემდეგ ქალაქში უჩემოდ ნაბიჭი არ გადაუღვამს.

სამსახურიდან ადრე წამოვედი. ბიჭებს დავუბარე, დირექტორი თუ მომიციოთხავს, რაიმე მომიზრებუ-მეოქი.

გამოვეწევე, როგორც შევჯავრებულს შუაფრის. „პაპარიო“ დავირტყი. პალსტუხი შემოვივლე ყველზე. სარკეში მანისანდ ჩაეუკარი თვლი ორეულს და ქუჩაში გამოვივდი. სახლის წინ გიგი შემომხვდა.

— რა ლამაზი ხარ, შერა, რა კარგად გამოიყურები!

დავიმორცხე და არაფერი მიპასუხია.

— შევჯარებული ხომ არა ხარ ბიჭო, მითხარი, რას განერმებულხარ?

— შევჯარებული არა!

— ამა, პალსტუხი რომ დაგიტყვევებია თაგი, ეს როგორ გავივოთ?

— მოვიხსნი, თუ არ მოგწონს.

— გეზურე, არ შეიძლება? როგორ არ მომწონს, პირიქით, ძალიანაც გიხვდება. საით გაიწევიია არ მეტყვი?

— ერთი ესტონელი ქალია, ვახშად დამბატეია.

არ გიკვირო, ასე ამბარტყენდ რომ ეუბასუხე? თუმცა რა, ყველა აღმიაი ხომ ერთანია? — სიცოცხლეში არ მახსოვს, ვინმეს თავის სასარგებლოდ არ გადაეწონოს სიტყვა. ამ შემთხვევაში ქალიც და კაციც ერთ კუბრში ვართ ამოვლებულნი.

დავხედე საათს. შეხვედრის დრო ახლოვდება. გიგის გამოვეშვიდობე და იპოდრომისაკენ გავწეი.

კემინგის აღწერით თავს არ შეგაწყენთ. ერთს კი გეტყვიო, რომ საოცრად კობა ადგილზე გაწეებელი, დამსვენებლებს ცალ-ცალკე კორტეხები აქვთ საცხოვრებლად განუთყენილი.

ვიაც ერთ ასეთ განმარტოებულ კორტეხში მოკალაობებულიყო და ვახშადაც იქ მივლოდი. ნაცნობ ტერიტორიაზე ფეხგაქრულით შევხარე. ეს ისე უჩემოდ, ლამაზად გამოიხიდა კატასაც შემურდებოდა. კობა არ იყოს, ჩემი ასეთი ველსტური მოძრაობა შესამოვნა. ახალი ჩამოდამებული იყო კორტეხებიდან შექმი ციავობდა.

ტუხში შევიჭერი, ერთ უშველებელ ნაძვის ტოტს ჩამოვეცილე და ქანაობას მოვეყვი. პალსტუხმა შემაწეხა. ჩამოვხტი მიწაზე, ხელები გავიწმინდე, პალსტუხი ფრთხილად შევიხსენი და პიქაის ჯიბეში მივეჩრინე იდგილი. ჩამოვეცილე ისე ნაძვის ტოტს და მოვეყვი ქანაობას. „სეკუპ“ — ვისეზე უკან და ხელების შეუხვებლად მიწაზე დავეწეი. ესეც ასე. რაც კარგია „პაპარიო“ მოვისინჯე, თმაზე ხელი გადავისვი და წავედი კორტეხისაკენ. თამაში ვართულს, აქაც თამაში მომინდა. კორტეხს გვერდიდან მოვეტარი და ფანჯარაში შევიჭყარე. ვიას ფანჯარა ლიად დავტოვებინა, ღულავა, მკერდი აჩქარებით აუღ-ჩაუღიოდა. გაწეობილ მაგიდასთან ჩამომქდარიყო და ჩინგალს თეფშზე აკაუნებდა.

..მაესტრო... დავიწყეთ!
წამსზე გავიჭრე ტანი. დავეკოწილაღ ფანჯარის რაფას. სხეული ელვის სისწრაფით ავიტაცე მალა, ფანჯარაში თაგი შევარგე, მაგრამ მკერდი... ვეღარ გავტია.

— მიშველეთ! — იკოლა ქალმა.
რის ვი-ვაგახიო ტანიც შევამქრინე ფანჯარაში და გაწეობილ მაგიდაზე მოვადინე ბრაკვანი.

— მიშველეთ, მიშველეთ! — რამდენიმეჯერ კიდევ მოსწრო დაკოივლება და გულწასული იატაზე დავარდა.

საშველებში ამოსერილი, სასწრაფოდ წამოვხტი ფეხზე, ვეცი ბორჯომის ბოთლს, თაგი მოვხადე და სახეზე ვაქყურე. ვარედან სასტვენის ხმა ისმოდა.

ქალმა თვალეზი გაახილა, შემომხვდა და გული ხელშეორედ შეუღონდა.

სასტვენის ხმამ იმპლავა. მალე ოთახში დარაჩე შემოვარდა. თავდაპირველად ვერ მიცნო. თოფი მომიშვირა და არ განიძრეო, შემომძახა. ამოიღო სასტვენი ჭიბიდან და ერთი-ორქერ კვლავ ჩაბერა.

— ძია გიგო, ვერ მიცანიო?... შერა ვარ, შერა, თქვენი თანაშრომელი. გეყოფა სტვენა, — ვემუღარებოდი მოხუცს და ქალს ბორჯომს ვასხამდი.

მოხუცი შეცბა, თვალეზი მოისრისა. როგორც იქნა მიცნო, სტვენა შეწყვტა, თოფი აუღელზე მიავრდა და ქალის მოსულიერებაში შემომეშველა.

— შე ღმერთმადლო, შენა, წინასწარ გავფრთხილებინე და ხმაურს არ აეტხდი.

სად იყო და სად არა, მილიციელებიც გა-

მონდნენ. ხმაურზე კემინვის ტერიტორია დამსვენებლებით გაივსო.

— მოქალაქე, სასწრაფოდ ტანთ ჩაიცვით, დაპატომრებული ხართ.

როგორც იქნა, ვიკა გონს მოვიდა, თუმცა მაინც ეერ მივინ.

ერთ-ერთი მილიციელი გარეთ გამოშვევა, ბოთლიდან წყალი დამისხა. ტანი დავიბანე. ნაძვის ტოტზე დაკიდებული ტანისამოსი ჩამოვხსენი, ქალს თვალები გაუნათდა. იფიქრა, მის საშველად მივედი.

— შურა, რომ იცოდე, როგორ შემაშინეს. ვილაყა ბიჭი ფანჯრიდან ძვრებოდა, ჩემი მოტაცება უნდოდა, მყერზე იშველა ფრთავაშლილი, მასკლანქებიანი აბწივი ეხატა, რომ შიშისაგან გული გამისკდა.

— აბა, აბა... გვეყოფათ ლაპარაკი, რაც იყო და რაც არა, შავას მილიციაში გაეარკვევით. ჩაგვსვენს მოტოციკლეტში და ორივე მილიციისაკენ გავგაქანეს.

სამორიგეოში კაპიტანი გამარავევი შემოგვეგება.

— რაშია საქმე, რა ჩაიდინეს?

— ქალის გაუპატიურების მცდელობა იყო, უფროსო!..

— ტუფილი. იტუფებიან მორიგეები. არაფერი მავდავარი არ ყოფილა.

— აბა აბა, ენას მოუტეო, შეგადეთ ოთახში. მილიციელებმა კარი გამოღეს და სამორიგეოში ღროებით პატრონობაში ამიყვანეს.

აღრე მილიციის შენობა ლენინის ქუჩაზე იყო და მორიგე გამარავევი უფროსი ლეიტენანტის სამხრეებით პარწყინავდა. ახლა ქალაქი გაიზარდა, მილიციის შენობაც გადაიტანეს ეაკეში, ქვეგანყოფილებაჲ დააარსეს, გამარავესაც ჩინი მოუმატეს და აჯაი ფშველას პროსპექტზე მდებარე ქვეგანყოფილების კაპიტნად წარმოამიდგინეს.

ბედი არ გინდა, უმტციე დამნაშავე არ ვარო.

ვიას საწერ-კალამი მიაჩერეს, მიაგდესთან დასვენს და ახსნა-განმარტებითი ბარათი ჩამოართვეს.

გამარავემა ბარათი გადააბულბულა, ეტყობა

შინარსი არც თუ ისე მოეწონა, თავი გაქნია და თავისუფალი ბრძანდებითო, ~~მეტირე ქალაქი~~

— შურას რაღას ერჩით, ~~მეტირე ქალაქი~~ ჩემთან ერთად.

— ამ საკითხს, ზვალ გაეარკვევთ, ქალბატონო. გამომშვიებელია საჭირო.

— არაფერი არ არის ვასარკვევი. ხომ წაიკითხეთ, არაფერი დამიშავებია.

— აბა, აბა!.. ენას კბილი დაპირე. სხვა თუ არაფერი, საზოგადოებრივ ადგილზე აყალმპყალი ასტეზე. დამსვენებლებს ძილი დაუფრთხე, ამაზე ციხეა... არადა, საიდან მეცნობა ეს ხელდაინა?

— უფროსო, სახლში დამარკვენი რა! გამარავემა კეფა მოიფხანა. ცოტა ფიქრის შემდეგ ბრძანა და ტუფეფონთან მიმიშვა.

ჩემი განცხრომის ამბავი ბიძაჩემს შევატყობინე. შემდეგ ვიას გამოველაპარაკე. ზვალ დღით სავტურის ვადა უკავდებოდა. ვთხოვე, ამაღამ ჩვენებს გაეყოლოდა და ბიძაჩემთან დაეძინა. ეიცოდე, უარს არ მეტყობდნენ.

მაღე ბიძაჩემიც გამოჩნდა, გამარავეს სახე გაუბრწყინდა. ეტყობა, მეხსიერების უღალატობამ ვახახა.

— ხომ გავიძახოდი, საიდანღაც მეცნობა ეს ხელიდაინა-თქო. შენ ის არა ხარ, სკოლის ბუფეტში რომ გატეხე? — მომიბრუნდა მორიგე. თავი დავხსენი. არაფერი მიმასტუხა.

გამარავემა ხელწერილი ჩამომართვა და მეორე დღემდე ბიძაჩემის თავდებობით გამომიშვა.

ქიტა!.. შეგტეი პერში, მოკვიდე ვიას ხელი და ქურთში გამოვეარდით.

— ქიტას მოგცემ შენი! — მომამახა გამარავემა.

რამდენიმე დღეში მე და ვიკა დავქორწინდით. ხელისმოკვიდედ, რასაკვირველია, გვიკ ამოვიჩნიე ვიკი აღამიასთან ერთად. ახლა მატარებელში ვზოიართ ვვაეილებით ხელში და ესტონეთისაკენ მივიქპართ.

ნახამდის, ჩემო ერთგულო მეგობარებო! ეფიქრობ, რომ კიდეც მოგვიწეეს შეზვდრა ერთმანეთთან. მამ ასე, გტოვებთ...

თავი V

შემე გამოანათა, წვიმამ გადაიღო. ზაფხულის ზეატმა დახვრიბა შარაზე გაბნეული პატარ-პატარა გუბურები და მერე სხივები, ტაბით ჩაუვუნენ გზას ჩვეული ლაბირინთებისაკენ.

მოსალამოვდა. მანქანა მისრიალებდა წყალტუბო-ბონის გზატყვიელზე. მზეს ხიბლი დამკარგოდა და მის ნაკელად ჩვენი თვალებიდან ბრწყინავდა უშრეტო ძალა აღქმისა, გარემოს ახლებურად დანახვისა. ხეთა ზროები ხაოიანი

ხავით საველადავულოდ მწვანეში შეფუთულიყვნენ, იშვიათად თუ გამოკრთებოდა ყუილად დაფერილი რტოთა ზღაპრული მაქმანი.

აღამიანს ერთ-ერთ ყველაზე დიდ სიამოვნებას ჩამავალი მზის სხივებით ნაფერი საღამოს ბინდი ანიჭებოდა... და ისიც, ვაგანია საფხულს, ნაწვიმარბე...

ნიავემა ჩამოიქრთოდა და აშრიალდნენ ქარვისფერი იალღუნები. მდინარე აგუბის წყლის სანაპიროს ალი მისდებოდა. წითელი თრიმ-

ლის ბეჩქები უკვამლოდ ცისაკენ მიიწყო-
ნენ, ეთხოვებოდნენ ხვალისა და ოფის, ტირი-
ფისა და შუბის ქათიზიან ჭალს და გვეშვი-
დობებოდნენ ზვეც.

გადავსერეთ ხილი, დატოვეთ შინაირის
თქრიალი და თვლი მოკიდეთ შთის კალთაზე
მოფენილ საქონლის ჭოგს, ცხენზე ამხედრე-
ბული კაცი სოფლისაკენ რომ მოერეკებოდა.

მუ!... უ. უ! მუ... უ. უ! ისროდა საქონლის
ბლავილი, ძილისპირულის მარწყვებელი სოფ-
ლად.

აქ!.. აქ!.. ჰიშკრიდან გამოენთო სოფლის ნა-
გაზი.

ოდა სახლებიდან აციმციმდა ნათურები.
საღამოს ილილიას, ღრგამომშვებით არღ-
ვევდა ჰიან მოდენილი ოქინარის ჭრიალის
შშობლიური ხმები.

მივედით შინ. ხელ-პირი გადავიბანეთ და
ოქახის წეგრებთან ერთად ვაშშამს შევექვეით-
იფიან სასენ მთვარე დანათოდა. ცა ვარსკე-
ლაკებით მოჭედლიყო. დიდი დათვის თანა-
ვარსკვლავედს ირმის ნახტომი შემოკლებოდა-
როდისპროდის დაწვეით დასაძინებლად.
თავი მივედ აივანზე გაშლილ საწოლზე.

— ვიგო, არ გძინავს? — აივანზე ირაკლი
გამოსულიყო.

— ფრახილად, შეიძლება მეზობლის ძალი
იყოს გადმოსული ეზოში. მაგრამ ნუ შეშინ-
დები, არ ვგებნის.

— დაძინე, დიძინე. გვეოფა ფიქრი. დი-
ლით ადრე ვართ ასადგომი.

ირაკლი შევიდა ოთახში და ლოგინზე მიწვა.
ჭრი-ჭრა... მუხლს იღესაყდნენ ჭრიჭინობე-
ლები, არ მძინებდნენ და მითარედნენ ლამეს.

აქ, ამ სახლში მთელ წელიწადს შინ მეუღ-
ლის ბებია მარტო დარჩენილი, ამაშიძის ქერი-
ვი. ბებია ოთხმოც წელსაა გადაცილებული და
ასაკთა შედარებით საკმაოდ კარგადეა გამო-
იყურება. მის დანაოჭებულ სახეს ცხოვრების
ღრმა ცოდნა აღბეჭდია და უყვოდ ღარს აწ
გარდასული წლები შეუხიზნია. ბებიას სიცო-
ცხლისაში ტრფილია დღესაც აქვს ვამჭდარი
და შეილიშვილებსაც სიცოცხლით ავსებს. მიე-
ვარს მასთან ყოფნა, თავს არასოდეს მბებზრებს
და მის შემყურეს, ცხოვრებისეული, მოხეტე-
ვისათვის ნიშნდობლივი ზვევები ჩვენზე შე-
თითხნილი მგონია. სიყვლის მომლოდინენი,
თითქოსდა შურით ავსილიყვენ და თუ არა
მარტოობა, სიცოცხლის მიწურულს მხოლოდ
ასაღაზრდების კიციხეში ვაატარებენ. მიკერის,
რა ძალამ შობებრა ამ ქალს ამოწურავი უსა-
ზღვრო სათნოება, კაცთმოყვარეობა და აღარ
მაკვირვებს მისი ბადიშის კვევა.

ბებიას არასოდეს წამოსცდება ძვირი ცხოვ-
რების უუღმართობაზე. ის კი არაიდა, მუდამ
გულგაუტებულს, დღეადადელი მიღწევები
ვერადგარს აკლებს:

— შეილო, ტუფილია ის, რომ მთვარეზე
ავიდეს კაცი. მთვარე ზომ მზესსაქმანსა
ხები მნათია, და მისი შეწუხებამა
მოდგმაყ გადაგვარდება, დარწმუნებული ვარ
მე!..

— რატომ, ბებია, ჩემი თუ არ გვერა, ტე-
ლეერანს მიიწე ვარწმუნე, იწამე ადამიანის
განუსაზღვრელი შესაძლებლობა საშუაროს ათ-
ვისებისა და შეცნობის საქმეში.

— ნუ, ბებია, ნუ... ნუ სიკოდაე ღმერთს!
მეუღლე თვალს მიკრავს, ნასიამოვნები საყუ-
თარი ბებიას ასეთი ლამაზი, ყოვლადწმინდა
შეხედულებებით და ორახროვანად ამხედავს:
ხოლმე ზეცას.

ბებიას ეს არ ეპარება, თავზე ხელს უს-
ვამს თავის ნაგრამს და ბუდისტია გამომთქ-
ვამს იშველებს: „ფუხზე საყუთარი ქალამანი,
მზრებზე საყუთარი თავი“..

რა უნდა უპასუხო, კარგია, გვედგას მზრებ-
ზე საყუთარი თავი!

ამგვარი შეხედულებები ბებიას მიქელაძის
ქალმა, მისი კარის მეზობელმა მოახვია თავს,
იგი ბებიას თანატოლია და მისი გრეთიადი
მეგობარაც. მიქელაძის გვარისა იგი ერთად-
ერთი შემოიხიენია მთელ ხონს და მისი გაუ-
ჩინარებით ეს გვარაც ამოიძირკვება რაიონში,
რადგან ქეთუსია მიქელაძე გაუთხოვარი, წარ-
სულის მეტად თავისებური გადმონაშთი გაზა-
ღავთ. თავისებურად ესმის ცხოვრების აე-
კარგი, არ ებებება ბუდის დაცინვას და ერთ-
თავიდ საღმრთო წიგნებში ჩაფულეს. ერთ-
ბეული უქვდავების რწმუნა ახარებს. ადერ
უკვე რახანია ჩაკეტია შინ ეს ახარებულ
ქალი, მისცდომია მაიკლას, წამსაც არ კარ-
გავს, და სურს მარადიულ უკვდავებას ეზი-
აროს. დაუნებობელი მარადისობა კი უღმობ-
ლად ექვევა ახირებულ შობეს, მისვენებას
არ აძლევს. იგი ეალმით ხელში, მთავარს სა-
ნათლის შექმე ითულის საუკუნეში არსებულ
წამებს და თანმიმდევრობით ინიშნავს სუფთა,
დაურბრტ ფუტცლებზე.

„სიცოცხლე, ეს ზომ წამიერი ვაულებია,
ერთი, ორა... და აღარ ხარ კაცი. და რადგან
წამია სიცოცხლის მოშპაობი, წამივე შეიძლება
გახდეს მარადიული სიცოცხლის მომცემი.
წუთში სამოცი წამია, საათში სამოცი წუთი.
ქლე-ღამეში ოცდამათხი საათი, წელიწადში
სამას სამოცდახუთი ან სამოცდაექვსი დღე, სა-
უკუნეში კი ასი წელიწადია, ოცდახუთი ნაკია-
ნით“... წინაწარ შედგენილ ცხრილში გამო-
თვლილი აქვს საუკუნის წამთა რაოდენობა
ოცობილებსთან დაყვარებით. ცხრილს სა-
თუთად ინიხავს ოქროსფერ საღტებებით მოვა-
რავებულ სკივრში. შობს სხვის არ ახარებს მას
და დაუღალავი შრომით ნაყავს წყალს ფილა-
ში. ისე იყოს, რომ თამაში ორმოცთასის
ასთა ქალბატონი ქეთუსია, თითოეულ წამს
ათათ ასის უტოლებს. წერს რიცხვებს მიმ-

დეკრობით 1, 2, ... 40000... და დღე-ღამეში თვალებელთ 280000, ესე იგი შეიდ თაბას ვერა და ვერ სცილდება. არადა, თუ ადგილია ფეხი მოიკვალა, მიზანს ვერ მიადევს. რა ჰქნას, რომ ჩვეულებრივი მოკვდავი, როგორც ყოველი ჩვენთაგანი, ხან რა აწუხებს და ხან კი რა.

მაგრამ რა უყოს უღმრთელ მარადისობას, რომელსაც ასე აფორიაქა სული. რა ქნას, რომ ვერასდროს გაეტოლდება დაუშრეტ შვს. „თუ მე ვერ მივადრევი საწადელს, ეგების სხვამ მაინც მოისხას ჩემი მაღლი, ადასტულოს ჩემი მიზანი, და უკვდავებასთან ზიარს, ეუბოძებ ჩემს ეთვნილ კამილამოს სამარადისოდ“. ანდერძი შედგენილია ახალგაზრდობის ემას, ყოველგვარი ნოტარიუსის ჩარევის გარეშე და უმორჩილეს სულით დაავადებული, ვინმე პებეცა მეღაქმე, რომელიც ქალბატონ ქეთუსიასთან იყო შეზიზნული სიციცხლის უქანსკენელ წუთამდე.

მე ხშირად მისაუბრია პებეცასთან მიქელაძის ოჯახში და მისი სიბრალული გული მიკვდება დღესაც. მესმის გატანჯული, ღმერთთან მივედრებელი ამფორიაქებული ხმა გულს მიღრღნის მოხუცის ბედუცდამართი ცხოვრება. შორიდან მესმის, თუ როგორ გრუხუნებს ეს უღმრთელი, დაუდგრომელი მბრუნება სამყარო, რომელთანაც მას აღარაფერი ესაქმება და ზღვის მოქცევის შემპარწყუნებულ ხმაურზე ცრემლად მოპყვებთან აფორიაქებული ღინდება.

„შექმნა ღმერთთან მიწისაგან შავი ნალექი და არს იგი გრილი და ხველ და გემო მისი შეკვე და ფერი შფუანე. შექმნა ღმერთთან წყალისაგან თელგმა და არს იგი გრილი და ნოტიო და გემო მისი მლაშე და ფერი თერთი“. ბამ! ბამ! ბამ!...

რკედა მუხის ტოტზე დაკიდული ზარები, პაერში გაბნეული შემპარწყუნებული გუგუნო მსხვერპლს იაზოვდა.

საქართველოს ერთ-ერთ უღამაზეს კეთხეში, ეგრისის მთავრებილის ვანშტოების — ტაბაკოლას მთის ფერდობის ამაღლებულ ბორცვზე ცად ახილულა მარტვილის მონასტერი, იგი გადმოსცქერის გველეზით დაკაჯნილ, მზის სხივებში მოღვლივე, ინყარა წყლით სავსე მდინარე აბაშას, რომელსაც დასავლეთით პატარა შენაკადი ინჩხა ჩამოედის, შენაკადსა და მდინარეს შორის ნაოღალევის ვრცელი ველია გადაჭიმული. შორს ჩრდილოეთით ცას მოვლდება კავკასიონის ამაყი თოვლიანი მწვერვალები.

მონასტრის პლატოდან, აღმოსავლეთით, გაღმულია მდინარე რიონის, ცხენისწყლის და ტბუტის თვალწყდენელი ქალები, დაუბრუნებელი სივრცე.

ოღესლაც მონასტერი მუხის გვერდულ ტყეში ყოფილა შემოსილი. ახლა მისი მახლობლად თხმელაა მოდებული, აქ მუდამ სააზრო, გრილი ნიავი ქრის, ტყისა და მინდერის ყვავილთა და მათრობელი სურნელია.

დღეს ფერდობებს შეფენია ჩაის ბუნჭი. ალაგ-ალაგ, ქერ კიდევ შემორჩენილ დაჯობებულ ადგილებს ლექვში დაბატრონებია, რომელთა მიღმაც გვირბათა ველურ ყანგარს გაუდგამს ფეხი.

ოჲ! ოჲ!.. ვაკვირის ოფოფი, ფრთხილით სწყდება მიწას და აუწყებს გარემოსა და ხალხს უხსენებლის მალული, უამური სრიალით მოდენილ ხმას გვირბარადან.

მონასტრის ახლოს ჩამავებელი, წინელით შემოღობილი მიწური დვას, ეზოს ტრიფოლიატის ღობე შემოვლებია, სადაც უოველ საღამოს წვერებცანყარა თხები დაკუნტრუშობენ, ლალად მიშვებულნი, კიანით არღვევენ მშვილ, სიციცხლით აღვსილ დღეს და პატრონისაგან უყურადღებოდ მატოვებული თანყარი ცხოველები მუსრს აელებენ ახლადამწვანებულ, ათქვერილ ველუბთან ნარშავს.

ეზოს შუაგულში, ათასწლოვანი, ბებერი მუხაა გაბატრებული. მის ძირში, მუხლებზე დაჩოქილი დედაგერი, ხატად მიჩნეულ, ძლიერ ძალად აღიარებულ ყრპსს, ხალხის დღეგრძელობას და სამშობლის ძღვეამოსილებას ევედრება.

ლოცვით დამყნარებული, თხებიოვრთ მიემართება საჩინესაკენ, წველის რძით გატკინილ ცურს, შედის მიწურში, ადუღებს ყერიაზე ჩამოკიდებულ ჩაქვარტულ ქვაში რძეს, ურის შიგ ცივი მუადის ნარჩენებს, ქვეავს ყოხით ნაცარს, გასცურის დაქვარტულ თაროზე შემოდებულ სიძველისაგან გახუნებულ კარაბადინს და, ფიქრებად ქცეული, შეეძეკევა ფურჩქნას.

საკვამურიდან ბოლი ზოლად მიუვყება გახატხელის ცას.

— შეხედე, დედა, ავი სულელები ამოდიან მარაიბის სახლის სახურავიდან. უყურე, დროგამოშვებით როგორ ითოვებან ზოლზე ცაში.

პურს, ყვამლს გამოყოფილია ნაბერწყლები მოსდებობდნენ.

— რომ იცოდე, როგორ მეშინია მაც კედლიანი დედბარის.

— კარგე შვილო, მეტი აღარ გაიმეორე ეგ სისულელე.

— რატომია სისულელე?

— „უკო ასე რაგადი“ — ვითხარი ერთხელ და მორჩი.

— რატომ მოვრჩე, ბავშვებმა მითხრეს, მარაიბი კედლიანი — გამოთვალავია.

— არაა ეს ასე.

— თუ ასე არაა, მაშ უფროსებოც რატომ ეძახიან კედლიანს.

— გუოფა პეტრული, ნუ უსმენ შენ სხვებს.

უკვე პატარა აღარა ხარ...

— რა შენაა აქ პატარა, როცა მარიამი მართლა კედლია.

— არა პეტე, არა მაგი მასე. რომ იყოღე, მარიამი ჩემსავით ჩვეულებრივი ქალია.

— შენსავით?... მაგას არასოდეს დაფიქრებ. მარიამი კედლია, კედლია იმ ამა, თუ მართალი არაა, მაშინ სოფელი რატომ ეძახის მას ეუდიანს, რისთვის გაურბის დიდი და პატარა მასთან შეხვედრას, რატომ იფურთხებიან ვანზე მის გამოჩენისას და გაიძახიან დაგვენავსა, დაგვენავსო. მიიზარი, რატომ?!

— ეპ, პეტელი შეილო, ასეთი უეღმართი ყოფილა ეს ცხოვრება, შეუძლია ზოგჯერ უღანაშელო ადამიანის ლაღში ამოსერაც, რას იზამ. მთელი ჩემი ახალგაზრდობა მაწუხებს და მტანჯავს მარიამის ასეთი მტკობარეობა, გულზე მაწვეს დარდად, არ ვიცი, რა ვიღონო, რადგან მეც მიმიძღვის ბრალი მის შეჩვენებაში.

— რაო, შენც მიგიძღვის ბრალი?

— ასეა, ჩემო პეტე, ასე. თუშეა ძალიან მიმიძის თქმა, მაგრამ უკვე დროა ყოველივე იყოღე შენ, იყოღე, რომ მარიამის სოფლიანგან მოკვეთა ჩემით დიოწყო, ის რომ მარიამი უღანაშელოა და აღმათ ასეთი სწორი და ალაღმართალი ქალი მთელ ღუნიაზე ნაკლებად თუ მოიძებნება. ადამიანი წინდაუხედავად გადადგამს ერთ არასწორ ნაბიჯს და მერე მთელი სიცოცხლე ტანჯავს სხვას და იტანება თავადაც. დაწეტი და მოგვივები ყველაფერს, ვაგებ მეც მოიხსენო და მომეშვას გულზე.

ჩემდეგტი წლისი ექინებოდი, როდესაც დაეჭვრედი. საწვალ მამაშენს ციება მოუღო ბოლო, სიყვითლისაგან ადამიანს აღარ ვაგდასად იყო მაშინ აძენი საშეალება, ახლა რომაა. ის რომ ცოცხალი ყოფილიყო, რაღა გვიჭირდა ჩვენ. იმერეთიდან წამოყვანილი უპატრონო ქალი ეცხოვრობდი აქ მამაშითთან ერთად. უჭირდა იმ დროს ახლადგამაბოვებულ საქართველოს... მაღე შენც გაჩნდა და ოჯახს ხალისი შემატე. ბაბუა ერთთავად ჩაიკირკიტება საყარმიდამო შიქსა, ოფლით მონაგარი სიმიწლით, რის ვი-ვაგლახით, წლიდან-წლამდე ძლიეს გაგვექონდა თავი. კოღმეურნებოში ის ვერ მუშაობდა, რადგან ღრმა მოხუცი იყო, ზოლო მე შენი მოვლა-პატრონობით ვიყვი დაეყვებულ და ოჯახის წყრილმან საქმეებსაც, ცხოვრებისაგან გაწამებული, ძლიეს ვართმევიდი თავს.

იმ დროისათვის ეს ადგილები ურგები და ქობიანი იყო, კოლო მუსრს ავლებდა ხალხს. მოსახლეობა მალარიისაგან იტანჯებოდა. ქინა რომ ქინაა, არსად იშოვებოდა, სიყვითლე თანდათან ქანბნდა ბაბუასაც და შემოდგომის ერთ ჩაყამებულ დღეს, როდესაც მოხუცი უქანსაქნელი ძალღონის დაძაბვით ებრძოდა სიყ-

ვიღს, დახმარებისათვის მივართუ მარიამს, რომელიც ექიმმაშობდა. წამლის დამზადებისას მარიამმა თვის რმეს შეერიალსხსავე სწავლი და მირჩია მიმეცა მოხუცებისთვის წამლები, „გაჭირვება მიჩვენე და გაქცევის გიჩვენებო“ და მე ვაძიეულე თავი, რათა მარიამის დახმარებით წამლით მეუკურნაო ბაბუისათვის. იმ ღამით ბაბუმ ვეღარ ვაუძლო ციების შეტევას და სული განუტევა, შემინებულმა, კვილით შეეყარე დაძინებულ სოფელი და მოთქმით ვამცნე ყოველივე ხალხს. ვწვეულიდი მარიამს, არდასარჩენს, კედლიანს ვეძახე, ვადანაშელებდი სხვების სიყვითლეში და გამწარებული ეპორტყნიდი. მას შემდეგ სოფელმა ზურგი შეაქცია საბრალი ქალს და დღესაც, ჩემს თავზე გაბრახებულს, ვერ მიპატრებია თავისათვის უღანაშელო ადამიანის ასე ლაღში ამოსერა. ხალხი აღარაფრით იყვარებს საყოფადი მოხუცის უცოდლოობას და ნაცვლად იმისა, რომ მე მეჭკვას კედლიანი, მარიამი შეაჩვენეს ამ წყევლი შეტახებლით.

...იმ ღამით ბიქს ესიზმრა, თითქოს გაზაფხულის ამწვანებულ ტყეს ფერი ეცვალა და ქარი აცლიდა ხეებს გადაყვითლებულ ფოთლებს.

გაზაფხულის ნიავს შორიდან მოქტონდა ემპაკი ჩიტის დაეინებული ხმა: კაფე-თესე, კაფე-თესე... კაფე-თესე!

ხალხი გამოსულიყო სამუშაოდ, ისინი სარეველისაგან ათავისუფლებდნენ. ჩიის ბუჩქების, ახლადგაკვალულ რიგს, ღელეს გადღემა, ტრაქტორი ბუცბუცებდა. მიწა ფხვიერდებოდა და მიწდროს აჭორილ ზღვის ტალღებს ემსავსებოდა. ტაბაკოლას ფერღობი ბავშვების ტრიაშულს გაეშხიარულებინა.

— პეტეცა, მაინც რა ჩქარა მირბის დრო, მოგვსწრო ვაგი, მაღე გვერდში ამოგიდგება და ოჯახს კაცის ხელი დაეტყობა.

— რას ამბობ, ქალო, რად მინდა მაგის მუშაობა მე. სოფელს მუშახელი არ აქლია, ისწავლოს ჭერ. რა იცი, იქნებ ინიერია ან ექონი გამოვიღეს. არ უჭირს ჩემს ოჯახს ისე ძაღლიან ახლა, მაგას შემოველოს დედა. მასწავლებლები ძალზე კმაყოფილი არიან, მეტისმეტე ნიჭიერიაო. დღეს მცოდნე კაცი უფრო სპირითა სოფლისათვის, უსწავლელი მეც ვეყოფი.

— სწორი ხარ, იღმათ მასე აქობებს. პატარას ჩვენც მოგეხმარებით მეზობლები, არაფერს ვაგვიჩრებებ. მიმიწა მაინც უნაშოდ დარჩენილი ოჯახის ხეღარი.

— ბიქებო, კედლიანი მარიამი, კედლიანი მარიამი. შეხედეთ, ტყეში შევიდა თბებთან ერთად, რას დაწინაწლებს, წავიღო, გავყვითო, რას აკეთებს იქ. — გაკვირდა რომელიღაცა ბავშვი სულმოურთქმელად.

ბავშვები ფეხაკრებით აედუნენ მოხუცს.

— იმერი, იცი, დედამ მითხრა მარიამი კედლიანი არ არისო.

— რას ამბობ, ბიჭო, შენ ხომ არ გაგიყვებულხარ. წამოდი და ნახე რას აყეთებს ტყეში მარტო.

— არა, იმერი, მე დავრჩები, თქვენ გაყვით უჩემოდ.

— წამოდი, ბიჭო, წამოდი, შენი თვალით შეხედე, როგორ უღოცავს ზეებს, უცვებ ნანახი მაქვს ერთხელ წამოდი, დაგაჩუმუნებ.

ისინი სხეებისაგან განმარტოებით მისდევდნენ მოხუცს.

დედამბრმა მიამა ხეს თხები, თავად ჩამოგდა ბურქის ძირას და გაჰყურებდა ბუნების სიმშვენიერებს, ტყეშიადა ზეთი ახლადათქვერილი კვირტების სილამაზით. თვალგზში მზის სხივი უკიაფებდა. უცებ, თითქმის რაღაცა მოეჩვენება, ბავშვითი წამოხტა ადგილიდან და გაეშურა პატარა ნერვისაკენ. წაღლით აჭრიადა თხველას ტრეტებს და ახლავარდა მუხის ნერვს მზისაკენ უკაფვად გზას. შემდეგ დაღლილი დეშეა მუხლებზე, უკონინადა ჩვილს ნორჩ ფოთლებს და თავისთვის ბუტბუტებდა. მახლობლად, თხველაზე ბიჭები შემომოსხდარაყენენ, და სულგანაბული უსმენდნენ დედამბრის ლოცვას:

«— და საყოფელი კვერცხის გულისა არს სანაღლე და კიდამს იგი ლეიძლსა და უფლებსა მისი სტომავსა ზედა.

სისხლის სისხლისა დღილი არის და უფლებსა მისი ზორკითა და ნესტითა ზედა არს.

სახლი შვიისა ნაღელისა ტყიბრი არის და უფლებსა მისი არს თორკულთა და ბუჭტა და წურკულთა ნაწლევთა შვიან.

სისხლი თელგმისა ფირტიუ არის და უფლებსა მისი არს თავისა, მყერდსა და ზორკითა შვიან. უკეთუ ბუნებანი ესე შეზავებულ იყვნენ სწორად მართლად არს გული კაცისა უკეთუ ერთი ამთვანი განცხადიერდეს, ანუ მოუძღურდეს, შეიქმნების სენი კაცისა».

— რას გეუბნებოდი მე, ახლა რას იტყვი? უკერად ბავშვის გამყინავმა ყვრილობა გამოიყვანა ფიჭვებიდან მოხუცი. იმერი სწრაფად დავაშე ხიდან და სხვა ბავშვებთან ერთად თავქედმოგლეჯილი გაიქცა თავჯვე.

მარიამი მივარდა მარტო დარჩენილ ბიჭთან, ხიდან ჩამოვარდნილი პეტელი რაღაცას ლულულებდა და ძლივსა სუნჩქავდა.

— რა მოგვიოდა, პეტულო, მარიამი გენაცვალოს, ახლავე მოგხედავ, შეილო, ახლავე.

— არ მომეკარო ახლოს, შეშინია შენი, არ მომეკარო, გესმის? — წამოიყვრა შიშისაგან დამფრთხალმა ბიჭმა.

— რა იყო პეტული, რისი გეშინია, მარიამი გენაცვალოს, ახლავე მოგხედავ. დედაც მალე არავა აღმათ.

მარიამი ჩაუტყდა და ბიჭს შეზღუე ტუჩები დაადო

— მიშველე, დედი, მიშველე, კედლიანი მოვიდა ჩემს წასაყვინად. სადა ხარ, დედა, მიშველე ავი სული გამომეცხადა. წასაყვინად გესმის?.. მიშველე! — უკანასკნელად ამოხროტინა პატარამ და აცრემლებული დედაბრის კალთაზე თვალები მიხტეა.

მარიამი იქდა გუნძრეველად, ცრემლით უსველვდა სახეს ბიჭს, გაშვებული შეჰყურებდა ზეცას და ეს დრომოქმედი, დაბზარული ქანდაცი შველსავეით უტდიდა მსხვრეველ გარემოვარდნილ ძალას.

სალამოს ცეცხლის აღმა ზეცა გადააწითლა. იწვოდა ჩალით გადახურული მჭერული ფაცხა და მიწაზე იფერფლებოდა მარტოობაში დაბერებული ადამიანის სიუცხლე.

ბამ! ბამ! ბამ!..

გულსაყვალ ზრიალებდნენ მუხის ტრეტზე დაყოფებულ მარტვილის ზარბები.

...— ღორუნთი, ქომუნ სქუა, — ღმერთო, მიბოძე შეილო, — ევედრებოდა შავებში შემოსილი, მიწაზე გაართხული შემოილი ქალი კაბუკაქუნის ერთადერთი შვილის ზღვმოკრედ განენას.

აღმოსავლეთი ჭერ განაცრისფერდა, შემდეგ კი ზაფხანისფერი დაიკრა. მჭერტავმა ვარსკვლავებმა თვალები მინახეს. გაუფერულდა მოვარე. რბინაბოზე უოველი გაფარუნება ეჭოდ ხშიანდებოდა. შაჰის ჩახლებილ ხმაზე ალიონი თეთრად იღებებოდა.

ყველანი შესწრებიხართ დილის დაბადებას, გსმენიათ, როგორ ამცნობენ ჩიტები ერთმანეთს მზის ვალკიმებას. რა საამო ხმებს გამოსცემენ ტრეტები მათი ფრთხალით. ცივივი აერთობს ფოთლებს, ამრიკლებს ვარკმის...

— დილა მშვიდობისა, გიგი! — ყორეს მოსდგამოდა ქეთუსისა მიქელძე და როგორც ამ ქუთხის მოდგმას სჩვევია, სიკეთით აღსავსე სახით თვალგზში შემციკინებდა.

— მშვიდობა მოკეთე ღმერთმა, ქალბატონო ქეთუსისა. მოპიტვეთ, რომ სალამი დამოვიანდა.

— როგორ გეკადრება, შეილო, პირიქით, მე მამარე, რომ დილის სიყუდლოვე დაგორღევი.

— ზომ ზართ ჟანმრთელად, ქალბატონო ქეთუსისა?

— აბა რა გითხრა, შეილო. როგორც ღრმა მოხუცებულს შეფერება, ჭერ კიდევ მიღვას სული.

— ღმერთმა კარვად გამყოფოთ, ქალბატონო ქეთუსისა, ზევი და ბარაქა არ მოაცილოს თქვენს ოჯახს.

მიეხუდი, რომ გადავამეტე და ხმა აღარ ამომილია.

— გიგი, შეილო, რა ოჯახზეა ლამარაკი, მარტოსულის გახარება ვინა სმენია. ზომ იცი, რა უქმად შეეწირე ჩემს აზრებს მთელი ჩემი

განმრთელობა და ახალგაზრდობა. ვერაფერს თავი ვერ დაეადგი, ვერაფერს თავი ვერ მოეუფარე. ის, რაც ადამიანის გონების მიღმა ყოფილა დამალული, მისი დანახვა თურმე ძე ზორციელს არ ძალუძს და ყველა ცდა მის შესაცნობადაც ავადმყოფი სულის ახირება ყოფილა მხოლოდ და სხვა არაფერი. ფუჭია რძივ სისხლის განზანაჟ და ვერც სისხლი განწმინდავს წყალს, ზორცილა ბუდე რძისა და სისხლის, და წყალი ვყოფილვართ ჩვენ. ასეა შვილო, გავთავდი ქალი და ვერაფერი მოეუბრაზე ამ სულს. ვერ დავაოყ ვერავითარი ძალით, დაუტოხავად თავისი სჩადის, სხვებს ახოთხოებს და მე კი მტანჯავს.

ქალბატონი ქეთუსია წინ გადმოიხარა, სწრაფად დაიქნია თავი, „გავდიოი“, ჩამოფუჩენა და შინსაიენ გაუფვა ბოლკს.

ამსობაში შეუღლეს საუბზე გაეზადებინა, ბავშვები ჩამოგზავნა ეზოში, წასახმსებლად მიხმობდნენ, საღ იყო და საღ არა, ირავლიც გამოჩნდა. საგანგებოდ მომზადებულყო მთაში სასობარულად და სიახლის მოლოდინში, აღგილზე ვერ ჩერდებოდა. უნახის ხეს ნაყოფი მოგოიყა, კბილები ჩააქლო და ენის წყვრით გემო მოუსინჯა. არ ესობოვნა, მიწაზე გადმოაგლო და წინკარს მოაკლო თვალს.

დაფრთ შემოგარულ, ასწლოვან ხეთა ტრეტეში ჩაშენებულ ბუდეებში, ჩიტები უგალობდნენ ერთერთს. ნიავის ქროლვას ავნიოდან მოქონდა ცეციაზე შებრაწული ყვინჩილის, ცხელი ხაჭაპურებისა და ტყემლის სუნს, რომელიც ნება-ნება შერწყმოდა ბუჩქნარის ჭკობისა და გორჩების სუნს.

...აუამაშავეთ დანაშული მანქანა, გვაღუთ ქოშკარს და რაიონის ცენტრისაიენ გაუუყვით გზას.

ჩემდა საბედნიეროდ, ბირჯაზე ნაცნობი მძღოლი დამიხვდა. მოვითხოხეთ აქეთურ-იქეთურებში, მოვილაპარაკეთ და ახლა უკვე ორი მანქანით ოჯახს მიუბრუნდით. დაენაწილდით, მოთავსდით მანქანებში და გეზი აეღუთ მთეზისაიენ.

მე, შეუღლითა და ორი ქალიშვილითერთ, გედუნე გენძეზადის მანქანაში უზოვართ, ცვალში ჩავგდგომის ჩვენი მანქანა.

გავცლით სოფელ მათხოქს, დაეტოვეთ „კომპეტუსის ხილი“ და აღმართ-აღმართ გორდის ბზას შეუდევით.

რომელთა ნაშთი ახლა ზარანოებში ჩაფულულა და შეკეთებას ელოდება. გზაზე შემხედდრმა ბავშვებმა ყოინი ასტეხეს და, არ ვიცი რატომ, ქვებიცი ზალისიანად დაგვიშინეს.

— მოკითხე ახლა ამას კჳუა. — ჩიბურტუქა გედუნე გენძეზაქემ და ძრავას სიმძღოლერე მოუმატა.

კაზე მიმიწო აიჭრა და კანარა შექკრა. დამფრთხალმა ჩიტებმა ტყეს შეფარეს თავი.

მერცხალი მერცხალს ედღში ჩასდგომოდ და ჭიკჭიკოთ ავსებდა სივრცეს. — მაიყო, რატომ არ გავრბობა მერცხა მტერს? —

— აბა რა გიხობარ? ფრთაშალი მერცხლები კი უდარდელად დანავარდობდნენ.

შეც მომბელი ვარ და შვილები სხვაზე არანაყებდ შევვარს. მაგრამ გულს მიღრღნის სხვათა მიერ შვილების მიმართ თავშეუყავებელი სიყვარული, მომამებრებელი აღერსი უოველგვაიო ფორმით გამოხატული.

— მაიყო, აბა მაკო შეკისრეწი.

— მაიყო, აბა პასპორტი უჩვენე ამით. დაუშტკიცე რომ ბიჭი ხარ!..

— უუუ... უ!.. გენაცაილე ტაყუნებში! — უუუ... უ!.. აღდგომის ცვერცების ჭირიმე. — მაგრად მოუვიდა მაიყოს ხელის შევლება და ბავშვის ღრიალმა ზალხი დააფრთხო. ახლაც, უვიღალ-ხვილით აღგზნებულს, საოცრად მინდა მოვეფერო შვილებს. თავს ვიკავებ, თუმცა იშვიათად, მაგრამ მაინც ვახერხებ შეუღლის მალულად, სახებზე მოვეუთაოთერო ხელი პატარებს. ისინი თვალს მიკრავენ და გამბრწყინებელი პირისახით შეგზარაინ ბუნებას. ამ ნაფერებ, კურთხეულ შიშას.

მანქანა დადიანების სასაღლესთან გაჩერდა. მალე მეორე „ეკიპაჟის“ წვერებიც შემოგვიერთდნენ და ყველანი ერთად, ფეხით შეუუყვით ქადრების ზევიანს.

სასახლე ძველად დადიანების საგარაკო რეზიდენცია გახლდათ. ორსართულიანი, ღამაში შენობა, ახლა ბავშვთა ბანაკადა გადაქციული და, ზამთარ-ზაფხულ სიციცხლბით აღსილს; მოსვრებლა არა აქვს.

სასახლის გვერდით, ძველი, ერთსართულიანი შენობა დგას. უტყობა, თავადი საყინობოდ ხმარობდა. ახლა შენობა სამხარეულოდა გადაკეთებულ და თეფშებისა და ქამების ჩხარუნით დასარატყმელ საკრავთა ორკესტრის ფანჩატურს გვაგონებს.

ეზოში სასულე ინსტრუმენტის ზმაყ ისმის. ეს მაშინ, როდესაც პატარები პირნერული დავალების შესასრულებლად სწორ ხაზზე მწკრივდებიან და აღუთქამენ სამშობლოს ერთგულებასა და თავდადებას. სწორედ მაშინ ჩაუტარეთ და ენახეთ, როგორ ეზზადებოდნენ პატარები ტრინიტული ლაშქრობისათ.

ხალისიანი განწყობა ჩვენც გადმოგვედო. შევსეთ წყაროს წყალი და გახალისებულნი გაუუყვით გზას მდინარე ოჯაცის კანიონისაკენ. მერმე საცაღფებო ბოლკს ჩაუუყვით. მიედიოლით, გველობებოდა ბუჩქნარი და მრავალწლოვან ბალახმცენარეთა იარუსები. ბზათა რტოები მედგრად იცავდნენ ბუნების სიდიადის ზელშეუბებლობის წესს და, ზელ-ფებ დაეაწარულნი, ენატრობდით, დროულად გაუსუ-

ლყავით სამშვიდობოზე. ვერ იქნა და ვერ დავადწივით თავი თხილსა და იელს დაყოფრილ მკლავებს და, ცემა-ტყეპით მისავათებულნი, შესასვენებლად დიდ შორზე დავეშვიეთ.

ბავშვები თვალსა და ხელს შორის გავრჩინარდნენ.

— შორს არ წახვდით, ფრთხილად იყავით, ტყეში დათვია, — გაყოფდნენ დედები.

— აჲო, მიხედვით გოგონებს, არაფერი მოუვიდეთ, ამა შენ იცი, როგორ იყოჩაღებ, არ შეშარტებინო, დედა. — უტყინებდა ბიჭს ირაკლის მეუღლე და ხმა ტყეში აყარებოდა.

შავსურები გედუნე გენეხაძეს, ვატყობდი, მაინცდამაინც რომ არ ევრიანებოდა ტყეში ბორიალი. თავს ვუბრაზუნებოდი, ვუხერხულობდი, სიტყვებს ვეჭყავდი. გამოგონებათ აღბათ ამგვარი ყოფა, როცა თქვენი თავშეტიკება სხვისი ჭირია. მართალია, გედუნე უყოყმანოდ დაგვთანხმდა მეგზურობაზე, მაგრამ ადამიანი ხომ მაინც ადამიანია, ცხოვრებაზე ყველას საკუთარი შეხედულება გააჩნია, ყველას თავისი პერსონაჟი აურჩევია და გედუნესათვის ხომ ეს სიტუაცია დიდი არაფერი ბედენა გახლდათ, უფრო მეტიც, ბუნების მშვენიერებით ამდაგვარი აღტყინება მისთვის საცირკო სანახაობას წარმოადგენდა და სხვა არაფერი. მაგრამ კაცია და გუნება. მისი თვალუბის გამომეტყველება, მხოლოდ და მხოლოდ ამას მყარნახობს და სხვას არაფერს. ისე, იმერული ზრდილობა მასაც შემორჩენია, გაუსუსული ელის ლაშქრობის დამთავრებას. მაგრამ დაბრუნდება უკან და ბირჯაზე სავსევანოდ მოგვჭრის თავს.

— გედუნე, მამატიე, ჩვენი გელისათვის რომ გტანჯავ კაცს, რა ვქნა, სხვა დროს შეიძლება ვერც კი მოგვედგინოდავით აქეთ, რა ხან დავიკომე დღე, წამებასაც გაუძელი.

— რავე გეკადრება, გიგი, წამება ქეთევან დედოფლისა იყო, თვარა ავი რა შოსატანია?

— რა ვიცი, გედუნე, საკუთარი სიამოვნებისათვის უცხოის შეწუხება არც თუ ისე სსიათმონია.

რა ვქნა, საგაბრისია ორა დღით მაინც მოხვება იმერეთში, მაშინვე მათ კილოკაზე გადადივარა.

დააკვირდით გედუნის პასუხს? რა ადვილად შეიძლება ადამიანის გამოტყევა. «ავი რა მოსატანია». აღარ ვიციოდი, სად წახსულყავი, საიდან მომვარა. ისედაც გადადლიონ გუშინდელი დამის ტეხვისა და ქალბატონ ქეთესის მიქელაძეს დილაუთენია შეხვედრით, ახირებულად აღვივხნე. «გაკვილო», ამეკიატა მელაქოლორი ხმა და თავიდან ვერ ამოვივადე.

— გედუნე, პატარა ხომ არ წავივებთმა, მოგვივადებოდა კაცს...

«გაკვილო», კვლავ ჩამფუნუნა ნესტიანმა პაერის ნაყადმა და სენმორეთლმა წივილმა დაიბზო ყური.

— ადრეა ჯერ, გიგი, პატარა ხანს გადავიწახოთ თავი. წყალმა მოშვიება, ეცეს, წყალმა მალე ბავშვებიც გამოჩინდნენ. ტყეში წყალი ვიწველისა და წახლის მკუნე ნაყოფი შევხაროვებინათ. წარმოადგინეთ, ნადავლს დიდი რაოდენობით რაოდ შემატებოდა და, გამარჯვებით აღფრთოვანებულნი, ზტოდნენ.

უფროსები წამოვადეკით და გავუყვავით გზას. როგორც იქნა, თავი დავადწივით ტყეს და აბინებულ მინდორს მივიადეკით. უამრავ მთის გვირგვინს მოეჭარვა ბალახი. თვალს ახარებდა ბაბუაყვარას და დიყის დამაშვიდებელი ფერები. აქა-იქ დეკას მარადმწვანე ბუჩქებიც ირია.

გადავსერეთ მინდორი და ახლა არყიანში აღმოჩნდით. ტანბრეცილ ტყეში უხვად შეირეულა მარადმწვანე ბუჩქები და გავთვალკადელს ადამიანის ხელიც ვერას აჯღებს. ეს უკვე სოფელ კინჩხის მიდამოები გახლდათ, რომლის იქით მარტო სალი კლდეებია და უფრო მალა კი — ცა.

უძეკად გუდუნი შემოგვესმა. ბავშვებმა ყურები ცქვიტეს. დაფრთხნენ. წინწასულები, მოცვიდნენ ჩვენიან და ხელს მათთვის უჩვეულო ხმურისაკენ იშვერდნენ.

ხეობიდან ყურდ მოისმოდა ქვის ზღუდეზე მოვიართე მდინარის ცადაჭრელი ქუხილი, თავად მდინარე კი არსად ჩანდა.

ბავშვები უკან ჩამოვიტყვეთ და სულ მალე მივიადეკით თვალთ უხილავ, უსამწველო ღრმულს. კანიონის ზეგო ნაწილი, სიგანით სამ მეტრს არ აღემატებოდა და ჯანგარი ერთიანად დაბურულყო. გაეწევი მიწაზე და ღრმულს ჩახვადე, რამდენიმე მეტრის ქვევით სინათლე იყარებოდა. დატყვევებული რაოდ მარტოლის დამსტყვევას ღამებოდა, არ ისვენებდა, ეხეთქებოდა ნაპირს და ღმუილით მთებსაც კი აყართობდა.

ცნობისმოყვარეობამ თავისი გაიტანა და ყველამ სთითაოდ, ერთმეორის დახმარებით კანიონს ჩახვადე. შიშისგან შეშფოთებული ბავშვები ბიჭებს დამსტყვევებოდნენ და, გურკვეველ მდგომარეობაში მყოფნი, შველას ითხოვდნენ.

საბორო გახდა მდინარემდე ჩალწვევა. ეს არც თუ ისე იოლი იყო, რადგან ის ბილიკი, ხეობამდე რომ მიგვიყვანა, ხეუმივე იჩხებოდა. დეტრიალით, ვისაც როგორც შეგვეძლო და გვიმინარში ხელის ფაფურით დავუწყეთ ძებნა მდინარისკენ მიმავალ გზას. რამდენიმე წუთის შემდეგ აყო მოიჭრა ჩვენიან, გვამცნო საიდუმლოება ეშმაკის ხევისა და ხეობის კარები გაგახსნა.

გადავვიეთ ჯანგარი, დავეწვეთ როგში, ხელი ჩავკიდეთ ბავშვებს და ჩავუყვავით საცალფეხო ბილიკს. ფერდობზე ბილიკი თანდათანობით ფართოვდებოდა. დაბინდულ ხეში ფეხი გვიცდებოდა. როგორც იქნა, თვალი შეეჩვია მზის

სხვთა ამ უჩვეულო სიმჭრქალეს და ჩვენც; გახალისებულნი, გზას მივიარდევდით, და ამ, გამოხნდა მდინარეც...

აქ, ზღვხელის ხეატში, მზე როცა ზენიტზეა, მხოლოდ მაშინ, სულ რაღაც წუთებით, ეძლეათ სხივებს საშუალება ჩამოადწიონ მდინარის პირამდე. სივრცედან გადმოღვრილი სხივები მტერისაგან იწმინდებიან, ვფიცებებიან მშობელ დედას და აორთქლებიას ცისარტყელის თაღს კრავენ. თაღს ქვეშ ზღაპრული, გრძნეული ქალები დაშრაილებენ, ჰერავენ წრებს, მორცხვად თავს უხრიან მნახველებს, შემდეგ იშლებიან, აღისფრად აღღვეებენ ქაოქათა წყალს და გზას უთმობენ ტაღლებიდან ამოშორებულ ცისფერთვალზეა ეკაულუღ დედოფალს, რომელიც საამოდ ნანიაობს პაწაწა ტბაში...

ქიშკარი ბავშვებმა გაგვიღეს. რა დიდი სიხარული ახლავს ამგვარ დაუზარლობას... დავეშვიდობებთ დიღსა და პატარას. დავთქვით — აქეთობას, ირაკლის ცოლ-შვილი მიგვებრუნებინა დედულეთში.

საქვითან მოკვალადი, დავძარი მანქანა და სამტრადიის გზით სოსუნისაგან გავუყვეით.

გაგვხედა შორეთს, — იქ, უსასრულობაში, მუქი ზოლების მონაცვლეობით მიიკლავება დაბინდული ხაზი. ასევენებ თვალს და ხაზი სწორდება, ვრთვის წყალსა და პერსა. იგრიბება და ეს ოდრიკალი სამარადისოდ მართავს ზღუდეს ჩვენს დასაშინებლად. შესცქერ და სტრავილი გაუჩინარებისა გუფულება. ვსურს შევეთართდე იმ მუქ შორეთს, უზხოუელოდ იბტილოდ, ვიდრე აღგეშართილდეს შეენონობა, რასაც აღამიანის გონი დასაბამთვან დაეძებს. და ეს ლტოლვა მიუღწევადისაღში არა-

რა ძალის მონებს და არცაბა კანონს ემორჩილება. ესაა ძაბილი, ესაა სწრაფევი წყლისაგან ბისავენ, ესაა ის, რასაც ხალხმა მარადისობა უწოდა.

ირგვლიე სიმინდის ყანები შრაილებდნენ სით ფუჩჩენებს ნაზად არხვედა და მზის სხივებით გავსილი ტრანი დატეხვას ითხოვდა.

მაღე ცენტრალურ ტრასაზე გავედით. თი-აქოს მანქანაც აეშეა და სვლას უშობა დი-ლის ცხრა საათი იქნებოდა. ავგისტოს დღე ზე-იმს იწყებდა. გზატკეცილს გამდნარი გუდრო-ნის სიშუავე ეუფლებოდა. მანქანის საბურავები ამიშინდნენ. დღე იწყებოდა და დღე მიდი-ოდა.

- გიგი რამდენ ხანში ჩავალ ეკლასურში?
- კარგად თუ ვიარეთ, ალბათ ოთხი საათი დაგვირბდება.
- შურა რომ არ დაგვხედეს, რას აბირებ?
- მოვებნით, მეზობლებს ეცოდინებათ.
- არა, გიგი, ვერ გამოგე, ხომ შეიძლება სადმე იყოს ვასული ეკლასურიდან.

—არა მგონია, ისე არის მფავეული შარტო კაცის ცხოვრებას, სახლიდან ფეხს არ შორიე-ლიდა.

— კო, მგარამ, რა მოხდა ასეთი, რად ჩივი-ლო თავი ასეთ დღეში?

— აბა რა ვითხრა, თავად არ ვიცი, რა გი-პასუხა.

ამისობაში მანქანა ფოთისსოხუმის გზავეარე-დინს მიუახლოვდა. შერისრეს შლავაბუში გადაე-კეტა. ვაგჩერდით. სატვირთო მატარებელმა გიანდაგი გახნიქა, აპტიალა და ხმარობი ჩა-გვიარა. შარჯენი, მისი ძირს მიუყუთოდა მუდროს სოფელი. შორს, თვალწინდენულ სფერკში, მუქ ლურჯად მოჩანდა ვერისის შთავრებობი.

თავი VI

— მეგობრებო! აქი გეუბნებოდით — აფვიქრობ, კიდევ მოგვიწევს ერთმანეთთან შეხვედრა-მეოტიო. ცხოვრებას რა ვუთხარი, თორემ, რაში უნდა დამჭირებოდა მომშევე-ლებინა თქვენთან სიტყვა აფვიქრობ. რამე-თუ ობრკოფული სიტყვები: ვფიქრობ, ენახოთ, ეგების, თუ, ალბათ, რატომღაც და კიდევ შრა-ვალ სხვა ასეთი ხატევა არის ის ყოფა, ცხოვ-რებაში რომ დაგვატარებს. შე კი ამგვარი რამ არცამჩვევია და არც შემფერის. ყოველი უწ-ყის თავისი შესაძლებლობა და ყოველი კაცი თავისი ნათქვამის პასუხისმგებელია. პირადად შე ნაყლებს ვლაპარაკობ და მეტს ვმოქმედებ. დიახ, ბევრს ვეხეტებო. ასე არა სჯობს?..

ამაყად ესტონეთში ვიმყოფები. ვცხოვრობ დაბა კალასტეში. ერთ პატარა, სუფთა ქოხში. სამინი ვართ: მე, ვია და ვიას ბებია — ქალ-

ბატონი ანა ფელმანი. ვიას მშობლები დაბომ-ბუნისა დაბოცილან. პატარა ვია, სიამდროოდ ტა-რტუდან დაბა კალასტეში, დიდდვასთან ყო-ფილა გახიზნული. ამინ იხსნა სიკვდილისაგან. ქალბატონი ანა ფელმანი ლათინური ენის მცოდნე გახლავთ, ახლაც საშუალო სკოლის მასწავლებლად მუშაობს. ეტყობა ამიტომაც არის, მეც სხვებივით ქალბატონოთი რომ მივ-შარათავ. არადა რა მწელია, შენიანს ქალბატო-ნი უძახო კაცმა ბებია — ბებია უნდა იყოს, ქალბატონი კი ქალბატონი. სიაპტილობით ეცხოვრობო და არის დავეძებ. მართლა, მუშა-ობა დაიწყო. ამ წუთას ჩვენი კარჭაბი შესა-კეთებლად დგას. ეკიპაის წევრები სათანადო პირთა ხელმძღვანელობით შესატყვის სამუშა-ოებზე მიმოფანტულან. ეგ არის, მე ვერ გა-მომიძებნენ ადგილი. სულ ასეც არაა, ცოტა გი-

დავაპირებ, კაცს რაიმეს ეკეთება გსტრდეს და საქმეს არა გამოლევს. უბრალოდ, თავს ვარი-
ლებ გადასვლა-გადმოსვლას.

ფიჭრი გულს მიღრღნის, სულს მიფორიაქებს და, აღარ ეციტ, რა ვლინო. შოდი, აწობებს ისევ აქეთარ მეგობარი მოვიხსნელო, ეგებ გუ-
ნამა გამოვიყეთო. გლავის ბიჭია, იულო ჰქვია, პიკუსია გვარად.

— შურა, რას აპირებ, სამსახურში არ მი-
ღიხარ? — შევითხება ვია.

აქ გვიშეშებათ კერასაც დაიარება ტბაზე-
ტბას ვამბობ, თორემ ზღვაზე დილია ვისაც ჩუღის ტბა უხილავს, ჩვენი მამულის ტბებს — ტბას აღარ დააჩქმევდა. ტბა კი არა გვე-
ლწამია.

— არა, ჩვენი გვიშეშებდა დგას-
წყავლ, იულოს შევევლი.

მეგობრისავე გავეშურე.

ჩვენი სახლიდან მეხუთე იულოს სახლია.
წითში მივაგდექი და შევძახე;

— იულო! იულო... თი გამომხედე ერთი.
აივნიდან იულომ გამოყო თავი.

— იულო, შინა ხარ?
კაცი შინ არის, მე კი არ ვიჭერებ.

— ევრა მხედვე, შინ რომ ვარ, ამა სად ვი-
ქნება?

— წამო, ბიჭო, ცენტრში გაივლით, სკვერს
გადავხედლო, ენახით შადრეუანი სჩქეფს თუ
არა.

ამის ტყვილად როდი ვეუბნები. არ მახ-
სოვს, ზაფხულში, ისევ გაგანია სიცხეში,
გინდაც რომელიმე შადრეუნიდან წყალი ამოს-
ჩქეფდეს.

ამის თოხაზე ერთმა კაცმა ასე მითხრა: ზა-
ფხულში მდინარე წყალმარტხიო, ამაში აღ-
გილობრივ ხელმძღვანელობს ბრალი არ უდუ-
ვსო. ასეა, ბატონო, თავს ზემოთ ძალი არ არი-
სო. ამ კაცისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ პირი-
ადა მე ეგეთები არა მჭერა. ჯერ ერთი აქ ისეთი
რა სიცხეები იცის, წყალი დააწრატოს.

— შურა, ახლავე გადავიცემ და გამოვალ.
ამ ხალხის ვერა გამოვიდა რა, შინ ტიტლიცა-

ნები დაიარებინა, გარეთ კი აღარ იციან, რითი
შეიშობს, რაში ჩამოლო მზეს მოწყურებული
ტანი. რაღაც ესთეტკას აბრალებენ ამას...
ეთიკას... ესთეტკას... თეოლოგიას... თეორიული
შექმნიკა... რაღაც ვერ ავიწყებ, თ—ასოვ შინ-
ადა გადავებე ყველაფერი და მეტი აღარ გა-
მასხენდა. ხომ ზედად, თეორიული უყოღინა-
რობა საყოღინაა, თუმცე ღრმად ვარ დარ-
წმუნებულ, თეორიას პრაქტიკა სჯობს. სწო-
რად გადავებე შეათვისებინა კაცობრიობას
ყველაფერიან ერთად ჩაცმა-დახურვის ივან-
ჩავანიც. პრაქტიკა არის სწორედ ის, რის შე-
დგენადეც არაფერიონად ნათქვამ — „აღილუ-
იასაც“ ვასწორებთ; ის კი არადა უპატიობთ
კიდევ მოქმედს.

— შურა! — უკვე თოხიდან ისმის იულოს

ხმა. — ხომ არ მოწყინე, ახლავე ჩაუკვამ.
მოკითხე კვია ამა. მოწყინე, რითი ვა-
მაგებინეთ, რაღა მოწყინეთ ვიწყინე ერთი-
ნეთთან შეხვედრას და არა მზიარულობით. თე-
შესაქვედა ზოგჯერ ტურნალ-გახვითებს, ხილს,
არავს, ბანქოსაც ვთავაზობთ ერთმეორეს, მა-
გრამ მარტმენეთ, მართლაც მოწყინელობისა
და სევედის განსაქარებლად მოუგონიათ ეს
ყოველივე მხოლოდ და მხოლოდ.

ეკვე სკამზე ჩამოვყექი და დავულოდე. უე-
ცრივ მომჩვენე, სადაღე მეჭრადი, ღმუილიც
შემომგნმა. ხელით მოვიხივე დასაფრბო, გულ-
ვი მეჩვენე. ღმუილმა იძალა, დავერბობი, მარ-
ჯნივ გაუბედ და რის ვხედავ. კბილებდაცარ-
ჭილი ხვადი შემომჩვენებია. გამაფრბოლა, თავი
მოვებარებდი, თვალები დავებუე. ისევ ღმუილი,
ისევ ქროლეა. ახლა მეორე მზარეს ვიბრუნე
პირი. თი, საოცრება, ხვადს კლდი ავპრიხა და
აქეთი-იქით არწყედა. პირი ვიქციე და თე-
ვლები კვლავ დავებუე. ისევ ღმუილი, ისევ
ქროლეა. ღმუილი, შიშველ. ძელსკამიდან წა-
მოვხტი და დაფრთხული აივანზე ავვარდი.

— მიშველე, იულო, მიშველე რამე...

— რა იყო შურა, რა მოხდა, რა მოგჩა-
ვენა?

— ღომი, იულო, ღომი შემოსულა შენს
ეზოში.

მეგობარი მილიძის, ეშვედს ჰყრის გარეთ.
მოუხემავე ხელს მზარე მირტყამს, გულში მი-
კრავს და მყოცინს.

— შურა, ასეთი რომ არ იყო, ავრებივად
არ მეუყარებოდი.

გამაგებინეთ, როგორი ვარ. რა ასეთი, რა
ისეთი, ნეთუ ვყოდავ რაიმეს, რა ჩემი ბრა-
ლია, ამ შეჩვენებულს ეზოში სკამის ნაცვლად
ვეებერთელა ქვის ღომი თუ გამოუჩორცავს.
მოკითხე კვია უსაქმურს...

— ასეა, შურა, ჩემო კარგო, ვისაც რა გვე-
საყლისება იმას ვეთავყენებთ. თქვენთან რო-
გორაა საქართველოში, გყავთ ღომები?...
— ზოთარკში, რამდენიც გენებოს.

კვლავ იღებება და ეშვედს მიხვედებს. თმა
ლახათიანად დაუსველებსა და საგულდაგუ-
ლოდ გადაუვლესია. ევბოლები, ჩემზე მალა-
ლია. ოდნავ, მაგრამ მიიწე მალალი. ღურჯ-
თვალა, ქერა. მე კი, შეატუხა. ახადა, როგორ
ეთავსება ბუნებას კონტრასტები.

— იულო, კალთბურთი თუ ვითამაშინა?
— რატომ შევითხები, შურა, არ მოგწონს
ჩემი სიმაღლე?

ისე, ესტებს მიდრეკილება გაქვთ თამაშო-
ბებისადმი. დარწმუნებული ვარ, შენგან კარგი
გამათამაშებელი გამოვიდოდა.

— გამათამაშებულზე რა მოგახსენო, მაგრამ
უნივერსიტეტის სტენაზე კი მივეწინა თამაში.

— სპილოს რილში, იულო, არა?
კვლავ გამოიჩინა ეშვედს, მომხვიხა ხელი,
ჩამიკრა და ქუნისავე გავეშურეთ.

ლომი კელს სცემდა და რაღაცას ბუზუნებდა.

— შურა, მოვიდა შენი ნათლობის დროც. უნდა შეეზნადო. ფირფიტას „ვიკრელებზე“ მე გათხოვებ. ჩემმა ოგანეზას დაეცეთ, ზოწ იცი, სხვაგვარად ვერ გადაჩრებო.

მართლა, დაბა კლასტეს შემოსასვლელში ერთი პატარა ფარდული დგას. ვინც კი ოდესმე ამ დაბაში მოხვედრილა, არ შეიძლება, ეს ფარდული არ მოენახულებინა და ძია ოგანეზასთან საუბარი არ გაება, რადგან ფარდული, ავი ვითხარით, დაბის შემოსასვლელში დგას, ვინდა თუ არა გვერდს ვერ ატევი. ფარდულის თავზე წარწერაა: „ფეხსაცმლის შეკეთება“. მუშაობს ყოველდღე, გარდა კვირისა, დღის ცხრა საათიდან საღამოს ექვსამდე. შესვენება ორიდან სამამდე... კარგ ამანდში ფარდულის კარი ერთთავად დიაა, კარებს უხარმხარო საკვრები დაჰყოლია, რომელიც „ათას ერთი ღამის“ განის იფარავს. კლიტე მეპატარონის ხელთაა, უნდა ამოქოლავს და უხდა არა. ძია ოგანეზა დიდი ცნობისმოყვარე ვინმეა და საკვრებიც არასოდეს არის ამოწურული. ამ სამალავში უამრავი ცნობარი. ჰყრიხ ჰყრიხ კი არა, ძია ოგანეზას თავშია ჩადებული და ტიონის ერთ ნაწილს უგმნავს. ძია ოგანეზა გაიძახის, ხანძარი რომ განრდეს, ვანძველი ჩემთან ერთად უნდა დაიწვასო.

ძია ოგანეზას წყლიანი, მოციმციმე თვალები უფრო მეტის მეტყველია, ვიდრე მისი უხარმხარო ხელები. ერთი კია, რომ ამ თვალებს ზაფხულობით მზე არ ასვენებს, აშოთბს და ძია ოგანეზა წვიმით აძღვრეულ, მდინარეში უგზოუველოდ მოხეტიალე თევზს ემსგავსება. ნაპირზე გამოსვლა სწავლია, მაგრამ ვერა და ვერ მოუხერხებია.

— შურა, ყველაფრის თავი და თავი შენა ხარ, არა?

— რა მოხდა, ძია ოგანეზ, ვინმემ ზომ არ გაგაბრანა?

— შურა, მართალი მოთხარი, თორემ თუ დაგიბირებ, იცოდვ, ვერ გადამიჩრებო.

არ ვიცი, რა მოუტებრბო ამ კაცს. თუ ღმერთი გწამთ, გააგებინეთ, მე რომ არაფერ, შენში ვარ.

— რაო, რაზე ამბობ?...

ზაფხულობით ფარდულის წინ ერთ სანახაობას გადააწყლებით. ვადამობრჩენილი არყის ხის ფოთლებში შეყუჟული კრელა კოდალა ჩოტბად უკატენებს ტობიდან ტობს და, ძია ოგანეზას ეძახის.

ო-განეზ... ო-განეზ... ო-განეზ, ოგანეზ, ოგანეზ, ოგანეზ!

— მანდ რომელი ხარ, შემოდი, ვერა ზედა, ემუშაობ.

ო-განეზ... ო-განეზ... ოგანეზ, ოგანეზ, ოგანეზ!

— შემოდი-შეთი, შე დალოცვილო, შენ გულისათვის საქმე მივატოვო? **ერკონესული ო-განეზ... ო-განეზ... გიგულირთენქა**

არ ეშვება ხარხას ამხარო სტუმარი. შეჭირებული ძია ოგანეზა საქმეს გვერდზე სდებს და გარეთ ჰყოფს თავს.

— ვაჰ!.. არავინ არი, მომჩვენეა, ჩემმა მზემ. — და ძია ოგანეზა ფარდულში ბრუნდება.

ო-განეზ... ო-განეზ... ხელახლა წამოიწვევს კაცის კოდალა.

ძია ოგანეზა ბამბას იჩრის ყურებში, წყველი ზიტი, თითქოს ოგანეზას ზრახვის ჩახვდაო, ეშვება დაბლა და ატლა უფრო გამეტებით სცეს ნიკიარტს ტობს.

ო-განეზ... ო-განეზ... ო-განეზ...

— შურა, გარეთ არ გამომიყვანო თორემ, იცოდვ, მოგვადვ.

ო-განეზ... ო-განეზ... არ ეშვება კოდალი კაცის და აღმოდებული ძია ოგანეზა ჩაქუჩით ხელში გამოიჭრება გარეთ. იგინება და მერე როგორ თან ზედავს, ირგვლეე არავინ არის. რა ქნას, რითი დიოიკოს გულს მოწონაო ბრახო. და, ღვარძლიანად უჩაქუნებს ფარდულის წინ აყუდებულ ბებერ არყის ხეს. კოდალა ფრთხება და მიპაბს ჰაერს.

— შურა, რაოცა ექნება, ჩამივარდები, შე ეიროშვილო, შენა... უკვე ოდნავ დამშვიდებული სახით გაიძახის ძია ოგანეზა შესისხხოტებულ სიტყვებს. თავდაღუნული შედის ფარდულში, ტბრუნდება ჩვეულ ადგილს, ყურებიდან ბამბას იჩრბს და განაგრძობს საქმეს. ეს არის, შიგაღმეიგ თვალებს აფოთობს, გამვლეღ-გამომვლეღსაც იჭვიანად ზომავს და სწონის.

— არა, ეს ოხტრი, მიინც რამ ჩამოვადო აქეთ. ნეთუ საყატეი გაწვდა. ვია რალამ გადარია, მაგის მეტს ვერაფის გადევყარა... სა წყალი გოგო მაგის ხელში...

— გამარჯობა, ძია ოგანეზ, როგორ ბრძანდები?...

— შურა, შენა ხარ?... შემოდი ერთი ჩემთან.

— რა იყო, ძია ოგანეზ, კაცს აღარ გაეხარ, შინ ზომ არ გაგანაწყუნეს?

— შურა, ვადიცებ ყველაფერს, შენა ხარ არა?

— რა მოგივიდა, ძია ოგანეზ, ველარია მცნობ? მე ვარ მა ვინ უნდა ვიყო.

— მართალი მოთხარი, შენა ხარ არა?

— რა იყო, ძია ოგანეზ, გამაგებინე?

— როგორ რა იყო, აღარ დაიღავე მიიმუნობით? შენც იტყვი, კაცი ვარო. ასე უნდა ბიჭო, ძველი მეზობლობა? თბილისელი მიინც არ იყო. ჩვენ აქ თუ არ გავიტანეთ ერთიმეორე, სხვას რაღა მოეკითხობთ. — და ძია ოგანეზა უკვე მერამდენედ მიყვება ამ აღმაშფოთებულ ამბავს.

— ძია ოგანეზ, თქვენც ადვიტით და დილიდან დაუღარაფდით იმ შეჩვენებულს.

საგან გამოჩნეული და ტოლდაუდები ისტა-
ტიათ.

არ მიპასუხია, რად გაუფიქრებდებოდი, ვიცო
რომ ადამიანს ერთი საოცარი ზნე სჭირს, თა-
ვისი მოყვარულ და მალმართებელი, ლამაზი
იქნება თუ მტრისანი, ავად რომ უხსენა, არ
ეამება, რამეთუ საქონლის ფასი მხოლოდ კა-
რგმა მუდგეღმა იცისო. ამა, მითხარით, უგე-
მოვნებასა და სიტუტუტეს ჩვენთან რა ხელი
აქვს. მოდიო, ამაში ნურა კაცს ნუ დაებრა-
ხვთ და ნურავის გაუფიქრებთო. ისე, ვი
რომ არ იყო, მაგ თქვენს შალის თავისავე ეო-
ლინკას დაემგვანებდი, ეჭვი არ შეგვეპაროთ,
და მერმე რაშენიც გინდათ იყოყაროს თავისი
ჩრედლობით. ახლა ისე მომინდა იქთე-
რომას გავცლოდი, ისე გამოწინა შინა-
საყენ გულმა, ველარც იფლო და ეე-
ლარც მამაზეყოფი დაკავებდა ჩემს აფორია-
ქებულ სულს. ზრდილობისათვის ცოტახანს
კიდევ დაყოვნდა. უგულოდ ვისმინდა ბიჭე-
ბის აბუბის, შარალია, მბარაზებდა ჩემივე
საქციელი, მაგრამ რა უნდა მელონა. ვერც
ეტოლდა გული სავლეს.

როგორც იქნა მივბოლოდი ივლის, ვაუწყებ
ვიას ყოფა, ცოტათი გაეზვიადე, დავეშვი-
დობე ყველას და შინისაყენ მოვეტრცხე. ერთი
სული მაქვს როდის მივალ, როდის ჩავიყრავ
გულში შეუღლეს. რას მეტყვიან, რითი დამი-
შომშინებან აფორიაქებულ სულს. აი, კიბეზე
აგრბივარ და აწვალაფერი თავდებამ... ვი
მეგებება სახემოლიმარი.

— რა იყო, შურა, ხომ არ გადაყარე რაი-
მერც...

— რომ იყოღე, როგორ მომენატრე. მოდი,
გავისერიწოთ სანაპიროზე.

მორცხვად ევიდებ ზელს და ტბისაყენ მიე-
ღივართ. გამოჩნდა ნაპირი. მუქი ნაცრისფერი
ქვიშით მიფარული. ტალღები ზედ ასეღებთან
და შემღვრეული წყალი უკან-უკან სიღრმე
ჩასდევს ტბას. წყალი ზომამზე მეტად ცოვია
წელიწოდის არცერთ დროს მივიშვებს სიკუ-
რად. არადა, როგორ მიყვარს ცურვა. ვიხ-
სენებ მაგწივობის წილებს. ამღვრებულ მტყვარს,
კრლოვის ქუჩას, ველო-ტრეკს, ბიჭებს, უღა-
რდელ ცხოვრებას, ვერას... გივის, გივის, გი-
ზის, ცაცისა. ყველას — ყველას, ვისთანაც
ის საწყურავი წილები მიტარებია. თვალწინ შე-
შლება ეს ტბის მიღამოები, მაშინ მასზე დი-
დი და ლამაზი ტბა ხომ ვერ წარმომდგინა.
ვიხსენებ, როგორ გამოვვლიყე გივი მის ტა-
ლღებს და რა საგულდაგულად ვეძებე მათ-
ვის ის მოზაფაჟე ყავწნოსანი ცხოველი, და
ახლაც თვალს ცრემლი მიდგება. საცაა მოს-
წყდებო წამწამს კერცხალი და მაილნარევი
წყით მტნარი წყლის ფსკერს დაენთქებია.

— შურა, რა გეპირთება, რა მოგდისი —
მომესძის ვიას წარიღა ხმა და ჩემი სამხრე-

თელი აღმერი ჩრდილოეთის ნათებას ეწე-
ვება

— შურა, მოგწყინდა, არა, ჩემიწინა ყველ-
ვერ შეეჩვიე აქურობას? არაფერია, ცოტახანს
დავიცადოთ და ჩვენც გვეშველება — ზელს
მაყლებს მაყაზე, მუცელთან ფრთხილად მაქვს
ჩემი ხელი და, გატრუნული, სახში შემოც-
ქვარს.

— შურა, გრძობ რაიმეს?

თითქოს პელსმა იფთქაო, რალაც უხილაეი
ლეთიერი შეგება ვიგრძენი. ცოტა ხნის შემ-
დგომ ფეფქვა გამეორდა. საოცრებამ ამიტაცა,
თითქოს დაფრთხიო, მაგრამ შიში არ იყო,
ეს, თითქოს შემრცხეო, მაგრამ არაინ მომ-
ჩერებოდა, თითქოს შევალიყნო, მაგრამ, ვა-
ტყობად, აღი ტანს მივლიდა და მობრისახეზე
გადამდიოდა. ნუთუ სულ შალე მამა გავხდებო.
— ეს შენს მომავალ ბიჭს გუქმარქოს. — ახ-
ლევ ჩამესმა ძია ოგანუზას ნათქვამი. მეუღლეს
დაეწვდა, ავიტაცე და დამთხვეულით ტყო-
საყენ გავიწერი. ნიავმა თმა ავიწველა ვიას თმა
სახეზე მელამუნებოდა და დამფრთხალი ირე-
მიეთ მოვფრენდი.

— შურა, ფრთხილად, გუყოფა სიგიფე. —
გამყვარის ვი და, მე მივექრია რეშალესად
და უმბატესად ქარისა. არ ვიცი, როდის ამო-
თავდა ჩემი სიგიფე. რა ძალამ დააოცა ჩემი
უნახლერი აღტყინება. ეს კია, ახლა მობლო-
რზე ვწევარ და ვნებვირობ. გაოცებულს, კმა-
ღებში ბალახის ღერი გამბარია და, ცას შეე-
ხარო. მეუღლე გვერდით მიზის და გამარჯვე-
ბული დამეკერის. ცაზე თეთრი ქვლები ტაი-
ტით მოიარხებენ ჩვენსყენ. გკონებ, ყოველი
თქვენი მოიარს მოქცევა ცის კაბაღის თავზე
და აღბათ არასოდეს დააეწეუდებო გაუკვალა-
ვი თოვლის მგვანი უსპეტაცესი ფთილი, ერთი-
მეორეში ჩახვეულნი ქალწულის დალაღბივით,
მაგრამ რა ექნა, თუ ამ სიმშვენიერის შემყურე
თავს ვერ ვიჭრებ, ვოლტვი ცისაყენ და ნა-
ბიჯ-ნაბიჯ ვლამქრავ მას. ეშოშობ, არ დავარ-
ღეო სიმშვიდე სიერცისა, ჩამოქნილობა მისი
და, შედგამო აფრინას ნავიეთი სააშოდ ვეღე-
ბი მოწარნარე ტალღებს თავს. აფრას ვეცივ
და გულაღმა ემშხარებო ცაზე. საწოლი ნე-
ბანება იწვეს დაბლა, სასთუმლად ვიდებ ცის
ნაგლას და ძილი მერევა ჩადისნურ მხარეში.

...ეას მოსწყდა პაწაწა ფთილი და დედაწი-
წისაყენ დეშვა. მოცურავდა და სულ არ აფი-
ქრებდა ის, რომ დაეპატრონებოდნენ ადამია-
ნები და რომელიღე მთეანი სიმღღამოდ დაი-
საყუტებოდა მას, როგორც უშრეტ წყაროს
სიკოცლისას, და ველარც იხილავდა იგი მზეს,
მთვარეს, ვარსკვლავებს და ვერც იმ ადამიანს,
აღსასრულს რომ უქაღდა პაწაწას...

წამოხტი. მოვეყვი ყვირის, ზელების ქნე-
ვას და, რაც ძალი და ღონე მქონდა სულს ეუ-
ბერაფედი ფთილს, ეიდრე არ გამბრუნდა და არ
გაუჩინარდა ცაში.

საღამო ხანს ტბიდან ქვედა ქარმა მოჰბერა, ღრუბლები მოხიკა, პირი შეურკნა, მზისსაყენ ვა-საძერანი ქუტურტანა არ დატოვა. ერთიანად გადააშავა ცა, მოქუტრა, ცეცხლზე მობუებუე კუპრა დაამსგავსა უძროს აუზი, საღ იყო და საღ არა, მოზიდა ფიხბერ, კვესს გაყრა, დაგარტუნა, პირი ფიხისაყენ უყო ნაპირწყალს და დაავხო ცეცხლი. უსაშველოდ გრძელი წითელი ვნა დაიკაყანა ცაზე. იქვეა და, წამოვიდა ციდან ღვართაჟი. გამაგებულმა ქარმა მფოთი შეუყენა კუბრით გადავსილ აუზს. მთელი სიძლიერით უბერავდა ფსერსა და კედლებს ცეცხლის გასაჩაღებლად. ბრძმედში გადაშლდეალ ლითონს დაამსგავსა აუზი. გაიხარა, ახრილდა, აღმუელდა, აროკდა, ცას მოსწყუდა და დედამიწისაყენ იზარუნა პირი. არყის ზეგმსა და ფიქვინარს ჩაეჭიდა დედმორავული ბნედიანივით. წელში მოზიდა ხეები, მკლავები გადაუგრობა, ზოგს სისხლი აღინა, ზოგს კისერი მოტემა. ვასკადა, გაიღვმა და ბლავილით ისევ ტბისაყენ წარსილასდა ნიაღვრად ეშვებოდა ციდან წვიმა.

თვალდაუხებელი მივიხალე წყვიდადს. განა დღეს არ იყო, აგრერივად რომ შევხაროდი ბუნების სიმშვენიერეს, განა დღეს არ იყო, შეუღივით რომ ფრთხილდება ცაზე ღრუბლის ფთილა, განა დღეს არ იყო ის დიდი სიხარული, რამაც ხელახლედ შობა მადწყვა.

აივანზე ქალბატონი ანა გამოსულიყო. საგონებელში ჩაეარდნილი რომ მიხილა, ჩემგენ გამოემართა. გვერდით მომიხვა სკანზე. სვიტრი მომიწოდა, გადააკეცო, არ გაიკედეო — და საუბროს გამობო.

— შურა, გენაცუალე, ავერ მეთოხე წელიწადია ჩვენთან ცხოვრობ. რომ ვაკვირდები, ჩინებული ახალგაზრდა ხარ, სიკეთით სავსე, ეგ არის, ყმაწვილურ ფუქსაგატობასა და უღარდლობას აყალიბხარ. ყოველივე ეს უცხო თავის მეტად ახარებს, მაგრამ შენიაგებასაც ხომ უნდა მოუფონო გული. დროა დადინაქდე, მიხედო საშხურს, საქმეს, სწავლის გაგრძელებას თუ აღარ აპირებ, ოჯახის შენახვაზე მაინც იფიქრე. შენი ზელად ამ ველოაფერა გამოვა, ისეც არ იყოს, ადვილად ავეარებ ხალხს თაეს, იზიდდე დიდსა და პატარას. ყველა გელოლიაყება და ამიტომაც არაერთი ზელის განმარტველი გამოგინდებდა თუკი ისურვებ უნდა შეეშვა სკვერში ზეტილს, საცაა მამა ვახდები, შინ პატარა ატირდება, ოჯახს ხალისი შეემატება, ბავშვს შრატუნველი ზელი დასჭირდება ჩემი დრო რახანია აწეულა. ზვალ იქნება თუ ზეგ, დავტოვებო, ხომ ზედავ, ბოლო დროს განმრთელობამ მიმტყუნა. სიმოცუდათხომეტს მიატანე, სკოლისათვისაც აღარ ევარგვიარ. თაეი უნდა დავანებო, აღარ შემოძლია მეტი, თაეს ხომ არ შევირცხვენ. დავქედები შინ და ბავშვს გაგაზრდევირებთ.

...წვიმამ თანდთან იკლო. წვეთებზე წვიმის წყნარი ღლინით ეცემოდნენ ქუჩის ფიქვინებზე და სახურავს. ოთახში ვიას ეწინა მოხვედებში აღარ შეძალბოდნენ. გვერდით დავიკედლე აღამიანი, ვისი საამო ზმაც სულს მიმშვიდებდა. რა კარგია სიცოცხლე, აღამიანი...

წვიმამ გადალო. ქალბატონმა ანა ფელმანმა აივანზე წამოიდა ხაროთ. გადანთდა წინყარი. წვეთები მარგალიტით აბრწყინდნენ ფოთლებზე. მთავარემ ღრუბელი გააჩლიდა გამოსხლტდნენ მჭრქალად მმუტრავი ვარსკვლავები: ცამ შუბლი გადაიხსნა და ჩვეული სიღარბისილით მოხუნა ნათელი შიწას მწუხრის გასათანტავად. საღდაც შორს ტალღები ეხეტეებოდნენ ნაპირს. მთავარე უფრო მეტად ამოენთო, ავაშკადა, თითქოს ლამობდა სამუდამოდ დაეცრო ტალღათა ფეთება და ქვეყნიერებისათვის საამო ძილი მოეგვარა. ჩანავლელი სანთელივით კიატობდა ებოში ვარდი.

ვიყვი ჩემთვის და ვფიქრობდი მომავალზე. და ამ, პავრში ჩემდავასაოცრად ისამნის თავბრუდამხვევი სენი დატრილდა, მუდამ სსასუღლის იღუმალებით განმწყობი ჩემი.

წითლად ღვიოდა მთავარე.

ეს საში თვის შემდგომ, დავემბრის ციე საღამოს მოხდა.

— აღარ შემოძლია, შურა, ტყვილს ველარ ექმლებ. სასწრაფო გამოიძახე, სამშობიაროში წამიყვანეთ.

ვია, ორი კვირაა ამ წამიწიაში, თუმცა მისთვის ყერ კიდევ აღარა მშობიარობა.

— შურა, აღარ შემოძლია, წადი გაიქეცი. მანქანა მოიყენე.

— ახლავე.
მისი თვალები ჩემსკენ იყვნენ მოსწრაფებულნი. თავლის სანთელივით ყუთელი პირისახე ავის მიუწყებლად აელვარებოდა. ქერა თმა კიდევ უფრო შეენოდა ტყვილისაგან დაღლილია და დაქინტულს. იგი ასეთი არასოდეს შეხილა.

— შურა, გაყვარებარ?
მივედი და შუბლზე ვაკეცე. ციემა ოფლმა ბაგე დამისველა. ზელი მოკოდა, „მიყვარხარო“ მითხრა და, ნალელიანად შემომანათა თვალეში. ხელი ფრთხილად გავირთავისუფლდა. სასწრაფოდ გადავიცი ქუჩტი, ქუდი დავიხურე და, გარეთ გამოვედი.

ირველიე სიწველიე გამაფებულიყო. ტრეტარას ეული მთავარის სხივი დასათამაშებდა. ფიქვები რბილად და მსუბუქად ცვიოდნენ ციდან, სანაღ ეფარებოდნენ ოთვლისაგან ისედაც დამამებულ ზეგებს და, ფაფუკი სამოსი ზამთრის სესხით შეციებულ მკლავებს სულ უფრო და უფრო მეტად ზნექდა. აღაგაალაგ ტოტებს წაფებოდა ხეავრიელი ოთვლის ბარტა და ხაბოთი ენარცებოდა მიწას. ბუნება თუთრ მყუდრობას მოეცა. ქვეყანა ღრმა ძილს

მისცემოდა. საკამერადან მოციონილი ყომალი ბოლი მძიმედ მიარღვედა ყუნვისაგან გამოფრტულ პაერს. ზამთარს ფრთა გაშალა და წარდლოთვის ჩვეული სუსხით ლამობდა ჩაეკლასიციცხლუ, ჩემს არსებში ჩაბუღებულ.

მეღვრიდი და ერთხელაც არ ამეკიატებია ფიქრი ამ უჩვეულო ბედნიერებისა, „მამობა“ რომ ჰქვია. იღვშალ არსებას ჩაეკლა ჩემში ამ სიტყვის მგრძნობელობა. თვალთ დამიბნელდა. ცრემლი მომადგა. რა შემეუღება, ნუთუ დასრულდა ყოველივე უნდა ექიქარო, ეგებ ყველაფერი ჩემი სიბრწყვის ბრალია, არაფერია საგანგაშო და მე ვაზუღიდე, მაგრამ ექიმი?.. მერწანლო ექიმი?.. ეს ბოლო ხანია, სულ ექვით უფურცებს ვიას მოლოჯინებს. ვიძახის, ამგვარი ავადმყოფობის დროს მშობიარობა არ შეიძლებოდაო. არ უნდა ეფიქრა ბავშვის გაჩენაზეო. შაქრის სიჭარბის ვარდა, სისხლიც ნაკლები აქვარ. სხვა მზრიავეც არ არის განმართლი და თავი სასწორზე რად შევიდოო“. ახლა ზუსტად მახსენდება ქებატონ ანასთან ექიმი უფულო საუბარი: „უნდა დაგერწმუნებინათ, ასეთი ნაბიჯი არავითარ შემთხვევაში რომ არ უნდა გადაედგაო“. სიბრალი გოგონა, ეს ბოლო სამი თვე მივაქუველია სარეცელს. ხელ-ფეხს ვერა ძაძვს და გონებაც მხოლოდ სიყველეს მიმართებია. მისი ივრი ამ ქვეყნიდან წისკელს გვიბრდება და სხვის არაფერს. ამ ორი დღის წინ ექიმმა მოინახულა. ასე თქვა — ერთი კვირაც და მერე სტაციონარში უნდა დარწმუნო. თვალწინ მეყოლება და შიშოც ნაკლები გეექნებაო. ნეტავი მამინევი გადაგვეყენას ავადმყოფოში. ჩემს თავზე ვბრახდები, ყველაფერში დადუღევირი და უთავბოლო რად უნდა იყო. მე კარგო, ის მოხუცი მაინც რასა ფიქრობდა, დროულად რატომ არ წამაყვანინა საავადმყოფოში... ექიმებო!. მათთვის ხომ ყველაფერი სულერთია, რა კაცი და რა პირტყვი. ცივისსილიანები, — თავიანთი თავის ვარდა არავინ უფერათ. არად უღირსი სხვისი სიციცხლუ, რა სხვა და რა მტერი, ყველას ერთნახად, მიეროსკოპით აკვირდებიან, თითქოს ამით რაიმე სახლეს მიავლევდნენ. ვადარჩა ავადმყოფი, ხომ კარგი, ქებადიდება მათ, თუ არადა მოფევიან და აღარ გაითავებენ. ასე და ასეო. მრავალი ამგვარი შემთხვევა აღგვირიცხვის, გასაკვირი რა უნდა იყოს, და თუ არა გამოჩნკლას, შეველა პირდაპირ წარმოუდგენელიო. სიტყვა „პირდაპირ“ თუ არ მოიშველიეს, თუ ვერ მიგვახვედრებენ რაღა.

საავადმყოფოს კარს მამინევი მივადექო, როცა დღის ცეცხლ დამთავრებულყო და იქაურობა

ხალვათად იყო შესასვლელშიც ვერცხლუ კალსტეში ერთი საავადმყოფოში დასწარადო დახმარების პუნქტი. საავადმყოფოს მარცხენა ფლოგელი სამშობიაროს მონაკლეა, ასე რომ მარცხენა მხარე ახალდაბადებს ზემობის და მარჯვენა კო კენესაგოდებაშია ერთნობს, ავადმყოფები სხვაგვარად ვერ უთანაგრძნობენ ახალგენლო სიციცხლის ზარაზეიმს. თუ არა წუხილი, აცილოც გაუფასურდებოდა

— შურა, რამ შეგაქუება? — მომესმა დარაჯის ხმა.

— ძია რიხო, მეუღლე მყავს ცუდად. მანქანა მჭირდება, რომ მოყოვეინო.

— რა დავარათა, ხომ არ მოიქამლა? ვთა მღუმარედ მოყვდა. ყოველივე ტრაგიკულად დასრულდა. დედის გადაყვა ჩვილი ქებატონი ანა ფელმანი თანდათანობით ჩამომშპარ ბზის რტოს დემგვანა და გაჭკვარტული სათლის აღზე უღვთოდ დაიწვა. სკოლის ზარების წრიალს სულწმინდის ველსათა ზარის გვერთი შეენაცლა. კვლავ დავრჩი უწელი, გამბანოვით თოჯზე გამოკიდებულო, ხელების აწვეის თავიკ არა მიკვს, წონასწორობა რომ დავინარჩუნო და, ხევეში არ გადავიჩეხო უღმობელი ყოფილა წუთისოფელი და ყოველად უშწეო-გზაბანებელი მისი შვილო.

მზე ზენიტს უახლოვდებოდა, გულრიფშერი რომ შევედით. ქუჩაში ხალხი ირუოდა. სიტკარე გადაერთე და ნელი სკლით გაუფუვევი გზას. ძრავა სისიამოვნოდ გუგუნებდა. შეუძწნელოდ მივსრიალებდი მანქანების ნაკადში. ჩვენს თვალწინ ნახად მიცურავდნენ ეზოები, სახლები, ხეები, მთები და ზღვა. გრძელი ქუჩა ღარივით გაქიმებულიყო. ქუჩა, რომელიც სულ მალე დასრულდებოდა.

ერკახუს მთიდან ტაბით მოიარწეოდნენ თერთი ღრუბლები.

„მარაზე მანქანა გამოჩნდა. მარჯვნივ გადაუხვია და კელასერიას აღმართს აუყვა. გზა ქუჩაც არ მოგვარწულათ, თუმცა შორიახლო ბულდოზერი გრუხუნებდა და საგზაო სიმუშო დღულდა. ამინდი ოდნავ შეცვლილიყო. „ზღვა აბუ თუ ისე დღეაოდა“ და ცა იყო ოდნავ ღერკი.

აი, მოადგა ოდის მანქანა და გამბული საყვირით იქაურობა აიკლო.

— შურა! შურა... აი... ზაფხულის ხეატს მოქმონდა მისთვის საალერსო ხმა.

ჩაის ბუჩქზე გველი გაწოლილიყო და მიღულული სხივებით თბებოდა.

როსტომ ჩხეიძე

არდავიწყება ღვაწლისა

„ფრიალი შრომით ხელდასპული (ქართული დალიქტის ლექსიკონი)“ — ასე დაუსათურებიათ თინათონ ცქიტიაშვილსა და დარეჯან ჩხუბიანიშვილს ვაწეო „ლიტერატურული საქართველოს“ 1984 წლის 27 იანვრის ნომერში გამოქვეყნებული რეცენზია და ხელხან-სახას სიტყვების („...ფრიალი შრომა და მიცს ამა წიგნსა ზედა“, — რითაც წერაღს იწყებენ) ამ პერიფრაზით სათაურიდანვე გამოუბატავთ თვითნათი დამოკიდებულება სარეცენზიო წიგნისადმი: „ქართლური დალიქტის ლექსიკონი (შახაღები)“, „შეღწიერება“, 1981 წ. სახასუღლი სიტყვების ეს პერიფრაზი წერილშიც კიდევ ერთხელ და საგანგებოდ გაიხშიანებს — „ფრიალი შრომით არის ზელდასხმული ქართლური დალიქტის ლექსიკონი“, რომელიც შეადგინებს საქ. სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის თანაშრომლებმა — თამარ ბეროხაშვილმა, მერი მესხიშვილმა, ლამარა ნოზაძემ (რედაქტორი მიხეილ ქებაშვილი)“.

ამვე ლექსიკონზე სამი წლის წინ ეურნალ „ციცქარის“ მე-5 ნომერში დიხებუდა ალიქსო ჭინჭარაღლის რეცენზიაც — „პირველითგან აუო სიტყუაი...“

რეცენზენტები ერთსულღვანად მიიხნევენ ლექსიკონის გამოცემას მნიშვნელოვან მოვლენად, უაღრესად საჭირო და სასარგებლო საქმედ (მიზეზი ნათელია, მაგრამ ორივე რეცენზია მაინც შეგვახსენებს: „ქართლური დალიქტი კაბურთან ერთად სალიტერატურო ქართული ენის ერთ-ერთი საურდენი დალიქტია და მისი ლექსიკა განსაკუთრებულ ურთაღლებას მოითხოვს“; და „ავტორთა პასუხისმგებლობას ზრდის ისიც, რომ მათ საქმე აქვთ ქართული სალიტერატურო ენის ფუძე დალიქტთან, რომლის ლექსიკის დიდი ნაწილი სალიტერატურო ენის სარწევრო ფონდია“) და, ბუნებრივია, შეფასებისას არც ქე-

ბის სიტყვებს იშურებენ. ამასთან, რეცენზენტები მსჯელობისას ლექსიკონიდან არაერთ მაგალითს მოუხმობენ თვალსაჩინოებისათვის, ზოგს ლექსიკონის ღირსებათა დასტურად და ნათელსაყოფად, ზოგსაც ცალკეული შენიშვნების (არაარსებითი, მაგრამ მაინც შენიშვნების) თუ სურველების გამოსათქმელად. რა თქმაუნდა, ეს არაარსებითი შენიშვნები თუ სურველები ოდნავადაც არ ჩრდილავს რეცენზიებისეულ პათოსსა და მაღალ შეფასებებს როგორც ასეთ დროს იტყვიან ხოლმე.

„ციცქარში“ დაბეჭდილი რეცენზიისაგან განსხვავებით „ლიტერატურულ საქართველოში“ გამოქვეყნებული წერაღლის ავტორები მხოლოდ „ქართლური დალიქტის ლექსიკონის“ დახასიათებით არ იფარგლებიან და, რადგან რეცენზია მკითხველთა ფართო წრისათვის არის გათვალისწინებული, დალიქტოლოგიური კვლევის მოკლე (გაყვრილ) გახსენებისთან ერთად სალიტერატურო ენაზე ხალხურ კილოთა ვაგლენის განუწოდებლ მნიშვნელობასა და, ამდენად, ხალხურ კილოთა შესწავლის აუცილებლობაზეც მსჯელობენ.

მსჯელობისას, ცხადია, უშუალოდ ქართლური დალიქტის კვლევის საერთო ვითარებასაც ვაკცნობენ.

ვითარება კი წერაღლის ავტორთა აზრით ამგვარია:

„დღემდე არ გავმინდა ქართული ენის ფუძე დალიქტის — ქართლურის ლექსიკონი. თუმცა ქართლურის სიტყვიერი საუნჯე აღრიდანვე იქცევადა მკვლევართა უურადლებას, სხვადასხვა დროს და სხვადასხვა მოცულობით ქვეყნდებოდა კიდევ ცალკე მონაკვეთების სახით, მაგრამ ეს აუო მხოლოდ შახაღები ლექსიკონისათვის. დასაწანია, რომ არ გამოქვეყნებულა ავტორთა კოლექტივის შიგ (შ. ჭიჭიჭარი, პ. ხუბუტია, ნ. კეცხოველი) სასტამბოდ მომზადებული „ქართლური დალიქტის ლექსიკონი“

ნა. ამიტომ, მუნებრავია, ეს დიდი შეცნო-
რული ინტერესი, რომელიც ახლავს ახლანან
გამოქვეყნებულ სარეცენზიო ლექსიკონს. შა-
რთლით, იგი არ ასახავს მილიანად ქართლის
შეტყველებას, მაგრამ უფლაზე სრულია და
მდიდარი დღემდე არსებულ ამ რიგის ნაშ-
რობებს შორის.

„ავტორთა კოლექტივის“ რომ ქართლური
დიალექტის ლექსიკონი შეუდგენია, ამას სა-
რეცენზიო წიგნას რედაქტორიაც საგანგებოდ
მეთითებებს ლექსიკონის წინასიტყვაობაში
(სპეციალისტებს მოეხსენებათ, რომ ცხოზი-
ლმა შეცნებებმა შ. ძიძიგურმა, ნ. კეც-
ხოველი და პ. ზუბოტი ამ თავის დრო-
ზე შედგენის ქართლური ლექსიკონი (რედაქ-
ტორი — ვ. თორია), რომელიც ქრ-
ჭრობით გამოქვეყნებული არ არის“ და
ამასაც აღნიშნავს, რომ „შეშდგენლუ-
მა ქართლური დიალექტის ახალი ლექსი-
კონი შეუდგარეს ზემოაღნიშნულ ლექსიკონს და
მასთან საზიარო სალექსიკონო ერთეულდებ-
თავისი მასალებიდან ამოიღეს“.

წინასიტყვაობაში სხვადასხვა დროს და სხვა-
დასხვა მოცულობით გამოქვეყნებული ის ცო-
ლადივე მონაკვეთებიც არის მითითებული,
ქართლური დიალექტის კვლევას რომ ასახე-
დნენ მიწნად და გარკვეული საფუძველი მოუ-
შადეს დღეისათვის „უფლაზე სრულსა და
მდიდარს“ ლექსიკონს.

ახე თუ ისტ, წინასიტყვაობისა და რეცენ-
ზიის მიხედვით არსებულა ქართლური დია-
ლექტის ორი ლექსიკონი:

ერთი გამოქვეყნებული — ნ. კეცხოველის,
შ. ძიძიგურისა და პ. ზუბოტიას მიერ შედგე-
ნილი — და

ერთიც გამოქვეყნებული — სარეცენზიო
წიგნი.

რეცენზენტების თქმისა არ იყოს, მართლაც
დასანია, რომ ჭერ კიდევ 1948 წლისათვის
დასაბუდად გამოადებული ლექსიკონი, რომ-
ლის რადენიშე თაბახი დაბეჭდული კიდევ
(ცნობა მომაქვს ალექსანდრე დლონტის წიგ-
ნიდან „ქართული ლექსიკოგრაფიის საკითხი-
ბი“, თბ., 1988), აქამდე არ გამოქვეყნებულა
და უცანსუნელ ზანებამდე მისი არსებობაც კი
მხოლოდ სპეციალისტებისათვის იყო ცნობი-
ლი. მაგრამ საგულისხმო ის არის, რომ, ჭერ
ერთი, ქართლური დიალექტის გამოქვეყნებუ-
ლი ლექსიკონის შეშდგენლუბს გაუთვალისწი-
ნებიათ ეს ნაშრომი და, რედაქტორის მოწ-
მობით, მასთან საზიარო სალექსიკონო ერთე-
ულდები თავიანთი მასალებიდან ამოიღაო; და
მეორე, არც მისი დამსახურება დაუარგავთ
და ამ გამოქვეყნებულ ლექსიკონს დღეისათვის
„უფლაზე სრული და მდიდარს“ ქართლური
ლექსიკონის წინამორბედად აღიარებენ ამ
ლექსიკონის რედაქტორი (უნდა ვიფიქროს.
შეშდგენლელს) და რეცენზენტები.

თავისთავად ამგვარი საკციელი, თუცა
ელემენტარული, მაგრამ მანსკრქცნულდობ-
ეთიკისა და კეთილხინდისიტერქცნულდობ-
ოლინდ უნდა ითქვას, რომ ქართლური დია-
ლექტის კვლევისა და ლექსიკონის შექმნის ეო-
თარგო მთლად სწორად არ არის წარმოადგე-
ნილი.

არც წიგნის წინასიტყვაობაში და არც რე-
ცენზიაში ერთი სიტყვაც არ არის ნათქვამი
რომ გამოქვეყნებელი ლექსიკონისა და
„სხვადასხვა მოცულობით გამოქვეყნებულ
ცალკეული მონაკვეთების“ გარდა ქართლური
დიალექტის შესწავლას მიეძღვნა ვრცელი შე-
ცნიერული ნაშრომი, თავისებურად უნიკალურ-
ი ლექსიკონი — გიორგი შატბერაშვილის
„თვალადური ქართული ჭაშნიკი“ ანუ, სხვა-
გვარად, „დედას ლექსიკონი“ (ავტორის გან-
მარტებით, „სიტყვის დედა“ დედაჩემო... ან
ჩანაწერთა დიდი ნაწილის პირველთქველი და
ამხსენლია, ამიტომ განსტახულ ნაშრომს შინა-
ურულად „დედას ლექსიკონს“ ეძებში და მას-
ვე ეუძღვის“).

ეს ლექსიკონი (თავისთავად ერთი, მეორე
ნაწილი განსტახული „თვალადური ქართლურ
ლექსიკონისა“, რომლის მილიანი სახით დას-
რულება და გამოსაცემად მომზადება გიორგი
შატბერაშვილს, სამწუბაროდ, აღარ დასცალ-
და) პირველად 1968 წელს გამოქვეყნდა თურ-
ნალ „მნათობის“ თურქულდებზე (№ 28 და 11),
„გამოქვეყნდა შერჩევითა და შეშოკლებით, ნა-
წოდობრავ თურნალის თავისებურდებით გა-
მოწვეული რედაქციით“, როგორც მითითებუ-
ლია 1964 წელს წიგნად, უკვე სრული სახით
გამოცემული ლექსიკონის წინასიტყვაობაში.
ავტორის გარდაცვალების მერე „თვალადური
ქართული ჭაშნიკი“ კიდევ არათებულ გამო-
იცა.

გამოქვეყნებული ნაშრომი რომ მხოლოდ
სპეციალისტებისათვის იყოს ცნობილი და ფა-
ართო საზოგადოებამ არაფერი უწყოდეს მის
შეხებად, გზახებია, მაგრამ მეთხველთა ფართო
წრისათვის კარგად ცნობილი ნაშრომი რატომ უნ-
და დარჩენილყო სპეციალისტების უტრადღე-
ბის მიღმა? თანაც გამოჩინული და მრავალ-
მხრითი დირჩებების მქონე შეცნიერული ნაშ-
რომი!

ლექსიკოგრაფიის განვითარებას რომ ვახე-
ნებ, ვგულისხმობ „ჭაშნიკის“ არამარტო უდა-
ვო შინაარსობრივ და შეშეცნებით დარტუ-
ლებას (ვოქვათ, სიტყვათა და ილიომარტო გა-
მოთქმთა ეტიმოლოგიებისა და განმარტებთა
სისწორესა და მეთოობას, მცდარ თუ არა.
სწორ განმარტებთათა დაუზტებასა და შეცე-
ბას, სიტყვათა დიფარული ნიუანსების შეშენ-
ვასა და აღწერსვას, უმარტ, სხვა ლექსიკონ-
დისათვის სრულად უტნობ ან განსხვავებულ
მნიშვნელობით ასხნლად, იშვით სიტყვათა და
გამოთქმთათა თავმოურასა და მათ მნიშვნელო-

ბათა დადგენას, უსამართლოდ მივიწყებულ ენობრავი ფორმების პოპულარიზაციას, ქართული მეტყველების საქართველოს სხვა კუთხეების ლექსიკასთან შედარებისას გამოვლენილ თავისებურებათა თუ საკულისხმო თანხვედრასთან განზოგადებას, რატომღაც არქაულად მიჩნეული სიტყვების დადასტურებას დღევანდელ მეტყველებაში). არამედ მის ორიგინალურ ფორმასაც, რომელიც აფართოებს ჩვენს წარმოდგენას ლექსიკონის სახეცა და მისი შედგენის მრავალფეროვან ხერხებზე, ფორმას, რომელიც „კაშნაიკს“ ერთ-ერთი თვალსაზრისით აღიწერება. ამ ორიგინალურ ფორმაზე პირველად თვითონ გიორგი შატერიაშვილმა მიუთითა ლექსიკონის წინასიტყვაობაში —

„თვალადური ქართული „კაშნაიკი“ თავისებური აღნაგობისა და ხასიათის ნაშრომა... ფიქრებისა ქართულ სიტყვაზე, მის აღნაგობაზე, გენეზისზე, ქართული ენის სხვადასხვა კლდეების ნათესაობა-დამოკიდებულებაზე, შინაარსით თუ ფორმით მსგავსებაზე. ეს ფიქრები და მოსაზრებები, ზოგჯერ დაუმთავრებელი გუგუნი თუ ეცეპი, ჩართულია განმარტებულ სიტყვათა შუა პატარა წერილებშია თუ გამოკვლევების სახით. ეს ჩანაწერები ერთგვარი ანგარიშის სიტყვებზე დაკვირვებისა, ფიქრისა და შეცდამანობისა, ცდებია ქართული ენის არსში ჩაწვდომისა...“

როგორც მისივე სიტყვებიდან ჩანს („კაშნაიკის“ წინასიტყვაობაში) ხასიათმა უფლებამოსილია განმეორებინა მოვლიდნელი გადახვევების „ო, რომ წერს“, გიორგი შატერიაშვილს ლექსიკონის ორიგინალური ფორმა ჭერ კიდევ მანამ გამოუქენია, სანამ ქართლის სოფლებში თავმოყრილი, „ხელნაწერებად დაზვიანდული“ უამრავი ენობრავი მასალის საბოლოო დამუშავებასა და დახვეწას დაიწყოება.

ამის გამო, თქმის პრიციპში ჩაწერილი ფრაზეოლოგია და ზოგჯერ, მოქმედებულ განმარტებას თანდათან ემატებოდა ლიტერატურული ტექსტების, ხალხური ლექსების, ისტორიული და მონათესავე ქართული კოლონიების ენობრავი მონაცემები. მასალის დამუშავებისას წამოჭრილმა ცალკეულმა სკოლებმა გამოიწვია კვლევილი ხასიათის გადახვევებიც („შერევილი ლიტერატურული თუ ფოლკლორული ტექსტების დადგენის რამდენიმე ცდა“) და ამასთან დაკავშირებით მკვლევარი საგანგებოდ შეინიშნავს, „მუშაობის დროს ასეთი „ლიტერატული გადახვევები“ ხალხის მშობებდა, ანგარიშს აღარ ვუწევდა ლექსიკოგრაფიული ნაშრომისათვის მკაცრად შემოხაზულ ჩარჩოებს“...
 ასე რომ; კვლევითი ხასიათის გადახვევებმა კიდევ უფრო შეაფიქრად გამოაჩინა ლექსიკოგრაფიული ნაშრომისათვის მკაცრად შემოხაზული ჩარჩოების სივარცლე, უფრო ზუსტად

პარობითობა, და „კაშნაიკის“ ორიგინალურ ფორმასაც უფრო დასრულებულ, უფრო მეტად ნიჭი.

და სწორედ ამ ორიგინალური ფორმის გამო წერდა ალექსანდრე დლონი „თვალადური ქართული „კაშნაიკისადმი“ მიძღვნილ რეცენზიაში, „დღეის ლექსიკონი“ („მნათობი“, 1965, №18): „კაშნაიკი“ ლექსიკოგრაფიული ნარკვევითა და მხატვრული მოთხრობად სიტყვების ბედ-აღბალზე, კაცს უჭირს, რომელ მხარეს მისცეს უპირატესობა, სხვა ანლოგიური ნაშრომი ქართულ ენაზე არ მოგვეპოვება“...
 აქ „მხატვრული მოთხრობა“ უმთავრესად უნდა გაულისხმობდეს „განმარტებულ სიტყვათა შუა ჩართულ პატარა წერილებისა თუ გამოკვლევების“ კომპოზიციურად შეკრულსა და დასრულებულ ფორმას; და, ცხადია, იმ შევნიშვნის სტილსაც, რითაც ეს პატარა წერილები თუ ნარკვევები დაწერილი.

ვახტანგ კელიძის წერილში, „გიორგი შატერიაშვილი“, სადაც „მკვდრის შვისა“ და „კაშნაიკის“ ავტორის განსაუბრებელი ენობრავი გრძნობა, ენის ბუნების დროს განცდის („გიორგი შატერიაშვილს ბუნებით მიწნადა მომადლებული ასეთი შინაგანი სმენა და ენის განსაუბრებელი გრძნობა“) და ენისადმი დამოკიდებულება („მწელი წარმოსადგენია ადამიანი ასეთი აღერისთა და მოწინავეთი ეუბრობოდეს თავის სუფარულ არსებას, რა აღერისთა და მოწინავეთი გიორგი შატერიაშვილი ქართულ ენას ეუბრობოდა“) დაკონკრეტრად, მაგრამ ზუსტად არის შენაშნული, ერთი ასეთი სურათიც არის გახსენებული: როგორ სხედან თედო სახოკია და გიორგი შატერიაშვილი თედოს ბინაში ავუზუღუზებულ ღუმელთან, გვერდით პატარა მაგიდა მიუდგამით, იქით თედოს გადმოლუგავება თავისი ჩანაწერები, აქით გიორგის გულშია უბის წიგნაიც და ადარებენ, სიწყავედ... როგორ წამოდგება თედო, კარდასთან მივა, რომელიმე წიგნს გადამოიღებს...

ეს თავისთავად ცოცხლად დახატული სურათი სიმბოლურ იერსაც კი იძენს, თუ გავიხსენებთ, რომ „თვალადური ქართული „კაშნაიკის“ ორიგინალური ფორმის საწყისები თედო სახოკიას „ქართულ ზატოვან სიტყვა-თქმებში“ საძიებლები (პირველად გამოქვეყნდა სამ ტომად 1950-55 წლებში). სწორედ ქართულ ზატოვან სიტყვათა ამ ლექსიკონში არის პირველად ჩართული ასეთვე პატარა წერილები თუ გამოკვლევები, კომპოზიციურად შეკრული და შევნიშნერი, საწინაშეო ქართული დაწერილი. ოღონდ ის, რაც თედო სახოკიას ლექსიკონში ზერსადა გამოყენებულია, მაგრამ სისტემად არ არის ცალკეულ, გიორგი შატერიაშვილმა ერთიან სისტემად გაიარა და თავისი მრავალწლის ძიებანი და დაკვირვებანი ქართულ სიტყვაზე და სიტყვაში მოაქცია.

თედო საშვიას ლექსიკონის გარდა გიორგი შატბერაშვილისათვის ამ ორბიანილური ფორმის შესაქმნელად შესაძლოა ერთგვარი ბიძგი თუ შთაბეჭდილებული ვახტანგ კოტეხიშვილისა და პავლე ინგოროვის მიერ შედგენილი კომენტარები გამოდარაყო, სხვადასხვა გამოცემებზე დაბრუნული კომენტარები, თითოეულ კომენტარს პატარა, ოღონდ დასრულებული წერტილისა თუ გამოკვეთივის საზე რომ ჰქონდა.

ახლა თუ ისე, შეიქმნა იმგვარი ფორმის ლექსიკონი, რომელიც საშუალებას გვაძლევს არამარტო ისევე ვისარგებლოთ „კუპნიკით“, როგორც სხვა ლექსიკონებით ვსარგებლობთ, არამედ თავიდან ბოლომდე წაუცილობთ, როგორც მკვნიერული გამოკვლევა ან როგორც ერთთან მარჯვნივ მოქცეული, ერთი სათაურის ქვეშ გამოვლიანებული წერილების ცაკლი, ასე რომ, სრულიად აშკარაა ამ ორბიანილური ფორმის ქერ მარტო ინთერაქტივი მნიშვნელობა, ფორმის ინთერაქტივი ფუნქციის მხატვრობა და აქტივებს დაქვირვებათა გრენბამბელობა, მხებების სიღრმე, მხეველობების სისადავე და განმარტებათა სიზუსტე, ხაცხად და ლაკონიურობა; ეს ოციანებო ავტორის თანდულოლილ ენობიავ განმნიხსთან ერთად უმეველად განსაზღვრა „სიტყვის კონის“ დეტალურა და ნიუანსობრავა ცოდნამაც. სულან.სახვას, ანუ ავტორის თქმით, „სიტყვის პაის“ გავლენას „კუპნიკზე“ გიორგი შატბერაშვილს სავანგებოდ აღნიშნავს ლექსიკონის წინასიტყვაობაში: „სიტყვის პაია“ სახა ორბელიანი... ის არის ქართული სიტყვის უზიერ ტერკში ჩემი მეგზური და უფროსული კონსულტანტი“.

ლექსიკონის ასეთ ფორმას შეუძლებელია თავის დროზე ერთგვარი შეცხუნება არ გამოეწვია ლექსიკოგრაფიული ნაშრომისათვის მკაცრად შემოსაზღვრული ჩარბობების თამბრკვევის გამო. ეს ერთგვარი შეცხუნება ივრძნობა ალ. ლლორის რეცენზიაშიც. როცა რეცენზენტი მალალი შეუახების მიუხედავად შენიშნავს, „თავდადური ქართული „კუპნიკი“ ლექსიკონი არ არის ამ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობით, მარტამ ლექსიკონისათვის მეტად მდიდარსა და ხანდი მასალას შეიცავს“.

ოღონდ ეს თავის დროზე და თინაც უველასთვის არ იქნებოდა შემაცხუნებელი, ღღენისათვის კი სრულა დაბეჭდიებით შეიძლება იმას თქმა, რომ „კუპნიკი“ არამარტო მეტად მდიდარსა და ხანდი მასალას შეიცავს ლექსიკონისათვის, არამედ ეს ნაშრომი თვითონ არის ლექსიკონი, ამ სიტყვის სწორედ პირდაპირი მნიშვნელობით.

ქართული კილოს შესწავლას, ქართულ სიტყვაზე დაქვირვებას ლექსიკონის გარდა გიორგი შატბერაშვილმა მიუძღვნა მთელი სტრია ლიტერატურული და ენათმეცნიერული ხასიათის წერილებიხა, რამლებიც ლექსიკონის

მოშაღების პროცესში დაიწერა. ამ წერილებში განხილულია ის სიტყვები, რომლებიც ფორმები, რომელია ახსნამ შემცლებელს ვრცელი ანალიზი მოიხიბვ, ამ ვრცელ ანალიზს კი „კუპნიკი“ რომ არ დაუბრბიბინა, ავტორმა მათა გამოყოფა და წინაშე ცალკე განყოფილება შეტანა ამქობინა. ეს განყოფილება უ „ტიხა“ — დამოუკიდებელი ხასიათის მიუხედავად, ავტორს ლექსიკონს და, ცხადია, ქართული დილექტის კვლევისას, ქართული ენის სიღრმეში ჩანვდობის მცდელობის ამ წერილების გათვალისწინება ისევე აუცილებელია, როგორც „კუპნიკის“.

„კუპნიკის“ გათვალისწინება კი აუცილებელი არის და უოველთვის იქნება. ქერ ერთი, ქართული დილექტის შესწავლისა და კვლევის ისტორიის დაუშახინებელი, ობიექტური სურათის აღსადგენად; და მეორეც, კვლევის მერ სიმარტველად დაფუძნება და სწორად და დაურბოლებლად წარსამართავად.

ცხადია, ეს აუცილებელი იყო „ქართული დილექტის ლექსიკონის“ გამოსაცხად მოშაღების დროსაც, რათა წინაშე კვლევის ისტორიის მართლი სურათიც წარმოედგინათ და, ამავე დროს, ერთხელ უვეე შესტად და შეყოიოდ განმარტებული სიტყვები თუ გამოთქმები ხელახლა ადრ განმარტათ, თინაც უმეტესად ცალმხრივი ან ნაკლებიანი ხასიათის წიგნითი სიტყვის განმარტება (ვთქვათ: ანაგული, მალიათი, ვადამართლება) „კუპნიკისეულ“ განმარტებათთან შედარებით ძლიერ ნაკლებადეც კი გამოიყურება.

„კუპნიკის“ გათვალისწინება აუცილებელი იყო, მარტამ ასე არ მოხდა. ეს კარტევენტებს უოოოდ უნდა აღენიშნათ წინის უღვაო დორბებებს ჩამოთვალასა და წარმოჩენასთან ერთად, რათა რედაქტორსა და შედგენილებს (და საერთოდ ქართული დილექტის, ქართული ენის მკვლევარებს) მოშვალში მაინც გათვალისწინებინათ „კუპნიკი“ თვემოკილა, რატომღაც მვედელობის მიღმა დარჩენილი, ძვირფასი მასალაც და მრავალმხრივი საგულისხმობა და მნიშვნელოვანი დასკვნებიც.

ასეთი მოპყრობა გიორგი შატბერაშვილის მეცნიერული ნაღვანისაღში (მთლიანი თვალადური ლექსიკონისათვის შეგროვებული ენობრივი მასალას სისტემაში მოუყვანა და „კუპნიკის“ და მასთან დაკვერბებული წერილების ცალკიან ერთად გამოცემა კიდე უფრო სრულ წარმოდგენას შეეკამბის ამ ნაღვანზე, მისი მნიშვნელობის (და ახსებობის) ასეთი დაუშახუნებელი მოქმალდა სრულიად ვაუმართლებელია.

ამ ტენდენციურმა დამოუკიდებლობამ, როგორც ჩანს, ალ. ლლორზეც მოახდინა ვავლენა და ნაწილობრივ აჩინა თავი მისი შემოსუნებული წინის („ქართული ლექსიკოგრაფიის საკიობებო“) ერთ-ერთ პარაგრაფში, ქართული

რი ლექსიკის შეკრების ისტორიას რომ ეძღვნება: ნაწილობრივ იმიტომ, რომ აქ ასე თუ ისე მიაღწევა გასხვებულა გიორგი შატბერაშვილის ღვაწლად. მაგრამ ჰქრათალად პირველ რიგში დასაბუთებულია „შეცინერთა ჩგუფის“ მერ 1918 წლისათვის მოწმადებული, მაგრამ დღემდე გამოუქვეყნებელი ლექსიკონი, მერც — 1981 წელს გამოცემული „ქართული დიალექტის ლექსიკონი“. კიდევ სხვა ცალკეული ლექსიკონები და სულ ბოლოს შენიშნულია, რომ „ქართულ ლექსიკაზე ფრიალ საინტერესო დაკვირვებანი გამოაკვეყნა ნიკიტრმა ბელტრისტიმა გ. შატბერაშვილმა — „თვალადური ქართული ჰაზრეა“.

მაგრამ ასეთი შეფასება ძალზე შეზღუდულად წარმოგვიდგინს „თვალადური ქართული ჰაზრეა“ მასშტაბსა და მნიშვნელობას, რადგან „ჰაზრეა“ არის არა „ფრიალ საინტერესო დაკვირვებანი ქართულ ლექსიკაზე“, არამედ უმნიშვნელოვანესი დაკვირვებებით სავსე ვრცელი მცენარეული ნაშრომი, რომლის დასაბუთებაც შესავალი მიმოხილვების ბოლოს ქრონოლოგიურადაც არ არის მართებული.

რაც შეეხება „ჰაზრეაში“ ერთბელ უკვე განმარტებული სიტყვების ბელახალ, თანაც უმეტესად ცალმხრივი ან ნაკულედიანი სახით, განმარტებას, საამისო შავალით არაერთია „ქართული დიალექტის ლექსიკონში“ (თუნდაც თავიდან რომ მოკვეთი: ამოღება, ადგილი, ავბელი, აუერება, ბარულა, ბედგონიო, ბენძლი, ბლარწი, ბოანძალა, ვადამბერთილი, გაროზება, გველის შეწვა, დღაწი, დოაყრა, დათონთვა, დეჰარება, დეჰონა და ასე შემდეგ) სიზრჯელის გამო, რა თქმა უნდა, ყველას ვერ შეუდარებთ. მაგრამ თვალსაჩინოებისათვის მინაც შეუდაროთ ის შავალითება, რომელთაც რეცენზენტები ახალი ლექსიკონის მონაპოვრად მიიჩნევენ.

ქერ პირველი რეცენზია („პირველითვან იყო სიტყუა...“) ვნახით —

1. „ქართული დიალექტის ლექსიკონი“: „შეკრულქმებას შეუტრება. შეიერთებს (წყალსა და ფეილის)“.

„თვალადური ქართული ჰაზრეა“: „ცო მის შეცოლქმებას პურის ცოში შედღვის დროს კარგად რომ შეეკრება და შედღვება, იწელება და ნაწილ-ნაწილ არა წეღება, იტყვიან, ცოში შეცოლქმებადაო.“

აგრეთვე: ცოში ზღღვის დროს თუ შეატყობს, რომ ცოში ცოტა მოუვლიან, ამავე ვარცხლილი მორც პატარა ცოში კიდევ მოწეღენ, მერც ორივე ცოში ერთმანეთში გადაწეღენ — შეცოლქმებაც.

2. „ლექსიკონი“: „შეცინილება-სი-სეკურებას, მიითვისება“.

„ჰაზრეა“: „შეცინილება გადატანით: მიითვისება“.

მართალია, საილუსტრაციოდ მოხმობილი შა-

ხალი განხვადება — „ლექსიკონში“: „ქანი ვითოვე, შეიშვილა, ნამგალი ვარცხლილი ვილა“; „ჰაზრეაში“: „თოხი ვარცხლილი ვილა“ — მაგრამ ამას არსებითი მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს.

3. „ლექსიკონი“: „გაფრანგება-გაბრაზება, გაიცეცლება“.

„ჰაზრეა“: „გაფრანგება განისხება, გულის მოცემა გაგულისებულ კაცზე იტყვიან: „გაფრანგად, გული მოიცაო“. ქიწიყურ შეტყველებასი იხმარება „გაფრანგება, ფრანგად“. მართალია, ხალხურ „ამირანში“ ქიწიყურის მხვავსად არის:

გაფრანგად, კარი შელენა, ვითარც გამირთა წესი არი, მაგრამ „გაფრანგება“ უფრო ძველად უნდა იყოს“.

ახლა მეორე რეცენზიაში („ფრიალი შრომით ხელდასმული“) მოწმებული რამდენიმე შავალითაც შევამოწოთ —

1. „ლექსიკონი“: „შეშინებულ-ი იღნავ გაზარული, დაზანებული“.

„ჰაზრეა“: „შეშინებულს“ მხოლოდ ადამიანზე არ იტყვიან, ამბობენ უხულო საგნებზეც:

შეშინებულნი კედელი დაზიანებული, გაზარული კედელი...

შეშინებულნი კვირტი ყინვიზან შეშურალი კვირტი...

შეშინებულნი ბოძი მორყეული ბოძი“.

2. „ლექსიკონი“: „ლანგა-კუჭვი“.

„ჰაზრეა“: „ლანგა აღიდებული ან მღვრიე წელის ლამი, ლექი, ლამიანი ქაფი.“

აღიღებულ მღირაზე იტყვიან, ლანგამოღებთ მოღიბო. ანევე ტალახსა და ლაფში მოსაწევე ადამიანზე ამბობენ, მოლანგაფულიაო. ხშირად ვაიგონებთ: „ახალ მორწყულში ვითხინდი და თხმა ლანგა იკარა... აი ლანგაო“.

თვალადურ „ლანგა“-თან შედარებისას რავრცე შენარსობრავ, ისე ვარცხნულ ნაოხსობას ამეღავნებს „ლანკერი“. საუბრადღებოა აგრეთვე „ლია“ და „ლიანა“ (ლაში, ლაფი, საფლობა, ტალახი).

ლანგა, ლანკერსა და ლია-ლიანებს ერთმანეთს უახლოვებს „ლიანკერა“, რაც დიდი ბინაშვილის განმარტებით დამდნარი თოვლის ღვარაა „ლიანკერა“ გურულ დიალექტშიც გავლებს (იხ. „განმარტ. ლექსიკ.“).

3. „ლექსიკონი“: „მოადიოვება-ს. მოუდიოვება-ს დილით ადრე, მოწყვლამდე მოამძებებს (საქონელს, ცხვარს)... მოდიოვება: ათ-თერთმეტ საათზე საქონლის მოსაწყვლად მორგეებს საქონლის მოდიოვების ეტყვიან...“

„ჰაზრეა“: „გადიოვება და გარაიოვება დილით, სანამ მოწყვლიან, ძროხას“

გაბაღალებენ, რომ შეტი მოიწველოს, ანა
გადაღვება შევია. იტყვიან: „ძროხა
გავადილავე... ჭრს არ გაიბდილავება“ და
სხვა. ამავე მიზნით მეწველი ცხვრის საბაღა-
ხოზე დილით გარეყავს გარიაღებას. ემა-
ხიან. „ცხვარი გავარიაღე... გაუარიაღებია“ (გა-
დილავებას ზეესურებში გადაღაღვრებას
ემახიან).

რომ არ არის გადაღაღება და გარიაღება
„ბაღაღით მოგვრისება“? (იხ. „მოგვრისება“).

4. „ღექსიკონი“: „შეკვარა“ შუგ და
წვიმა ერთდროულად.

„ქაშეკა“: „შეკვარა შუგარა აშინდი:
თან წვიმა, თან შუგა; შუგ პირს იბანს“.

5. „ღექსიკონი“: „ჩოქელა პატარა, და-
ბაღა“.

„ქაშეკა“: „ჩოქელა ადრეული სიზინდის
ჭინი, ძლიან დაბლი აზრდება, პატარა ტარო
აქვს“.

რეცენზიის ავტორები ჩამოთვლიან სიტყვა-
თა ერთ რიგს და წერენ, „ებერა ამგვარი სა-
ყუარდლებო სიტყვა გამოაშუერებს ავტორე-
ბმა. ქართული ენის სხვა დალეიტებთან მათი
შეპირისპირებითი შესწავლა შუქს მოჰფენს
მრავალ ბუნდოვან სუბიექსს, წარმოაჩენს ცა-
ლიერულ სიტყვათა ისტორიას“-ო. სიტყვათა ამ
რგვმი დასაბუღებულაა აღქაბი ც. ლექსი-
კონში „აღქაბი“ ცალკე განმარტებული არ
არის, ამიტომ აქ უნდა იგულისხმებოდეს
„აღქაბო“-ს განმარტება: „აღქაბო
შწირი, უნაყოფო (მიწა). შღრ. აღქაბი...“ აბე
რომ, ან სიტყვის მხოლოდ და მხოლოდ ხტე-
ნება არის მიჩნეული მის გამოშუერებად და
ასეც ექნებოდა; უფრო აბერ „ქველი ქართული
ლიტერატურული ენის ლექსიკის შვიდრი“-
ეს სიტყვა გოგრაშეტებრაშელს რომ არ
დასაბუღებინა ქართულ რტყვეულებაში და
ნიუანსობრივად არ დაუზუსტებინა მისი მნი-
შენლობა: „აღქაბი სახე აქვსო, გამ-
ბარ, სახეგაბულად ადამიანზე იტყვიან. აღ-
ქაბი მიწა შწირი, ღარბი, მოუსაგდლანი
მიწა. აღქაბი შარცვალე მსუბუქი,
მოუსაგდელი, ბუტი მარცვალე“. ანალიზისას
დამოწმებული და შედარებულია საბას, თეი-
მურაშე პაგრატიონისა და ნიკო ჩუბინაშვილის
განმარტებანი და აგრეთვე „ქართული ენის
განმარტებითი ლექსიკონი“, სადაც სააღუსტ-
რაციოდ გურუღი დალეიტაღანაც არის მოხ-
მობილი მასაღა („აღქაბი დღო მ — თბელი
ღღმე“). რა თქმა უნდა, ასეთი დაშუერულიანი
განმარტების შეშეღბ „აღქაბის“ ხტენება ამ
სიტყვის გამოშუერება ვეღარ იქნება.

ვკონებ, საკმარისია. დანარჩენი მაგლი-
თები კი, თუ საჭირო ვახდება, შერგ ვნაბოთ.
ოღონდ აქვე ამახაც შევნიშნავ, რომ „ღექსი-
კონი“ გულისხმობს არც თბელი საბოკიან
„ქართული ზატკანი სიტყვათქმებისთვის“ შეუ-
ღარებიათ, უკველ შეშეხვევაში, ჭერ მარტო

რეცენზენტების მიერ მოწონებული რამდენიმე
ილიმპტური გამოქვა — „შოსტორიკული
შემა“, „ქვის ნატება“, „ცეცხლი შექველავა“,
„წისკელზე დასუქვაი“ — თბელი საბოკიან
გაცილებით აბერ და უკეთესადაც აქვს განმარ-
ტებული.

ახა თუ იხე, „ქართული დილეიტის ლე-
ქსიკონის“ გამოცემით, ცხადია, მარალეც უა-
ღრესად საჭირო და სასარგებლო საქმე გაკე-
თდა და ამიტომაც არის სრულად ბუნებრივი
მისაღმი გამოჩენილი დიდი მეცნიერული ინტე-
რესი (ჭრატკობით ამ ინტერესის დასტურია
ეს ორი რეცენზიაც და მათში გამოთქმული,
ღექსიკონის გაცნობის შედეგად აღმრული
საგულისხმო დაკვარებაწაც), მაგრამ განა შე-
ძლებება, რომ ამ ახალი ლექსიკონის მეცნიერუ-
ლი ღარებუღებისა და მნიშენლობის გავხე-
ღების მიზნით წინამორბედი ლექსიკონის შე-
ცნიერული ღარებუღება და მნიშენლობა გა-
კვარაფროთ, თუნდაც დაჰმცირათ ან შეეწ-
ღდღოთ? რაც არ შეიძლება, იმას ნურც შეეც-
დებოდა და „ქაშეკას“ და მის ავტორს ღი-
რსებისა და დამსახურებისამებრ მიუზღოთ.
თანც „ქაშეკაში“ გარკვეული საკითხები და
დაღენილი ეტიმოლოგიები მომავალში მაინც
ნურღარ ვახდება ხელახლა საკლდე და განა-
რკვევი.

თვითონ გიორგი შეტებრაშელს სხვათა,
თუნდაც მცირე, წვლელი აღუნიშნავი არ და-
რჩენია. ამის მიუხედავად, იმის შიშით, ვათუ
ვიწმე გამოშრჩიო, ერთგვარად მაინც აბოღი-
შებს: „არა მაქვს პრტინია, რომღღაშე სა-
კითხის მსგავსა სპეციალურ ლიტერატურაში
გამოთქმული არ იყოს. ამ მხრის უკველ სა-
მართლიან მითითების ანგარიშს გავუწერ და
„თვალადღრი ლექსიკონის“ მომზადების ღარის
გავითვალისწინებ“-ო. „ქაშეკაში“ ხტინად არის
დამოწმებული აღექსი ჭინტარულას მონოგ-
რაფიული გამოკლდევა „ზეესურების თავიხე-
ბურებანიც“, წინახატყვაბაში კი ეს ნაშრომი
შეფასებულა, როგორც „მნიშენლოვანი შე-
ნაღენი ქართული ენათმეცნიერებისათვის“.
დამაფრტებელია, რაკვა წინასიტყვაობიდან
იმასაც ვებუღლოთ, რომ აღ. ჭინტარული
გამოშეღბლისი თბოენი თავის ღრეზე, თუ-
რამე საუფრტლიანად გაცნობია „ქაშეკის“ ხე-
ღნაწერს და მთბელი რიგი საუფრადღებო შე-
ნიშენებუც გაუზარტება ავტორისათვის. ღრო-
თა განმავლობაში კი, როგორც ჩანს, ვადაუწ-
ყვა ამ ნაშრომის არტებობა.

მეორე რეცენზიის ავტორები კიდეც ერთ-
ხელ მოგვაგონებენ ლექსიკონის, განსაყუარე-
ბით კი დალეიტტური ლექსიკონის, შედგენის
სართულას — „ღექსიკონზე მუშაობის სხე-
ციფთა უკველთვის გულისხმობდა დაჰაბულ
შრომას, პროფესიულ აღღოს, გამოცდობლე-
ბახა, და რაც შთავარია, შესასწავლი ობიექ-
ტის დიდ სიუვარულს, ეს მით უფრო ათქმის

დალიქტური მასალის შეკვლევარათა მიმართ, რომელთა საქმიანობა შიშველ რაგ სირთულეებთან არის დაკავშირებული, იქნება ეს მასალის შეკრება, შერჩევა, თუ მისი დამუშავება და მოწოდება ლექსიკონის სახით“. აუცილებელიც არის და მოკლედვე ვართ ეს სიტყვები გიორგი შატბერაშვილის შეცნიერულ ღვაწლზეც გვაუბრძვით, რადგან გიორგი შატბერაშვილის წინაშეც უთუოდ არაერთი სირთულე წამოიჭრებოდა — სიტყვების მოძებნისა და თავმოყრის. მათ მნიშვნელობათა გარკვევისა და დაზუსტების, სალექსიკონოდ მოწოდების, ლექსიკონისათვის ორიგინალური ფორმის გამოძებნის სირთულენი — ვიდრე თავისი ოქახის, კარის მეზობლებისა თუ გარე მეზობლების ენას სამწუროვ გაყოიტანდა.

„თვალადური ქართული ჰაზინა“ ამ სირთულეთა გადალახვის შედეგად შეიქმნა, ოღონდ მანამდე, ამ სირთულეთა დახმდევად, ცხადია, აუცილებელი იყო წლობით მუდმივო მზადყოფნა და ფაქციცებულო უურისგდება გარშემოყოფთა საუბრისათვის, რადგან „სიტყვის გახსენების საჭიროება იწვევს შეიძლება წილიწადიც გავიდეს და კაცმა ესა თუ ის სიტყვა ერთხელაც არა იქვას, მაგრამ ისიც შეიძლება, იგივე სიტყვა დიდიდან საღამომდე აუცილებლობის გამო ბერძენ გავხსენოს“. მუდმივო მზადყოფნა, პირველ რიგში, იშვიათი, სრულიად „უპირა და დაუკრძეფავი“ სიტყვების მიხანებად, შერე კი ზრუნვა მათ შესანახად და სალიტერატურო ენაში დასამყვდერებლად. ძიების პროცესში შეკვლევარს, როგორც თვითონვე წერს, ამის გამოც ბერძენ უცქინია ნამდვილი სიხარული, როცა

გარდაცვილიად, ან მხოლოდ ძველი ლექსკონების მდგომრად ნაგულეებო სიტყვა მის თვალწინ იშვიათად სახმარო ნეფილენი იქნებულა.

ქართლურ მტყველებში ამ სიტყვების მოგება უდავოდ ადისტურებდა იმ არს, რომ ეს სიტყვები გარდაცვილინი არასოდეს უოფილან, ხინი ქართლურ მტყველებშიც ცოცხლობდნენ არა როგორც დალიქტური ფორმები, არამედ როგორც სალიტერატურო ენისათვის აუცილებელი, თავის დროზე კიდევ არსებული და ეამთა ვითარების გამო რატომღაც მივიწუებული სიტყვები. რომელიც კვლავ უნდა დაბრუნებოდნენ სალიტერატურო ენას — არა მარტო ლექსიკონს, არამედ სწორედ მხატვრულ ლიტერატურას (არაერთი ამგვარი სიტყვა „ქართლური დალიქტის ლექსიკონშიც“ არის აღწესებული). და თუ როგორ ბუნებრივად და ძალდაუტანებლად დაუბრუნდნენ, მშენებრად ჩანს გიორგი შატბერაშვილის მოთბრობებიდანაც და მიესებინაც. საერთოდაც მისი შემოქმედების ენობრივი თვალსაზრისით შესწავლა უთუოდ სასარგებლო იქნება და ბევრ რამეს დაგვანახებს ქართული ენის სიღრმეში, რადგან გიორგი შატბერაშვილის შემოქმედებაში ქართული ენის სიმდიდრე ძალზე ბუნებრივად ვლინდება.

მაგრამ ეს სხვა მსჯელობის საგანია, აქ კი უნდა ათქვას — გიორგი შატბერაშვილის „თვალადური ქართული ჰაზინის“ მნიშვნელობა იმდენად თვალსაჩინოა ქართულ ლექსიკოგრაფიაში, რომ მისი უგულვებელყოფა ჩვენი ენათმეცნიერების მხრივ უზერსული უნდა იყოს.

კანი ყმა

ამას წინათ მალაზიაში ხალხური ორნამენტებით შემკულ, მიწიდან გაფორმებულ თხელ წიგნს წავაწყდი — გიორგი თურმანაული — „მონადირის ჩანაწერები“.

გარკანის შუა წელზე ფოტოა. როგორც ჩანს, ზღვრისაა გაზაფხულია. დაბალ უორცსა და ეზოს ალაგ-ალაგ თოვლის შემომდნარი საბურველი აკრავს. კალარაშერეული. შავსა-მოსიანი ჩამუხლული კაცი მარჯვნივ თუ რაღაც სასულსავს უყრის თავჩაქინდრულ შვლის ნურს. ამ სურათის ნახვამ გამაზრა და გულიც ჩამწყვიტა იმავე დროს. დავდომიდი, რადგან ამ წიგნის დამწერი, მთელი საარავგოს მშვენიერება და სიამაუე ცოცხალი აღარაა. რევან ინანიშვილის დიდი სიუვარულითა და ლაზათით დაწერილ მოკლე წინათქმასში („მონადირული წიგნი“) გულსავედ არის ნახეიენები — რა კაცი იყო გიორგი თურმანაული და ვინ დაკარგა ისედაც დაცოტავებულმა, დამცრობილმა უღამაზესმა კუთხემ.

სხეიებული ფოტოს ნახვამ უესტად თორმეტი წლის წინანდელი ზაფხული გაამახინა. გიორგი თურმანაული მალაროსკარში მიგვიპატოდა. ორი მანქანით წავედი. კაბა აშირეების ჩეიეი ძველი ინტელიგენციის საუცხოო წარმომადეენელი და სტუდენტო ახალგაზრდობის შესანიშნავი აღმზრდელი აღექსანდრე პაპავა ახლდა. აქვე იუენენ თამაზ კხეიენელი და ზურაბ კიკნაძე. „ცისკრის“ „ჭანსულ ჩარკიანი, ტარიელ კანტორია, გურამ ჭარიაშვილი (მაშინდელი „ცისკრის“ მდილი, უვლასათვის საუვარელი პიროვნება) და შეწამოვდიდი. ჭანსულმა თავისი ვაჟი, მამუკა წამოიყვანა. მორიგეობით გვმასპინძლობდნენ — არაკული გოგოლაურა, გიორგი თურმანაული, მალაროსკარის კოლმეურნიობის თვემდომარე დეენა უმბლაური... არცერთ ჩეიენგანს არ დაავიწყდება ჟმევეში გატარებული ის რამდენიმე დღე.

მისებურად, სხვანაირი ეშხით დავესნა გიორგი თურმანაულია არაგვის ახლოს, ზედ მითური კოპალს ქვასთან; თან დაატანა. ეს კეკოპალს დაციომებულია. უველას მოგვეწონა უცნაურად დატრიალებული სიტყვა. ციდან ზორტო ძალთა შემშესტრელი მების დაციმის გრანდიოზულ სურათს რომ გეიშხეიდა. სახელდახელოდ გაშლილ სუფრასზე გიორგიის დაქერალი. სისხლისტრად დაშეფილი შტკაულიანი კალმებეი ციმიციებდა. გიორგი თურმანაულის სიტყვა-პასუხითა და დახევეილი მანერებით მოიხილულმა თამაზ ჩეიენელმა „არაგვის ზეობის ლორდი“ უწოდა მასპინძელს. რათქვამა და რა მოხდა, მაშინვე უნდა ჩაწერილიყო, იმის აღდგენა ამქერად შეუძლებელია. როცა ავიშალეთ და გამოველამარაკე, გიორგიმ ხალხური ლექსი თქვა ჩიხეებზე ნადრობისას დაღუპულ მონადირეზე; არ გაშეგონა. კლდეზე გადაკარდნაღის ბეებეში გაღანდული „ღორბელი“ (ეს ფორმა გამოიყენა, ბეერებს ზრიალი გაუდიოდა) ახენა. ლექსი მოკლე იყო. აღტაცებმა რომ შემაშინა, ასეთებე ბეერა ციცი, სხვა დროს გეტუყო. ის სხვა დრო ჩეიეთის აღარ დამდგარა.

მასსოცს. იმ ზაფხულის დღეს, არაგვის ხეობაში ერთ-ერთი ჩაქრალეებისას ბატონმა ნიკო კეცხოველმა ხელი აგვიწია და მანქანა გააჩერა. ჩეიენც მაშინვე ვარს შემოვეხეიეთ. მოკვიპიხეთ. ასე ერთად როდისღა გნახეთო გეიფხრა. „ვილახის“ ფონზე ვაგვამწერია და სურათი ვადაგვიღო. მერე მისებურად ვაგვეხუმრა და დაგვეორდა. ორი კვირაც არ გასულა იმ ხელშაღლიანმა კაცმა უველას საითთაოდ გამოგვეგუზენა თავისი ვადაღებული ფოტო, ზედ თარხილა დასმული და ხელიცაა მოწერილი.

ერთი მალაღი, ფართებეებეიანი, თხელი, ასხეილი ტანის უებრო ვაჟკაცი, ამ ფოტოზე აღბეჭდილი. დღეს ვერ ზედავს მზის ნათელს. სწორედ მასი სული ტრიალებს აღრევე ნახსენებ მცირე წიგნში; ახლა ჩეიენ ვეიდავთ მითური კოპალს ქვასთან; თან დაატანა. ეს კეკოპალს დაციომებულია. უველას მოგვეწონა უცნაურად დატრიალებული სიტყვა. ციდან ზორტო ძალთა შემშესტრელი მების დაციმის გრანდიოზულ სურათს რომ გეიშხეიდა. სახელდახელოდ გაშლილ სუფრასზე გიორგიის დაქერალი. სისხლისტრად დაშეფილი შტკაულიანი კალმებეი ციმიციებდა. გიორგი თურმანაულის სიტყვა-პასუხითა და დახევეილი მანერებით მოიხილულმა თამაზ ჩეიენელმა „არაგვის ზეობის ლორდი“ უწოდა მასპინძელს. რათქვამა და რა მოხდა, მაშინვე უნდა ჩაწერილიყო, იმის აღდგენა ამქერად შეუძლებელია. როცა ავიშალეთ და გამოველამარაკე, გიორგიმ ხალხური ლექსი თქვა ჩიხეებზე ნადრობისას დაღუპულ მონადირეზე; არ გაშეგონა. კლდეზე გადაკარდნაღის ბეებეში გაღანდული „ღორბელი“ (ეს ფორმა გამოიყენა, ბეერებს ზრიალი გაუდიოდა) ახენა. ლექსი მოკლე იყო. აღტაცებმა რომ შემაშინა, ასეთებე ბეერა ციცი, სხვა დროს გეტუყო. ის სხვა დრო ჩეიეთის აღარ დამდგარა.

სი თვლით ხილულ საოცარ სურათებს, განვიცდით მღვდლურ წოდებას, ადგილზე გამაქვავებელი სიღამაშის მოზიარენი ვხდებით.

ბრწყინვალეა თავში მოქცეული ნაამბობი — „საქიხვეების პირველადი ხელა“ — თავის მერგობარ იოსებ ციკროშვილთან ერთად პირიქით ზვესურეთის სოფელ ზონში მონადირეობათა და მახვილგონიერებით განთქმულ ტოლხა შეთავაშურთან ახლდა. ამ კაცის სახელს მრავალჯერ შევხვედრავართ ჩვენი შთიელი პოეტების ლექსებში, მაგრამ გიორგი თურმანაულისავეთ ცოცხლად და ბელშესახებად ტოლხა არავის დაუხატავს. თუმცა მოსავლის აღების და თიხვის დრო იყო. შეთავაშურმა შილიფად ჩამოშლ ახალგაზრდა სტუმრებს ხართი ვეღარ გაუტეხა და საშვენი საქიხვეებიცურ მშავალ ვიწრო ბილიკს გაუყუვნენ.

მართლაც დაუთვარია ვაინებისას შურთხების ვაღობის მოსმენა, რომელითაც ტოლხა „შთის ბულბულეს“ უძახის.

ერთგან მონადირენი ძველებით ვადათერებულ ადგილს წაადგებთან. ტოლხა ამ ამბის მონაწილეა და თანამგზავრებს უყუება — როგორ წამოიყვანეს მან და მისმა ამხანაგებმა მონადირეის ვადახაზიდად იოხი სახედარი, რა საშინელად ქართოელი დაატუდათ და პირუტყვები ბეღის ანახარა შეატოვეს.

„სამი.ოთხი დღე მშვიდვარება ქარიშხალი, შერე გამოიღარა და ჩვენი ხარვის სანახავად წამოვდეთ. სამი სახედარი მოქვედარიყო — ერთი — უფრო ახლგაზრდა — ვადარჩენილყო ცოცხალი. მშვიტს სხვა სახედრებისთვის ძუა და ფაფარი სულ წაეძოვა. ეს ძველები იმ დახოცილი სახედრებისა“.

რა სასტიკი, თავისებურად უცნაური და მართლად სურათია ვადმოცემული, რა წარმოუდგენელი ბრძოლა ნახვევები, ცოცხალმა სხეულმა არსებობა რომ შეინარჩუნოს. ეს დეტალი რომელიმე დიდ წიგნს დაამშვენებდა.

მაისტის ხეობაში უესლთ სისწაულეებრივი სანახაობა ვადუშლებათ (ამ ადგილს წინათქმის ავტორიაც სავანებოდ აღნიშნავს): „უამრავი ჩანჩქერი ვერცხლისფერი სხეულებით წივს კლდეებზე და ცაყაბებს, თრთის. ზოგი ჩანჩქერი მახვილვით აგდია უფსკრულში, კლდის აკანში წევს. ამ ხელმაწრეს იშვიათად თუ დინახავს ვინმე. ვინ მოვა აქ? შეცვარე ამ მონადირე. სხვათა თვალთაზედასახან კი დამაშლეთა ეს შთიბი, სალი კლდეების პერანგები რომ ჩაუცვამ და ჩანჩქერების ვერცხლს ძაფებით შეუკარავო“.

ყოველ სტრიქონში პოეტი, ბუნებაზე თავდავიწყებამდე შეეყარებული კაცი იგრძნობა. მართლაც სხვა სული უნდა ვეღვას, ეს რომ დაწეროს: „ბევრ ადგილას ვნახე შთის მდინარეთა დამსხვრეული და დამოძვრებული ტახი. სად კლდეთა კალაპოტებში და უფსკრულებში ზოგ ადგილას ისე იყო დაღეწილი, აღარ შვე-

როდა თუ კიდევ შეძლებდნენ ხიარულსა და ტანის გამართვას, მაგრამ ჩემი შეყუდებული ქრი ამა იყო — შთის ჩანჩქერებში და წყურვეურებში ასეთი კალაპოტით ხიარულს შეტყველენი არიან და თავის სავალ ვხას აგრძელებენ“.

უამრავი სურათი ასეთი სიცხადით, კიხეშატორავიული სიჭვეთითა და თვალსაზრისობით არის აღბეჭდილი და საშუადაშოდ გამახსოვრდება.

ტოლხას ნაამბობში ცხოვრების სიბრძნე და უძველესი ქართული შთობის ცოდნა ჩანს, თავისებურად, პირველყოფილი მონადირის გეშთ არის ახსნალი და ვადმოცემული ქიხეთა მიუდგომელი საუფლის წეს. ჩვეულებებია:

„— ნადირს თავისი პატრონი და შფარველი ჰყავს, ყოველდღე რიგრიგობით მწვეშხავენ ქიხეებს ნადირს პატრონი. — ხან ქალია მწვეშხად, ხან ვაჟი, თუ ვაჟა მწვეშხად. მშინ უფრო ხელი ემართებათ მონადირეებს და ნადირიც ეძლევათ, თუ ქალია, შამინ მონადირეები ძნელად მოყვადენ ქიხეს“.

მეორე ნაამბობი უკვე რაღვარ ვითარებას ახატავს, ტოლხას დეკორატივებს და მონადირულ გამოცდილებას ვვამცნობს. ზვესურის სახეზე ჩვენ თითქოს უცნაურ ღიმილს ვხედავთ:

„საოცარი წესი აქვთ ამ ტიხეებს, შუნები და პატრონი ცალკე ცხოვრობენ. ხარჭიხეები კი — ცაღე. შამალი ქიხეებიც ზუთ წლამდე დედა ქიხეებთან არიან და შმოლოდ შერე ვადიან ხარჭიხეების ქოვში. წელიწადში მხოლოდ ერთხელ შეერევათ ერთმანეთს ხარჭიხეები და შუნები. ეს გვიან შეშოდგომარე ხდება, ნოემბრის თვეში. ასე დაუწვსა თავის ვამჩნემა და მას უნდა დამოჩილდნენ. რაც ერთად არიან, შამინ დიდი ქოვებია. უფრო ბევრჯერ მინახავს ერთად ორას და საშახს სული. ზოგჯერ ვერც დასიღობს კაცი, იმდებია ერთად. შამინ იციან ხარჭიხეებმა ქიდაობა და რკათა ცემა ერთმანეთისად. და ეს ხმა თოფის ხმასავით იხმის საქიხვეებში“.

სათითადად აღწერილი ეს ადგილები — ქიხუთ, დაქუთა, უყარეო (ქისტურად „უამგორი“); ტოლხამ მშვენივრად იცის ქისტური და დროდდრო ამ ენაზე წამოიძახებს ხოლმე მოძალებულ სათქმელს, სახელდახელოდ უთარგმნის ბიჭებს).

ოთხა ათასი მეტრის სიმაღლეზე, სიკვებით ნაგებ ფარდალა სადგომებში უწევთ მონადირეებს ღამისთევა. ვითოშობები ხანდახან არყის ყლივითი ითხოვენ სხეულს. ტოლხა მარჯვად მოეწუება ხოლმე და ვერდალა არ იცვლის, ყველაფერი იოლად ვადააქვს; თანამგზავრებს მსუბუქად, მეგობრულად აქილიკებს. მძალაფიცებს თბელ პაქაეთი აცეთით და ვათენებამდე სული სძვრებთ სიცივისგან, მაგრამ ქიხეების დევნა და სუნთქვის შეშკერული სიღამაშის ხილვა აღლებინებთ.

რამდენჯერაც ქიხეებს მიუახლოვდებთან სა-

თოფეზე, ტოლმა სტუმრებს უთმობს სროლის უფლებას; იოსები ისერის და უკველ სროლაზე ზედმოცარული არება. ამას შერე თითქმის მივიღე დღე დაკარგულია. დიდი სიძველევები ახლავს ჩიხვებთან უკველ ახალ შიპარებას, ბოლოს ტოლმა და იოსები ერთად უთმონებენ შარჭიხვს თოფს და ისერიან. იმეო არც ახლა აკეთ. წამოსვლისა კლავ დიდებულთა სანახაობით ტუბებთან — ორმოცამდე შუნი და თიკანი ეშვება სამოცრებიდან. სწორედ ამითვე უთქვამს ერთ თავზეხელაღებულ ქისტ ყაზალს (ტოლმა უყვება): „სადაც შარჭიხვმ გაიარა, შეც გაიარებ, სადაც დედა ჩიხვა და თიკანმა გაიარა, იქ შეც ვერ გაიარებო. ვ შუნთიენები მაგრებ არიან ქალიან, ისეთ კლდეებზე გადიან, ფრინველს ვერ გაეყარება!“...

სამიწედი ნახაოზუნებში ტოვებენ ჩიხვებისგან ამხრიალებულ ქვეშაინ ფერდობებს და შინისკენ გამოსწვენ.

ჩანწერების უმეტესობა დათვებზე ნადირობის ეპიზოდებს გვაცნობს. ძალზე საინტერესოა შინაურ საქონლეზე შეიშრეული ვეიბა ნადირის მოკლეა („დიდ დათვებზე ნადირობა ვანხევი“). რაცა შეგობრები დამარბული დღეის ახლო შუოფ დათვს ხაშინდლი ზედათის პარისბარ მდგარნი ტუყებშით დაცხრიალენ მოკლეუის შარტო ტუყვა აიწონა ოცე კალგარამა.

ზოგიერთ მონადირეს (კლექში მარტოიშვილი) ახალგაზრდობაში სიხარბე გამოუჩენია; ზღაბის მძოვარ დათვის და მის ორ შორდილ ბელს რიგრიგობით კლავს მთედგომელ ადგილას, ისე, რომ სამიწენი უფსკრულში ცვივიან და ვაგეტ ერთის ამიტანა ვერ უშერბდება. ესაგებია ამ კაცის ნაგვიანველი სიხარული: „...თავი შექმულა. გულში ბოღმა და ბრანი მიტრიალებდა. ეჭარბობდი ჩემს თავზე, რატომ დახოცე-მეთქი სამი დათვი, განა ერთი არ იყო საყმარისა? ბუნებამ დაგვაჩა, სამაგიერო მოგვიწლო, არც ერთის ღირსი არ გავგახდა. სამი დათვი ტუყის შიკაელა და ჩვენს!“...

მცირე ნაველასავით იკითხება მიხეილ ნაყურის ნაშობის მიხედვით დაწერილი „ბეველის მოტაკება“, გულშინაშეწოდომი ანბავი, სახელგანთქმულ ფშველ მონადირეს ბასილ ბაიაშელს რომ გადახლოშია. ამ კაცმა დედა დათვს ორი ბელი მოსტაცა, გამოდევნებული დათვი, რადგან არ უნდოდა მოკლე, სროლით დათვთა, მაგრამ გამწარებული დედა თავგანწირული უტევდა მონადირის სახლს, არაფერს ეუბებოდა. ბელბიც ძალობდენ; მშობელს ესმოდა მათი „ღერენ და ღებთინი“, ანუ გარბეღდა ერთი კვარას. „ღამღამობით დედა დათვი უხმობდა, ეძახდა ბელებს. ბოლოს კი მოუხმარა სახლის ბანზე ასვლას. იქ ბურტუვუნებდა და კენხიოდა. ბასილს ვეღარ გაუძლო გულმა — დედა დათვისათვის ის თოფის

მსროლელი არ იყო, ადგა და ერთი კვარა შემდეგ დამე, რაცა დედა დათვი შეუფხვდა ბასილის სახლის კარებს და კვრულად მიწაზე დაეღიწყო. ვა დიწყო, ორივე ბელი გაუშვა“.

მრავალ ეპიზოდზე შეიძლება გველაპარაკა, მაგრამ ჩემზე გასაოცარი შთაბეჭდილება მოახდინა თვით გიორგი თურმანაულის ერთი პატარა ჩანახტმა („დათვი და ბელბი“). რამაც თეოდ რახაშვილის კამკამა ენათ დაწერილი ხაშინაწილო მოთხრობები გამახსენა. ამ დაუწინარა სანახაობის თვლით მხილველი თვად ავტორია. ნადირისთვის ჩახაფრებულს მოულოდნელად ზღაპრული სურათი ეშლება თვალწინ:

„...უცხათ დავინახე ჩემ პარდაპირ, გაღმა, დიდ ფერდობზე ამავალი დედადათვი და ორი ბელი, საყმამოდ მორბდილები იყვნენ. იარებს და მიადგენ ზეავს, ბელებს ძალიან გაუხარდათ ზეავის დანახვა, ბევრა აჭიდავეს ზეავზე, მერე კი ქანაობა და ცურაობა დაიწყეს. აირბენდენ ზეავის თავში, დაწებოდნენ გულაღმა, თითო ქვევითად, და დატოვებოდნენ ზეავის ბოლოში გავიდოდნენ. დედა დათვი ბელბის თამაშს დაჭდარი უფურებდა, ბელბი ზეავის ბოლოში რომ გავიდოდნენ, ისევე ზეავის თავში აირბენდენ და ისე დაცურდებოდნენ. ზეავის ბოლოზე ცურდ, კლდეოანი ადგილი იყო. დაქანებული ბელბი თავს ვეღარ იკავებდენ, კლდეზე ცვივდებოდნენ. მერე კი წვალობდენ აქიდან ამოსვლაში. დედა დათვა უფურა, რომ წვალობდენ, ადგა, ჩაირბინა ზეავის ბოლოში, დაჭდა შუა ადგილას, ორივე თათი გაშალა და ასე დაელოდა ზეავის თავში ასულ ბელბებს. ზეავის თავიდან დაცურებულ ბელბებს გაშლილი თათებით იჭერდა. ბელბი კლდეზე აღარ ცვივდებოდნენ და კიდევ უფრო გახალისდნენ, უფრო მოუმატეს მახარაობასა და გართობას, ზეავზე ქანაობას. ასე გაგრძელდა თითქმის ნახევარი საათი. ვაოცებული ვუფურებდი მათ ცელქობას, მიკვირდა დედა დათვის საქციელი, მერე ჩემ ქვევით ვიდაცამ უვარილი ატება, როგორც ჩანს, ამხანაგებს გვიხმობდა. დედა დათვმა უფრები ცვიტარა, ალბათ, ადამიანის სუნეც იყრა, წახველა და გარიდებმა გააწუვოტა. ბელბის კი არ უნდოდათ ზეავის მიტოვება, დედას მანამ არ წაქუცენ, სანამ არ გაუბრაზდა, თითო თათი არ წამოარტყა და არ ავტანობინა, — ამა ახლა საშიშროება გველის და გავიცვიტოტა“.

ღმერთი შეეწიოთ, გაუმარტოლდათ დედა დათვა და მის ბელბებს, გიორგი თურმანაული რომ შეესწრო ბუნების შვილთა წრეგადსულ კორიალსა და ლაღობას, თორემ სხვა, ხარბი და სულწარფა ადამიანი მათი სისხლით შეღებავდა ზეავიან ფერდობს.

დასანანა, ასეთი ვეცაკი ამიერიდან მხოლოდ უნდა მოვიგონოთ, სვედგარეული სიამაუთი უნდა ვახსენიო.

ზაურ მამყელია

უცნობი რედაქტორია ტიცინან ტაბიძე

ქართული ლიტერატურის ახლო წარსულიდან, საანტერესოა ვაწუთ „მთლიანი საქართველოს“ გამოცემის ისტორია და მისი რედაქტორის მოქალაქეობრივი და პატრიოტული შემართება.

ქართული პერიოდიკის ბიბლიოგრაფიაში (თბილისი, 1947) აღნიშნული გაზეთის შესახებ მოცემულია ზოგიერთი ცნობა: სახელწოდება — „მთლიანი საქართველო“, პერიოდულობა — ყოველდღიური გაზეთი, გამოცემის წელი და ადგილი — 1920, ბათუმი. არ არის დასაბუთებული რედაქტორი და გამოცემელი. სიტყვა რედაქტორთან დასმულია კიოხვის ნიშანი. იქვე, შენიშვნებში დაწვრილებულია ზოგიერთი სხვა საკითხიც: გაზეთი ბიბლიოტეკებში არ მოაპოვება, მითითებული მასალები ამოღებულია სხვა გაზეთიდან.

დამატებითი მასალა სამეცნიერო ლიტერატურაში არ აღმოჩნდა. ბათუმის გამოცემითა და იგი მხოლოდ ერთ ბიბლიოგრაფიულ ცნობარშია მოხსენიებული (სამხრეთ საქართველოს ბიბლიოგრაფია, ბათუმი, 1980). ძველი თაობის ზოგიერთი მოღვაწის შეწუხებაც ამაო გამოდგა.

საკითხის შესწავლაში ისევ ამ პერიოდის ქართული პრესის მასალები გვემხარება. მიყვალული დოკუმენტაციით ვაწუთ „მთლიანი საქართველოს“ რედაქტორი ცნობილი ქართველი პოეტი ტაცინან ტაბიძე.

ეს ფაქტი მრავალმხრივია საინტერესო. 1920 წელი ქართულ „სიმბოლისტთა“ ჯგუფის ხანაა. ცნობილი ფორმულით ორთოდოქს მიმდევართათვის არ უნდა იყოს ნიშანდობლივი რეალური ყოფის საკითხებით დაინტერესება. სინამდვილეში კი ბევრად თავისებური და ეროვნული ტენდენციებით შეზავებული აღმოჩნდა „კოსტერკანწელითა“ მოდერნიზაციის ქართული მოდელი. დღიდან სამწერლო „ბარაკადებზე“ გასვლისა მტკიცე მშობად შეფიქრული ახალგაზრდა მწერლები

დაუცხრომლად იღწვიან მამულის საკეთილდღეოდ. სრულად სამართლიანად აღნიშნავს ცნობილი მკვლევარი სარგის ცაიშვილი: „კოსტერკანწელითა“ შემოქმედებაში ეროვნული სულიკვეთება ყოველთვის ძალუმად ფეთქავდა და ერთ-ერთი უველაზე აქტუური ფერმენტი იყო მათი პოეზიის თვითმყოფადობის გზაზე“ („წინამორბედნი და თანამედროვენი“, თბილისი, 1977 წ.).

ქერ კიდევ სამწერლო მოღვაწეობის გარეგარეშე ტ. ტაბიძის შემოქმედებაში, ურვეულო ახალ ხმებთან ერთად, მწვავედ გაისმის „ქართული შინა და ქართული მიწის“ ისტორიულად მტკიცეული სახელები: მედეა, ქალდეა...

კოლხეთის ღამე... სამშობლოს ღამე, ჩემს სიყვარულს რომ ურწევდა აკანს. ისევ შემტყრის სევდიო თვალბეჭე და წარსულ დღეთა მომითბრობს აშბავს (1912 წელი, „ნოქტიურნი“)

საქართველოს სვეტებზე ჩაფიქრებული პოეტი რამდენიმე წლის შემდეგ აღნიშნავს:

საქართველოთი ვინ არ დამწვარა ან ვინ არ სტირის საქართველოზე (1915 წელი, „თეთრი სიზმარი“).

ასე ძალუმად გამოხატული გრძნობა მამულისა, ცხადია, პირველ შემთხვევისთანავე უნდა ვახაზრებულიყო მათ თანამედროვე ცხოვრებაში. განსჯურებელი სიმწვავეთი განიცადებს ტაბუკა პოეტებმა მათ თვალწინ დატრიალებული ქართული ბედუღუღმართობა 1918 წლის 1 აპრილს საქართველოს მიწაწყალს ბათუმი ჩამოაქრეს. მენშევიკურმა საქართველომ ვერ დაიცვა საქართველოს ტერატორიის ხელუხლებლობა. ამიტომ ამოხდა პატრიოტ პოეტი:

ბათუმი მისცეს და ორპირზე მოღის თათარი,

ატმის ყველით სისხლიანი სტირის აპრილი.
საერთა თვის და ქალღვას ახალ
შერკვევის
ტანჯული ფიქრით სამუდამოდ მოეჭაწებები
აჰ, მეგობრებო, ჩემი სული ქვარტლია
სხვის
ცრემლით სავსეა ჩემი წილი ჩვენი
უანწყების.
(1918 წელი, „ორი აპრილი“).

„დაცემულ ბათუმში“ გამოწვეულ შემფო-
თებასთან ერთად „ციხფერუანწელთა“ ლექ-
სნი საოცარი რწმენითა და ძალით გაიხმა
„რევანზის“ აღების სურვილი

ან დავიბრუნოთ ჩვენი აჰარა,
ანდა ბათომთან დაცოვოთ ძელები.
იღრე სულთან ნუ გაიხარებს,
აღმოსავლეთის იდრე ტაში,
ჩვენ დავიბრუნებთ ბათუმის კარებს,
მწარე იქნება ჩვენი რევანში.
(1918 წელი, „დაცემულ ბათუმს“).

ახეთი მხენ საბრძოლო მოწოდებით შეებ-
ნაანა თანამებრძოლ და მეგობარ პოეტს პა-
რიკო ააშვალა. ეს თემა თქმა სხვა მწერლების
შემოქმედებაშიც გვხვდება. აქ მხოლოდ ერთ
უცნობ ლიტერატურულ ფაქტს დავასახელებ.
იმდროინდელ პრესაში გამოქვეყნდა ასეთივე
პათოსით გამსჭვალული ნაყოფი ლიტერატურის.
ძის მინიატიურა „ბათომი არ დაიწყოთი“
ნაწარმოები გამოჩინდა მწერლის შემოქ-
მედების ტოშეულებში.

შაჰთაყვი, სულ მალე აღსრულდა პოეტთა
წინააღმდეგობა. ორი წლის შემდგომ, 1920 წლის
7 ივლისს ბათუმი და აჰარა კვლავ საქართვე-
ლოს ფარგლებში შემოვიდა.

ბათუმის დაბრუნების ფაქტი ქართული
მწერლებისათვის ახალი შთაგონების საგანი
გახდა. დაწერა და გამოქვეყნდა მრავალი
ლექსი და პუბლიცისტური სტატია. „ციხფერ-
უანწელთა“ ლიტერატურული ჯგუფის წევრე-
ბმა პრაქტიკული ნაბიჯი გადადგეს. ეწვევნენ
აჰარას და მწერალთა საღამო გამართეს. სა-
ინტერესო ინფორმაციას გვაწვდის „გაზეთი
„ქალღვრა“, 1920 წლის 1 აგვისტოს ნომერში:
„ქ. ბათუმში, შშაფესკის თეატრში გამართდა
იორგენდნას საღამო — პატრიოტული მანი-
ფესტები. მოხსენებებს წაიკითხავენ... პოლო
ააშვალი, ვალერიან გაფრინდაშვილი, ტიციან
ტაბიჭი“ და სხვები.

შავი ზღვის პირველიღვივისა და ტაბიჭის
წარმოუთქვამს: „მე პირველად ვხვდებ ოკეა-
ნის და ჩემში მღერის ლიტერატორი“,
«Приветствую тебя старым океань, Вели-
кий безбрачник...»

აღტაცებული პატრიოტი პოეტი „ევროპის
ფანჯორის“ თვალსაწიერადან ვაცსუბრა ქართ-

ვულ მკითხველს. იგი ბათუმისადმი მიძღვნილ
ერთ წერილში ხაზგასმით აღნიშნავდა: „ჩემში
პატრიოტიზმი ისე ძლიერია, რომ ვერცხე
ზოა“. პოეტის ეს სტატია დღემდე გამოუქვე-
ყნებელია.

შეიძლება ითქვას რომ ზღვისპირეთში პო-
ეტი ჩავდა როგორც მგზნებარე შემოქმედი.
როგორც პოეტი — ტრაბუნე, რომელსაც ახა-
ლმა მოვლენებმა დიდი მისია დააკისრა. ახა-
ლი ისტორიული ფაქტების პოეტური განზო-
გადობით აღფრთოვანის ქართველი ხალხ-
ურეთები მომავლისათვის საბრძოლველად
„ჩვენ ბევრნი ვართ ბათუმში: უბრალოებით
გულში და ფულადის სიმტკიცით ხერხემალში
— აღნიშნავდა თავის მოწოდებაში ღრმად და-
რწმუნებული პოეტი. მისთვის ნათელი იყო
აჰარის შემოერთების უდადგის მნიშვნელობა.
„მე მელანდებო დღეს ბათუმში, რომ ბათუმი
გახდა ჩვენთვის პეტერბურგად... რომ გაიშ-
ლება მზის მირაჟი და იქნება მზის მოვარდ-
ნა“. პოეტის აზრით, ახალმა სინამდვილენ
მწერალთა ახალი შემოქმედებითი აღმავლობა
უნდა გამოიწვიოს — „ცხედავ ახლა არგონა-
ვტებს. არგო — გემთა პოეტის, ჩვენ მივა-
ტანი ოქროთი დაფრთხილ ლექსებს“ (გაზეთი
„საქართველო“, 1920, № 94).

ბათუმის საზოგადოება ინტერესით შეხვდა
პოეტების ღონისძიებებს. „29 აგვისტოს საყ-
რებულო დარბაზში გამართულმა საღამომ
დაიჭალა ხალხი მიიწიდა, — კეთილშობილ
მაშინდელ პრესაში, — ლექსები წარმოუსთ-
ვეს ტიციან ტაბიჭმ, ვრაიკოლ ციცილაქმ,
სანდრო ჩაჩიაშვილმა და სხვებმა. შესრულ-
და აგრეთვე საშეღერები და სცენები სპექტა-
კლებიდან“. როგორც იმ დროს მიღებული
ყო, საღამოს მყოფთა თავისი დიასახლისიც
— ბეტარისა მაღალაშვილი (გაზეთი „ქალღვრა“,
1920, № 71).

„ბათუმის“ ტკივილი შემოხვევითი არაა პო-
ეტისათვის, მან დღედაქალაქის „გაზეთშიც გა-
მოაქვეყნა ვრცელი პუბლიცისტური წერილი
„ბათომი“, რომელშიც საქართველოს ზღვის.
პირა ქალაქის მომავალი და მნიშვნელობა შე-
ჩერებულია პეტერბურგთან:

ქალაქებსაც აწუთ თავისი ანალოგია: ბათომი
და პეტერბურგი ანალოგიაა პოლიუსების;
ჩრდილოეთის თეთრი ყინვა და შავი ბუ-
რუსი — ქაობის ანთება. პეტერბურგი, სამხ-
რეთის გახლებული სიციხე — შვე დაბურუ-
ლი ქაობის ანთება — ბათომი.

მსგავსე მოვლენების ძიებისას პოეტი ავი-
თარებს აზრს, რომ მსოფლიოში არის ქალა-
ქები, რომლებსაც თავიანთი ვირ-ვარამის გა-
მოშხატველი მესვეურები მუცათ: ძველი პე-
ტერბურგის ტანჯვისა და დაღუპვის აღმსარე-

ზღაღ თ. დოსტოევსკი და ა. ბელი მიიჩნია პოეტმა. საკითხი ისტორიული სიღრმითაც განჭვრიტა: „უველანუე წათელი პუშკინიც გრძნობდა ადგილიდან დაძრულ პეტერბურგს — შეიძლება ითქვას კიდევ — მისი ეს პირველი პეტერბურგე თავიდან ზოლომდე გადავიდა პოეზიაში: შან დაკარგა თავისი პირველი სხე და მიიღო მეორე მხატვრული სხე. ზოლოს ჩვენება და გამართულია საშუალოდ. რუსეთის პოეზია ვერასდროს ვერ დაივიწყებს ამ ჭაობის ანთებას და „ქინის“ გემოს (ა. კრუჩინინი). უოველი ქალაქი, რომელიც გამოადებულია პოეზიისათვის, ასე ათავებს თავის უოფსას.

ზაღაღთ, დამასკო, ზაღონი, ბაბილონი, რომი, პარზი, პეტერბურგი. ქალაქების სახელები ისე უნდა ჩამოათვალოს, როგორც პოეტების. არიან ქალაქები, რომელთა ერთი ვახსენება გულისხმობს პოეტობას: «Сидон и покорил и камин бросил в море».

(ვ. ბრიუსოვი).

...ახალი პოეზია მიდის სწორედ ამ ზალარის ნიშნით. ამით ვადაღვს ტრაპიკი.

...ბათუმსაც აუვება „ქინის“ გემო, ფანტას-მაგორიული ვერუბი ახნელებენ თვალეებს.

...აქ არის ვადატებილი ზღაღ გიორგი სააკიას და ლ. გუღაშვილის პორტეტი.

...ფარშავანგები ქალაქში“ პაოლო იაშვილის... წიკალა ფირსმანის 'სარაფეებში დახატული შოვრალი ხომალდეები და ლაზი პირატები...

...და უველაფერს, როგორც „ფემირული ტაძრის“ გუმბათი, თავზე აზურავს ბათომი“ (ვაზეთი „საქართველო“, 1920, № 94). შეიძლება ითქვას, რომ ბათუმის მიმართ თანამედროვე ეთნოლოგიური მოვალეობის თვითონ პოეტი გრძნობდა. სტატია საკმაოდ ვრცელია, სადავო და საკამათო მოსაზრებებიც ვაგვადება, მაგრამ ეს სხვა საკითხებია.

ცხადია, პოეტის ამ ურვეულ ანთებას პრაქტიკული ნიხიეები უნდა მოჰყოლოდა, და მართლაც:

ბათუმში უოფსას ტ. ტაბიქემ გამოსვა უოველდღიური ვაზეთი „მოლიანი საქართველო“. პირველ ნომერში დაბეჭდილი მებრძოლი მათოსი გამსჭვალული წერილი „იარედენტიისათვის“ ცუოფნოდა თვით რედაქტორს — ტ. ტაბიქეს. ვინაიდან ვაზეთის შედგომა ბედი ამ სტატიამ ვადაწვიტა:

„ბათუმი არ იყო საქართველოსათვის იარედენტი. ა პირილი ჩვენ უველამ ერთნარად გამოვიტვირეთ.

...ჩვენ, პოეტები საქართველოს სიმაჟით შოვრალი ერთად შიდეოდიო ბრძოლის ვეწე.

ბათომი გულში დარტობილი მახვილი იყო. ბათუმის დეკარგვა შემდეგ უველომ შეუგრძნო...“ (ვაზ. „კლდე“, 1920, № 94).

ვაზეთი „მოლიანი საქართველოს“ შხალოდ საში ნომერი გამოვდა. მესამე ნომრის გამოცვლის დღეს, ბათუმის ოლქის მმართველის ბ. ჩიკვიშვილის 1920 წლის ა სექტემბრის ბრძანებით ვაზეთის გამოცემა შეწედა. ვაზეთის აგრძაღვის მიხეზად შემდეგი ვარემოვბაა დასახელებული: „ვაზეთი „მოლიანი საქართველოს“ პირველ ნომერში დაბეჭდილია ტიციან ტაბიქის წერილი „იარედენტიის“ სათაურით, რომელაც მიმართულია ჩვენთან კეთილგანწყობილი ოსმალეთის წინააღდეგ და თავის შინაარსით არის დაუშვებელი, ამიტომ დაუადგინე: შერჩედეს ვაზეთი „მოლიანი საქართველოს“ გამოცემა საშხედრო წესებზე მოხსნამდე ბათუმის ოლქში“ (ვაზეთი „კლდე“, 1920, № 71).

ბათუმისა და მისი ოლქის საგანგებო კომისრის მოქმედებას მხარი დაუჭირა მმართველი პარტიის ვაზეთმა „ერთობამ“. ა სექტემბრის ნომერში რუბრიკით „პრესა“ გამოქვეყნდა ხელმოუწერილი წერილი, რომელშიც მოურიადებელი ტონითაა დაგმობილი „უტოტორისტი“ შერჩელების საზოგადოებრივი და შეიქმედებები მოვადწეობა, და, რაც უმთავრესია იყო, მათ შიერ იარედენტას მოთხოვნა.

ტ. ტაბიქემ უველა შენიშვნა და შეშოტევა უსამართლოდ და მეტეებლობად მიიჩნია დარი დღის შემდეგ ვაზეთი „საქართველოში“ გამოქვეყნდა საბაუსო წერილი სათაურით — „ერთობის კლდეტებებს“, რომელშიც პოეტმა მტკიცედ დაიცვა თავისი შეშოქმედებითი პოზიციეები და საზოგადოებრივი საქმიანობა. წერილის დასასრულს იგი წერდა: „სხვა დროს შეიძლება მეტის თქმა პოეტოზე, უფრო მეტს „მენსევიტორ იმერიალიზმზე“, თუნდაც ბათუმში და მის ოლქში, მაგრამ ჩვენს მიზანი უფრო სხვაა. ჩვენ წინ დგას დიდი საქართველო ვარდაუვალი სიუვარულით და, რა თქმა უნდა, საქართველოს განხტეიციებისათვის ბრძოლაში ჩვენ ვერ შეგვიარებენ „ერთობის“ კლდეტებები“ (ვაზეთი „საქართველო“, 1920, № 93).

მოხედველ დღეს ამ საკითხებთან დაკავშირებით ვაზეთი „საქართველოში“ დაბეჭდა პატარა წერილი სათაურით — „ქემალ ფაშას დამცველები“, „არამერსეს“ ფსევდონიმით. სტატიაში მხილებულია „მენსევიციების პოლიტიკური ნოველი“ „ეფემერული“ ოსმალეთისა და შუსტაფა ქემალ-ფაშასთან მოჩვენებითი კეთილგანწყობილი დამოყიდებულების შესახებ.

ბათუმის საგანგებო კომისრის მოქმედებამ და ვაზეთი „ერთობის“ აღნიშნულმა წერილმა

ქართველ მწერალთა აღზოგობა გამოიწვია დავით კასრაძემ გამოაქვეყნა ვრცელი წერილი სათაურით — „პოეტები და ირრედენტები“. იგი მსოფლიოს მრავალ ქვეყნის ისტორიისა და ლიტერატურის მავალითვი განიხილავს მწერლების აქტიურ პოზიციებს თავიანთი ქვეყნების ისტორიული ძვლებუდობის ხანაში. ავტორი წერილში მალაღ შეფასებას აძლევს ირრედენტის ქართულ მოვლენას: „ბათუმის ვაწო „მთლიან საქართველოში“ დაიხეკა ტ. ტაბიძის წერილი „ირრედენტისათვის“. ეს ერთგვარა მანიფესტი ვახლეთა აღფრთოვანებული პატრიოტის, რამც თავდასხმა გამოიწვია პრესაში, ხოლო ბათუმის შესაქვე ბენია ჩხაკიშვილმა ინკვიზიტორის როლი იყისრა და ხსენებული ვაწოთი ამ მანიფესტის გამო დასწვა.დახურა. მერც რა იყო უჩვეულო ამ მანიფესტში? არაფერი, ვაწოთი ერთი პატრიოტული აღმფრენისა, რომელიც თავს დისტრიალებს საშობლოს მთლიანობას“ (გაზ. „საქართველო“, 1920, № 108).

ბათუმის მოვლენების კომენტარი მოცემულია, აგრეთვე, ვაწოთ „ბარკადის“ პირველ ნომერში: „ქართული საზოგადოებრივი აზრი დიამახორებს ამ ძალადობას, რომელიც საქართველოს ოფიციალური შთაგრძობის წარმომადგენელმა ქ. ბათუმში და მის ოლქში ბ. ჩხაკიშვილმა იხმარა, როცა დაეკბა ერთადერთი ქართული ვაწოთი ბათუმში „მთლიანი საქართველო“ ტიხიან ტაბიძის წერილისათვის „ირრედენტა“. ამის შესახებ კონკრეტულ ცნობებს ვაწვდის ვაწოთი „ბარკადი“: „ამ სტამბაში, სადაც იხეკდებოდა ვაწოთი „მთლიანი საქართველო“ და იმ ფორმითაც, ახლა გამოდის მენშევიკების ოფიციალური „ბათუმის ვაწოთი“, გამოირკვა ისიც, რომ ამ ვაწოთისათვის შთაგრძობა აქლევს ხაზინიდან სუბსიდიას 300 ათასს მანეთს თვეში, რომელიც წინათ „სამუსლიმანო საქართველოს“ ეძლეოდა“.

როგორც ამ ციტატიდან ჩანს, ხელისუფლების მოქმედებას სხვა მიზანიც ჰქონია, უფრო ღრმა და შორს გამოიწვლი. „ბარკადი“ ერთ ცნობასაც ვაწვდის, ტ. ტაბიძის მიერ გამოცემული ვაწოთი იმ ღროს ერთადერთი ქართული ვაწოთი უოფლია აქარაში.

საინტერესოა ამ ფაქტების შესახებ ივით ტიხიან ტაბიძის ცნობა: „ბათუმში ჩემი რედაქტორობით გამოცემულ ვაწოთ „მთლიანი საქართველოში“ მე დაბეჭდვ წერილი „ირრედენტისათვის“. ეს წერილი იყო პატრიოტული მანიფესტი. მე ვსწერდი საქართველოს შესაღებულ ძღვერებაზე და ირრედენტის, რომელიც შექმნილია კიდეც. ვაღვიძებავო-რბეჭდვ, რასაკვირვებია, იყო ლაზისტანი და ტრანიზონი. ამ წერილმა მოსალოდნელი პროტესტი გამოიწვია, მიუხედავად იმისა, რომ წერილი ვატარებულა იყო სამხედრო ცენზურაში და ცენზურით წება დართულა“. შე-

მდეგ მენშევიკური ხელისუფლების მოქმედებით აღზოგობული პოეტი ვაწოთის დახურვის მიზეზებს და იმდენი ვაწოთი ძალმომრეობის ფაქტის შეფასებას: „ჩემთვის გასაკვირი არ უოფლია ეს ფაქტი. მე ვაცო, რომ იტალიაში, სადაც შედარებით უფრო მეტია პრესის თავისუფლება, აგრეთვე იდევნებოდა ტრეუსტის ირრედენტის ქაღებებისათვის ფ. მარინეტი: მე ვაცოდი, რომ ოფიციალური საქართველო არ მიიღებდა ჩემს ტრეუსტს, მაშინ იმას დაეკარგებოდა თავის გამართლება“ (ვაწოთი „ბარკადი“, 1920, № 1).

ვაწოთ „ბარკადიში“ დაბეჭდილ წერილში ახსნილია ეს მოვლენი, რის გამოც ვაღვიძვა ასეთი ნაბიჯი ბათუმის ოლქის მმართველობაში: „საგანგებო კომისიარის იმ ბრძანებაში, რომელიც ვაწოთს ხურავდა, ეს წერილი პროვოკაციულად არის ნახსენები და ქემალ-ფაშა ვამოცხადებულა საქართველოს კეთილგანწყობილ მეზობლად.

თავიდანვე ცხადი იყო კომისიარის ეს ბრძანება ვაუგებრობაზე იყო ნაშენები, ქემალ-ფაშა არასოდეს არ უოფლია საქართველოს მეგობარი“. შემდეგ წერილში მოშველიებულია სინამდვილის ფაქტები: „ვაწოთ „მთლიანი საქართველოს“ დახურვის დიდიან დღევანდლამდე საქართველოს ოსმალეთთან არაფერი ახალი დიპლომატიური შეხვედრა არ ჰქონია. მაგრამ ქემალ-ფაშას ბაში ბუზუღები თავს დაესხენ სომხეთს. ტფილისს და საქართველოს სხვა ქალაქებში სომხები მართავენ გრანდიოზულ მანიფესტაციას ოსმალეთის წინააღმდეგ“.

წერილი დაბეჭდილია ხელმოწერადაც. ვაწოთ „ბარკადის“ რედაქტორი ტ. ტაბიძეა ცხადია, თო ამ წერილის ავტორი — რედაქტორი არ არის, წერილის აზრს რედაქტორიც იზარტებს.

საინტერესოა ამ ფაქტების შესახებ დღევანდელი სამეცნიერო ლიტერატურის თვალსაზრისი. 1972 წელს გამოცემულ საქართველოს ისტორიის ნარკვევების VI ტომში (648 გვ.) მოცემულია ამ სიტუაციის შეცვლილი შეფასება: „საბჭოთა არეპებულა — თურქეთის მოლაპარაკებას (მოლაპარაკება დაიწყო 1920 წლის აგვისტოში, აქვე, ზ. მ.) ართულდება ქემალის შთაგრძობის არავლწრფელობა, ანტანტასთან ლაქუცი, ანვე დროს ამიერკავკასიისაყენ ანექსიური მისწრაფებანი. ამის ურუვე საბუთს წარმოადგენდა დაწყურ სომხეთთან ომი, რომელიც თურქეთშია ანტანტის წაქეზებით მოსკოთან მოლაპარაკების პერიოდში წამოიწყო“.

ისტორიული სიმართლე ტიხიან ტაბიძის მხარეზეა. ციტატაში მოცემული რეალური სურათი კიდე უფრო თვალსაჩინოს ხდის სამეცნიერო ლიტერატურის დოკუმენტაციას.

პოეტი ბათუმიდან თბილისში სექტემბრის პირველ ნახევარში დაბრუნდა, ხოლო ამავე თვის ბოლო რიცხვებში ტ. ტაბიძეს, პ. იაშვილს და ვ. გაფრინდაშვილს დაგეგმილი ჰქონდათ „ცისფერი ყანწების“ ლიტერატურული საღამოს გამართვა თელავსა და ხაღდალში. მომდევნო გაზეთი („ბარაკადი“) ტ. ტაბიძის რედაქტორობით გამოვიდა თბილისში გაზეთ „მთლიანი საქართველოს“ ავტოგრაფიდან თენგიზაბერის შემდეგ. გაზეთ „საქართველოში“ დაბეჭდილია შემდეგი ცნობა: „ორშაბათს, 18 ოქტომბერს გამოვიდა ყოველკვირეული გაზეთი „ცისფერიყანწილების“ ბარაკადი“, პოეზია, ესტეტკა, პოლიტიკა. რედაქტორი ტციან ტაბიძე“.

ტ. ტაბიძის ბიოგრაფიებიდან მხოლოდ ერთი აღნიშნავს გაზეთის გამოცემის ფაქტს (ისიც მხოლოდ კრატიონშით კ. შ. წარმოგვიდგება. ზომ არ არის იგი კარგად შიშული?)

1922 წლის 6 აპრილს სახელმწიფო კონსერვატორიის დარბაზში გაიმართა ტციან ტაბიძის პოეზიის საღამო. იმავე დღეს გაზეთ „კომუნისტში“ ტ. ტაბიძის შემოქმედებითი ღვაწლის შესახებ წერაღს აქვეყნებს აღნიშნულთ უცნობი ავტორი. იგი ეკვამცნობს: „...პოეტის სახელთან ერთად მას ექვს სახელი კრიტიკოსის და რედაქტორის. მისი წერაღები ცნობილია განსაკუთრებული სტილით და თემის წედმოწევითი გაგებით. მისი რედაქტორობით ბათომში 1920 წ. გამოვიდა გაზეთი „მთლიანი საქართველო“, რაც მანან გახმარდა ქართულ პრესაში. შემდეგ დაარსდა ლიტერატურული გაზეთი „ბარაკადი“.

როგორც მოხმობილი ფაქტები გვჩვენებენ, პოეტის გულწრფელი აღსარება: „პატრიოტიზმი ჩემში ისე ძლიერია, როგორც პოეზია“, საუბრით და არსებითი შეფასება: საკუთარი მოქალაქეობრივი მოღვაწეობისა, ივორგანდელია პოეტისათვის როგორც შემოქმედების დასაწყისში, ისე სიწმიფის ხანაში.

საბჭოთა ეპოქაში, როცა ცნებათა და ღირებულებათა გადაფასება დაიწყო, ცისფერიყანწილი მწერლებს მოღვაწეობა ახალი ძინებებით აღნიშნა, მანამდე შემოწმწეველ ზოგერთ მოვლენას თავისი სახელი ეწოდა.

საქართველს ახალი მწერლობის კავშირში 1922 წლის 7 აპრილს ზღვრების სახალღეში მორიგე ესტეტკური საღამო მწერალთა პატრიოტული მოღვაწეობის საკითხების განხილვას მიეღვნა. მოხსენება „ეროვნული მომენტ“ ცისფერი ყანწების“ პოეტებში (ს...ტციან ტაბიძე, პოლო იაშვილი)“, წაიკითხა მწერალმა პ. ქუთათელაძემ. გაზეთ „კომუნისტის“ ფურკლებზე მოხსენების შედეგები დადებითად შეფასდა. კამათში მონაწილეობდნენ: ტციან ტაბიძე, მიხეილ აბრამიშვილი და სხვ.

ეს ფაქტი მნიშვნელოვანია იმიოთაც, რომ

მოხსენებელი ქუთათელაძე (პ. იაშვილი წ. შ.), კამათში მონაწილე მ. აბრამიშვილი სხვა ლიტერატურული ჭვრუთი წარმომადგენლები არიან.

მ. იანის წლებსათვის ცისფერიყანწილი პოეტებს ცნობილი მოღვაწეობა არიან. მათ ჭრუბს ახსიათებს საოცარი შრომისდაყოფერება და შემოქმედებითი მრავალფეროვნება. პოპულარიზების დასტურად შეიძლება გავიხსენოთ ტ. ტაბიძის ერთი, დღეისათვის ნაკლებად ცნობილი, ლიტერატურული საღამო, რომელსაც თავის დროზე ფართო რეზონანსი ჰქონდა. 1919 წლის აპრილში გაიმართა ტ. ტაბიძის პოეზიის საღამო. ეს ღონისძიება საინტერესოა იმიოთაც, რომ იგი ერთ-ერთი პირველი გამოხატულება იყო ქართული ანტილიბერაციის ინტერნაციონალური სულისკვეთებისა. 17 აპრილს გამართულ პოეზიის დღესასწაულში, ქართველებთან ერთად, მოწინავეობდნენ რუსი, სომეხი და სხვა ეროვნებათა წარმომადგენლებიც. მოხსენება — „ახალი ქართული პოეზია“ წაიკითხა გერონტი ქიქოძემ. სიტყვები წარმოთქვენ: პ. იაშვილმა, ილია ზდანევიჩმა, ალი არსენიშვილმა, სერგეი გოროდეცკიმ და სხვებმა. მესამე განყოფილება მიეძღვნა პოეტების კონფერენციას, რომელშიც მონაწილეობდნენ: პ. იაშვილი, ვ. გაფრინდაშვილი, ვალაქტონ ტაბიძე, ს. გოროდეცკი, შილვა ამირეჯიბი, ლეილა ქავარძიძე, კლავდი ნადარაძე, სანდრო ყანწელი, გ. ლეონიძე ნ. მიწიშვილი, ხ. ვარდოშვილი, დ. კოსალი, სანდრო ჩაჩიაშვილი, ა. ზდანევიჩი, სერგეი არხალოვიჩი, ურა დერვაში და სხვები. საღამოზე წაიკითხეს ავრთვეთ ტ. ტაბიძის ლექსების რუსული თარგმანებიც“ (გაზ. „სალი კლდე“, 1919, № 48).

ცხადია, ახალგაზრდა პოეტის ღვაწლის ასე ფართოდ აღნიშვნა დიდ ენერჯიასა და რწმენას შემატებდა მას. აიტოძეც, სულ ცოტა ხნის შემდეგ, ბათუმში პოეტის პატრიოტული მოღვაწეობა სრულიად ბუნებრივი ხანას. პოეტის ეს განწყობილება შემოხვევითია და დროებითი რომ არ იყო, მტკიცებდა შემდეგი მავალიოთოაც:

1928 წელს ტციან ტაბიძემ სცადა განვილი შემოქმედებითი გზის შექაება მთელი ნამოღვაწარის ტომეულებად გამოცემით. ამას შესახებ გაზეთი „რუბიკონის“ 1928 წლის 28 იანვრის მეორე ნომერი საინტერესო ცნობებს გვაწვდის: „პირველი თებერვლიდან მნიღება ხელისმორწერა ტციან ტაბიძის წიგნებზე. წაგნები გამოცემა 6 ტომად“. ექვსტომეულის მეოთხე ტომში პოეტი ითვალისწინებდა საქართველოს იარღდენტას მასალების გამოკვეთებას. თითოეულ წიგნს შინაარსის გამოხატვეული საყოფარობი სათაურთა ჰქონდა. მეოთხე ტომის სახელწოდებაც ...დასრული ცნებატიანე“. სიმბოლურად გამოხატავდა საკითხთა არსს.

აღსანიშნავია ისიც, რომ ჩვენს მიერ ციტატების სახით მოტანილი ყველა საკითხი — ქალღმერთ ქალაქები, ანდრეი ბელის „პეტერბურგი“, შედგას პრობლემა, პოეტი ლიტერატორი და სხვ. იყო გათვალისწინებული ამ გამოცემებში.

ბათუმის ცის ქვეშ გადატანილი ეპიზოდებიდან საკულისხმია ერთი შემთხვევა: ტ. ტაბიძეს ქალაქის ბელმძღვანელობასთან აღნიშნულ კონფლიქტამდე მჭირია იძულებითა შეხვედრის პოეტმა დახმარების ხელი გაუწოდა ამხანაღ შენევიკების მიერ დაპატიმრებულ რუს პოეტს ასაკ მანდელშტამს.

ამ ფაქტის შესახებ თვით ტ. ტაბიძე მოგვითხრობს: „1920 წლის აგვისტოში მე ვიყავი ბათუმში. ერთხელ ზღვის ნაპირზე ბანაობის დროს მე დამეწია ბათუმის ებრაელთა კოლონიის ერაყნული საბჭო მთელი შემადგენლობით (შათ ვაგროს, რომ მე ვიყავი საქართველოს მწერალთა კავშირის საბჭოს თავმჯდომარის ამხანაგი) და მთხოვეს მემუამღვთოლა. ვისთანაც საქარო იყო, რომ გამენთავისუფლებია პოეტი მანდელშტამი, რომელიც უარიმიდან მომავალი დატყულებული ბათუმში. მე გამეგონა მანდელშტამის სახელი... და არაორც პოეტმა მოვალეობად მივინიღე მისი ბედის შემსუბუქება“ (გაზ. „რუბიკონი“, 1928, № 14). ტ. ტაბიძის ავტორიტეტმა გასჭრა. მისი თავდებით პოეტის მანდელშტამი გაუთავისუფლებიჭო.

ქ. ბათუმში ო. მანდელშტამის ყოფნის შესახებ არსებობს სხვა ლიტერატურული წყაროებიც: ნ. მიწისუილის მოგონებები, რესპუბლიკის გარეთ გამოქვეყნებული შრომები და სხვ. ცნობილი თბილისელი ლიტერატორი გ. ბებუთიან 1928 წელს თბილისში გამოცემულ წერილებისა და ნარკვევების წიგნში „დროგაუწვლელი“ ამ ამბავთან დაკავშირებით მოგვითხრობს შემდეგ: 1944 წელს, როგორც ნ. მიწისუილის წიგნის „ეპიპეას“ რედაქტორს, ერთი ენგემლარი გაუგზავნია ილია ერანუბრახისაივის, რომლისთვისაც, ქართველი მწერლის მოგონებებში მოსხრობილ სხვა ამბებთან ერთად, სანტერესო უნდა ყოფილიყო რუსი მწერლის ბათუმთან დაკავშირებული ბიოგრაფიული ეპიზოდი.

ო. მანდელშტამი ბათუმიდან თბილისსაც ეწვია. საქართველოდან მისი გამგზავრების შესახებ ცნობას კვლავ გაზეთი „ბარაკადი“ გვაწვდის: „ყარიმიდან ტფილისის ვაჟლით მოსკოვში წავიდენ რუსი“ პოეტები ილია ერანუბრეგი და ოსიპ მანდელშტამი“ (1920, № 1).

აღსანიშნავია, რომ ო. მანდელშტამი მთავალ წელსაც უკვე საქართველოში საბჭოთა ბელისუფლებს დახმარების შემთხვევაში მოვიდა თბილისში. მან რუს, ქართველ, გარეშე და სპარსელ პოეტებთან ერთად მონაწილეობა მიუღია 1921 წლის 11 აგვისტოს ცახფერკანელ მწერლების მიერ გამოართულ პოეტის დიდ ინტერნაციონალურ საღამოში (გაზეთი „კომუნისტი“, 1921, № 132).

და, ბოლოს, გვიანდა პასუხი გაცემო შემდეგ კითხვასაც: იცოდა თუ არა ქართველი პერსონალის ბიბლიოგრაფის შემადგენელმა გ. ბაქრაძემ თუ ვინ იყო მის მიერ აღრიცხული გაზეთის — „მთლიანი საქართველოს“ რედაქტორი. უნდა ვივარაუდოთ, რომ იმ წლებში, გარკვეული მიზეზების გამო, რ. ო. გოკო „ცახფერკანელში“ ზოგიერთი სხვა გამოცემაც, დასახლებულია Personalias-ს გარეშე. სანტერესოა ერთი მომენტიც. წიგნში ერთნალ „ციხფერი უანების“, გაზეთი „ბარაკადი“ რედაქტორებზე ნათოთად სრულიად არ არის ევრადლება გამახვილებული, ბოლო გაზეთი „მთლიანი საქართველოს“ გასწვრივ ზის სიტყვა რედაქტორი და დას. მულია კითხვის ნიშანი.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ ისიც, რომ ბიბლიოგრაფიის შემადგენელი და წიგნის რედაქტორი შესავალ წერილებში „ახვასებით აღნიშნავენ იმ სიძნელებებს, რომლებიც ამ წიგნის პირველ გამოცემასთან იყო დაკავშირებული. ამ დროისათვის არ იყო გამოკლინებული ბერი პერიოდული ორგანო, არ არსებობდა სერიალური კატალოგები და სხვ. ყერპო ბიბლიოთეკებიდან გ. ბაქრაძე ასახელებს ო. გრიშაშვილის ბიბლიოთეკის რამდენიმე ავტოთ გამოცემას, მაგრამ იქვე აღნიშნავს, რომ ტექნიკური მიზეზების გამო აღუწერელი დარჩაო, აშემაოდ, როდესაც შედგა და გამოიცა ო. გრიშაშვილის ბიბლიოთეკა. მუშუდების კატალოგის რამდენიმე ტომი, აღმოჩნდა ჩვენთვის სანტერესო გაზეთის მხოლოდ მენახე ნომერი, რომლის თაფურტელზე აღნიშნულია: „მთლიანი საქართველო“, № 2, ბუღშახა. თი, 2 სექტემბერი (რატომაც ვწელი არ არის მითითებული), წელიწადი 1, ყოველდღიური გაზეთი და სხვ. გაზეთის შორეულ გვერდებზეა დართული სამხედრო ცენზურისაგან, სარედაქციო კოლეგია, რედაქტორი ტიციან ტაბიძე, გამოცემული იაკობ სულაბერიძე. პოეტი-კადემიკოსი ამ შემთხვევაშიც არ დადგატობს თავის ჩვეულებას და მისებული კომენტარებით ავსებს და სრულყოფს ოფიციალურ მახასია: „1920 წელი. სულ სამი ნომერი გამოვიდა“.

წოდარ ნათაძე

რუსთველური ლექსის ახალი კონცეფცია

ლექსს პროზისგან ასხვავებს სპეციფიური **შეზღუდვა**. რუსთველის ლექსისთვის პირველი შეზღუდვა ის არის, რომ იგი დაყოფილია 12-მარცვლიან მონაკვეთებად (ტაქებად). შემდგომი შეზღუდვებია, რომ ყოველი ოთხი ტაქეი მსგავსი ორი ან სამი მარცვლით მოლოდება (რიტმა), რომ ყოველი ტაქეი გავყოფილია ორად, რვა-რვა-მარცვლიან ნაწილებად (ცეზურა) და სხვ. აჯდ. გ. წერეთელმა რუსთველურ ლექსში უტრიალებდა შიამურთ ერთ ახალ შეზღუდვასაც: მაღალი შიორის ყოველი ნახევარტაქეი (ანუ ნახევარკარედი), თავის მხრივ, იყოფა ორ თანამარ ნაწილად, ზოლო დაბალი შიორის ყოველი ნახევარტაქეი — ორ არათანამარ ნაწილად — სამ და ხუთ-მარცვლიან ნაწილებად. ნათელია, რომ ამის შემჩნევით რუსთველის ვერსიფიკატორულ ოსტატობას ახალი მახასიათებელი ემატება და იგი, ამგვარად, რთულდება. ხაზი უნდა გაესეს იმ გარემოებას, რომ კანონზომიერებები, რომლებსაც აჯდ. გ. წერეთელი იხილავს, მართლაც დამოუკიდებელი, პირველადი კანონზომიერებებია და არა ისეთები, რომლებიც ლექსის მარგულირებელი სხვა შექანიზმებიდან გამომდინარეობს და ამ უკანასკნელებითაა განსაზღვრული, კონკრეტულად — მახვილის მოწესრიგებული განაწილებით. თქველის სასარგებლოდ შეტყვევებს ის, რომ არის ერთი კანონზომიერება მინც, რომელიც მახვილის ფაქტორით ვერ აიხსნება: დღეშეებულია ნახევარტაქეში სიტყვათა ასეთი განლაგება (მარ-

ცვალთა რაოდენობის მიხედვით — 2+4+2, თუმცა ასეთი განლაგებისას მახვილები სწორედ ისე განაწილებოდა, როგორც მაღალ შიორს ესაჭიროება).

რასაკვირველია, ამ კანონზომიერებიდან არ გამომდინარეობს, რომ რუსთველის ვერსიფიკაციაში ადრე ნაჩვენები რომელიმე კანონზომიერება — ეტროდ კი, **მახვილის განაწილებებისა**, რომელიც „დაქტილებს“ და „ქორტებს“ ქმნის, უნდა მოეხსნათ. ლოგიკურად სავსებით შესაძლებელია, ეს ახალი კანონზომიერება ძველებს კი არ აღქმებდეს, არამედ მათ ემატებოდეს. მე მიმაჩნია, რომ საქმის ყველაზე სწორი წარმოდგენა სწორედ ასეთი იქნება. ეტროდ, **მახვილის კანონზომიერების ნაწილება ტაქეში** მართლაც რუსთველური ლექსის (და, საერთოდ, ქართული ლექსის) არსებითი კომპონენტია, როგორც ეს ტრადიციულ შეხედულებას მიაჩნია. შევეცდები ამ თეზისის დასაბუთებას.

1. ქართული მახვილის ბუნება, მისი შესწავლის თინამედროვე ეტაპზე, შეიძლება ითქვას, ძალიან არასრულად არის ცნობილი. ის, რასაც ჩვენ „მახვილს“ ვუძახით, ნამდვილად რამდენიმე ფიზიკური პარამეტრის კომბინაციაა და არა მხოლოდ ერთი პარამეტრი. ასეთი პარამეტრებია **ინტენსივობა** (რხევის ამპლიტუდა), **ტონის სიმაღლე** (რხევათა სიხშირე) და **ხმოვნის გრძიობა**. როგორც ექსპერიმენტულმა შესწავლამ დაამტკიცა, ამ პარამეტრებს შორის, მარცვალთა გამოყოფის თვალსაზრისით, არ არსებობს აუცილებელი კორელაცია. შესაძლოა ერთი პარამეტრის მიხედვით ერთი მარცვალი იყოს ნიშანდებელი (გამოყოფილი), მეორე პარამეტრის მიხედვით კი — სხვა მარცვალი, რაც ხშირ შემთხვევაში, მეტად აწინებს მახვილის ადგილის განსაზღვრას უშუალო აკუსტიკური შეამედიდებით.

1 გ. წერეთელი, მეტრი და რიტმი ვეფხისტყაოსანში, „საბჭოთა ხელოვნება, 1972 № 2; მისივე „რიტმი და რიტმი ვეფხისტყაოსანში“, თბილისი, 1973. აქ არ ვეხებით ამავე საკითხზე (ხვა ავტორთა მიერ გამოქვეყნებულ ნაშრომებს).

დგენს მალაღი შიარისთვის რამდენიმე სტროფი, როგორცაა, მაგალითად:

ნახეს უცხო მოყმე ვინე,
 ჭდა მტრარლი წყლისა პირხა,
 შეი ცენსი სადაეთოა
 ჰუეა ლომსა და ვითა გმირხა,
 ხშირად ესხა მარგალიტი
 ლავამ-აზვარ-უნავიგირხა,
 ცრემლსა ვარდი დაეთრთილა,
 გულსა მდღერად ანატირხა.

მაგამ ასეთი გამონაკლისი ასრებითი მნიშვნელობისად ვერ ჩაითვლება: ჟერ ვრთი, ჩვენი უშუალო შთაბეჭდილებებით ეს რითმა აღიქმება როგორც ორმარცვლიანი (პირველ „ა“ მასში არ შედის). მეორედ, ბოლოდან მეორე მარცვლის საწყისი თანხმოვნები ამ რამდენიმე სტროფისაგან, ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ პოეტს რითმად სწორედ უკანასკნელი ორი მარცვლი უგულისხმია, რადგან მას არ ახასიათებს, საერთოდ, სარიტმი ხმოვნებს შორის ვანსხევებული თანხმოვნების მოთავსება.

ხსენებულ კანონზომიერებას ვერ ხსნის რუსთველი შიარის ის თვისება, რომელიც ნახევარკარდის სეგმენტებად დაყოფაში მდგომარეობს. გაურკვეველი რჩება: რატომ არ შეიძლება დაბალი შიარის მეორე ნახევარტაქტი, თავისი დამახასიათებელი მარცვლის სტრუქტურით 3+5 ან 5+3 ორმარცვლიანი რითმით თავდებოდეს. მაგ., კომბინაციაში 3+2+1+2 იდენტური იყოს ბოლო ორი მარცვლი? ამის ახსნა მხოლოდ მახვილის ფაქტორის გათვალისწინებით შეეძლება კერძოდ, მახვილის განაწილების იმ სისტემიდან გამომდინარე, რომელიც ზემოთ ვახსენეთ. ეს ახსნა შემდეგია: რუსთველური რითმა გულისხმობს მარცვალთა ისეთი ჯგუფის გამოვრებას, რომელშიაც შედის მახვილიანი მარცვლი და რომელიც მახვილიანი მარცვლით იწყება. ბოლო მარცვალზე მახვილი ქართულში არ არსებობს. ამიტომაც, მაგალითად, რომ ერთმარცვლიანი რითმა მხოლოდ იმ შემთხვევაში შესაძლებელი, თუ ყველა სარიტმო სიტყვები ერთმარცვლიანია. რუსთველს ამ ხერხისთვის არ მიუშარათეს და არც სხვა რომელიმე ქართველ პოეტს გ. ტაბიძემდე, რომელიც ერთმარცვლიანი რითმა ექსპერიმენტის სახით გამოიყენა. ორმარცვლიანი რითმა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მახვილი ბოლოდან მეორე მარცვალზე მოდის, ე. ი. ერთმანეთს ერთმანეთს არა ორი იდენტური მარცვლი თავისთავად, არამედ იდენტური ტარტი — მარცვალთა იდენტური კომბინაცია მახვილის იდენტური განაწილებით. სამმარცვლიანი რითმა შესაძლოა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ამ სამში მახვილი პირველ მარცვალზეა ამაგარად, აქაც ერთმანეთს ერთმანეთს არა სამი იდენტური მარცვლი, არამედ

იდენტური სამმარცვლიანი ტარტი, სამმარცვლიანი რითმა მალაღი შიარის იმტრამენა შექმნილება, რომ ამ არ შეიძლება გვეჩვენოს სამმარცვლიანი ტარტი (იგი მთლიანად ორმარცვლიანი ტარტებისგან შედგება). ბოლო დაბალი შიარის იმტრამა შეუძლებელი ორმარცვლიანი რითმა, რომ ამ შეუძლებელია ორმარცვლიანი ტარტი სტრუქტურის (საერთოდ, ნახევარტაქტის) ბოლოში. წინააღმდეგ შემთხვევაში გაუგებარი იქნება: რა უშლის ხელს, რომ მაგალითად, დაბალი შიარის ოთხი სტრუქტურის დამამთავრებელ შემდეგ კომპოზიტურ მარცვლურ კომბინაციაში: — 3, 1+4, 1+4, 2+1 — უკანასკნელი ორ-ორი მარცვლი პოემის მანძილზე სადღე იდენტური აღმოჩნდეს? ან რა უშლის ხელს, რომ „დრამისა“ და „ომისა“ ერთმანეთს ერთმანეთს იხვედნენ, როგორც ერთმანეთს „დრამისა“ და „ომისა“, „ომისა“ და „ლომისა“?

რითმების (სარიტმო ტარტების) მაგალითები:

დაბალი შიარისა: ხვინი, უშინი, ვანგებინი, წყლიანი (სტრ. 32).

მალაღი შიარისა: ჩენა, რბენა, ლბენა, ვლენა (სტრ. 10).

მუდამ ემთხვევა თუ არა იზოლირებული სიტყვის წარმოთქმისთვის დამახასიათებელი მახვილის განაწილება (მისი, ასე ვთქვათ, „პროზისებური“ განაწილება) მის განაწილებას ამავე სიტყვაში მაშინ, როცა იგი სარიტმო ტარტში მონაწილეობს? არა, არსებობს გამოწვევის და საკმარის ბეგრეც. დაწერეთ, მაგალითად, ვუფხისტყაოსნის პირველი სტროფის სარიტმო სიტყვები მათი თანდაყოლილი (იზოლირებულ წარმოთქმაში მოცემული) მახვილის განაწილებით:

- ...ძლიერითა
- ...მონახერითა
- ...ფერითა
- ...მისწიერითა

პირველი სარიტმო სიტყვის „თანდაყოლილი“ მახვილი ლექსში შეცვლილია, ეს არ ნიშნავს, რომ ლექსის რეციტაციისას ეს „თანდაყოლილი“ მახვილი დაიკვამ და წაეციხობო „ძლიერითა“. ასე ვერც წაეციხობო, რადგან ტაქტის პირველმა 11-მა მარცვალმა უკვე გამოიყენებინა ისეთი მუსიკალური რიტმი, რომელიც ამ სიტყვის ასეთნაირ წაეციხვას გვიკრძალავს:

რომელმან შექმნა სმყარო ძალითა...
 ეს არც იმის ნიშნავს, რა თქმა უნდა, რომ კომბინაცია „მით ძლიერითა“ წაეციხობო შერწყმულად და სიტყვის „თანდაყოლილი“ მახვილის უკრძალვება არ მიეციხობო (მით ძლიერითა).

როგორც უნდა წაეციხობო ასეთ შემთხვევაში რუსთველური ლექსი, ამავე ქვემოთ შევხვდებით.

ანალოგიური ვითარება გვაქვს მაღალ შაირშიც. მაგალითად, ზოგჯერ სარიტმიკი ორი მარცვლი მხვილის „თანდაყოლილი“ განაწილების მიხედვით უმხვილო უნდა იყოს, რაც რუსთაველურ მაღალ შაირში საერთოდ დღე-შეგველია (მოგვიფავს სიტყვები „თანდაყოლილი“ მხვილით).

...რა'ცა ჩე'შთვის გა'ვიგია'
...არ იქნე'ვის, არ, ი'გია
...ვი'თა წე'ნი და' რა'გია
...ხე'ლი ხრმა'ლა და'მიგია'.

ამრიგად ლექსისთვის საჭირო განაწილება მხვილისა (სარიტმიკი მარცვლებში) არ არის ყოველთვის შეუნებრივი („თანდაყოლილი“) იდენტური. მაგრამ „ვეფხისტყაოსნის“ ტექსტის შემოწმებით ირკვევა, რომ იგი ძირითადად მაინც მისი იდენტურია, ამასთან, ამგვარია არა მარტო მთელი პოემის მასშტაბით, არამედ ყოველი ცალკე სტროფის ფარგლებშიც. პოემაში არაა არც ერთი სტროფი, სადაც ორ ტაქტში მაინც სარიტმიკი მარცვლებში მხვილის ის დისტრიბუცია (განაწილება), რომელიც საჭიროა ლექსისათვის, არ ემთხვეოდეს ბუნებრივს შთაინად და უღა-ვოდ (სტროფთა უდიდეს უმრავლესობაში ასეთი დამთხვევა ოთხსავე ტაქტში გვაქვს), ხოლო დანარჩენ ორ ტაქტში მცირე გადახვევა დასაშვებია და ასატანია ლექსისთვის, რადგან სტროფის საერთო მტიკე მეტრული ჩარჩო ამ გადახვევას სძლევა, იგი გვაიძულებს სიტყვა ისე წვათობთ, როგორც ლექსისთვის მისაღებია.

III. ამგვარად, მხვილი რუსთაველური ლექსის კონსტრუქციური ელემენტია. სარიტმიკი მარცვლებისთვის რომ ასეა, ეს უკვე დადგინა ხეთ. ჩვეულებრივ, ამ ფაქტორით მთელი სტროფისაა რიტმულ სტრუქტურას ხსნიან ხოლმე და ეს ახსნა, მართლაც, „მეშაობს“ გარკვეული გამოჩაყლისით. ამ ახსნის თანახმად მაღალი შაირის ნახევარტაქტი დაყოფილია ქორეულ (—) ტერფებად სისტემით: 2+2+2+2, ხოლო დაბალი შაირისა — ქორეულ და დაქტორულ (—) ტერფებად სისტემით: 3+2+3 ან 2+3+3.

გამონაკლისებს ქვემოთ შევხებით. ამგვარად ენახოთ, აიხსნება თუ არა აქად. გ. წერეთლის მიერ დამოწმებული მეტრული კანონზომიერებანი, რომელნიც ფორმულირებულნი არიან მარცვალთა ჩაადენობის ტერმინებში, მარცვალთა მხვილანობის ტერმინებში და არსებობს თუ არა, ამგვარად, წინააღმდეგობა ახსნის ამ ორ სქემას შორის.

1. როგორც აქად. გ. წერეთელმა დაადგინა, კომბინაცია 2+4+2 (ორმარცვლიანი სიტყვა — ოთხმარცვლიანი სიტყვა — ორმარცვლიანი სიტყვა) რუსთაველთან მაღალი შაირის ნახევარტაქტში გამოირჩეულია (იგი ტექსტში არცერთხელ არ გვხვდება). ეს, ავტორის

აზრით, იმით იხსნება, რომ არ შეიძლება სიტყვა ორ „სეგმენტს“ შორის გასტყვევებულა — რომ ეს ფაქტორი უმრავლესობაშია ლია ნახევარტაქტის ოთხმარცვლიანი სეგმენტებად დაყოფის კანონით — აბსოლუტურადაც უღაფრად, რამდენადაც სხვა ახსნა ამ ფაქტს ვერ ექვემდებარება (როგორც ზემოთ უკვე ვთქვით).

2. კომბინაციები 2+3+3 და 3+2+3 მაღალი შაირის ნახევარტაქტში არ გვხვდება. ავტორის სიტყვით, „იმავე მიზეზით“. აქ დასაყენა — რომ ამ ფაქტის მიზეზია კვლავ ოთხმარცვლიანი სეგმენტებად დაყოფის კანონი — არ არის ავტორისთვის ფაქტორი სხვაგვარადაც იხსნება, აქედნად, მხვილის ფაქტორით. როგორც უკვე ითქვა, მხვილთა ბუნებრივი განაწილება აქ მხოლოდ შემდეგი იქნება:

— — — — — (2+3+3)
— — — — — (3+2+3)

მხვილის სხვა განაწილება გამოირიცხვია ეს კი წარმოადგენს დაბალი შაირის მეტრს და არა მაღლისას.

3. ის გარემოებაც, რომ ზეთმარცვლიანი სიტყვა არ შეგვხვდება მაღალ შაირში, ვერ მიგვიყვანს ხსენებულ დასაყენაში: აქაც მხვილის ფაქტორი საკმაოდ ახსნას იძლევა ავტორის მიერ დადგენილი კანონზომიერებისათვის. ზეთმარცვლიანი სიტყვაში, მხვილის განაწილება შემდეგია:

— — — — — (ზეუპოველი)

ესეც დაბალი შაირის მეტრია, მაშასადამე, იგი მაღალ შაირში ვერ შეგვხვდება.

4. აქად. გ. წერეთლის მიერ დამოწმებული შემთხვევები, როცა მაღალ შაირში სეგმენტის საზღვარი ირღვევა ეს ხდება ექვსმარცვლიანი სიტყვათა ხმარებისას („ჩა'ვა'კარაბა'კე“, „გა'იმ'შაუტ'რა'ს და რამდენიმე სხვა). ამ გამონაკლისების ავტორისეული ახსნა — რომ ამ სიტყვებში მორფემთა საზღვარი, პრასოდული თვალსაზრისით, გათანაბრებულია სიტყვათა საზღვართან (ჩა'ვა'კარაბა'კე) — სიტყვით დამაყრებელია. ოღონდ მაინც რჩება კითხვა: რატომაა შესაძლებელი, რომ ექვსმარცვლიანი სიტყვაში აფიქსისა და ძირის საზღვარი („ჩა'ვა'კარაბა'კე) სიტყვისას ვითანაბრდეს, ზეთმარცვლიანი სიტყვაში კი ეს არ ხდება? მაგალითად, რატომ არ გვხვდება ნახევარტაქტის ასეთი სტრუქტურა: 2+5+1, სადაც ზეთმარცვლიანი სიტყვის პირველი ორი მარცვლი პრეფიქსი იქნებოდა და პირველ სეგმენტში შევიღოდა, ბოლო სამი კი მეორე სეგმენტს მიეკუთვნებოდა? ამ კითხვის ვერ ვუპასუხებთ, თუ არ გავითვალისწინებთ მხვილის ფაქტორს: ექვსმარცვლიანი სიტყვის ნაშთი — ოთხ მარცვლი — („კარაბა'კე) თავის მხრივ ქორეულ ორმარცვლედება იწველება, რაც მაღალ შაირის მოთხოვნას უპასუხებს; ზეთმარცვლიანის ნაშთი კი — სამი

მარცალი — შეიძლება მხოლოდ დაქტილურ ტარდო იყოს (—), რომელსაც მალე შიარში ვერ მოვათავსებთ.

5. აკად. გ. წერეთელიმ დაადგინა უაღრესად საყურადღებო კანონზომიერება, რომლის თანახმად, დაბალ შიარში ნახევარტაქსის შეგნით სიტყვათა მიყვები ისეა განლაგებული, რომ ეტიკეტებულ ერთ მხარეს არება ხეთი მარცალი და მეორეს სამი ან, პირაქით (გამონაკლები ამ წესიდან არსებობს. მაგრამ მათ თავიარ ახსნა აქვთ. ამაზე ქვემოთ). ამგვარად, რუსთველურ დაბალ შიარშიც დადასტურდა ის პროპოზიცია, რომელსაც „ოქროს კვეთი“ ეწოდება და რომლის ესთერტატურ დიკციონარებშიც უნდა ვიქტიროთ. აღმინიქ ფიქციერა და ფიქციერ ორგანიზაციამო ღრმა, თუმცა ქერ ზენითის უქნობი ფუქვები აქვს. ეს კანონზომიერება იმას ნიშნავს, რომ დაბალ შიარში გამოირცხული ნახევარტაქსის შემდეგი გაყოფა: 1+7, 7+1, 2+6, 6+2, 4+4 (გამონაკლებსებზე ქვემოთ).

ეს აკრძალვებ (უაღრესად უყვლა) შესაძლებელია მახვილის დაქტილითაც აიხსნას. კომპინაცია 4+4 გამოირცხულია იმიტომ, რომ ობობარცულიან სიტყვებში მახვილი პირველსა და მესამე მარცლებზე მოდის, მაშასადამე, მხოლოდ მალალი შიარის მეტრის შესაძლებელი (—). კომპინაცია 7+1 გამოირცხულია, რადგან შეიღმარცელიან სიტყვაში უკანასკნელი ორი მარცალი უმჯელია, ხოლო ნახევარტაქსის დაბოლოება — შეიძლებულია. კომპინაცია 2+6 დასაყვებია მხოლოდ იმდენად, რამდენადაც სამარცელიანი რიგში მახვილით პირველ მარცალიზე გაიქტილება, ექვსმარცელიანი სიტყვა წყუქითობთ რაგორც ორი სამმარცელიანი ნაწილისაგან შეიღმარა (—) და ამა სამი ორმარცელიანი ნაწილისაგან (—):

...ჩვენი ამარაგონია (ან, დაყოფით: სარჩარაგონია).

სიტყვა ნაგუშინდელევი (ან დაყოფით: ნარგუშინდელევი)

კომპინაცია 6+2 „ოქრულ“ ტარდს მოგვეყვება კომპინაცია 1+7 კი ერთხელ გავხედება და მხოლოდ იმდენადა შესაძლებელი, რამდენადაც შეიღმარცელიანი სიტყვის პირველი ორი მარცალი აფიქსია, რომელიც შეიძლება წარმოქმნაში სიტყვას გამოყოფოს (მდრ. „ნიქვიარაბა“):

...მოქვეს გამებრლებულია.

დაბალი შიარის ნორმალური სტრუქტურა (3+5 ან 5+3), რომელსაც ამ ანომალური კომპინაციების გამოირცხვის შეიღმარცელიანობით, კარგად აღიწერება მახვილის ტრინინგშიც; დაბალ შიარში, რაგორც უკვე ითქვა, ორი სამმარცელიანი ტარდო გვაქვს; მახვილის განაწილების ზემოთ ნახუნები წე-

სების მიხედვით აუთო სამმარცელიანი ტარდო (—) ან თვით წარწერის წესის მიხედვით სიტყვა, ან ხეთი დღესწავლის სიტყვის ბოლო ნაწილია. პირველ შემთხვევაში ნახევარტაქსში ამ ტარდოს გარეთ დარჩება მ-3=5 მარცალი, მეორე შემთხვევაში დარჩება მ-5=3 მარცალი და „ოქროს კვეთი“ დაქტილი იქნება.

ეს „ოქროს კვეთის“ კანონზომიერება დაბალი შიარათვის, რაგორც წანს, მეტად არსებითია. იგი გვაქვს ლექსის ამ საზომში სხვა აუტორებითაც და ფოლკლორშიც („იბე“ სარლომის დანაო, გრგეს მიღვევარ გახაო“). ნიშნავს იმას, რომ მას ლექსი იყავს მამინაც კი, რაცა იმდენად თავიუფლად ეკიდება შიარის კანონებს, რომ ერთი ტაქსის ფარგლებში მალისა და დაბალ შიარის ათავსებს.

ამირანდევი შეინგნ, მიწა გაქვითა გარლო, ამირანმა, დევი დარცა, ალავი შეხედა ქვიანი, დარცა და ბევი მოსტება, დაწყებინა ღარლო.

ხეგანული სიტყვები დაბალ შიარში შეჩვეული მალალი შიარი გახლავთ.

6. გარდა სამმარცელიანი სიტყვისა, სამმარცელიანი სეგმენტო დაბალ შიარში შეიძლება შედგებოდეს 1+2 და 2+1 კომპინაციებისგან (იხ. ხუნებელი წერილი, გვ. 41-42). ორსავე შემთხვევაში შესაძლებელია ისეთი ვითარება, როცა ეს ორი სიტყვა, სემანტიკური აბათანასწორდენიანობის გამო, ერთმანეთს ერწყმია და ერთ „ტარდს“ ქმნის, და ისეთი ვითარებაც, როდესაც ორივე სიტყვა „მნიშვნელოვანია“. როცა ანც ერთი მთავარის „მოქმედა“ არ შეიძლება და ამიტომ მათ ვერ გავაერთიანებთ წარმოქმნაში ერთ ტარდოდ. პირველი ვითარების მაგალითებია:

მიუყოლობა არ ვარგა... მართალ ხარ გავიერეზა...

მეორე ვითარების მაგალითები: რაცა გრგოდდეს სარქველად, ქმენ, არა სარხოზენლო, ეხე ვარ ნიშნად, სესე ვარ სხვად ხელს შესაბამითა.

მეორე ოიგის მაგალითები დაბალ შიარის მეტრის ერთგვარ „დარღვევას“ გულისხმობენ (რატომ ესეა ამ სიტყვას ბაჭყალეში, ამაზე — ქვემოთ).

7. ნახევარტაქსი სტრუქტურა 1+5+2 (1+1) და (1+1) 2+5+1 „ვეფხისტყაოსანში“ არ გვხვდება (იხ. ხუნებელი წერილი გვ. 42-43ბ). აკად. გ. წერეთელი ამას იმით ხსნის, რომ წინააღმდეგ შემთხვევაში მოგვეხდებოდა სიტყვის დანაწილება სეგმენტებს შიარის. ამ ფაქტის ახსნა შესაძლებელია მახვილის ფაქტორიდან ამოსვლითაც: 1+5+2 შეიძლებულია, რადგან მეორე სიტყვაში მახვილი პი-

სეგმენტის შექმნა ერთმანეთთან და ორ-მარცხელაში სიტყვების კომბინაციას წარმოადგენდა. როგორც აღნიშნავს აკად. გ. წერეთელი, ყველა შესაძლო კომბინაციიდან აქ გვაკლია მხოლოდ ერთი 1+1+1+1+1. დანარჩენები დადასტურებულია ტექსტში. მახვილის თვალსაზრისით ამგვარი კომბინაციები ის „დექტორე-კორექტი“ მტერის დარღვევათა კლასს განეკუთვნებიან. ამ გულისხმობენ სიტყვითა ბუნებრივ შერწყმას:

...შენ და როსტანს...
...მის თუ ღირს ვარ...

და სხვა. როგორც ზემოთ უკვე ითქვა, ამგვარ შერწყმას, არსებითად, თავისი სემანტიკური პირობები აქვს შესარწყმელ სიტყვები არ უნდა იყოს სემანტიკური და ამოვკიდებული და დამწიფებელი.

ზემოშეყვანილი კრედილი ანალიზი იმისთვის დაგვიძრდა, რომ გვეჩვენებინა შედეგად:

ა. რუსთველის ლექსუბრაში არაა ისეთი კანონზომიერებები, რომლებიც აიხსნება მარცხელა რაოდენობისა და „სეგმენტების“ ტერმინებში, როგორც ამას აკად. გ. წერეთელი ფიქრობს, მაგრამ ვერ აიხსნება მახვილისა და „ტერფის“ ტერმინებში.

ბ. არაა კანონზომიერებები, რომლებიც, პირიქით, აიხსნება მხოლოდ მახვილისა და „ტერფის“ ტერმინებში.

გ. არის კანონზომიერებები, რომლებიც აიხსნება ორივე რიგის ტერმინებში (ასეთებია რუსთველის ლექსის კანონზომიერებთა უმ. რაველსობა).

დ. არის კანონზომიერებები, რომლებიც ქერწყრობით ვერც ერთი ხუნებელი რიგის ტერმინებში ვერ აიხსნება (და დარღვევებულ ჩართვება).

დასკვნა ნათელია: რუსთველის ლექსუბრის ადწიობას აუცილებელი ხდება როგორც მარცხელა რაოდენობის (სეგმენტის ფაქტორი), ისე მათი მახვილიანობის გათვალისწინება. აკად. გ. წერეთლის შერ განალიზებული შეზღუდვა რუსთველურ ლექსში (სეგმენტებად დაყოფის სავალდებულობა) ემატება მანამდე ცნობილ შეზღუდვებს, კერძოდ, მახვილის გარკვეული წესით განაწილების სავალდებულობას, მაგრამ არ მოხსნის მათ.

მახვილის განაწილების გარკვეული წესით შედგენილ საღვსო ერთეულს „ვეფხისტყაისანში“, ჩვეულებრივ, ტერფებად თვლიან ზოლში და „დექტორე“, „ქორეს“ ტრადიციული სახელით ასხენებენ. მე ვგონი, ამ სახელთა კლავ გამოყენებას არაფერი უდგას წინ ოღონდ, რა თქმა უნდა, გათვალისწინება უნდა იმ გარემოებას, რომ ეს სახელები ქართული ლექსისთვის პირობითია. აქ საქმე ხდება არა გრძელი და მოკლე ხმოვნების თანმიმდევრობას, როგორც ეს ბერძნულ „ქორესა“ და „დექტორეში“ იგულისხმება, არამედ სხვა

წესით — სახელდობრ, მხვილესა და მხვილესა შორის ნიშანდებელი მარცხელა რაოდენობის.

IV. აღნიშნავია ერთი გარემოებაც. მაღალ შირში ნახევარტაების დაყოფა სეგმენტებად რაკილა იგი ერთხელ აღმოჩენილ იქნა, თვალსაზრისით. იგი ძალშია ტაებათა ემარველობაში. დაბალ შირში კი ტაებათა დიდი ემარველობა თუ არა, დაახლოებით ნახევარი მანინე შედგენილია მარცხელა კომბინაციით 3+2+3 და 2+3+3, ასე რომ მათდამი სქემის 3+5 ან 5+3 მოყვება მხოლოდ დანარჩენ ტაებათა ანალოგიით ხდება. სადაც ეს სქემა ან მისი გვერდულნი მართლაც სახეხება ასე რომ, თუმცა „უტორო კვითი“. დაბალი შირის ნახევარტაებში თითქმის ყველგან ძალშია. ეს სტრუქტურა მინი, ვინცდგება უფრო, როგორც სამეულმენტის (3+2+3, 2+3+3). ვიდრე როგორც ორეულმენტის 3+5, 5+3.

შეფლეთი/სავან/სვიანი და არა შეფლეთი/სავან/სვიანი

ამ გარემოების შედეგია, რომ დაბალი შირის ნახევარტაებში, თავისი უფრო რთული შინაგანი გადფერენტირებულობის წყალობით, უფრო მტკიცე ერთიანობას წარმოადგენს, ვიდრე მაღალი შირის ნახევარტაები. და, შესაბამისად, დაბალ ტაემზეც ცუხურა უფრო მკვეთრ გამოყოფას ჩანს, ვიდრე მაღალში. სიალესტრაციოდ მოვიყვანთ ერთ ფაქტს.

„ავთანდილის ლოცვა“ პირველი ტაევი გამოყვებში ასეთი პუნქტუაციით არის შეტანილი:

ილოცავს, იტყვის: „მაღლო ღმერთო ხმელთა და ცათაო,

უნდა იყოს:“
ილოცავს, იტყვის: „მაღლო, ღმერთო ხმელთა და ცათაო,

(„მაღლო“ აქ იგეგვა, რაც „ღმერთო“, ხოლო „ღმერთო ხმელთა და ცათაო“ იგეგვა რაც „ცისა და ქვეყნის უფლო, მფლობელი“) თუ ამ ტაემში მძიმე, თავის ადგილზეა, მაშინ მისი წაითხება მხოლოდ დაბალ შირიად შეიძლება და, მართლაც, იგი თავიდან ბოლომდე გამართული დაბალი შირია (სიტყვებს აუცნაურა და...“ ანუ კომბინაციის 4+1 წაითხებაზე იხ. ზემოთ). მაგრამ თუ მძიმე შირშია, მაშინ მკითხველთა დიდი ნაწილი ამ სტროფს მაღალ შირად კითხულობს და ამისთვის სიტყვათა ბუნებრივ მახვილზე ძალდატანებად არ ერიდება (შე მკონდა შემოთხვევა შემემოწმებინა ეს პოემის ისეთ კარგ მკოდნებზე, როგორიც არიან ვეფხისტყაოსნის ტექსტის დამდგენი ავადმიუღი კომისის თანამშრომლები, და სწორედ ეს შედგა მთელი). თუ რა იწვევს ამ სტროფის წაითხება მაღალ შირად, ამაზე აქ არ შეიქნება.

ბით, რაც შეეხება იმ ფაქტს, რომ ეს მკლარი წყაობზეა ზღვდა მაშინ, როცა ცუჭურის ადგო-
ლას მძიმე აკლია, მაგრამ არ ზღვდა მაშინ,
როცა მძიმე თავის ადგილზეა, ამას ერთად-
ერთი ახსნა აქვს: მძიმით გამოყოფილი ანუ
აზრობრივად გამოყოფილი ნახევარტაბები უფ-
რო განაწილება მკითხველს დაბალი შიარის
არტიკლათის მადლის საძირისპიროდ, ედრე
აზრობრივად გამოყოფილი.

V. ახლა დავერჩა უკანასკნელი და უმთავ-
რესი საკითხი: როგორ ავსნათ ლექსწყობის
ზემოთ აღნიშნული „დარღვევები“ ანუ შეუ-
თავებლობანი სიტყვის ბუნებრივ მახვილსა
და მისავე ლექსწყობის მიხედვით საჭირო
მახვილს შორის, რაც, თითქმის, დაბრკოლებას
ექმნის რუსთველური შიარის ინტერპრეტი-
ციას „მახვილისა“ და „ტერფის“ ტერმინებ-
ში? და, ამასთან დაკავშირებით: როგორ წა-
ეკითხეთ ტექსტის რეციტაციისას ასეთი
„შეთავსებლობის“ მომცველი სიტყვები —
რც, როგორც მათ ბუნებრივ მახვილს შეესა-
ბამება, თუ რც, როგორც ამას „ტერფის“ სა-
ჭიროება მოითხოვს? კონკრეტულად რომ
ვთქვათ, როგორ წაეკითხეთ, მაგალითად,
ტაბე 83, 1:

ნაზეს უცხო მოყმე ვინმე,
ქდა მტირალი წყლისა პირსა

თუ
ნაზეს უცხო მოყმე ვინმე,
ქდა მტირალი წყლისა პირსა (?)
ამ კითხვაზე პასუხისათვის, პირველ ყოვ-
ლისა, სტატისტიკას მივმართოთ. სტატისტიკა
კვ ეველებება, რომ უკვლევარა ვადახვევა იმ
სტეშიდან, რომელსაც რუსთველური ლექსის
მახვილურ-ტერფული კონცეფცია გვიარჩობს,
საერთო ჯამში ვხვდა ტერფების 15 პროცენ-
ტზე ნაკლებს. მაგ.: 1-10, 100-110, 200-210
სტროფების ექვსასამდე „ტერფიდან“ ასეთი
„დარღვევა“ მხოლოდ 76 შემთხვევაში გვხვდებ-
და. ე. ი. ერთ „დარღვევიან“ ტერფზე რვა
„უდარღვევო“ მოდის! კიდევ უფრო საყურა-

I ტაბიური თენდაც ეს სტროფი (თეთრად
მოკეპული იქნება დარღვევის არმქონე „ტე-
რფები“, შიად — დარღვევის მქონე):

ნაზეს უცხო მოყმე ვინმე/
ქდა მტირალი წყლისა პირსა,
შავე ცხენოსა დავითა
მევე ღონსა და ვითა გმირსა,
ზმოზად უსხა/მარგალიტი/
ღაგაშა/მყარ/-თენგიზსა,
კრწელსა ვარდი/დავითავილა/
ცრწლსა მდურღადა/ანატრისა.

ამგვარად, 16 თხზმასტკლიანი სეგმენტოდა
დარღვევა ვაქვს ორში, ეს ორივე განაწილე-
ბულია სხვადასხვა ტაბებშია, ასე რომ, დარ-
ღვევის მქონე თხზმასტკლიანი მონაცემით
ნახევარტაბების მხოლოდ ნახევარია. ამ წესი-

დღებოა, რომ ეს „დარღვევები“ დაახლოებით
თანაბრად არის განაწილებული მთელი
შიარის და ტაბების შორისაც კი. მაგალითად,
არ არის დაბალი შიარის არცერთი ნახევარტა-
ბეი, სადაც ორი დაქტილური ტერფიდან ვრ-
თი მინც არ იყოს „დარღვევის“ გარეშე მო-
ცემული, და თითქმის არ არის პოემის მან-
ძილზე ტაბეი, სადაც „დარღვევა“. რაინდ
მეივე იყოს იგი, ორივე ნახევარტაბეში გვხვდუ-
ბოდეს. ლექსის რიტმის მთლიან ნაკადს და-
რღვევის არმქონე ტაბებზე ქმნის და ამ და-
კადს, ფორმალურად რომ ვთქვათ, ის დარ-
ღვევიანი ტაბებზეც მოაქვს. აღნიშნულიდან გა-
მომდინარე, ამ „დარღვევებს“ სხვა კვალიფი-
კაცია უნდა მივცეთ: ეს მართლად დარღვევა კი
არაა, ლექსის გამართვის სიძველით გამოწვე-
ული, არამედ მხოლოდ ერთგვარი თავისუფ-
ლება, რომლის ნებასაც პოეტი აძლევს თავის-
თავს, დაქტილურ-ქორეული ლექსის მტკიცე
და, რაღაც ფარგლებში, ერთგვაროვანი სქემის
მიმართ. ლექსის ძირითად ფორმალური ჩა-
რხო — თექვსმეტმარცვლიანი სტრიქონი ეე-
ზურით შეაში, დაქტილური რითმა დაბალ ში-
არში და ქორეული მაღალ შიარში. ნახევარ-
ტაბების დავითა სეგმენტებად, ქორეული წყობა
მაღალ შიარში და დაქტილურ-ქორეული წყობა
დაბალ შიარში შემთხვევათა დიდ უმრავლესობა-
ში საერთოდ და სტროფის შემადგენელ ტერფთა
და ხეგმენტთა დიდ უმრავლესობაში კერძოდ —
„ვეფხისტყაოსანში“ აბსოლუტურად მეარია და
იგი ადვილად, ბუნებრივად უზრუნველყოფს
იმას, რასაც ლექსის მდინარება ქეცია. ამ ჩა-
რხოს შიგნით კი წინაშარგანუთარგარელობის
არასადიდებულობის, ერთი სიტყვით — შე-
მოქმედების სფერო იწყება და ესაა სწორედ,
მკითხველს რომ იმ თავისუფლებას ვაძლავს
აძლევს, რომლის გარეშეც ესთერტიური
ტებობა არ ხდებობს.!

მაგალითისთვის მოვიყვანოთ პოემის პირველი
სტროფი:

რომელმან შექმნა საწყარო
ძალითა შაქ ძლიერითა, (1 გადახვევა)
ზეგარდმო არსნი სულთა
ყენა ზეცით მოწაბურითა, (1 გადახვევა)
ჩვენ, კაცთა, მოგვცა ქვეყანა,
გაქვს უთავადათ ფერითა, (2 გადახვევა)
მოხვან არს უკვლი ხელწოფიე

დან გამოჩაყლისი პოემაში არაა), მთელი ტაე-
პისა კი მხოლოდ მეოთხედი (ამ წესიდანაც
გამონაკლისი თითქმის არაა).

I მკვლევარმა სცადა რუსთველური ლექსი-
სათვის შესწავლის ობიექტური (ანუ არა მხო-
ლოდ უშუალო შემთხვევითობაზე დაყარებუ-
ლი) მეთოდი მიეყენებინა და ამის შედეგად
აღმოჩნდა, რომ ლექსისთვის საჭირო მახვილო-
განაწილება (თუკი ამ განაწილებას ლექსის

საზითა მიწმითა. (არცერთი გადახვევა). ჭიკთხელის უმჯობეს აესტრეკური შობაგვ-
 ელუბისთვის ეს სტროფი მუსიკალურად ვრ-
 თიანია. ამავე დროს, ჭიკთხელს არ ეხლე-
 დება შესაძლებლობა, რომ ყოველი სიტყვა
 იგი წაიკითხოს, რომ მერტის შაიძულეზელი
 გავლენის ქვეშ მისი შინაარსობრივი მხარე არ
 დეკარგოს. თუ სტილის იდეალად ითვლება
 ისეთი ტექსტი, სადაც „სიტყვები თავს ვიწ-
 როდ გრძნობენ, ხოლო აზრები — ხალვათად“,
 რუსთველის ლექსზე შეიძლება ითქვას, რომ
 აქ ტაქტის ფორმალური სტრუქტურა ვიწროდ
 გრძნობს თავს სიტყვათა სემანტიკური ნიუან-
 სების შიშობრის პირისპირ, ხოლო სიტყვათა
 სემანტიკურ და სტილისტურ მხარეში ჩადე-
 ბილი შესაძლებლობები — ლაღად.

მე მგონი, რუსთველის, როგორც ვერსიფი-
 კატორის, ერთერთი სპეციფიკური თვისება
 ის არის, რომ მან შესაძლო ლექსის ისეთი
 შრავალგანზომილებიანი ფორმალური სტრუქ-
 ტურის შექმნა, რომელმაც მას საშუალება
 მისცა ავალეზადი, შავრამ მტკაცე ვერსიფი-
 კაციული ჩარჩოს დაცვით სატყვასოვი, რო-
 გორც შინაარსის ერთეულისთვის, მის შესაძ-

კონსტრუქციურ ელემენტად ჩავთვლოთ, რო-
 გორც ეს ტრადიციულად მიღებულია) არ ეშ-
 თხვევა ბუნებრივს, პარზულს. შავრამ მეთო-
 დის ობიექტურობა საკითხის სტატისტიკური
 მხარის გათვალისწინებასაც მოითხოვდა, სა-
 ხელდობრ, კითხვის დასმას, რუსთველურა
 ტექსტის ბუნებრივი მახვლელგანაწილება ეშ-
 თხვევა თუ არა (სიხშირეთა მხრივ, ანუ სტა-
 ტისტიკურად) პარზული ტექსტისა. ამ კი-
 თხვის მხოლოდ უარყოფითი პასუხი შესაძ-
 ლებელი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მახვილთ-
 განაწილება რუსთველურ ლექსში შემოხვევითი
 არ ყოფილა. მაგ., თუ ავიღებთ პარზის ოთხ-
 ოთხმარცვლიან სეგმენტებს, მათში უფრო ხში-
 რი აღმოჩნდება გადახვევა მალაი შიარის-
 თვის საჭირო სქემიდან — — — —, ვიდრე
 რუსთველის მალაი შიარში. ბოლომდე გამოუ-
 ნებელი დარჩა ზემოხსენებული ობიექტური
 მეთოდი იმ შემთხვევაშიც, როცა ნახევარტა-
 ვების მარცვალთა კომბინაცია 3+3+2, უფრო-
 ხაითვს მიუღებელი (ვთქვათ, ასე: **არაბეთს
 როსტვან იუო, ღვთისგან ხვინი შეფე).**
 რუსთველისთვის დასაშვებ კომბინაციათა
 რაოდენს მიუღებია მველერის მიერ, და
 არა დაუშვებლისას. ამ შევდომის საფუძველი
 ის იყო, რომ ობიექტური (ანუ პასუხმომწმე-
 ბადი) კითხვა დაიკავა ასე: „არის თუ არა კო-
 მბინაცია 3+3+2 „ვეფხისტყაოსანში?“
 (და იგი მართლაც აღმოჩნდა რამდენიმე ტა-
 ვების შერატე ნახევარტავეში, მაგ. „მოთხარათ
 ვისმანდა დამან“, და არა ასე: „არის თუ არა
 კომბინაცია 3+3+2 სადმე პარველ-ნახევარ-
 ტავეში“, რასაც მხოლოდ უარყოფითი პასუხი
 გაეცემოდა.

ლებლობათა ცვაზის სრული თავისუფლები
 შეენარჩუნებინა. არ შეეცდებოდა, თუ მოეხდებოდა
 ვიტყვი, რომ რუსთველის ლექსის ეს თავი-
 სებურება გარკვეულ კავშირშია მისი ნაწარ-
 შობის უანრობრივ მხარესთან. „ვეფხისტყაო-
 სისა“ არაა უბრალოდ საგმირო-სამებურთო
 პოემა, არამედ რამაინია. ეს იმას ნიშნავს,
 რომ რუსთველის, ასე ვთქვათ, საშუალო ია-
 რალს მხოლოდ სიუჟეტი და მისი მიწმიდე-
 ლად გადმოცემისთვის მოწოდებული სალექსო
 ფორმა კი არ წარმოადგენს, არამედ, აგრეთვე,
 პოეტური სახე (ძირითადად, მეტაფორა) და,
 რაც შთავაიბა, მხატვრული დეტალი. ამ იარა-
 ლის მოხმარება კი გულისხმობს მაქსიმალური
 მოთხოვნის წყვენებას სიტყვის სემანტიკურ
 ნიუანსებშიაღმი და მათი წარმოჩენის შესაძ-
 ლებლობისაღმი.

VI. როგორ უნდა ვკითხოთ რუსთველის
 ლექსი იმ „დარღვევების“ შემთხვევაში, რომე-
 ლთაც ზემოთ შევხებთ? იქიდან, რაც ზემოთ
 ითქვა თავისუფლების, როგორც რუსთველური
 შიარის ერთერთი მაკონსტრუქციური ელემ-
 ენტის შესახებ, გამომდინარეობს, რომ იგი
 ისე არ უნდა ვკითხოთ, როგორც ამას
 „სტროფის“ ინტერესი მოითხოვს (მ. აკად.
 გ. წერეთლის წერლი, გვ. 52). შავრამ მას
 ვერც ისე წაიკითხავთ, როგორც სიტყვათა
 „ბუნებრივ“ მახვლეს შეეფერება. მაგ.,

...მაღალთა მიწთ ძლიერითა

პარზული და არა ლექსი. ამ დილემიდან გა-
 მოსავალი, მე მგონი, მიწნას (ანუ სიტყვათა
 შიარის არსებული ყოენის) იმ ცნებაში უნდა
 ვებებოთ, რომელსაც რუსთველური შიარის
 ასახსნელად პირველად აკად. გ. წერეთელი
 იყენებს. (იტ. შრ. გვ. 51-52). „არაბუსტი“
 დაქტილებისა და ქორეების რეციტაციისას
 ჩვენ პირველ ყოელისა, თვისობრივად ვცვლით
 ამ მიწნას. მაგალითად, მას შემდეგ, რაც წაი-
 კითხეთ სიტყვები

რომელმან შექმნა საშუალო ძალითა მით...

და ლექსის სტაბილური დაქტილურ-ქორეული
 მეტრის გაყენით უკანასკნელი მარცვლის
 (მით) შემდეგ დამავლო კადენციის (უმახვი-
 ლი მარცვლის) მოლოდინი გამოგვიშვავდა,
 ჩვენ ვეკეთებთ ჩვეულებრივზე დიდ უკონს,
 რითაც ამ მოლოდინს გაქარებას ვეცლით,
 თუმცა სიტყვის, როგორც ახალი შინაარსის,
 მოლოდინი არა არ ქრება. შემდეგ, წარმოგ-
 თქვამთ აბ მომდევნო მარცვალს (ძლი...), ჩვენ
 ვვლავ ვეკეთებთ უკონს, რომელიც, წარმოთ-
 ქმის ჩვეულებრივი წყების მიხედვით, ამ მა-
 რცვლის შემდეგ არ უნდა იყოს, ან ნაყლები
 უნდა იყოს. ხოლო ამ უკონის შემდეგ ჩვენ
 საშუალება გვეძლევა დანარჩენი სამი მარც-
 ვალი („ეჩითა) ისე წარმოვთქვათ, როგორც
 ამ ნაშთს სამმარცვლიანი სიტყვის წარმოთ-
 ქმის ბუნებრივი კანონების მიხედვით შეეფე-
 რება („— — —“).

ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიაში მცხოვრები ჰემშინები

თანამედროვე თურქი ისტორიკოსები და ეთნოგრაფები დიდ ინტერესს იჩენენ ანატოლიის თურქული მოსახლეობის ეთნოგენეზში. სიხადში, შაგრამ, აშასთანავე, შეგნებულად ცალმხრევად და ტენდენციურად აშუქებენ არათურქულ ეთნიკურ ჯგუფებთან დაკავშირებულ პრობლემებს. აუღლებენ ან დუმილით უფლან გვერდს უშვებენ ისტორიულ ფაქტებს. და ეს იმ დროს, როდესაც თურქეთში დღემდე საკმაო რაოდენობითაა შემორჩენილი ანატოლიის თურქებაშდელი მოსახლეობის ეთნიკური და ეთნოგენეტიკური ჯგუფები, ერთ-ერთ ასეთ საყურადღებო ეთნიკურ ჯგუფს წარმოადგენს „სომეხი-მუსულმანები, ე. წ. ჰემშინები, დამკვიდრებულნი ან შემორჩენილი მადლი შიანი ნაწილში, ჰოროხის დასავლეთით, თანამედროვე ზღვასპირა ლაზისტანთან უშუალო მეზობლობაში. ისინი იშვოვებიან შავ ზღვაზე ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს გასასვლელთან და დღემდე იყენებენ მას, როგორც საკომუნიკაციო გზას. ჰემშინები, როგორც კამიტალიტები, თითქმის ომამდე, ეწეოდნენ სავაჭრო საქმიანობას. სხვათა შორის, ვაჭრობდნენ რუსულია პურით არა მხოლოდ რუსეთის საზღვარებში, უკვეთარდებოდნენ რა ლაზებს, როგორც პურის მცოდნეებს, ისტატებს ე. წ. თურქული საცხოვრებისა, არამედ რიგშიც და ლიბავში“. — წერდა ნ. შარი.

თურქეთისა და, კერძოდ, მისი ჩრდილო-აღმოსავლეთი ნაწილის სომეხების შესახებ დიდი ძალი ლიტერატურა არსებობს. ამიტომ ჩვენ აშემაშად მხოლოდ მუსულმან სომეხებს, ე. წ. ჰემშინებს შევეხებით.

ჰემშინები დღემდე თურქეთში ცხოვრობენ და, ეთნოგრაფიული თვალსაზრისით, ძალიან ხაინტკერებო და საკმაოდ მრავალრიცხოვან

ეთნოგენეტიკურ ჯგუფს წარმოადგენენ. მათი გამოკლებით, ვინც თავის რელიგიურ მარჯვენს არ ამბობს, ყველა მათგანი ოფიციალურად მანდიტური მასშაბის სუნიტი მუსულმანები არიან, მეცნიერთა უმრავლესობა თვლის, რომ „სომეხება დაიწყო ისლამზე გადასვლა XVII ს. ბოლოს და XVIII ს. დასაწყისში“¹ ხოლო მათი გარკვეული ნაწილი თვით XX ს. დასაწყისამდე „ინარჩუნებდა ქრისტიანობას და ლაპარაკობდა სომხურად“² კ. კოხი თავის საგზაო ჩანაწერებში მოიხსენიებს „ქაჩქარდალის შიის ძირში განფენილ პატარა ქვეყანას — ჰემშინს“³ შაგრამ არაფერს ამბობს მისი ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ.

ტოპონიმ ჰემშინის პირველ მოხსენიებას თურქულ წყაროებში ვპოულობთ ტრაპიზონის ვილაიეთის XVI ს. დასაწყისის აღწერაში, საიდანაც ჩანს, რომ ტრაპიზონის ვილაიეთი ამ დროს იყო „უაზა ჰემშინი, რომელშიც შედიოდა სამი ნაწიე: ჰემშინი, ურაპეშონი და ექსანოხი, რომელთა მიწაზე მდებარეობდა მიჩლიკის მასები, ამთ ეკოთვროდა 33 სოფელი 671 კომლით, მათგან 214 იყო მუსულმანური და 457 ქრისტიანული“⁴ შაგრამ ამ დოკუმენტში მინიშნებაც კი არ არის, არა თუ ეთნიკური შემადგენლობის შესახებ, არამედ იმაზეც კი, რომ ტოპონიმი ჰემშინი, აშავე დროს, ეთნონიმსაც წარმოადგენს. ჰემშინების, როგორც ეთნოგენეტიკური ჯგუფის, პირველი მოხსენიება რუსულ და ევროპულ ისტორიოგრაფიაში XIX ს. ბოლოს ხდება. მათ შესახებ ბევრს წერდნენ სომეხი-კათოლიკე ვაწმანათლებლები, ე. წ. მხიტიარისტები.

1868 წ. მონაცემებით, ჰემშინის უბანში (იშავე სახელწოდების ქალაქი) 1548 კომლია, 4822 მცხოვრები — მუსულმანი, 48 სოფელი, 67 დასახლე-

ბა, 94 წელის წისკვილი, 10 ფარდული, 1 სომ-
ხურ-გრიგორიანული ეკლესია, 1 ყუაზანა, 40
მეტრი, 1 მინერალური აბანო, 39 მეტოხე-
მ შედრესე. 1882 წ. მონაკლებების მიხედვით
კი ჰემშინის ნაბიჯი 48 სოფელია, 1089 კომ-
ლი, 6451 მცხოვრები — მუსულმანი და 22
სომეხი. როგორც ვხედავთ, ამ დროისათვის
ეს ერთადერთი სომხური ეკლესიაც კი აღარ
დაარსა. ამასთანავე, ამავე წყაროდან ირკვევა,
რომ ლაზისტანის სანჯაყი იყოფა ოთხ ყაზად
და ექვს ნაბიჯად — შამაროხითი სქეზის 92 ათა-
ს სულა საერთო მოსახლეობით, რომელთა
შორის ძალიან მცირე ნაწილს შეადგენენ
ქრისტიანები, დაახლოებით 700 კაცს. მუსულ-
მანური ელემენტები აქ იყოფა ორ ტომად:
ლაზები და უფრო მცირე ნაწილი, აჭარლები.
ლაზისტანის ზოგიერთ მხვეილ პუნქტში
არიან თურქებიც. ეს უკანასკნელნი, ისევე,
როგორც ქრისტიანები, იყოფებიან ზემოთ
მოხსენიებული ორი ველურა ტომის გავლენა-
ში და იმდენად, რომ ეწინააღმდეგებოდნენ
დასახლებულ ცენტრებს, რათა შუიდა შეიარა-
ღებული ლაშქრის, რომლებიც მკვეთლობის
ყუდალზე წაიღებ დაწამოლად თელავს, მტა-
ცებლობის მსხვერპლად არ იქცნენ. ჰემში-
ნები, როგორც ეთნოგრაფი გუფუი, XIX ს. მე-
ორე ნახევარშიც კი არსად მოიხსენიებან.

პ. პალკრევი თავის ანგარიშებში წერს, რომ
„ნაბიჯ ჰემშინი მთლიანად მდებარეობს ლაზის-
ტანის შოების გარე და შიდა ქედებს შორის,
სატყევე ზეგანზე. რომელზეც ორთაწას-
სახელწოდებით ფართო გაკაღის მიედინება, იგი
შოელს ამ მონაკვეთს ნაკაღის და ათასათან
უფროდგება ზღვას. უმთავრესი დასახლება ჰე-
მშინია. ჰემშინში იყოფება სომხური კოლონა,
რომელიც, სავარაუდოა, რომ წამოსულია ქვე-
ყნის (სომხეთის, წ. ბ.) შუა ნაწილიდან, თა-
სართა შემოსევის დროს. აღწერის მიხედვით,
დამრკველებული რიცხვით, ამ მხარეში 40
სოფელია და 20 ათასი მცხოვრები, რომელ-
თაგან 17000 მუსულმანი და 3000 სომეხი.
ბერძენებს სულ არ აღინუსებიათ“⁶ უნდა ვი-
ვარაუდოთ, რომ აქ მუსულმანური მოსახლე-
ობის გარკვეული ნაწილაც სომეხი-ჰემშინე-
ბისაგან შედგება. ვ. კრევი პოეტიკებს, რომ
„ჰემშინები ჰემშინში, თუმცა მუსულმანები
არაა, მაგრამ ლაზარკობენ სომხურად“⁷ ასე
რომ, ტერმინი ჰემშინი ანუ ჰემშინელი, რო-
გორც მათ უწოდებენ თურქეთში, მხოლოდ
ამ დროისათვის იქცევა ეთნონიმად.

ეს ეთნოგრაფიკული გუფუი დღემდე მთა-
სა ლაზეთის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ნაწილში
ცხოვრობს, დასავლეთიდან და სამხრეთიდან
ლაზურენოვანი, ჩრდილოეთიდან და აღმოსა-
ველეთიდან კი ქართლენოვანი დასახლებებით
გარშემოტყმული, ისინი მაინც, ძირითადად,
ანარქაუდებენ სომხურ ენას, თუმცა ეს უკა-
ნასკნელი იმდენად განსხვავდება ცნობილ

სომხური დიალექტებისაგან, რომ სხვა სო-
ხებითან მათი ურთიერთგაგებობის ურთიერ-
მეუფლებელია. ჰემშინთა უმრავლესობის ქრისტი-
ანობა და ქართულის ძლიერ გავლენას ახლა
მათ მეტყველებაში გარკვევით შეიმჩნევა თუ-
რქულის გავლენაც.

როგორც ნ. შარა აღნიშნავდა, ჰემშინები
არიან „ეთნოგრაფი სომხები, ტელევიის მიხე-
დვით — მუსულმანი სუნიტები, სამწერლო
ენებით: საღმრთო ჰყვადარი არაბულით, ლი-
ტერატურული ოსმალურიით: სამეტყველოდ:
მომავლელი შშობლიური სომხურით, სალაპა-
რაკო ოსმალური. კულტურული რიგიენტაცია
— სარწმუნოების მიხედვით, ე. ი. თურქუ-
ლით“⁸.

გ. ყაზბეგი, რომელმაც მოიარა ლაზისტანი
XIX ს. მეორე ნახევარში, და დაწვრილებით
აღწერა იგი, შენიშნავს, რომ „სომხები 15000
მეტო სულის ოდენობით, შეადგენენ ჰემში-
ნის მხარისა და ხოფის მეტიერ ჰემშინი და ლი-
ვანას მხარეების ნაწილის მთლიან მოსახლე-
ობას. ამ მხარეებში ცხოვრობენ სომხები,
რომლებმაც იყიან თავისი წარმოშობა, მაგ-
რამ დაივიწყეს თავიანთი სარწმუნოება და
წინაპართა ენა. გარემოცვამ დიდი გავლენა
მოახდინა ჰემშინებზე და ისინი ზანათითა და
წინავეულებებით უფრო მთის ლაზებს გვანან,
ვიდრე სომხებს. ჰემშინები ერთმანეთში თუ-
რქულად ლაპარაკობენ, ძალიან იშვითოდ ლა-
ზურად; ეს უკანასკნელი ენა უფრო ხოფელ
ჰემშინებთან უარბობს“⁹.

აქ, გ. ყაზბეგი შეცდომას უშვებს, როდე-
საც ჰემშინის მთელ მოსახლეობას სომხებად
მიიჩნევს. საქმე ისაა, რომ ჰემშინში მოსა-
ხლეობის ნახევარზე მეტა ლაზებისაგან შედ-
გება, ხოლო დანარჩენი ნაწილი წარმოადგენს
ნარეჯ რასას; მათ ეთნოგენეზში მთავარი რო-
ლი ითამაშა სომხურ-გრიგორიანულმა ეკლე-
სიამ, რომელსაც, როგორც ჩანს, მიეცედა
ლაზთა გარკვეული ნაწილი, როგორც ეს ზღე-
ბა ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიის სხვა
ნაწილებშიც. როგორც გ. ყაზბეგი შენიშნავს,
„ჰემშინური სოფლები ლაზური ხასიათისაა,
იმ განსხვავებით, რომ ეს უკანასკნელი პირ-
ველებზე უფრო მედიარნი არიან და ლაზუ-
ცივობობენ მეზობლებზე ბევრად უფრო სუ-
ფთად“¹⁰ და იქვე დასძენს, რომ „ჰემშინები,
რომლებმაც მიიღეს მუსულმანობა, ძირითა-
დად შეერწყნენ ლაზებს“¹¹ აქ ისიც უნდა აღი-
ნიშნოს, რომ ამ ენადად აფხაზეთსა და ნაწილო-
ბრიე აჭარის სანაპირო ზოლში მცხოვრები
სომხების დიდი ნაწილი გადმოსახლებულია
ლაზეთიდან, ისინი თავს ჰემშინებს უწოდებენ
და სარწმუნოებით ქრისტიანები არიან. რომ
არაფერი ვთქვათ იმ მუსულმანი ჰემშინების
ენაზე, რომლებიც დღემდე ლაზისტანში ცხო-
ვრობენ, აფხაზეთში გადმოსახლებული კე-

შინების“ შეტყულება სახეა ლაზურიდან ნახესხები ვრამატყული¹² და ლექსიყური¹³ ფორმებით, რაც კარგადა აქვს ნაჩვენები ა. შეილაქის თავის საღისერტაყიო ნაშრომს¹⁴ და ცალკეულ მონოგრაფიებში.

შემშინებთან შეხვედრისას ურთაღლებას იქცევს ის ფაქტო, რომ მათ, უკვლას ახსოვს თავისი სომხური წარმოშობა. ბერძნა მათგანმა ენაც იცოდა, მაგრამ მათი ენა სომხურის, ლაზურ-ქართულია და თურქული ენეზას ნარეგია. სომხური ენის მცოდნე, აღმათ, ვერც ვაუგებს მათ ამ ენების ცოდნის ვარეშე. საწუხაროდ, არ მქონდა საშუალება ჩამეწერა ტექსტები მათ კილოზე, მისი უფრო ღრმად შესწავლისათვის, რაც, რასაკვირველია, შესაძლებლობას მოგვცემდა უფრო ავტორიტეტულად ვუცნებელა ამ მრავალ მხრივ საინტერესო ეთნოსის შესახებ. იზმირში ლაზები მათ „სომხეფე“¹⁵ ს უწოდებენ.

შემშინებს ახსოვთ თავისი ძველი, რეფორმადელი ვეარბები, ხლო ბავშვებს, ოციწლოვანი თურქულ-მუსულმანურ სახელებთან ერთად, აძლევენ „შინაურ“, მოფერებით სახელებს, რომლებიც ისევე, როგორც ლაზებსა და მებრძლებს, წმინდა მუსულმანობამდელი და ქრისტიანობამდელი აქვთ. შემშინების ეს სახელები აშკარად ლაზურია როგორც ძვერადობით, ისე შინაარსითაც, მაგალითად: თუთა — მთვარე, ბურახუ — ღამურა, მუთიკა — დედლინი, თუნთი — დთო, მუცი — ვარსკვლავი და ა. შ.

ნ. მარა ლაზეთში მოგზაურობის ანგარიშში ახახელებს შემშინურ ვეარებს¹⁶ რომლებიც შინაარსის მიხედვით ასევე ლაზურია.

ამჟამად შემშინები კომპაქტურად ორ რაიონში ცხოვრობენ და, შესაბამისად, ოყოფიან ორ ჯგუფად: „ქიჩველი, ე. წ. ხოპ-შემშინები, ცხოვრობენ ქ. ხოფის მახლობლად და მდინარე ჭოროხის ველზე „ართვანის ველიეთი“¹⁷ ისინი ძირითადად მისდევენ „მესაქონლეობას (მეცხვარეობასა და მეთხეობას), აშაადებენ ყველს, კარაქს, გამოყავთ ტყავი, აშაადებენ უხე ტილოებს, მცირე რაოდენობით ოსუნს, სიმინდს, მისდევენ, აგრეთვე, მუსულმანურებას¹⁸ ეს შემშინები შემშინიდან არიან გამოსული. ისინი ვარკვეულ წილად შეერევენ ამ მოსახლე კახაბერას ქურთების ცალკეულ ჯგუფებს, რამაც საბაბი მისცა ზოგიერთ ავტორს, ისინი ქურთებად ჩათვალა. „როგორც ცნობილია, მონტოს ქედზე, ჩენი სა-

ზღვრების მახლობლად, არის ნაკლებად ცნობილი მთიანი ქვეყანა შემშინი, სადაც ცხოვრობენ დიდი ხნის წინათ გაქმნადისნებუნი სომხები; მათი ნაწილი გადასახლდა და მოხვდა ხოფაში, გონოსა და მყრიალში. შემშინები ლაპარაკობენ შერყვნილ სომხურ ენაზე და მათ, ჩვეულებრივ, ურვეენ ქურთების, გესთანაც საერთო არაფერი აქვთ“¹⁹ — აღნიშნავს ვ. ი. მახალკი, რომელმაც ვახული საუყუნის ბოლოს იმოგზაურა ამ ადგილებში.

შემშინთა მცირე, უფრო დიდი ნაწილი, ცხოვრობს „მდინარე ურადერტსა და ფურტუნას (რივის ვილიეთი, ვ. ბ) და ჰუმურგინში (ტრაპანონის ვილიეთი), ეს ჯგუფი ცნობილია ბაშ.შემშინის (მთავარი შემშინის, ვ. ბ) სახელით. ამის ვარდა, სომები მუსულმანების მცირერიცხოვანი ოქმები ცხოვრობენ ქალაქების: თოქათის, სივანისა და მალათიას რაიონებში“¹⁹ მათი მატერიალური კულტურა და ყოფა დიდ სიახლოვეს „ამდღევნებს ლაზურთან; მამაკაცების ტანსაცმელი ლაზური თარგისა; მოკლე კურტაკი, რომელიც მარცხნიდან მარჯვნივ იკრება, ჯიბეებით მყრდას სიმალღზე თოფის ტყვიებისათვის, თურქულ-ლაზური ტიპის ვანიერი შარვალი, სამოსის ფერი უმეტესად მუქია. ქალები იცვაშენ ვრძელ ხალათებს ან პერანგებს, თავზე დაბალ ჩახტაკს, მორთულ შოკრკოვილა, ვერცხლის ან უაღვი მონეტებით, რომლებიც შუბლსა და ურთებზე ეშვებიან“²⁰ ისინი ისევე, როგორც ლაზები, ვაფანტულნი არიან თურქეთის დიდასა და მცირე ქალაქებში, სადაც „პურის ცნობას“²¹ და მუსულმანობას ეწევიან. და მისდევენ, აგრეთვე, ხელოსნობას. მაგრამ ვახულ საუყუნეში, როგორც კ. კობი აღნიშნავს, „ვიწმე კუმშურსოვად, ჯეშლის (მატარა სოფელი ლაზეთში მთა ჭიმილდაღის ფერდობზე, ვ. ბ) ბატონი, ეწეოდა მეკობრეობას, თმცაზღვიდან მოშორებით ცხოვრობდა“²²

თურქეთში შემშინების საერთო რაოდენობის დადგენა შეუძლებელია. მუსულმანი შემშინების უმნიშვნელო რაოდენობა ამჟამად ცხოვრობს უზბეეთში, სადაც მათ თავი გამოიჩინეს როგორც კარგმა მესაქონლეებმა და მებადლებმა.

სადღესოდ შეცნერიულად სანდო²³ ინფორმაციის ნაკლებობა არ ვკაძლევს აღნიშნული პრაობლების ღრმა ანალიზის საშუალებებს და უფრო კატეგორიული დაკვენების ვაყოების უფლებას ამ შეტად საინტერესო ეთნოგრაფიური ჯგუფის ეთნოგენეზის შესახებ.

11. „მნათობი“, № 12.

განმარტებული:

 საქართველო
 ენციკლოპედია

- 1 მარრ Н. Я., Батум, Ардаган, Карс исторический узел межнациональных отношений Кавказа, Петроград, 1922, с. 41.
- 2 Шпажников Г. А., Религии стран Западной Азии, М., 1976, с. 266.
- 3 Лиозен Э. К., Берег русского Лазистана, Тифлис, 1905, с. 168.
4. კ. კობისა და ო. სპენსერის ცნობები საქართველოსა და კავკასიის შესახებ, გერმანულიდან თარგმნა, შესავალი და კომენტარები დაურთო ლონდა მამაკაცთა საზოგადოება, 1981, გვ. 206.
5. გიქობიძის მ. თ., XVI ს. დასაწყისში ტრაპიზონის ლევა და შავი ზღვის აღმოსავლეთ სანაპიროს მხარე, თურქეთის საისტორიო საზოგადოება, ბულეტენი, ტ — XXVI, ანკარა, 1962, გვ. 222-223 (თურქულ ენაზე).
6. Материалы для описания Азиатской Турции и Батумской области. Приложения к VII тому ИКОИРГО, Тифлис, 1882, с. 60.
7. ენე ვ. აზიური თურქეთი, პარიზი 1890, ტ. I, გვ. 120 (ფრანგულ ენაზე).
8. Марр Н. Я., Племенной состав населения Кавказа, Петроград, 1920, с. 58.
9. Казбек Г., Военно-статистический и стратегический очерки Лазистанского санджака, Тифлис, 1876, с. 27—28.
10. იქვე, გვ. 28.
11. იქვე, გვ. 27; იხილეთ აგრეთვე: მარრ Н. Я., Из поездки в Турецкий Лазистан (впечатления и наблюдения), Известия АН., Спб, 1910, с. 627, 608.
12. შილაყაძე ი., ნაწილაკი „ნა“ ჰანტურში და ნაწილაკი „ნა“ ჰაშენურში, თსუ შრომები, ტ. 43, 1951.
13. შილაყაძე ი.; სომხურ-ქართული ენობრივი შეხვედრები (ლაზურ-ჰაშენური ლექსიკონი შეხვედრები), აღმოსავლური ფილოლოგია, V, თბილისი, 1983, გვ. 32-39.
14. შილაყაძე ი., სომხური ენის ჰაშენური კილო (ძირითადი თავისებურებანი), გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი (საკანდიდატო დისერტაცია, ხელნაწერი), თბილისი, 1944.
15. მარრ Н. Я., Из поездки, ციტირ. ნაშრ., გვ. 627-629, 608; იხილეთ აგრეთვე მისი: Материалы по хемшинскому наречию армянского языка, ЗКВ, т. 1, 1925, с. 73—80.
16. Шпажников Г. А., ციტირ. ნაშრ., გვ. 266.
17. БСЭ, издание второе, т. 46, с. 118; აგრეთვე, სომხური ენციკლოპედია, ერევანი, 1980, ტ. 6, გვ. 119 (სომხურ ენაზე).
18. Архив географического общества СССР разряд 52, опись 1, № 64, Очерк Батумской области. Предварительное сообщение князя В. И. Масальского (читано в общем собрании ИРГО, 2 апреля 1886 года); ИИРГО, т. XXII, выпуск 3, Спб, 1886, с. 378.
19. Шпажников Г. А., ციტირ. ნაშრ., გვ. 266.
20. БСЭ, издание второе, т. 46, с. 118.
21. Магеворян, О народах, населяющих Лазистан, к вопросу об этнографических условиях развития Чорохского бассейна, ИКОИРГО, т. XVII, № 5, Тифлис, 1904, с. 366.
22. კ. კობისა და ო. სპენსერის ცნობები... ციტირ. ნაშრ., გვ. 206.
23. სომხურ ენაზე არსებული ლიტერატურა კი არ მიგვაჩნია მეცნიერულად სანდოდ. ქ. სოჭში მცხოვრებ მ. გ. თორლაქიანს მიაგალითად, გამოქვეყნებული აქვს სამი სტატია ჰემშინელი სომხების შესახებ (სომხეთის მეცნიერულ-ისტორიულ-ფილოლოგიური ჟურნალი“ (სომხურ ენაზე); 1970 წ. № 2, გვ. 202-215; 1972 წ. № 4, გვ. 133-136; 1976 წ. № 3, გვ. 145-156), სადაც მოყავს ბევრი სხვა სომხები ავტორის მონაცემებიც, მაგრამ მისი სტატიები ტენდენციურია. სომხურ საბჭოთა ენციკლოპედიაში ჰემშინელებს ეხება ლეონ სიანის სტატია (გვ. 119), რომელიც დაწერილია ლ. ხანიკიანის სტატიის მიხედვით, „ფურცლები ჰემშინი სომხების ისტორიიდან“, მოთხზებულა წყაროც (ისტორიულ-ფილოლოგიური ჟურნალი, 1969, № 2), მაგრამ არა თუ ამ ნაშრომში, არამედ ამ ჟურნალის არც ერთ ნომერში ეს სტატია არ მოიპოვება.

ხელოვანი და მოქალაქე

(დ. შვებარდნაძის დაბადების 100 წლისთავის გამო)

დიმიტრი შვებარდნაძე იმ საზოგადო მოღვაწეთა რიცხვს მიეკუთვნება, რომელთა ღვაწლი ერის, საზოგადოების წინაშე სხვადასხვა მიზეზთა გამო გვიან გახდება ზოლმე ცნობილი. პროფესიით მხატვარი, აგი თავისი ერის ისტორიაში დარჩა არა იმდენად თავისი მხატვრული ქმნილებებით, რამდენადაც საზოგადო საქმიანობით; თუმცა, როგორც მისი შემორჩენილი სურათები მოწმობენ, მხატვარიც არ იყო ურიგო. შავრამ მისი ცხოვრებისეული ინტერესები, წიჭი, მიწანწარფა სხვა სფეროში გამოხატა და სამუდამოდ დაუმკვიდრა სამშობლოსათვის თავდადებული მოღვაწის სახელი.

ამ საუბრისათვის, ოციან და ოცდაათიან წლებში არ ყოფილა თითქმის არც ერთი მწიფე ნეოლოგიანი მოკლეა ქართული კულტურის სფეროში, რომელშიაც დიმიტრი შვებარდნაძეს მონაწილეობა არ მიეღოს. მისი უშუალო თაოსნობით დაარსდა ნაციონალური გალერეა; ის არის დამაარსებელი და პირველი დირექტორი ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმისა; მისი ინიციატივით შეიქმნა ქართველ ხელოვანთა საზოგადოება, რომელმაც მრავალი ეროვნული საქმე განაპოროცხლა. იგი იყო ორგანიზატორი ქართული ხელოვნების უმნიშვნელოვანესი გამოფენებისა, რომელთაც მოამზადეს ქართული ხელოვნების ტრიუმფით ვახვლა საქართვლოს ფარგლებს გარეთ.

სამუშაოთ, ჯერ კიდევ არ არის შექმნილი მონოგრაფია, რომელშიაც დიმიტრი შვებარდნაძის ცხოვრება და მოღვაწეობა ყველა ასპექტით იქნებოდა მიმოხილული. იგი ჯერ კიდევ ელოდება თავის ჰეგელიკურ, ვინც კაცობის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტისა და ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის აქტივებში დაცული მასალების, მისდამი მიმდინა-

ლი სტატიების, თანამედროვეთა მონათხრობის, დაბოლოს, მისი სურათების ანალიზის შეზღუბით გამოქვეყნდეს ამ დიდებული პირისთვის ხატს.

ღვთისმშობლით კი დიმიტრი შვებარდნაძის შესახებ ცნობებს დაინტერესებული ადამიანი ნაზეს შელვა ამირანაშვილისა და ქეთევან ზაქარაიშვილის სტატიებში, ვახტანგ ბერძენისა და ნატალია ენერსკაის წიგნში „სახბოთა საქართველოს ხელოვნება“, სერგი ჯორბენაძის მოწოდებაში „ცხოვრება და ღვაწლი ივანე ჯავახიშვილისა“ და ზოგ სხვა ნაშრომში; დიმიტრი შვებარდნაძისადმი მიძღვნილი ვრცელი სტატია ელგუჯა შვებარდნაძისა ამა წლის მისში გამოაქვეყნა შახარაძის რაიონულმა გაზეთმა „ლენინის დროშამ“.

დიმიტრი შვებარდნაძე (ახლობლები და ნათესაები ახალგაზრდობაში ტიტოს ეძახდნენ. უფრო გვიან, მეგობრები — დიტოს; გვარსაც ხშირად ასე წერდნენ — შვებარდნაძე) დაიბადა 1885 წელს, ოზურგეთში. უმაღლესი განათლება ჯერ სტეტერბურგის სამხატვრო აკადემიაში, შემდეგ კი გერმანიაში, მიუნხენში მიიღო. მუშაობდა საგულესხმოა ხელოვნების სახელმწიფო მუზეუმის არქივებში დაცული ხელოვან ხუნდაძის ორი წერალი, მიწერილი მიუნხენში დიმიტრი შვებარდნაძისადმი, ერთი 1907, მეორე 1909 წლის დათარგმნებული.

1907 წლის წერილში ვკითხულობთ: „შენმა წერილმა მით მასამოვნა, რომ შიგ ამოკეთებ შენი გულწრფელი სურვილი მომავალი ჩვენი ცხოვრებისათვის რიგაანი მომზადებისა და საზოგადო სამსახურისა. შენ თითქმის გაკვარებით კითხულობ: რით დავიმსახურებ შენივე უფრადებობა. რით დავიმსახურებ, ჩემი ტიტო, და შენი შრომისმოყვარეობით, გულკეთილობით, საზოგადოდ რიგაანი უფაქცი-

ვით, რომელიც უკვე თავიდანვე გამოიჩინე და შეიტყობს და რომელსაც, ანუ დია, აროდეს მო- დიშლი...

შეიკრე წერსილი ლაპარაკია ამ მატერიალურ დამარცხებაზე, რომელსაც დიმიტრი შევარდნა- ძე აღებდა საქართველოდან — წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებისგან:

„ქვირფასო ტიტკო... მადლობას ვთხოვლი... სანაღობელი რა კვირით? ჩვენ მხოლოდ ჩვე- ნი მოვალეობა შევასრულეთ და ისიც სუს- ტად. ზედმოკლებამ ნება არ მოგვცა გაგვე- გრძელებინა ჩვენი მოვალეობის შესრულება და იმედია, არ დაგვემდურები... იმდენი დარ- ბი სტუდენტო ვაგვიჩნდა და თუმცა ვულის- ტყოვლით. შენი დამარცხის გაგრძელება შეე- წვევით...“

შენს ბარათში შენ თვითონ ამბობ და კუმ- მარტივბა, რომ შენი მხრით მადლობა საზო- გადოებისადმი, თუ ამ უყანასწენელს რაიმე ზრუნვა კი მოუძღვის შენზე, იმავი უნდა გა- მობიბლოს, რომ კურსის დასრულების შემდეგ ჩვენი საზოგადოების გონიერი წევრი იქნები და შეძლებისდაგვარად ერთიათად და ერთი- ასად დაუბრუნებ იმას, რაც მიგანს მივიღია. ანუ რომ არ იყო, ცხოვრება წინ ვერ წყა. დიდი აზრია მოთაბ სიტყვებში — „უხვად ვა- სცემდე, ზღვათაცა შესდის და ვადინების“. საზოგადოება ვალდებულია უხვად გასცეს ახა- ლგაზრდობის აღზრდისათვის, რადგან განათ- ლებული, ნიჭიერი ადამიანები შეადგენენ ხა- ლის სიმდიდრეს, მის შევრებას...“

ძნელია აღვლევოს გარეშე წაიკითხო ცნო- ბითი საზოგადო მოღვაწის მიერ ახალგაზრდა სტუდენტისადმი ამ ოთხმოც წლის წინ მიწე- რილი ეს სტრაქონები, რომლებიც ანდენი სიბრძნე და თვამბალობა ჩაქნოვილი, რა- გორ სპირდება ზოლმე ახალგაზრდობის ასეთი უფროსი მეგობარი ცხოვრების მნიშვნელოვან მომენტში, ასეთი თანადგომა, რწმენა...

სტუდენტობის წლებშივე შეათვალ გამოი- ვეთა დიმიტრი შევარდნაძის ის თვისებები, რომლებიც შემდგომში თან გაჰყვა მიწლი ცხოვრების მანძილზე. იგი არ არის შემოფარ- გლული მხოლოდ საქუთარი განაღობების მო- დების სურვილით და, როგორც ახლობლებთან მომწერიადან ჩანს, საზღვარგარეთ განათლ- ბის მოსაღებად წასული ქართველი ახალგა- ზრდობის საერთო ინტერესებით ცხოვრობს. მის ინტენსიური მომწერა აქვს სხვა ქვეყნებ- სა და სხვა ქალაქებში მცხოვრებ ქართველ სტუდენტობასთან. როდესაც ვენეციაში მოსწა- ვლუ ქართველმა სტუდენტობამ დადო მესხი- შვილის საღამო გამართა, ლადოს პორტრეტო მიუჩნენში დიმიტრი შევარდნაძის დაუბატავს და გაუზავინა ვენეციელ ქართველ სტუდენტ- თათებს. მალე, ვენეციაში მცხოვრებმა ქართ- ველებმა აყვი წერიტლის საღამოს მოწყობა

განზრახეს და დიდი მგონის პორტრეტის შესრულება ისეუ მას სობოვის დიმიტრი შევარდნაძე უცხოეთში წყავლისა მარტო საკუთარი თვალსაწიერის გაფართოე- ბაზე არ ზრუნავდა. როგორც ჩანს, იგი სწავ- ლობდა მუზეუმების კოლექციებსაც და, ალ- ბათ, იქვე მიხვდა, რადღე დიდი დანაწილის იყო, რომ მის სამშობლოში ასეთი მუზეუმი არ არსებობდა. მართალია, იყო სხვა მუზეუ- მები, რომელთა ფასი დიმიტრი შევარდნაძის კარგად ესმოდა, მაგრამ ქართველი ხელოვნე- ბის ძეგლთა რაოდენობა და ხარისხი უფოლდ განაპირობებდა ჩვენშიაც საგანგებო ხელოვ- ნების მუზეუმის დაარებას.

მაგრამ დიმიტრი შევარდნაძემ ისიც კარგად იცოდა, რომ მუზეუმის დაარება წინასწარი, გეგმავომიერი მოსაზრადებელი მუშაობის გა- რეშე შეუძლებელი იქნებოდა. ამიტომ, სამ- შობლოში დაბრუნებუდი, იგი თავიდან სხვა არანაკლებ მამულიშვილურ საქმეს შეეჭიდა- ეს იყო ქართველ ზელოვანთა საზოგადოების დაარება.

1914 წელს დაბრუნდა დიმიტრი შევარდნა- ძე მიუნხენიდან თბილისში. 1916 წელს მისი თაოსნობით არსდება ქართველ ხელოვანთა საზოგადოება. თავიდან ეს საზოგადოება 54 წევრს აერთიანებდა. საზოგადოებას ჰქვდა ერთი საპატოო წევრი — ივანე ჯავახიშვილი. ამ საზოგადოების ფაქტობრი მოთავე და ხე- ლმძღვანელი დიმიტრი შევარდნაძე იყო, თუ- მცა ოფიციალურად იგი მხოლოდ თვამჯდომა. რის მოადგილედ ითვლებოდა (ამ ფაქტშიაც შეიძლება ჩანდეს მისი თვისება — ნაყლებ ეწრუნა თანამდებობასა და წოდებებზე).

ქართველ ზელოვანთა საზოგადოების მიზა- ნი იყო სამხატვრო სკოლის გახსნა, ნიჭიერი, ახალგაზრდა ქართველი მხატვრებისათვის დხ- მარება, დროდადრო მხატვართა ნაშუფერების გამოღწენების მოწყობა, ძველი ქართული ხე- ლოვნების ძეგლთა გვეშური კვლევა-ძიება, სა- მხატვრო გაღერებისა და მხატვრული (ხელოვ- ნების საკითხებისადმი მიძღვნილი) ბიბლიო- თეკის დაარება.

საზოგადოების დიდი სამომავლო გეგმები ჰქონდა „ძეგლის მეგობრის“ 1916 წლის მე-7 ნომერში გამოქვეყნებულთა ივანე ჯავახიშვი- ლის ანგარიში — „ქართველ ზელოვანთა სა- ზოგადოების გამგეობას“, რომელშიაც ნათ- ლად ჩანს, რადღენ სერიოზული მისიის შემს- რულებლად მიანჩნდა ივანე ჯავახიშვილის ეს საზოგადოება.

ქართველ ზელოვანთა საზოგადოების ერთ- ერთ უმთავრეს მიზანს ქართული ზელოვნების ძეგლებზე, განსაკუთრებით კი კედლის მხატ- ვრობის ძეგლებზე, ზრუნვა წარმოადგინდა. დღეს, როდესაც ძეგლთა დაცვა ქვეყნის ერთ- ერთი უმთავრესი საზრუნავია და როდესაც სახელმწიფო აღრიცხვავა შეტანებად მნი-

შენლოვანი ძველები, ისიც შეიძლება ითქვას რომ ამ საქმის საწყისები სწორედ ხსენებული საზოგადოების მოღვაწეობაშიც იპოვება. ამ მხრივ განსაკუთრებულ ყურადღებას იმუარობს ივანე ჭავჭავაძის მოხსენება. ამ მოხსენებაში წამოჭრაღი ბევრა პრობლემა წინასწარი განჭვრეტით იყო მომზადებული და დღესაც აქტუალურად ედერს.

ერთი პირველი საქმიანობა, რაც ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებამ განახორციელა, იყო ფრესკების პირების გადმოღება ნაბახტევის ცკლისიის მონასტრობიდან. სოფელი ნაბახტევი ადის ბეობაშია, სადგურ გომიდან 18-20-იოდე კმ. მანძილზე. შეიძლება ვინმე კიბვად დაეხადოს, რატომ მაინდა მანვე ნაბახტევის, ამ ნაქვებ ცნობილი ძველით დაიწვეს მონასტრობებიდან ასლების გადაღება? ესეც არა შემოხვევათი. დიმიტრი შვეარდნაძე იმასეთივე ზრუნავდა სერო პორტრეტების შექრებაზე. მან კარგად იცოდა, რომ ქართულ ცკლებისში ისტორიულ პირთა მშვენიერი პორტრეტები იყო დაკვლილ და უნდოდა მათგან გადაღებული ასლებით მომავალ მუზეუმში ცკვალ კოლექცია შექრნა. ნაბახტევი კი ამირტიკობა მშვენიერი სავარდულო ჭკუფური პორტრეტი იყო წარმოდგენილი — ქართლის ერთი დიდი ფეოდალთაგანი კუცნა ამირტიკობი, მისი მუედლე რუსა, ვეი რამინი, ქალიშვილი ნათია, შვილიშვილი ალექსანდრე I დიდი, საქართველოს მეფე 1412-1442 წლებში, რომელმაც თავის მეფობისას შეძლო ნაწილობრივ აღედგინა საქართველოს ძველი ძლიერება.

ეს პორტრეტები, მხატვრული ნიშნებით, მეტად საინტერესოა. ისინი წარმოდგენენ ვარდაშავლ, შემავსირებულ რგოლს წინა პერიოდის მონუმენტური გამოსახულებებიდან გვიანდელდური ხანის დეკორაციულ-დინამიკური ფაგურებისაყენ. მავრამ, შესაძლოა, ნაბახტევის ისტორიულ პირთა პორტრეტებით დაინტერესება სხვა ასპექტითაც ავსნათ. იმ დროს, როდესაც მხოლოდ ისახეოდა სამომავლო გეგმები ქართულ ძველებზე ზრუნვისა და მათი დაცვისა, დიმიტრი შვეარდნაძისა და მის თანამედროვეთა თვალში, ალბათ, განსაკუთრებულ ხიბლს იქნენდენ თით ამ ფრესკებზე გამოსახული პიროვნებანი. ცნობილია, რომ კუცნა ამირტიკობის მუედლე რუსა იყო ერთ-ერთი მოთავე თემურ-ლენგის მიერ დაქცეული ქვეყნის კვლავ აღდგენისა; რომ იგი იყო პირველი ადამიანი, რომელმაც „გამოიჩინა ნამუდვილი მშავაყური მხენობა“ და, „მრავალგვარი ვაკირვებისა და დაბრკოლების მიუხედავად“, მისცა ყველას „ქვეყნის განახლებისა და აღმშენებლობის გამამხნეველი მგალობით“ (ივანე ჭავჭავაძე).

ალექსანდრე მეფემ, კუცნა ამირტიკობისა და რუსის შვილიშვილმა, სავანებო გადასახადი

კი დაიწესა თემურ-ლენგის მიერ დასტურებული ციხებისა და ეკლესია-მონასტრობის აღდგენა, ვინაიდან „არა ჰქონდა დონე აღშენებისა“, როგორც გულისტკივლით შენიშნავს ისტორიკოსი.

რადგინი მოქმადლებითა და რილით უნდა გამსჭვალულიყვნენ მეოცე საუკუნის დასაწყისში ახალგაზრდა მხატვრები, ახალი, ეროვნული საქმით ანთებულნი, როცა თვალნათლად წარმოიდგენდნენ, რომ ეს ზრუნვა ძველებზე, მათი მოვლა-პატრონობისაყენ მისწრაფება, ჭერ კიდევ შორეულ წარსულში აღდგებდა ჩვენს წინასწარ, მაშინ, როცა თითქოს სხვა არსადგულბ საშუალო საქმეები ისეც მრავლად იყო.

ნაბახტევის ექსპედიციამ მონაწილეობდნენ; თავად დიმიტრი შვეარდნაძე, მოსე თოთაძე, თავისი ახალგაზრდა ვეიო — ირაკლით, გომრტი ერისთავი — მხატვარი, შვეობარი და ერთგული თანამდგომი დიმიტრი შვეარდნაძისა მის მრავალმხრავ მოღვაწეობაში, ლეონ გუდაშვილი, მიხეილ ჭიურელი (ბევრმა შეიძლება არ იცის, რომ ცნობილმა რევისორმა თავისი შემოქმედებით საქმიანობა მხატვრობით დაიწყო). ექსპედიციის მფარველობდა კონსტანტინე ამირტიკობი (ცნობილი მეცნიერი სოფლის მეურნეობის შექანიზაციის დარკისა), რომელიც იქვე, ახლო ცხოვრობდა ნაბახტევთან. მხატვრებმა გადაიღეს მონასტრობის პირები, რომელიც, ივანე ჭავჭავაძის თქმით, თითქმის დაღუპვის პირამდე იყო მიხული, ვინაიდან ცკვლებისაჲ კარგა ხანი სახურავი აღარ ჰქონდა და დაკული არ იყო არც წვიმისა და ქარისა და არც მზისაყენ. მაშინ გადაღებულ ზოგ ასლს, დედნის დაღუპვის ვამო, დღეს სავანებო დირებულება აქვს. სულ 19 პირი გადაიღეს.

1916 წელს საზოგადოებამ ექსპედიციის შედეგები გამოიქონა „დედების ტაძარში“ (დღეს სახელმწიფო სახმატვრო გაღერეა). ამ გამოყენას დიდი წარმატება ჰქონდა საზოგადოებაში.

ნაბახტევის კიდევ ერთხელ მიუბრუნდა დიმიტრი შვეარდნაძე, უკვე თავისი ცხოვრების დასასრულს.

1925 წელს, დ. შვეარდნაძემ, მაშინ სახმატვრო გაღერეის დირექტორმა, ახალგაზრდა მხატვარ შალვა აბრამიშვილთან ერთად, ჩამოსხნა ნაბახტევის მხატვრობის ნაწილი (ძირითადად ის, რომელიც უსახურავო იყო) და თბილისში, მუზეუმში გადმოიტანა. უფრო გვიან, 1930-ან წლებში, ეს ფრამენტები გამოსფენად შთამზადეს უკვე გამოცდილმა მხატვარმარტვრატორმა შალვა აბრამიშვილმა და ახალგაზრდა მხატვარმა კარლო ბაქრაძემ. დღეს ამ ფრამენტებს დანტერესებული ადამიანი ხელოვნების მუზეუმის ექსპოზიციაში ნახავს.

დიმიტრი შვეარდნაძემ კარგად იცოდა, რომ

ფრესების ჩამოსხნა და შეწერვაში გადატანა მხოლოდ იმულებითი დონისძებნა იყო და მხოლოდ მათი დაღუპვის საშინაობებში უყარნახა ეს გზა; იცოდა, რომ საყუთარ ინტერვიერს მოყლებზედა კედლის მხატვრობა კარგავს ბევრ რაფიფულ კომპონენტს — იცვლება მასშტაბი, განათება, ირღვევა პრაპორციები, მოხატულობის რაღი ინტერვიერში განუწებულად წარმოსადგენა ხდება, მაგრამ შევარდნაძისეული გადაწყვეტოლება ამ შემთხვევაში ერთადერთი სწორი ნაბიჯი იყო ფრესების მომავალი დაღუპვის საშინაობების წინაშე.

1914 წელს დიმიტრი შევარდნაძისა და ექვთიმე თაყაიშვილის ანიკატაციით შექმნილ იქნა ერთმაცოვის ფოტოგრაფიების ცნობილი კოლექცია — ორმოცი ათასი ნეგატივი, აქედან ექვსი ათასი — ქართული ხელოვნების ძეგლების ფოტო იყო. ამ ფოტოების ნაწილი შევიდა არქიტექტორ თამაზ გერსამიას მიერ მომზადებულ ალბომში „ქველი თბილისი“, რომელიც ახლანდ ბრწინვაზედა გამოსცა გამომცემლობა „საბჭოთა საქართველოში“.

1917 წელს ექვთიმე თაყაიშვილი აწუბის ექსპედიციას საქართველოს სამხრეთ პროვინციებში, ამ ტერიტორიაზე, რომელიც დღეს თურქეთის ფარგლებშია. ექსპედიციის მონაწილენი არიან ნაბახტევი მომწევე ახალგაზრდა მხატვრებიც. დიმიტრი შევარდნაძისა და მის თანამდგომთა მიერ შესრულებული ასლები ხაზულის, იშხნის და სხვა ტაძართა მოხატულობების დღეს სახელმწიფო ხელოვნების მუზეუმის ფონდებსა და გამოფენაზეა წარმოდგენილი. ლაო გუდაშვილი ასე აგონებს იმ წლებს: „ქველანე მუყაითი, მუღამ დაუღალავი დიმიტრი შევარდნაძე იყო, ექსპედიციის მთავარი მხატვარი, კედლის მხატვრობის კარგი მოყარნე, მხეწნაიერი მოქართული და ქართული ფრესების დიდი მოტრფილვე; ექსპედიციაში ჩემი მონაწილეობა დიმიტრი შევარდნაძის წყალობა იყო“.

1920 წელს ქართველ ხელოვანთა საზოგადოება სწერს განათლების მინისტრს ამის შესახებ, რომ გუჯავს ბევრი ნიჭიერი ახალგაზრდა მხატვარი, რომელთაგან ათი შაიც უფროდ საჭიროებს დახმარებას, იმდენს, რომ საშუაოდ საჭირო მასალის შეძენა შეძლოს.

საზოგადოებამ გადაწყვიტა დაენიშნა სტიპენდიები ახალგაზრდა ქართველი მხატვრებთანთვის, რომელთაც განათლება საზღვარგარეთ უნდა მიეღოთ. საზოგადოებას მიანიჭდა, რომ კანდიდატურათა შერჩევისას უნდა ეხელმძღვანელათ მხოლოდ და მხოლოდ მათი ნიჭით, შრომის უნარითა და ქონებრივი მდგომარეობის. შემორჩა საზოგადოების ოქმი, საიდანაც ჩანს, რომ გამოცემის წევრებმა სრულიად მიუღდომლად შემოსწენებულ პირობების ვათვალისწინებთა, შეარჩიეს კანდიდატურები. შედგა ზოა, რომელიც ასე გამოთქურებოდა: ლა-

დაო გუდაშვილი, დავით კავთაძე, ვალერიან სიღამონ-ერისთავი, ქეთევან ხაღალაშვილი, შალვა ქიქოძე, მისიელ ჭიარული, გიორგი ერისთავი, ილინე ახლელიანი, შალვა ხმალადე, შალვა ძნელაძე. ეს სია ვიდეახტურებს თურაფინად სწორად შეურჩევი საზოგადოებას კანდიდატურები.

ქართველ ხელოვანთა საზოგადოების არქივში შემორჩენილია პირველდაწყებითი სკოლის გამგის მარია ვახაიშვილი-წერეთლის მიერ 1918 წელს საზოგადოებისათვის გამოგზავნილი წერილი, სადაც წერია: „უცილებელ საჭიროდ მიგვარინა ბავშვებში ვარცხლები ეროვნული მხატვრობის მოტავებისა. აქამდე არავის ფრფრია ამის შესახებ. ეს პირდაპირ მოვალეობა ქართველი მხატვრებისა, ჩვენ შეძლებთ მაშინ გავარცხლოთ ხალხში გრუნული მოტავები და განუთაროთ გემოვნება მოზარდ თაობის ეროვნული ხელოვნების შესასწავლად“.

როცა კითხულობ დიდი მეცნიერისა და მამულიშვილის ავანე კავაიშვილის მოხსენებას, სადაც ძეგლების დაცვასა და რესტავრაციის პერსპექტივებზეა საუბარი, თუ შორძალბული სკოლის გამგის წერილს ბავშვებში ეროვნული ძეგლების სივარულითა და ესთეტური გრძობის გაღვივების შესახებ — ვაოცებამო მრლიხარ, რაოდენ დიდი განჭვრების გრძობა ბქონდათ იმ დროის მოღვაწეებს. მათ სურვალბები, გეგმები დღესაც აქტურად ეღბრს და ზორცხს იხსამს ჩვენი სამშობლოს უვრედლიერ ცხოვრებაში.

ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებას რომ აუღლებბდა, დიმიტრი შევარდნაძე თანახმად ზრუნავდა როგორც ქველ, ისე თანამედროვე მხატვრობაზე. მას შტიციელ სწამდა და სთავბისთვისაც უნდოდა დღესაბუთობინა, რომ თანამედროვე ქართული მხატვრობა არანაყლები ურადღებბის ღირსია. აქეთვენ იყო მინართული 1919 წელს მოწუბობლი ორი გამოფენა, რომეჭათაც ფართო საზოგადოება დიდი ინტერესში შევბდა.

ბევრმა შეიძლება არც იცის, რომ ახალგაზრდნილი ქართული უნივერსიტეტის პირველი გერბის ატორი დიმიტრი შევარდნაძე იყო ამ გერბის სახსხვაოას წარმოადგენს უნივერსიტეტის დღევანდელი გერბიც. როგორც სერგი ჯორბენაძე წერს, ავანე კავაიშვილიშა თბილისის უნივერსიტეტის გერბის შექმნის წინადადება დიმიტრი შევარდნაძეს მიცა. მკვლევარს ეს ფაქტი ნიშანდობლივად მთარნია.

1918 წლის 5 მარტს უნივერსიტეტის პროფესორთა საბჭოთათვის დიმიტრი შევარდნაძეს წარუდგენია გერბის რამდენიმე ვარიანტი, რომელთაგან საბჭოს შეურჩევი ერთი — მასზე გამოხატულია შედლი, რომელიც ჭეძებს აწოვებს სურს. ასე განაზოგადა უნივერსიტეტის,

ცოდნის მიღების იდეა მხატვარმა. გერბს ირ- გვლავ შემოკლებული ჰქონდა არნა, რომელ- შიც ტრადიციული ქართული მიტევება იყო ჩართული.

სრულიად განსაკუთრებულია დიმიტრი შე- ვარდნაძის ღვაწლი ნიკო ფიროსმანაშვილის, როგორც მხატვრის, აღმოჩენა და მის პრო- პაგანდაში, როგორც ჩვენში, ისე საქართველოს ფარგლებს გარეთ. დაწვრილებული ცნობებს ამ ფაქტის შესახებ დანიტრესებული მკითხველი ნახავს ქეთევან ბაგრატიონის წერილში, რომელიც 1942 წელს „სახელოა ხელოვნების“ მერვე ნომერში გამოქვეყნდა. დიმიტრი შე- ვარდნაძე ვაწით „მხატვრობის“ კორესპონ- დენტს უამბობს, რომ როცა 1916 წელს იგი მიუწვევნიდა თბილისში ჩამოვიდა, მისი ყუ- რადღება მიუყურა სადღურის წინ მღებარე დუქნის აბრებს. იყოთა და უფროს, რომ იხი- ნი ფიროსმანის დახატულა. შემდგომ მან მო- ძებნა ფიროსმანაშვილი, მიიწვია ქართველ ხე- ლაერთა საზოგადოებაში, სურდა უფრო ახ- ლად კონტაქტების დამყარება, მაგრამ ეს ვერ მოხერხდა სხვადასხვა მიზეზთა გამო. ფიროს- მანაშვილისგან საზოგადოებამ იყიდა მისი რა- მდენიმე სურათი. 1916 წელს, კერძო ბინაზე მოეწყო მისი სურათების ერთდღიანი გამო- ტენა, რომლის შესახებ პრესაც იუწყებოდა. უფრო გვიან, ოქტაბრის წლებში, როდესაც დიმიტრი შევარდნაძე განახორციელებს თავის ოცნებას და დაარსებს ნაციონალურ გალერე- ას, ჰოაწყობს ფიროსმანაშვილის გამოფენებს მსკუფში, ზარკოში, კიევსა და ოდესსაში, რომლებზეც, როგორც მაშინდელი პრესა შეუ- თითებს, უდაღესი წარმატებით ჩაიარა, ერთ- ერთ ადგილი კატალოგისა, რომელიც გამო- ფენისათვის დაიწერა, დიმიტრი შევარდნაძე იყოს.

დიმიტრი შევარდნაძეს ფიროსმანაშვილი მი- აჩნდა კემშარიტად ეროვნულ მხატვრად, რომელსაც მის თანამედროვეთა შორის უფელაზე მეტად ჰქონდა კავშირი ძველ ქართულ კედ- ლის მხატვრობასთან. ეს არი დასტურდება სულ უკანასკნელი დროის გამოკვლევებითაც.

დიმიტრი შევარდნაძემ მის მიერ სხვადასხვა დროს შექნილი ფიროსმანაშვილის თერთმეტი სურათი ნაციონალურ გალერეას უჩვენებდა და ამით, ფაქტობრივად, დაუღო საფუძველი ფიროს- მანაშვილის ნაწარმოებთა დიდ კოლექციას, რომელიც დღეს ზელოვნების სახელმწიფო მუ- ზეუმშია დაცული. თავის დროზე, დიმიტრი შევარდნაძემ, როგორც ნაციონალური გალერეის დირექტორმა, ბევრი იზრუნა საიმისოდ, რომ ფიროსმანაშვილის გამოფენა საზღვარგა- რეთაც მოწყობილიყო. დაგეგმილი იყო კიდევ გერმანიაში ამ გამოფენის მოწყობა, მაგრამ სხვადასხვა მიზეზთა გამო ეს არ მოხერხდა.

დღეს ჩვენ უფელანი მოწმენი ვართ, ფიროს- მანაშვილის სურათების კემშარიტად ტრუმ-

ფული ჩვენებისა ვერაძის უდიდეს კალაქებში. დიმიტრი შევარდნაძის დიდი ზრუნის შე- დეგად 1920 წლის 16 აპრილს საქართველოს რესპუბლიკის ეროვნულმა კრებამ მიიღო დე- კრეტი საქართველოს ეროვნული სამხატვრო გალერეის დაარსების შესახებ.

გალერეა დიმიტრი შევარდნაძის თხოვნით „დიდების ტაძარში“ მოეწყო, რომელშიც 1914 წლამდე სამშედრო მუზეუმი იყო, ხალა შე- მდგომ სხვა დანიშნულებითვის იყო გამოყუ- ნებული. ამ შენობის მოთხოვნა გალერეისათვის შეპირებული იყო იმით, რომ აგი სამუზეუ- მო შენობა იყო — ზედა განათობი, რაც დი- მიტრი შევარდნაძეს სამუზეურო გამოფენების მოწყობისათვის აუცილებელ პირობად მიიჩნდა.

ამ მუზეუმის შექმნის ისტორია ნათლადაა ასახული მოხსენებით ბარათში, რომელიც დი- მიტრი შევარდნაძემ 1931 წელს განათლების სახალხო კომისარს წარუდგინა. ბარათში აღ- ნიშნულია, რომ გალერეის დაარსების უმთა- ვრესი მიზანი ქართული და საქართველოს მო- საზღვრე ხალხთა ხელოვნების ნიმუშების — მხატვრობისა და ქანდაკების, როგორც ძვე- ლის, ისე ახლის, შეტარებვა და დაცვა იყო.

სანამ გალერეა გაიხსნებოდა, საგანგებოდ მოეწყო „ძველი მხატვრობის სურათების გა- მოფენა“ ამ მიზნით, რომ გამოკვლილიყო, რა მხატვრობის სურათებია დაცული თბილის- ში. გამოფენებს: კერძო პირთა კუთხნილი ექს- პონატები, საქართველოს მუზეუმიდან გადმო- ტანილი სპარსული სურათები და საქართვე- ლის საისტორიო და საეთნოგრაფიო საზოგა- დების მუზეუმის ქართული მხატვრობის ნი- მუშება, აგრეთვე, ლიკანის სახალხიდან ჩამო- ტანილი სურათები.

აღმოჩნდა, რომ თბილისში დაცულია სპა- რსული ფერწერის ნიმუშები XV-XIX საუკუ- ნებისა, შესანიშნავი ქართული პორტრეტული მხატვრობა XVIII-XIX საუკუნეებისა და და- სავლეთი ევროპის მხატვრობის ნიმუშები; სხვე- ბთან ერთად — რემბრანდტის კრანხის, რე- ისდალის, ტინირის და სხვათა ქსნილუშები.

დიმიტრი შევარდნაძის შუამდგომლობით მოაზრობამ გამოყო თინხა კერძო პირთაგან დასავლეთევროპელი ისტატების სურათების შესახებაც.

1922 წელს გალერეამ კარი გაუღო მსახვე- ლებს. ფაქტობრივად ეს იყო ორი დიდი დარბა- ზი, (რომდენიმე სათავსოდ გაიტბრული), რომლებშიც განლაგდა გამოფენები, მათ შუა, ცენტრში კი მიზლითყა მოთავსეს. ეს იყო პირველი სპეციალური მიზლითყა საქარ- თველოში ზელოვნების საკითხებზე. 1930 წლი- სათვის მასში უყვე 5000 წიგნი და ფურნალი არიტბრდა. თავდაპირველად გალერეას სულ რამდენიმე თანამშრომელი ჰყავდა. დიმიტრი შევარდნაძის მეგობარი, მხატვარი გიორგი ერისთავი იკონებდა: „დიტო შევარდნაძე

გერმანიიდან ჩამოვიდა და ცხოვრობდა კირი-
 ლე ზღანევიჩის სახლში, გუნების შ.შ.ი. შე-
 ვარდნაძის სახელისწილი დაიბადა მუზეუმის
 შექმნის იდეა... მუზეუმის პირველი თანამშრო-
 მლები ვიყავი დიკო, გიორგი ნათიძე და მე-
 ბიბლიოთეკაში მუშაობდნენ ქეთო მაღალა-
 ველი და თამარ ანდრონიკაშვილი... დიკო ქა-
 ლიან დაკავებული იყო ვმუშაობდით მ-დან მ
 საათამდე, ექსპონაცია — მ-მდე... გამოყენის
 გახსნაზე ბევრი ხალხი მოვიდა, წესრიგი იყო.
 ნიტყვები არავის წარმოუქვამს. ექსკურსია-
 მძღოლები შე და დიკო ვიყავით. იყვნენ მწე-
 რლები, მხატვრები, მეცნიერები, უბრალო ხა-
 ლხ..."

ნიუბედავად იმისა, რომ გალერეას შეტად
 მცირე თანხა ეძლეოდა, აღმინისტრაცია, არ-
 სებითად კი თავად შევარდნაძე ახერხებდა
 ფონდების გარდას.

მოსხმებით ბარათში, რომელიც დიმიტრი
 შევარდნაძემ განაულებს შინისტრს წარუდ-
 გინა, საგანგებოდ ხაზგასმულია, რომ ნაციო-
 ნალური გალერეას ბიბლიოთეკა იყო ერთად-
 ერთი ბიბლიოთეკა საქართველოში, მიმდევარი
 ზელოვნების საკითხებისადმი. ეს მოხსენებითი
 ბარათი შეტად შინიშენილოვანი დოკუმენტაა,
 ვინაიდან მასში მიმოხილულაა ჩატარებული
 მუშაობა და დასაზღულია მომავლის პერსპექტი-
 ვები. დიმიტრი შევარდნაძე თვლიდა, რომ ეს
 შენობა არ იყო საქმარისი იმ ფონდებისათვის,
 რაც ნაციონალურ გალერეას გააჩნდა. იგი
 წერს: „სიამაყით შეიძლება ითქვას, რომ სა-
 ქართველო ფოტოს მუშაობისათვის, მსოფლიო
 მნიშვნელობის სახვითი ზელოვნების ქმნილე-
 ბებს, უწყვეტის დროიდან დღემდე ჩათვლით,
 მაგრამ უველაფერი ეს არ ჩანს, ვინაიდან კო-
 დექციები გახსნილია ტფილისის სხვადასხვა
 მუზეუმებში და ბევრი რამ არ არის შეგრძო-
 ვითი არსებობისადაა. სახვითი ზელოვნების
 განვითარების მთლიანი ისტორიის წარდგენის
 ინტერესით საქართველო, რომ მოხდეს მათი კონ-
 ცენტრირება ნაციონალურ გალერეაში. აქ
 უნდა შევიდეს ფრესკები, ხატები, სურათები,
 მინიატურები, ფაფურები, მინაქაჩა... ლიტე-
 რატურა სახვითი ზელოვნების შესახებ..."

ფონდების გეგმარეაში იზრდის გაფიქრების-
 წინებით დიმიტრი შევარდნაძე წარუდგინა ახალ
 შესაფერ შესახებ მუზეუმისათვის. ასეთად
 მან მინიჭა მეტების სიმაგრე. მეტების კლა-
 ტორე, მეტების ტარის ახლოს. დიმიტრი შე-
 ვარდნაძე წერს, რომ უნდა მეტების სიმაგრე
 ციხედ არააღროს არ ყოფილა, რომ თავიდან
 აქ იყო გამაგრებული მეფის სასახლის და რომ
 ციხედ იგი მხოლოდ XIX საუკუნეში აქციეს.
 „დაჯგა დრო, რომ ამ გაგრძობებს მივაქციოთ
 სერიოზული ყურადღება და ეს ისტორიული ძე-
 გე — ძველი ადგილის ღირსშესანიშნაობა
 — ვაქციოთ „ახალ ლურჯარ“."

შედეგომ იგი განაგრძობს: არსებულ პირ.

ბებში ჩვენ „ვერ ვაწარმოებთ სამშენებლო
 შაობას. ქერქერობით ჩვენ ვაწარმოებთ მუშაო-
 ბის შეკრებას, დაცვას და საერთო ინვენტარ-
 ზაციას. საქართველო ხელოვნების მუშაობის
 შეცნობის არარსებობის გამო ჩვენ შეტადი არა
 გვეყავს... ყოველივე მუზეუმს აუცილებელია
 ქონდეს სარესტავრაციო კაბინეტი და სადე-
 ზინფიქციო კამერა, რომელიც ჩვენ არა გვაქვს
 უსახსრობისა და უფურადღებობის გამო. საქე-
 რთა ნებართვა სახელმწიფოთიდან მასალების
 გამოსაწერად... ჩვენი უბედურება იმისაა, რომ
 ქერ არც ერთხელ არ მივიღია ფული ჩვენს
 ხარჯთაღრიცხვს მიხედვით და ამიტომ გვგმა
 უკველავის შეუსრულებელი რჩებ..."

განსაკუთრებით საგულისხმა მომდევნო
 ნაწილი ამ მოხსენებითი ბარათისა: „მიუხედა-
 ვად ამისა ათი წლის განმავლობაში მუზეუმი
 გაიზარდა. მისი კულტურული როლი უზარმა-
 ზარია. მას მასობი ნაზღობენ, ჩვენი ბიბლიო-
 თეკა ემსახურება თბილისის ყველა მხატვარს
 სამხატვრო აკადემიას და გარეშე პირებს. იმედი
 გვაქვს, რომ გვექნება ახალი შენობა და მაშინ
 ეს მუზეუმი იქნება არამარტო თბილისის
 ღირსშესანიშნაობა, არამედ მსოფლიო აღიარე-
 ბის მოიპოვებს..."

ქუშარაძეა წინასწარმეტყველური სიტყვა-
 ბა. ჩვენ თვითონ ვართ დღეს მოწმენი ამ
 დიდი აღიარებისა, რაც, საერთოდ, ქართულმა
 ხელოვნებამ და, კერძოდ, ზელოვნების სახელ-
 მწიფო მუზეუმის ექსპონატებმა მოიპოვა.

1933 წელს გალერეა გადავიდა მეტების
 პლატოზე და ამიერიდან მუზეუმი ეწეოდა. მის
 პირველ დირექტორად, რა თქმა უნდა, დანი-
 შნა დიმიტრი შევარდნაძე, რომლის საოცარი
 თავდადებას შედეგი იყო ამ მუზეუმის შექმ-
 ნა. წარმატებით დაჯგუჯვინდა მისი ოცი წლის
 მიზანდასახული თავდადებადელი საქმიანობა.

ვახტანგ ბერიძე თავის მოკონებებში, რომე-
 ლიც წლებულს „სახტოთა ზელოვნებაში“ იმე-
 დებოდა, წერს: „1933 წელი რამდენიმე მნი-
 შნელოვანი ფაქტით დამახასოებრად. უმეტე-
 სობა სამუშაოთი იყო: კოტე მარქანიშვილის,
 ზაქარია ფალიაშვილისა და ვიქტორ დოლიძის
 გარდაცვალება. ერთი — გასახარელი: „მეტე-
 ბის“ სპატიმროს გაუქმება და მისი გადაქცივა
 მუზეუმად... ძველი მეტები მოკვდა... „საბო-
 მარქოს ახალ მეტებს... „დღეიდან ყოფილი მე-
 ტების ციხე ზელოვნების მუზეუმი... „სილაში
 ქართული სახტოთა კულტურის ახალ ეტარას“,
 „24 ნოემბრიდან ყოველდღე 11 საათიდან 4
 საათამდე მეტების ციხე ღია იქნება მხატველ-
 თათვის“. ეს მაშინდელი გაზეთებიდანაა —
 წერს ვახტანგ ბერიძე — მართლაც დიდი ამ-
 ბავი იყო. ქალაქს უბრუნდებოდა ერთერთი
 უმშვენიერესი და დამახასოებელი კოშხე,
 რომელიც დიდი წინს განმავლობაში გამოთი-
 შული იყო მისგან. მრავალტანკული მეტების

ტაძარი აღდგებოდა როგორც ჩვენი ხელოვნობის მემკვიდრის შესანახადი ძეგლი, იქნებოდა შესაძლებლობა ხელოვნების მუზეუმის "დაბინავებისა".

მუშაობა კიდევ უფრო ვაცხოველდა. ვაზარდა შტატები, მოვიდა ხელოვნებათმცოდნეთა ახალი თაობა... როგორც გიორგი ერისთავი იგონებდა, დიმიტრი შვეარდნაძე მას გზავნიდა შევლინებებით ჩაიონებში, რათა კტორთა პორტრეტების ასლები გაეკეთებინა. „მე აქვარაველი გავაკეთე, ხელოვნების მუზეუმშია დაცული“. დიმიტრი შვეარდნაძის იდეა იყო მოეგროვებინა ასლები ქართულ ფრესკებზე შემორჩენილ ისტორიულ პირთა გამოსახულებებისა, ისე რომ, მათი განვითარების შთაინახო სურათი მოეცა უძველესი დროიდან გვიან შუა საუკუნეებამდე. მისი ეს მიზანი წარმატებით განხორციელდა ჩვენს დროში. დიკო შვეარდნაძის, გიორგი ერისთავის და სხვათა მიერ გადაღებულ პარებს დაემატა უფრო გვიან ცნობილი კოპიისტების — სოფიო შირაზაშვილისა და ტატაანა შვეიკოვას მიერ შესრულებული ისტორიულ პირთა გამოსახულებების ასლები. სოფიო შირაზაშვილმა საგანგებო გამოფენა მოაწყო, რომელსაც ასე ერქვა — ისტორიულ პირთა პორტრეტები.

დიმიტრი შვეარდნაძის, როგორც ხელოვნების მუზეუმის დირექტორს, დიდი გეგმები ჰქონდა პარიზის საერთაშორისო გამოფენასთან დაკავშირებით. იგი წერდა, რომ ამ გამოფენაში მონაწილეობის მიღებისას უნ-

და გამოიყენოთ 1980 წელს გაჩაჩაჩენ მუზეუმში უბილი ძველი ქართული ხელოვნების მემკვიდრის შესანახადი ძეგლი, იქნებოდა შესაძლებლობა ხელოვნების მუზეუმის "დაბინავებისა".

ამ გამოფენამ წარმატებით მოიარა ძველი გერმანული ქალაქები — კიოლი, ლიფციგი, მიუნხენი, ნიურნბერგი... ამ გამოფენის პროგრამა საუფქვალად შეიძლება დაედოს პარიზის გამოფენას. რა თქმა უნდა, ამ ფაქტების გათვალისწინებით, რომ განვლილი დროის მანძილზე შეცნეობა წინ წავიდა და სამუზეუმო ნივთებიც მეტად დაგროვდა. მას აუცილებლად მიიჩნევა გამოფენის რეპერტუარში XIX საუკუნის ხელოვნების ნიმუშების ჩართვა.

ვარდა სამუზეუმო მუშაობისა, ხელოვნების მუზეუმში სავსელად სამუშაოებსაც აწარმოებდა; მასშტაბები ამ მუშაობისა ფრიალ მოკრძალებული იყო დღევანდელთან შედარებით, მაგრამ ეს ხომ მხოლოდ საქმის დასაწყისი იყო.

მეტად მნიშვნელოვანია, რომ უველა საქმეში, რაც დიმიტრი შვეარდნაძემ წამოიწყო, მისი მხარდამჭერები იყვნენ ივანე ჯავახიშვილი, ექთიმე თაყაიშვილი, გიორგი ჩუბინაშვილი, პავლე ინგოროვია, შალვა აშირანაშვილი.

ჩვენ არაფერი გვითქვამს მისი ფერწერული ტილოების, თეატრალური დეკორაციების შესახებ. ისინი საგანგებო კვლევის საგანია და მათი მხატვრული ღირებულების გამოწვევებზე და მისაღვი ადგილის დამკვიდრება ქართული კულტურის ისტორიაში, ახალგაზრდა მკვლევართა თაობამ უნდა იღოს თავს.

დიდი მეცნიერი

საქართველოს სსრ რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი არნოლდ ჩიქობავა, გამოჩენილი წარმომადგენელია იმ სახელოვან მეცნიერთა პლეადისა, რომლებმაც თავიანთი ღრმა მეცნიერული გამოკვლევებით, მშობლიური ხალხის უსაზღვრო სიყვარულით ანთებული თავდადებით იშრომეს და იღვაწეს ეროვნული კულტურისა და თანამედროვე საბჭოთა მეცნიერების განვითარება-გამდიდრებისათვის.

არნოლდ ჩიქობავას მეცნიერულ-კვლევითი ინტერესების ფართო დიაპაზონი ისევე მიზანმიმართული იყო, როგორც ღრმა დარჩა მისი ნაკვალევი ქართული, ქართველური, იბერიულ-კავკასიური ენებისა და ზოგადი ენათმეცნიერების დარგებში.

ამ ნაკვალევის მეტყველი მაჩვენებლებია, ჭერ ერთი, მრავალ თაობათა წარმომადგენელ მეცნიერთა ნაკადები, მის გზას რომ მიჰყვებოდნენ, რაც ჩამოიქნა როგორც თბილისის კავკასიოლოგიური სამეცნიერო სკოლა — იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის (გადამკარებლად ითქმის) — მსოფლიო ცენტრი; ჩვენი აკადემიის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში დაბუდებული. მეორე: ნიადაგსაზმარი ქართული განმარტებითი რვატომეული ლექსიკონი, რომელიც ერთმა ცნობილმა უცხოელმა სწავლულმა ქართველოლოგმა აღიარა როგორც ქართული ენისა და მისი ძველი — ათასბუთასწლოვანი ლიტერატურის სადიდებლად აღმართული ძეგლი.

ან კიდევ — „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების წელიწდეული“, რო-

მლის პირველი 12 ტომის შედგენის, რედაქტირების, გამოცემის საქმეს თავს ევლებოდა გულმოდგინე მზრუნველობით.

მრავალი სხვა მაგალითია არნოლდ ჩიქობავას — მეცნიერისა და პედაგოგის, ახალგაზრდათა მოძღვარის — ღვაწლისა.

ქეშმარიტი საბჭოთა პატრიოტი და მოქალაქე, ბატონი არნოლდი, შთავონებული პარტიისა და მთავრობის მზრუნველობით რესპუბლიკის მეცნიერების განვითარებისათვის, საზოგადოების კულტურული და სოციალური ცხოვრებისადმი ცოცხალი ინტერესით სულდგმულობდა, საზოგადოებრივ მოვლენებს მგზნებარედ ეხმარებოდა.

თავისებურად აშშენებდა და ამდიდრებდა ბატონი არნოლდის მოღვაწეობას მისი მჭიდრო კავშირი ჩრდილო-კავკასიის სამეცნიერო და სასწავლო ცენტრებთან, სადაც მრავლად გამოზარდა მეცნიერნი. ამაში გამოამჟღავნა მან — დიდმა ქართველმა პატრიოტმა — ასევე დიდი და კეთილშობილური ინტერნაციონალისტური სული.

აქ, ჩვენს უნივერსიტეტში ჩამოყალიბდა არნოლდ ჩიქობავა თვალსაჩინო მეცნიერად, რომელსაც იშვიათწილად ხვდა ყოფილიყო რესპუბლიკის მეცნიერებათა აკადემიის პირველ დამფუძნებელ წევრთა შორის.

ამავე შენობიდან გულისტივილით, ამასთანავე დიდი ღვაწლისათვის უსაზღვრო მაღლიერების გრძნობით მივაცილებთ მას სამარადისო სასუფეველსავე.

დიდი მეცნიერი და მამულიშვილი

გარდაიცვალა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი არნოლდ ჩიქობავა. იგი ეკუთვნის ქართველ მეცნიერთა იმ ბრწყინვალე პლუდას, რომლის სათავეშიც დიდი ივანე ჯავახიშვილი იდგა.

ის იზიარებდა ივანე ჯავახიშვილის თვალსაზრისს, რომ ქართული ენის გენეზისის საკითხთა მეცნიერული დამუშავებისათვის საჭიროა მისი შესწავლა მთის იბერიულ-კავკასიურ ენებთან კავშირში. არნ. ჩიქობავას მიერ მიზანდასახულად წარმოებული მუშაობით სულ უფრო და უფრო ნათელი ხდებოდა, რომ ეს ენები ეკუთვნის ერთ ოჯახს — იბერიულ-კავკასიურ ენათა ოჯახს. რომ, რაც უფრო ღრმად ვიხედებით ამ ენათა წარსულში, მით მეტი საერთო ვლინდება მათს ბგერითს სისტემაში, მორფოლოგიურ სტრუქტურაში და მასალაში. იბერიულ-კავკასიურ ენათა წარმატებით შესწავლასე დიდად არის დამოკიდებული, აგრეთვე, წინა აზიის მკვდარი ენების (პროტოხეთურის, ურარტულის...) და ბასკურის კავკასიურ სამყაროსთან ურთიერთობის რკვევაც.

მან ოცდაათიანი წლებს დასაწყისში თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში შექმნა კავკასიურ ენათა კათედრა და ფილოლოგიის ფაკულტეტის კავკასიურ და აღმოსავლურ ენათა განყოფილება, ხოლო შემდეგ, მალევე, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსად ენათმეცნიერების ინსტიტუტში მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა განყოფილება. ამის შემდეგ სულ მალე თბილისი იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის საყოველთაოდ აღიარებული ცენტრი გახდა. შეიქმნა იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერება.

ქართველურ და მთის იბერიულ-კავკასიურ ენათა სტრუქტურისა და მათი გენეტიკური ურთიერთობის საკითხების შესწავლას არნ. ჩიქობავამ მიუძღვნა ფუნდამენტური მონოგრაფიები: „მა-

რტივი წინადადების პრობლემა ქართულში“, „სახელის ფუძის უძველესი აგებულება ქართველურ ენებში“. „ჰენერ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი“, „ერგატიული კონსტრუქციის პრობლემა იბერიულ-კავკასიურ ენებში“. „იბერიულ-კავკასიურ ენათა შესწავლის ისტორია“ და ახვ. 1979 წ. მან გამოაქვეყნა შემეჩამებელი ნაშრომი „იბერიულ-კავკასიური ენათმეცნიერების შესავალი“. რომელშიაც განხილულია იბერიულ-კავკასიურ ენათა ფონეტიკის, მორფოლოგიისა და სინტაქსის ძირითადი საკითხები. მოცემულია მათი ისტორიული ინტერპრეტაცია. ნაშრომი მყარ მეცნიერულ საფუძველს უქმნის ამ ენათა სისტემატური კვლევის საქმეს.

არნ. ჩიქობავას ხელმძღვანელობით იბერიულ-კავკასიურ ენათა სპეციალისტები რეგულარულად — ორ წელიწადში ერთხელ — სხვადასხვა ქალაქში (თბილისი, მაჰაჩყალა, გროზნო, ორჯონიკიძე, მაიკოპი, ნალჩიკი, სოხუმი...) იკრებოდნენ საკავშირო რეგიონალურ სამეცნიერო სესიებზე. მიაივე ინიციატივი 1974 წელს დაარსდა საკავშირო ორგანო „იბერიულ-კავკასიურ ენათმეცნიერების წელიწადული“. სადაც შექმნება ზოგადი ლინგვისტიკისა და იბერიულ-კავკასიურ ენათა სტრუქტურისა და ისტორიის მნიშვნელოვანი საკითხები. ჟურნალმა ხანმოკლე დროის განმავლობაში დიდი აღიარება მოიპოვა. უკვე გამოქვეყნდა მ-ის 11 ტომი, იბეჭდება მეთორმეტე.

სრულიად განსაკუთრებულია არნ. ჩიქობავას კვლევებითი მუშაობა ზოგადი ენათმეცნიერების დარგში. აქ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დავასახელოთ „ზოგადი ენათმეცნიერება, პროპედევტიკული ნაწილი“ — საუნევეროსიტეტო სახელმძღვანელო (იგი სანიმუშოა აქამდე გამოცემულ ანალოგიურ ნაშრომებს შორის) და „ზოგადი ენათმეცნიერება. ძირითადი პრობლემები“.

რომელიც განხილულია ენათმეცნიერების საკვანძო საკითხები და დასახულია მათი გადაჭრის გზები.

1945 წელს არნ. ჩიქობავა სათავეში ჩაუდგა რეატომიანი ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის შედგენას. მისი ცოდნის, ენერგიისა და ორგანიზატორული უნარის წყალობით ეს დიდი ეროვნული საქმე წარმატებით დაგვირგვინდა. ლექსიკონმა დიდი შეფასება მიიღო როგორც ჩვენში, ისე უცხოეთში (საფრანგეთში, ინგლისში, ნორვეგიაში, პოლანდიაში...).

არნ. ჩიქობავამ დიდი ამაგი დასდო ქართულ სალიტერატურო ენას. ათეული წლების მანძილზე იგი მონაწილეობდა ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიის შექმნასა და ნორმების დადგენაში.

არნ. ჩიქობავა განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდა სკოლაში დედაენის სწავლებას. მას პედაგოგიურ ყურანალებსა და გაზეთებში ქართული ენის აგებულების შესახებ მეტად საყურადღებო წერილები აქვს გამოქვეყნებული. იგი მონაწილეობას იღებდა სახელმძღვანელოების შედგენა-რედაქტირებაშიც. მისი წერილები: „რა თავისებურება ახასიათებს ქართული ენის აგებულებას?“ (5 წერილი), „სახელის ანალიზის პრინციპები ქართულში“, „ზმნის ანალიზის პრინციპები ქართულში“, და სხვ. დიდ დახმარებას უწევს ქართული ენის მასწავლებლებს.

დიდა არნ. ჩიქობავას ღვაწლი ქართული ენის დიალექტების შესწავლაში. მისი გამოკვლევები ფერეიდნულის, მთიულურისა და გარეკახურის შესახებ ქართული დიალექტოლოგიის თვალსაჩინო მონაპოვარია. მან გამოსცა ენათმეცნიერული თვალსაზრისით სანიმუშო ტექსტები ჰანურის ყველა კილოკავისა და გამოაკვეყნა ფუნდამენტური მონო-

გრაფია — „ჰანური კილომეცნიერული ანალიზი“.

1977 წელს არნ. ჩიქობავამ თავის ერთ-ერთ საჯარო გამოსვლაში წამოაყენა წინადადება ქართული ენის დღის დაწესების შესახებ. ამ დღეს, მისი აზრით, უნდა შეჯამდეს ყველაფერი ის, რაც გაკეთდა წლის განმავლობაში ქართული ენის განვითარებისათვის, მისი განმტკიცებისათვის.

არნ. ჩიქობავა იყო ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორი (1951-1952 წწ.), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის პრეზიდიუმის წევრი (1950-1963 წწ.), ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის მთავარი სარედაქციო კოლეგიის წევრი.

არნ. ჩიქობავას დიდი და მრავალფეროვანი მეცნიერული და პედაგოგიური მუშაობა არ შემოფარგლულა მხოლოდ დედაქალაქით. ის იყო ქუთაისის პედინსტიტუტის ქართული ენის კათედრის გამგე (1933 წელს), გორის პედინსტიტუტის ქართული ენისა და ენათმეცნიერების კათედრის ხელმძღვანელი (1936-1937 წწ.).

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს არნ. ჩიქობავას დამსახურება ახალგაზრდა მეცნიერთა კადრების მომზადებაში. მან ათეულობით სპეციალისტი აღუზარდა როგორც საქართველოს, ისე რიგი მოძიე რესპუბლიკის უმაღლეს სასწავლებლებსა და სამეცნიერო დაწესებულებებს. მასთან საკონსულტაციოდ ჩამოდიოდნენ არა მარტო კავკასიელი და საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა სამეცნიერო ცენტრების წარმომადგენლები, არამედ უცხოელი ენათმეცნიერებიც.

დიდი მეცნიერისა და მამულიშვილის ღვაწლი სამარადეამოდ დარჩება მადლიერ ქართველ ერს. მის ნაშრომებზე კვლავაც არაერთი თაობა აღიზრდება.

ოტია კახაძე,
მისიმილ ზაბაშვილი.

ქურნალ „მნათობის“ 1985 წლის ნომრების შინაარსი

დოკუმენტები

- საბჭოთა კავშირის კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის პლენუმი. № 4 სკკ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური მდივნის ახმანავ შ. ჯ. გორბაჩოვის სიტყვა სკკ ცენტრალურ კომიტეტის 1985 წლის 11 მა. არტის პლენუმიზე. № 4
- მიხეილ სერგის ძე გორბაჩოვი. № 4 სკკ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს მიმართვა კომუნისტურ პარტიას, საბჭოთა ხალხს. № 4
- შთაგონების უშრეტეი წყარო — № 12

მოთხრობები, რომანები

- ახაშიძე გრიგოლი — სამქიშარი. რომანი. № 5, 6
- აღიქსიძე შიკა — მესტრო. მოთხრობა. № 1
- ანდერსონი შერკუდი — ორი მოთხრობა ინგვ ქრიდან თარგმნა რუ სუ დან შახაი. ძე მ. № 4
- ანთაძე მიხეილი — ძველებური საათი. მოთხრობა. № 10
- არდუნი აღიქსეი — გამაჩობა, დამში მოთხრობა. თარგმნა შანანა შიქელაძე შ. № 9
- ასანიშვილი შოთა — მოლოდინი. ჩანახატ. № 5
- ასყურავა დავითი — საბატო სტუმარი. მოთხრობა. № 9
- გელაშვილი ნაირა — დედის ოთახი. რომანი. № 7, 8, 9, 10, 11
- გოგლაძე თენგიზი — სატიოსტბნელი ფაღვანი. დოკუმენტური მოთხრობა. № 8.
- დოჩინაშვილი გურამი — მხოლოდ ერთი კაცია. მოთხრობა. № 12
- ჯარაძე ელისო — სისხლიანი ბაღერინი. მოთხრობა. № 6
- იაკუბანი ანდრა — სიმღერა ძველ კეთილ მიწასა და აგრეთვე ზღაბზე. მოთხრობა. ლატვიურიდან თარგმნა უშანგეი სახლთახუცი უვილი შა. № 3
- ინანიშვილი რევაზი — მოთხრობები. № 1
- კობერიძე კარლო — არტეზიული ჭა. მოთხრობა. № 2
- კობიაშვილი გულო — ორი მოთხრობა. № 11
- კუბანაძე ზურაბი — ბურღა. მოთხრობა. № 10
- ღებანიძე გიორგი — ამხანაგი გუბერნატორი. რომანი. № 1, 2, 3, 4

- მაღაონია ლევანი — სათვალეებიანი თუთუეშები. მოთხრობა. № 11
- მიქავა ნიკოლოზი — ომგადაბდილის დღიურადიან. № 2
- მიშველაძე რევაზი — შუქი. ნოველა. № 6
- პაპუაშვილი გიორგი — ორი მოთხრობა. № 10
- რატაიანი ჭეშალი — შუე რომ ანთებეს... რომანი. დიბეჭდა შუემოყლებით. № 11, 12
- რურუა ილია — გაძევებულ ლექსის დაბრუნება. მოთხრობა. № 4
- ტალიაშვილი ირინე — ევას სიყვდილი. მოთხრობა. № 8
- ქადაგიძე ნუნუ — მოთხრობები. № 9
- ქარჩხაძე ჭეშალი — ზებულონის სიყვარული. მოთხრობა. № 7
- ხუბაშვილი გიორგი — თოვლი. მოთხრობა. № 12
- ჭავჭავიშვილი დავითი — შაეი გოგია და თერთი გიორგი. მოთხრობა. № 9
- ჭანგულაშვილი თეიმურაზი — ცეცხლში გახვეული დედამიწა. ომგადაბდილის შთაგონება. № 4, 5

ლექსები, კომედიები

- ახაშიძე ირაკლი — ლექსები. № 11
- ახარაშიშვილი შარი — ლექსები. № 11
- ალხაიშვილი გვიი — ლექსები. № 2
- არაბული ირაკლი — ლექსები. № 2
- ასათიანი ლია — ლექსები. № 3
- აშურიელი პიეზიდიან. — ემილი დიკინსონი, კარლ სენდბერგო, ალენ ტუბიტი, ჩარარდ ებერმარტი. ინგლისურიდან თარგმნა გიორგინი შინაიანი ძე მ. № 6
- ანოსონი იური — „სიყვარულს უშენებია“ ლექსი. თარგმნა აკაკი გეჭაძე შ. № 5
- ბატიაშვილი დარეჯანი — ორი ლექსი. № 10
- ბერიძე სოსო — ორი ლექსი. № 10
- ბერიშვილი ზუბა — ლექსები. № 1
- ბეჩიაშვილი თედო — ლექსები. № 12
- გეგეჭკორი გვიი — ლექსები. № 12
- გიგაური გიორგი — ლექსები. № 9
- გოთუე ვოდუფანგ იოხანი — ფანსტი. პოემა. გერმანულიდან თარგმნა. გუორგეიჭოტჩანელი შა. № 10
- გურუშიძე ნოდარი — ლექსები. № 12
- დანელია ბათუ — დედიამეილები. ლექსი. № 2
- დუშაძე ლევანი — ლექსები. № 7
- ვიორი ფრანსუა — დიდი ანდერძი. პოემა.

ფრანგულიდან თარგმნი დავით წერეთლის
ანბან. № 1, 2, 3

თურმანული ომარი — უსთაურო, ლექს-
სი. № 10

კავშირე თენგიზი — ლექსები. № 3

კლდე ამირანი — ლექსები. № 4

კვათაშვილი ეშარი — ლექსები. № 4, 9

კლიაშვილი გურამი — ლექსები. № 8

ლომია კონსტანტინე — სიუბარტი გმირთან.
თავები პოემიდან. აფხაზურიდან თარგმნი
შოთა აკობიამ. № 5

ლომხაძე შოთა — ლექსები. № 2

ლორთქიფანიძე ზურაბი — ორი ლექს-
სი. № 3

მებურიშვილი ტაგუ — ლექსები. № 9

მინდაძე ბიძინა — ლექსები. № 3

მირნელი შირიანი — ლექსები. № 7

მუდღერი დავითი — ლექსები. № 7

ნარსიაძე სილოვანი — ლექსები. № 7

ნარსია ნოდარი — ლექსები. № 4

ნადი ლაღლი — ლექსები. უნგრულიდან
თარგმნი შანანა სალაძემ. № 11

ნეკრასძე ენვერი — ლექსები. № 3, 11

ორჯონიძე აზა — ლექსები. № 1

რეშეტაიკოვი დენიდი — პოლონური
ჩანჩბიძე კოლოდინსკის ბროლის ქაშს.
თარგმნი აკაკი გეწაძემ. № 5

სამაღაშვილი ზურაბი — ლექსები. № 8

სტურუა ლია — ლექსები. № 6

სულაბერიძე ლადო — წრე. ლექსი. № 9

ტაბაძე ალექსანდრე — ბალადა ომის ინ-
ვალისა. ლექსი. № 5

ტაბიძე ვალერიანი — იდეა. ლექსი. № 4,

ეგ არის და გორის ციხე ლექსი. № 5

ტარიანი ვახანი — ლექსები. თარგმნი გი-
ორგი ნიშნიანიძემ. № 7

ფიცვიშვილი შორისა — ლექსები. № 1, 10.

ფრანგი პოეტები — მკვ. ფეოქსი, ფილიპ
სუპო, რენე შარი, თარგმნი გიორგი ლო-
ძემ.

მეზობელიძე იორამი — ეპოლეგია. ლექს-
სი. № 8

შალვაშვილი ბელა — ლექსები. № 6

ჩხეიძე თემური — ლექსები. № 9

ძნელაძე ვივა — ლექსები. № 8

წერეთელი გიორგი — ლექსები. № 1

ჭავჭავაძე ლალი — ლექსები. № 3

ჭაქელიანი ბორენა — ლექსები. № 11

XXVII პრიზონის შესახებ

კორაღვი მარტენა — საქართველო —
ოთხმოციანი წლები. № 11, 12

ჭრელაშვილი ლადო — შირაქის ველზე მი-
ვლევარ. № 8

შავლიაშვილი მედეა — ნეტავი ბევრი გა-
ზარდოს, № 9

ნარსიაძე

ბრეგაძე გიორგი — სოციალისტურ ერთა
თანამეგობრობა დღე სამშულო ომში. № 5

შამაძე ნოდარი — ზარები ჩვენ გვიმო-
ბენ. № 3

პრიტივა, კვლევისტიკა

ავალიანი ლალი — ხალხის მახერის მიძიე
ტირთი. № 1

აფრიდონიძე შუქია — ლექსიკონი თუ ლე-
ქსის კონა? № 2; „ცათა მალაღობა მად-
ლი“. № 5

ბარაქიძე ალექსანდრე — იუცილიზები გა-
ნმარტება. № 9

ბარსოვი გურამი — ურემი გადბრუნდა.
გზა მაინც არ ჩანს. № 10

ბენაშვილი გურამი — დათვლილი სურ-
ვილების ნოსტალგია. № 2; ო, არის რაღაც
უსაზომოდ დამაფრთხილი... № 5

ბეთანელი აჩილი, კვლადე მანანა — კო-
სმოსი და კაცობრობა. № 1

ბურჭულაძე როდინი — სპორტა მეტი
სინთლე. № 6

გაშვრელი ოთარი — ბუნება და კანო-
ნი. № 6

გენძეხაძე ელზა — „მუსიკა ქარში“ და
ომის ექო. № 5

გვარდნილი გურამი — პირველი კვლის
გამვლად. № 6

გვებეძე მანანა — ერთგულება. № 3

დოიაშვილი თეიმურაზი, ბრეგაძე დევიანი—
ახალი ნაშრომი ქართულ რომანტიზმზე. № 6,

რთული პრობლემის იოლი გადაწყვეტა. № 7

ვასაძე აკაკი — ლექსი — შეწყვეტი. № 4

თვარაძე რევაზი — ზვედრა სანჯალბე-
ლი. № 6

იშვიაშვილი კობა — დამთავრებული სა-
უბარი. № 11

კანკავა გურამი — შეიზღვისპირეთის პრო-
ზაიკები. № 7

კვათაშვილი ეშარი — პოეტის ახალი
ცხოვრება. № 8; კაი ყმა, № 12

კუპრეიშვილი ნონა — „ქაყოს ხიზნები“
რომანი და სპექტაკლი. № 2

მეტრეველი რაინი — „დამმარხეთ საქარ-
თველოში“. № 9

- მეძველია ზურა — უცნობი რედაქტორია ტრკინ ტაბიძე. № 12
- ნაყოფიერი ავთანდილი — სიყვითის შუქი. № 7
- ნოვაკო მარინა — გმირი და ავტორი. № 8
- ნორდანი სულხანი — შერლის ზნეობრივი იმპერატორი. № 4
- პაპორია ოტია — $E = m C^2$. № 3
- სტურუა ლია — შალვა აფხაძე. № 10
- ცაიშვილი ხარჯისი — მაღლი მშობლიური ენისა. № 6
- ცანავა აბოლონი — თამაზ ბიბილურის აბალო რომანი. № 9
- ჩხარტიშვილი რევაზი — „თერმე“... № 1
- ჩხეიძე როსტომი — არდავიწყება ღვაწლითა. № 12
- ხერგიანი მარონი — თაყას ამბავი. № 9

მეცნიერება

- ბარამიძე რევაზი — ცხოვრება „ფარნავაზისი“. № 11
- ბაწაში წათე — ფარულტრისტიანთა საციოთხისათვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიაში. № 10; „პონტოს ბერძენული“ სახელმწიფოს შექმნის მცდელობისათვის. № 11; ჩრდილო-აღმოსავლეთ ანატოლიაში მცხოვრები ჰემონები. № 12.
- გაწერელია აკაკი — ვინ არის ავგუსტინესა და გურამიშვილის „სიძე“? № 10, 11.
- გოჩარაძე გიორგილი — ხეთურ-არამაზული „ტრიადიები“. № 7
- გოლიაძე ვახტანგი — ვახტანგ გორგასლის ოჯახური ქრონოლოგია. № 4
- ლომათაძე ქეთევანი — კვლავ „ლაშარის გეარის“ შესახებ. № 8
- ნათიძე ნოდარი — „ეფესისტყაოსნის“ ტექსტის მთლიანობისათვის. № 3; რუსთველური ლექსის ახალი კონტეფტია. № 12
- ნარსიძე გურამი — უძველესი ქართული თხზულება. № 9
- პატარაძე რამაზი — ქებაჲ ქართულისა ენისა. № 6.
- პოპიაშვილი ავთანდილი — ცხოვრების აზრისა და დანიშნულების ძიების გზაზე. № 10
- ხარაძე რევაზი — წმინდა ნინო და „დედა-უფალი“. № 2
- ხტეფაძე ქემალი — რუსუდანი — თამარის და. № 8

კვალიაპირა

- კავაშიძე სარჯისი — ბოლნისის ტაძრის წარჩერებულ შესახებ. № 5

მოგონებანი, ფაქტები

- დურშიაშვიძე ხერგი — თრიოდენ სიტყვა ნიკო კაცხოველზე. № 1; ეპიზოდი ილია ვეკუას ცხოვრებისა. № 4; დავიწყარი დღეები. № 8

- იოანიშვილი ვალერიანი — შთიქლდა ყრფისა და ტრადიციების კვლადვენი. № 7
- კეკელია მიხეილი — ავადმყოფს ჩინიძორე დოლიის გახსენება. № 6
- ლევანიშვილი სოლომონი — ილია ქვეტავაძის ბიოგრაფიის ფურცლები. № 4
- მაკაძე ნინო — ნიკო მარი და იუსტიანე აბულაძე. № 11
- მარკოზაშვილი შალვა — ილიას მეფურტარე. № 10
- ოთლოვსკია ნატალია — „იბერიის თემა“ XVI საუკუნის ინგლისურ რომანში. № 5
- ცინცაძე კალისტრატე — მოგონება ილიაზედ. № 2
- ცაიშვილი ოთარი — „ივერიის“ სურვილი და დღევანდლობა. № 5
- ხუციშვილი სოლომონი — სახელოვანი მოქალაქე და მოაზროვნე. № 5
- ჭიაია სერგი — წიგნიდან „აქინტული მოგონებანი“. № 9
- ჭელიძე მერა — ფილოსოფიის ამაღლარი სწავლული — სოფიო წერეთელი. № 1

ხალწმება

- ლორთქიფანიძე ივანე — ზელოვანი და მოქალაქე. № 12
- მუმლაძე დედა — „ყაფოს ხიზნები“ მარჯანიშვილის თეატრის სცენაზე. № 11
- ურდუშაძე ნათელა — მსახიობი და მეგობარი. № 10

საზღვარგარეთის ლიტერატურა

- ბორხესა ბორხე ლუიზი — წიგნიდან „ახალი გამოკვლევები“. თარგმ. თამაზ ჩხეიძე. № 7
- კამიშ ალბერტი — ჰოსე და არას შორის. ფრანგულიდან თარგმნი გიორგი ეკიზაშვილი. № 11

წიგნების მიმოხილვა

- არაბული ირაკლი — აფხაზური რომანის გმირი. № 1
- გოგოჭორი ღვთისო — არეოპაგიტის ძირების კვლევა. № 1
- დემურხანაშვილი სოლომონი — ზოგი რამ ფიქრისი კაცის ამბავზე. № 11
- თურნავა რუსუდანი — მარის ბროსეს მხატვრული ბიოგრაფია. № 5
- იოანიშვილი ვალერიანი — ისტორიული ეთნოგრაფიის კვლევის შედეგები. № 8
- კობიაშვილი ნორა — ენის ისტორიის კვლადევი. № 4
- მირიანაშვილი ანდრო — თავგანწირვის ტოლფასი ღვაწლი და მისი შედეგი. № 8

მსუქნიშვილი ნინო — რუსთაველის კოსმოლოგიური შეხედულებების შესახებ. № 10
შქედღური დავითი — ჩვენი მომავლის გასაზრებლად. № 5

ნადარეიშვილი გიორგი — უკანასკნელი წიგნის მადლი. № 4

ნადირაძე ელდარა — ღვაწლის ხსოვნა და გამარჯვება. № 6

სახლბუთიშვილი უშანგი — „ქიზიყის ტოპონიმი“. № 1

სიხარულიძე ზაზა — ძალმოსილება მართალი სიტყვისა. № 4; წიგნი თავისუფლებისა და სიყვარულისა. № 11

ხუციშვილი სოლომონი — უღვივ წვარო. № 4

შეთყაური გიორგი — საიტაპოლოგიაში
თულად. № 2

ჭანჭველაშვილი მიხეილი — ბოლშევიკური პრესის სახელოვანი ფურცლები. № 6

ჭიშკარიანი ნოსტრუანი — ახალი რუსთველოლოგიური ნაშრომი. № 1

გამოსათხოვარი

აბაშიძე ირაკლი — მხოლოდ ორიოდ სიტყვა. № 1

კახაძე ოტია, ჭაბაშვილი მიხეილი — დიდი მეცნიერი და მამულიშვილი. № 12

კაციტაძე დავითი — საყვარელი მასწავლებელი. № 8

ხარაძე ვახვანი — დიდი მეცნიერი. № 12

რედაქციის მისამართი:

თბილისი, რუსთაველის პროსპექტი, № 12.

ტელეფონები: რედაქციის — 98-55-11,

ზო. რედ. მოადგილის — 98-55-13, პ/მე. მდივ.

ნის და განყოფილებების — 98-55-15; 98-55-17, 93-55-20.

საქ. კმ ცკ-ის გამომცემლობა, 1985.

გადაცემა ასაწყობად 30. 10. 85 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭდად 6/XII-85 წ. ასაწყობის ზომა 7 $\frac{1}{2}$ X12, ჰალადის ფორმატა 70X108, ფოტოკერამიკული ფურცელი 11, პირობითი ნაბეჭდი ფურცელი 15,5. სააღრ.-საგამომცემლო თაბახი 16,58.

უფ. 11690. ტირაჟი 33.000. შტკვ. 2526. საქართველოს კმ ცკ-ის გამომცემლობის სტამბა, თბილისი, ლენინის ქ. № 14.

6136/178

3360 80 333.

«М Н А Т О Б И»

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ИЗДАТЕЛЬСТВО ЦК КП ГРУЗИИ